

ISSN 1813-8489
Categorie C

Administrarea Publică

*Revistă metodico-științifică
trimestrială*

**ianuarie - martie 2012
nr. 1 (73)**

**Chișinău,
2012**

Administrarea Publică

Revistă metodică-științifică trimestrială

Fondată în noiembrie 1993 de Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Revista este înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova
cu nr. 172 din 15 septembrie 2004.

Accreditată științific la profilul: *administrarea publică, științe politice, drept.*
(Hotărârea CSȘDT al AȘM și CNAA nr.61 din 30 aprilie 2009
cu modificările și completările ulterioare)

Nr. 1 (73), ianuarie - martie 2012

COLEGIUL REDACȚIONAL

MARINA Vasile, rector al Academiei, redactor-șef, doctor habilitat, profesor universitar

BALAN Oleg, vicerector al Academiei, redactor-șef adjunct, doctor habilitat în drept, profesor universitar interimar

COJOCARU Svetlana, șef Catedră economie și management public, doctor în economie, conferențiar universitar

GOREA Ana, doctor în filologie, conferențiar universitar

GUCEAC Ion, doctor habilitat în drept, profesor universitar, secretar științific general al Academiei de Științe a Moldovei

MANOLE Tatiana, doctor habilitat în economie, profesor universitar

POPESCU Teodor, doctor în istorie, conferențiar universitar

POPA Victor, doctor habilitat în drept, profesor universitar, președinte al Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova

PUZYNA Wlodzimiers, rector al Școlii de Administrare Publică din Szczecin (Polonia)

STOICA Virgil, șef Catedră științe politice, doctor, conferențiar universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași (România)

SÎMBOTEANU Aurel, doctor în științe politice, conferențiar universitar, șef Catedră științe administrative, Universitatea de Stat din Moldova

ȘAPTEFRAȚI Tatiana, doctor în biologie, conferențiar universitar, director Departament organizarea instruirii

VELICIKA Alfonsas, profesor, directorul Institutului Lituanian de Administrare (LIVADIS) (Vilnius)

SUMAR

ADMINISTRAREA PUBLICĂ: TEORIE ȘI PRACTICĂ

Marcel CUȘMIR, Carolina CUȘMIR

Federalismul și descentralizarea administrativă din perspectiva redimensionării principiului separației puterilor.....9

Teodor POPESCU

Manifestarea umanismului în politică.....19

Angela POPOVICI

Prioritățile de reformă pentru Republica Moldova prin prisma Strategiei UE 2020.....28

SOCIETATEA CIVILĂ ȘI STATUL DE DREPT

Nicolae ROMANDAȘ, Eduard BOIȘTEANU

Unele reflecții privind metoda de reglementare juridică a dreptului muncii.....35

Silvia GORIUC

Natura juridică a funcțiilor Președintelui Republicii Moldova.....42

Nicolae SADOVEI

Depunerea jurământului în contextul diversității condițiilor de apariție a raporturilor de serviciu și a celor de exercitare a funcției (raporturi juridice de muncă atipice).....52

ECONOMIE ȘI FINANȚE PUBLICE

Andrei BLANOVSCI

Instituționalismul: conceptul, evoluția și actualitatea.....61

Ruxandra-Irina POPESCU

Rolul strategiei de brand a Japoniei în dezvoltarea turistică a țării.....69

INSTRUIREA FUNCȚIONARILOR PUBLICI: STRATEGII ȘI TEHNOLOGII NOI

Claudia CRĂCIUN, Viorica ADEROV

Ce trebuie să știm despre o evoluare publică?.....88

Lilia MORARU

Analiza content utilizată în practica sistemului de sănătate.....94

RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ

Orest TĂRÎȚĂ

Situația demografică de pe mapamond și evoluția populației
Republicii Moldova.....98

Mariana IAȚCO, Orest TĂRÎȚĂ

Promovarea politicilor migrației de muncă în cadrul Uniunii Europene.....106

Rodica RUSU, Lilia TODOROVA

Rolul diasporei în cadrul relațiilor internaționale.....117

Silvia DULSCHI

Diplomația europeană în contextul constituirii statelor naționale
și conturării marilor puteri.....122

Victor JUC, Vitalie VARZARI

Fundamentarea și diversificarea conceptului de securitate.....132

TRIBUNA TÂNĂRULUI CERCETĂTOR

Aurelia PLĂMĂDEALĂ

Elaborarea lucrărilor scrise cu autorizarea activității de cercetare în procesul
de predare și evaluare a cunoștințelor.....142

RECENZII

Corneliu POPOVICI, Ion POPOVICI

O contribuție importantă la domeniul contabilității.....148

SUMMARY

PUBLIC ADMINISTRATION: THEORY AND PRACTICE

Marcel CUȘMIR, Carolina CUȘMIR

Federalism and Administrative Decentralization from the Perspective of
Re-dimensioning the Principle of Separation of Powers.....9

Teodor POPESCU

Manifestation of Humanism in Politics.....19

Angela POPOVICI

Reform Priorities for the Republic of Moldova through the Prism of EU
2020 Strategy.....28

CIVIL SOCIETY AND THE STATE OF LAW

Nicolae ROMANDAȘ, Eduard BOIȘTEANU

Some Reflections on the Method of Legal Regulation of Labour Law.....35

Silvia GORIUC

Legal Nature of the President of the Republic of Moldova's Functions.....42

Nicolae SADOVEI

Swearing-in in the Context of Diversifying the Conditions of
Developing Work-related and Position-related Relations (Atypical
Employment Legal Relationships).....52

ECONOMICS AND PUBLIC FINANCES

Andrei BLANOVSCI

Institutionalism: Concept, Evolution and Up-to-datedness.....61

Ruxandra-Irina POPESCU

The Role of Japanese Brand Strategy in the Touristic Development
of the Country.....69

TRAINING OF PUBLIC SERVANTS: NEW TECHNOLOGIES AND STRATEGIES

Claudia CRĂCIUN, Viorica ADEROV

What Should We Know about Public Performance?.....88

Lilia MORARU

Content Analysis within the Practice of Health Care System.....94

INTERNATIONAL RELATIONS AND EUROPEAN INTEGRATION

Orest TĂRIȚĂ

World Demographic Situation and Evolution of Republic
of Moldova's Population 98

Mariana IAȚCO, Orest TĂRIȚĂ

Promotion of Labor Migration Policies within European Union.....106

Rodica RUSU, Lilia TODOROVA

The Role of Diaspora within International Relations.....117

Silvia DULSCHI

European Diplomacy in the Context of Formation of National States
and Emerging of Great Powers.....122

Victor JUC, Vitalie VARZARI

Substantiation and Diversification of Security Concept.....132

THE TRIBUNE OF THE YOUNG RESEARCHER

Aurelia PLĂMĂDEALĂ

Elaboration of Written Papers with the Authorization of Research Activity
in the Process of Teaching and Knowledge Assessment.....142

REVIEWS

Corneliu POPOVICI, Ion POPOVICI

An Essential Contribution in the Field of Bookkeeping.....148

Administrarea publică: teorie și practică

Federalismul și descentralizarea administrativă din perspectiva redimensionării principiului separației puterilor

Marcel CUȘMIR,
doctor habilitat în drept, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Carolina CUȘMIR,
doctor în drept, conferențiar universitar

SUMMARY

L'organisation des collectivités locales a été regardée à partir de son interprétation fonctionnelle mais la question de la centralisation-décentralisation est généralement laissée à l'écart de la théorie de la séparation des pouvoirs, même si elle apparaît en filigrane. L'idée de Montesquieu selon laquelle les trois puissances du pouvoir „par le mouvement nécessaire des choses, ... sont contraintes d'aller, elles seront forcées d'aller de concert”, fonde une unité qui permet d'appréhender les rapports entre les organes centraux et non-centraux. Pour réaliser cette unité, Montesquieu propose de diviser la production de la norme en distinguant la faculté de statuer remise à un organe de la faculté d'empêcher remise à un autre organe.

Principiul fundamental, aflat la baza organizării și funcționării sistemelor constituționale democratice în societățile contemporane, este principiul separației puterilor. Se vorbește mai des despre separarea lui Montesquieu numită *Trias Politica*, între puterea legislativă, conferită Parlamentului, puterea executivă, acordată guvernului în frunte cu un șef de stat și/sau de guvern și puterea judecătorească, încredințată judecătorilor. Celebrul autor era interesat, în mod special, de libertatea și demnitatea umană. El considera că „totul ar fi pierdut dacă aceeași persoană sau același grup de oameni influenți — nobili sau simpli cetățeni, ar deține controlul asupra tuturor celor trei puteri: puterea de a emite legi, de a executa deciziile și de a judeca.” Căci „este o experiență eternă că oricine care deține puterea este tentat să facă abuz de ea și merge până acolo unde întâlnește limite”. Montesquieu susținea că „însăși virtutea are nevoie de îngrădiri. Pentru a împiedica abuzul puterii, trebuie ca, prin rânduială statornică, puterea să oprească puterea.” [1]

Aceeași idee este susținută și de către George Washington: „Esența puterii se manifestă în dorința de a cuprinde toate funcțiile autorității, impunând, astfel, indiferent de forma de guvernare, principiul despotismului. ...Necesitatea controlului reciproc în exercitarea puterii politice, sub forma separării autorității în diferite segmente, astfel încât fiecare segment să apere societatea de eventualele abuzuri făcute de celelalte segmente, a fost dovedită de istoria mai veche, dar și de cea mai recentă.” [2]

Astfel, libertatea unei societăți nu poate fi garantată decât atunci când puterea este separată pe domenii, separația puterilor fiind ceea ce deosebește în mod fundamental sistemele democratice de cele antidemocratice. Această afirmație constituie esența teoriilor politico-juridice contemporane. Separarea puterilor apare ca un corolar indispensabil protecției drepturilor naturale ale omului: controlul reciproc exercitat de către cele trei puteri una față de alta protejează individul de încălcări ale drepturilor sale. În același timp, separarea pu-

terilor este un obstacol în calea despotismului și tentației personalizării puterii.

Separația puterilor în stat, componentă esențială a fondului minimal al unei democrații liberale, s-a dovedit însă o lecție greu de învățat, căci și astăzi o uimitoare tentație totalitară este prezentă la nivelul statelor și comunităților. În toate statele, mai mult sau mai puțin făturiș, puterea tinde spre absolut, iar cea maximă ce s-a vrut rețetă a libertății, prin care puterea oprește puterea, nu mai face decât să o sporească. Or, puterea nu se opune puterii, ci participă la ea, o asistă făcându-i-se complice. [3, p.107] Astfel, de pe vremea lui Montesquieu și până în zilele noastre, teoria separației puterilor a constituit o sursă permanentă pentru dispute, argumentându-se reinterpretarea acesteia.

Reinterpretarea teoriei separației puterilor are la bază considerația că legislativul, executivul și puterea judecătorească nu îndeplinesc doar competențele prevăzute de principiul separației puterilor. Competențele Parlamentului nu sunt în niciun caz doar de ordin legislativ, acesta încercând să exercite influență asupra deciziilor executivului. Pe de altă parte, nici atribuțiile guvernului nu se limitează doar la executarea legilor emise de Parlament. În primul rând, guvernul participă la elaborarea legilor, majoritatea proiectelor de legi astăzi fiind elaborate de birourile ministeriale, și nu de cele ale parlamentului. În plus, Parlamentul creează din ce în ce mai des doar legi-cadru, imputernicind executivul să se ocupe de detalii. Toate acestea conduc la o încadrare a organelor statale, diferită de cea prevăzută de principiul separației puterilor.

Astăzi, principiul separației puterilor în stat este, în mare măsură, unul declarativ și datorită partidelor politice. Or, acolo unde Parlamentul, adică majoritatea parlamentară, compusă dintr-un partid sau o coaliție de partide, formează guvernul, acesta alege, de regulă, persoane în care are încredere și care fac parte din rândurile sale. Astfel, majoritatea miniștrilor în sistemele parlamentare sunt concomitent deputați în parlament, membri ai guvernului și membri de partid. În așa mod nu poate fi vorba de o separație a executivului de legislativ la nivel de persoane. Mai mult decât atât, într-un sistem parlamentar

Primul-Ministru conduce nu doar guvernul și întregul sistem al puterii executive, ci, fiind liderul partidului majoritar, mai și controlează activitatea legislativului. În felul acesta, în virtutea faptului că Primul-Ministru controlează partidul, guvernul și parlamentul, principiul separației puterilor devine un mit.

Nu putem constata deci că separația puterilor în stat ar fi o realitate deplină a sistemelor politice, că interesele nu se întrepătrund și nu există tentative de concentrare a puterii de către diverse grupuri, fie formale (partidele politice), fie informale (grupuri de influență). Totuși democrațiile liberale moderne încearcă să evite orice formă de monopolizare a puterii, organizând într-un sistem complex acțiunile de cooperare și pozițiile adverse ale forțelor politice.

Astfel, în secolul al XX-lea, mutațiile din interiorul sistemelor politice democratice au condus la reinterpretarea separației clasice dintre puterea executivă și cea legislativă. Acest lucru nu a schimbat însă cu nimic importanța fundamentală a principiului separației puterilor ca principiu de organizare a unei comunități liberale. Numai formele în care apare această separație au devenit altele. De exemplu, apariția partidelor politice și rolul lor deosebit în configurarea instituțiilor juridice și politice au făcut ca astăzi problema separării sau a echilibrului puterilor să nu se mai centreze pe segmentul "*legislativ-executiv*", ci să se deplaseze spre o majoritate formată dintr-un partid sau o coaliție de partide învingătoare în alegeri, care dispune, în același timp, de parlament și de guvern, și o opoziție puternică, care așteaptă următoarele alegeri pentru „a-și lua revanșa”.

Astfel, când încercăm să identificăm elementele care se află astăzi la baza principiului separației puterilor dintr-un sistem politic, nu trebuie să ne limităm doar la domeniile instituționale. De altfel, și la Montesquieu nivelul instituțional nu exista de unul singur, autorul distingând și nivelul social al separației puterilor. Politologul german Winfried Steffani a formulat acei factori care joacă astăzi un rol important în vederea realizării obiectivului major al principiului separației puterilor — garantarea libertății și demnității umane, precum și evitarea abuzurilor statu-

lui. Autorul distinge următoarele niveluri [4]:

Nivelul statului de drept sau separația puterilor pe orizontală, avându-se în vedere separația clasică a puterii în legislativă, executivă și judecătorească, care este însă modificată esențial de sistemele moderne de partide.

Nivelul temporal, care se bazează pe faptul că în toate democrațiile moderne durata mandatului parlamentar și al celui guvernamental este limitată, fiind reînnoită prin alegeri. Dacă la nivelul statului de drept partidele sunt cele care contribuie la o amalgamare a puterilor, la nivel temporal ele sunt cele care previn abuzurile de putere, punând la dispoziția electoratului alternative și împiedicând constituirea unei dictaturi monopartidiste.

Nivelul federal - aranjamentele instituționale federale limitează puterea instituțiilor politice ale statului.

Nivelul constituțional, care ar putea fi rezumat la faptul că în majoritatea democrațiilor occidentale constituțiile limitează competențele decizionale ale actorilor politici.

Nivelul decizional, care presupune că astăzi procesul decizional nu mai are loc doar la nivelul statului, ci este influențat de capacitatea partidelor, grupurilor de interese și a opiniei publice de a se impune în luarea deciziilor.

Nivelul social, care prevede o amalgamare a intereselor multiple, susținute de diferitele entități sociale — partidele politice, ONG, grupurile de interese, syndicatele, acestea formulând oferte și propuneri în vederea soluționării problemelor de ordin politic.

În contextul tematicii puse în dezbatere, ne vom referi în continuare la nivelul numit de Winfried Steffani "*federal*". Federalismul este definit ca o formă de organizare politică în care activitățile guvernului sunt împărțite între guvernele regionale și guvernul central într-o astfel de manieră încât fiecare tip de guvern să aibă posibilitatea de a lua decizia finală în anumite domenii. [5] Este vorba deci despre o divizare teritorială a puterii, despre distribuția acesteia între multiple și diferite centre, și nu despre devoluția puterilor dinspre un centru unic sau spre baza unei piramide. [6] Formele pe care le poate lua federalismul diferă în funcție de gradul de libertate conferit statelor membre în luarea deciziilor. Astfel de state, cum ar fi SUA, Elveția, Germania, Canada,

Australia sau Belgia, sunt încadrate de autori în categoria democrațiilor federale descentralizate; Venezuela, Austria și India se consideră centralizate; în timp ce Olanda, Spania și Israelul sunt denumite democrații semifederale. [6] Această descriere indică asupra faptului că federalismul în forma lui ideală este destul de rar întâlnit. În India, de exemplu, practicile guvernamentale sunt considerate a fi "cvasifederale", [6] avându-se în vedere faptul că destul de frecvent se face apel la conducerea prezidențială, ceea ce îndepărtează sistemul de la federalismul inițial. Sub vălul soluționării problemelor care nu suportă amânare, Constituția conferă guvernului central posibilitatea de a demite guvernele statelor membre sau de a le înlocui printr-o formă de guvernare directă, de la centru. De multe ori această conducere prezidențială a fost un instrument de demitere a guvernelor regionale controlate de alte partide, cu scopul de a organiza noi alegeri în speranța câștigării acestora. [7]

Cu toate imperfecțiunile sale, federalismul este considerat o metodă eficientă de dispersare a puterii, întrucât reușește să facă acest lucru la toate nivelurile de guvernare. Se afirmă chiar că noțiunile de federalism și dispersare a puterii sunt sinonime. [8, p. 176] În statul unitar acest nivel de separare a puterii este înlocuit prin descentralizare administrativă, aceasta semnificând transmiterea anumitor împuterniciri, ce tradițional țineau de competența organelor centrale, organelor alese ale autorităților publice locale.

Un element fundamental al raționamentului doctrinar apare imediat: ordinele legale sunt automat centralizate și, desigur, doar o voință va putea schimba acest fapt. Centralizarea este o stare „naturală”, iar descentralizarea este prezentată ca o „concesiune”, [9] rezultat al unei „recunoașteri”. [10] Cu alte cuvinte, centralizarea este un fapt dat, iar descentralizarea — rezultatul unei dezmembrări a statului. [11, p. 266] Centralizarea precede descentralizarea, ceea ce explică expresia de autoritate superioară, aceasta din urmă fiind cea care concede sau recunoaște. Constatarea dată este importantă, deoarece este bază pentru distincția făcută de către autori între federalism și descentralizare. Aceste noțiuni exprimă o punere în aplicare diferită a princi-

piului autonomiei: descentralizarea reflectă o concedere, federalismul — un acord reciproc. În acest sens se pronunță G. Burdeau, care insistă că „federalism nu înseamnă unitate, dar uniune” [12, p. 467], sau R. Pelloux pentru care federalismul este „bazat pe acordul unităților componente”. [13, pp. 217-221] Se afirmă că în statul unitar „nu există decât o singură ordine juridică, aceea a Statului”, [14, p. 28] exprimând implicit că o astfel de unitate nu există într-un stat federal. Această ultimă afirmație presupune, în contradicție cu doctrina dominantă, că statul federal nu este o ordine juridică ierarhizată, dar o coexistență a unor ordini juridice.

Organizarea comunității a fost cel mai des analizată din perspectiva unei interpretări funcționale, problematica centralizării și descentralizării fiind, de obicei, lăsată în afara teoriei separației puterilor. Dar ideea lui Montesquieu că cele trei componente ale puterii „prin mișcarea necesară a lucrurilor ... fiind constrânse să meargă, vor fi forțate să meargă împreună” [1], formând o unitate, poate explica și relația dintre organele centrale și noncentrale. Pentru a realiza această unitate, Montesquieu evidențiază capacitatea de a decide, conferită unui organ, și capacitatea de a preveni sau de a se opune deciziei, încredințată altui organ. În viziunea lui Eisenmann, această idee constituie o soluție în problema descentralizării: necesitatea unui consimțământ dublu în cazul unor decizii — a unui organ central și a unui organ descentralizat. [15, p. 93]

Mai mult decât atât, teoria separației puterilor nu poate fi redusă la un simplu amenajament de proceduri având ca scop împărțirea în mai multe ramuri a puterii supreme. În echilibrul pe care l-a avut în vedere, Montesquieu râvnea ca anumite grupuri sociale să poată echilibra puterea statului. Aceste puteri intermediare sunt o condiție pentru existența „legii fundamentale”. [1] O atare tratare este la unison cu faptul că autorii sugerează o „putere municipală” sau susțin că „puterile publice includ și puterea locală”, care ar fi a patra putere, după cea legislativă, executivă și judecătorească. [16, p. 9] Legătura între teoria separației puterilor în stat și descentralizare apare, prin urmare, legitimă, atât din punct de vedere istoric, cât și intelectual.

Elaborarea primelor constituții scrise a fost

direct legată de protejarea libertăților individuale împotriva autorității publice. Separarea puterilor este doar un mijloc pus în serviciul libertății. Dar libertatea locală este și ea echivalentă cu o libertate publică. Protecția libertăților locale este motivul, crearea unor intermediari între puterea centrală și indivizi, mijlocul.

Ch. Eisenmann evocă divizarea competențelor între organele centrale și non-centrale ca o modalitate de separare a puterii. În viziunea autorului, această modalitate corespunde situației în care o activitate normativă este „organizată în așa fel încât, fiind responsabili fiecare în ceea ce privește o fracțiune din comunitate, există o pluralitate de organisme toate compuse din două componente: una — care face parte exclusiv din organul competent pentru o fracțiune, alta — care face parte simultan din organismul responsabil pentru fiecare dintre fracțiuni. Pentru a realiza această autoritate partajată asupra activității normative, organele ar trebui să participe pe picior de egalitate, „ceea ce pentru activitățile normative... înseamnă: a obține acceptarea unuia și acceptarea celuilalt, condiție, indispensabilă pentru intrarea în vigoare a normelor, subordonând, astfel, crearea lor unui dublu consimțământ, acordului ambelor.” [15, p. 93]

Această situație este recunoscută de către Ch. Eisenmann în două ipoteze:

- cazul în care „intrarea în vigoare a normei, elaborată în mod liber de către un organ, depinde de confirmarea de către celălalt organ”;
- cazul în care, după intrarea normei în vigoare doar la adoptarea de către unul din organe, celălalt „poate imediat și fără întârziere, printr-o decizie adoptată în mod liber, a pune un termen valabilității acesteia”.

În această tehnică, numită de autor, „diviziune a puterii”, puterea rămâne UNA, chiar dacă este atribuită mai multor organe în ansamblu. Pentru Ch. Eisenmann descentralizarea este o modalitate de separare a puterilor. Pentru el „puterile sunt separate, atunci când nu sunt confundate, adică atunci când exercițiul nu este atribuit aceluiași organ” și când acordul a diferitelor organe este necesar pentru a adopta decizia politică. [17]

Această idee a fost susținută mai recent de către M. Troper, pentru care „un act juridic îi are ca autori pe toți cei... care dispun de o

participare decizională în procesul de adoptare a acestui act, adică pe toți cei, fără acordul cărora actul nu poate fi adoptat și nu poate produce niciun efect juridic". [18]

Teza coincide cu distincția făcută de către Montesquieu dintre facultatea de a decide și de a se opune deciziei în exercitarea guvernământului. Pentru renumitul autor aceste două capacități permit împărțirea puterii, menținând, în timp, și unitatea sa prin dependența reciprocă în care se află organele puterii. Divizarea puterii apare în definiția facultăților: „Eu numesc facultate de a decide, dreptul de a ordona prin sine însuși sau de a corecta ceea ce a fost ordonat de către altul. Eu numesc facultatea de a se opune, dreptul de a invalida o rezoluție adoptată de către altul... Și, cel care are facultatea de a se opune poate avea, de asemenea, dreptul de a aproba, care derivă din această facultate". [1] Uniunea, dependența organelor în exercitarea puterii, rezultă din prezentarea lui Montesquieu a „*constituției fundamentale a guvernământului*”, în care „corpul legislativ va fi compus din două părți, una înfrânând alta prin capacitatea lor reciprocă de a se opune. Ambele vor fi legate de către puterea executivă, care, la rândul său, va fi legată de legislativ. Aceste trei puteri ar trebui să formeze o inacțiune. Dar, așa cum prin mișcarea necesară a lucrurilor... vor fi constrânse să meargă, vor fi forțate să meargă împreună.” [1]

Separarea puterilor este pentru G. Vedel un „concept organic” [19, p. 31], care, ca atare, nu este străin problematicii descentralizării, al cărei scop este organizarea puterii. Separarea puterilor formează unitate în divizare, descentralizarea are aceeași ambiție.

Dacă vom examina relația dintre normele locale și normele de stat, vom vedea că organele centrale și locale sunt strâns legate în producția normelor prin remiterea către fiecare a facultății de a decide și a facultății de a se opune, acestea reflectându-se în diferite procedee tehnice. Raporturile dintre organele centrale și organele locale sunt organizate în jurul unei capacități de inițiativă, recunoscute fiecărui organ, și a posibilității de a se opune acesteia, recunoscute unui organ *vis-à-vis* de o acțiune a celui alt, fie supunând-o aprobării, fie anulării, fie, în cele din urmă, înlocuirii cu propriile

acțiuni a acțiunilor sau inacțiunilor altuia.

Am constatat, prin examinarea rolului actelor normative locale în ierarhia normelor, că facultatea de a decide, recunoscută organelor noncentrale, este general acceptată de către doctrină și dreptul pozitiv. Existența acestei facultăți constituie o presupuziție a problematicii descentralizării. Pentru a se afirma că o activitate este centralizată sau descentralizată, este necesar ca organele noncentrale să dispună de facultatea de a decide, definită de Montesquieu ca o capacitate *de a ordona* sau *de a corecta ceea ce a fost ordonat de alții*.

Potrivit lui Ch. Eisenmann [15, p. 152], competența de a corecta se exercită prin puterea de substituție, care permite reformarea acțiunii celui pe care ne-o dorim a corecta. Autorul adoptă o analiză pur finalistă: substituția este analizată doar în baza rezultatului realizat și, în acest sens, diferă de cea mai mare parte a doctrinei care separă puterea de substituție de puterea de reformare. Astfel, pentru J. C. Groshen reformarea unui act este alcătuită „dintr-o decizie de retragere, urmată de o măsură de substituție”. [20, p. 150] Autorul constată că prima nu poate interveni decât pentru ilegalitate și în timpul rezervat procedurii contencioase, iar cu privire la a doua el arată că „puterea ierarhică este absolvită de puterea de substituție.” [20, p. 146] Aceasta se explică prin faptul că superiorul dispune, în acest caz, de puterea de direcționare, a cărei eficiență este legată de subordonarea personală a inferiorului. Având în vedere subiectul nostru, concluzia lui Ch. Eisenmann nu pare criticabilă, deoarece reformarea, ca și substituția, conduce la exercitarea facultății de a decide atribuită unui anumit organ.

Elaborarea unei norme de drept de către mai multe organe nu conduce spre recunoașterea la fiecare fază a acestei elaborări a existenței unei norme. [21, p. 83] În ciuda pluralității intervențiilor, unicitatea normei este menținută prin facultatea de a se opune. Dacă în materie legislativă s-a evocat această facultate prin exemplul dreptului de veto, în domeniul descentralizării, analiza ei gravitează în jurul *puterii de aprobare* și *puterii de anulare*.

Puterea de aprobare constă în subordonarea luării deciziei de către un organ, acceptării de alt organ. Cronologic, această acceptare

poate fi exprimată în etapa exercitării dreptului de inițiativă sau, în cele din urmă, în perioada procedurii, când decizia este formată dar înainte ca ea să conducă la schimbarea ordinii juridice. Prima variantă corespunde autorizării, care este în centrul unei dezbateri doctrinare relativ la asemănarea sau deosebirea acesteia de aprobare. [22, p. 144] Vorbind abstract, autorizând pe cineva să facă ceva, ar necesita, în final, să-l aprobi. Deci, în acest caz, autorizarea și aprobarea exprimă ambele facultatea de a se opune. Ele diferă totuși prin momentul intervenției lor și prin consecințe. Autorizarea este efectuată în etapa exercitării inițiativei: dacă inițiativa nu este aprobată, organul titular cu dreptul de inițiativă nu o poate exercita. La rândul său, aprobarea este exercitată la finele procesului și permite intrarea în vigoare a actului normativ.

Astfel, aprobarea poate fi prezentată ca având fie un caracter preliminar, fie un caracter ulterior, în funcție dacă se referă la acțiunile pe care le blochează sau le va bloca. Mai mult, pentru a constitui o decizie, aprobarea trebuie să fie expresă, adică realizată cu o intenție specială. S. Regourd a arătat că „ceea ce numim pentru comoditate „aprobare implicită”, adică lipsa de exprimare a unui refuz de aprobare într-o anumită perioadă de timp, nu va avea caracterul unei decizii de aprobare”. [22, p. 130] Timpul este rezervat pentru o manifestare expresă a refuzului de aprobare în cazul notificat, dar cursul său fără ea nu creează o decizie de aprobare.

Anularea, la rândul său, este nimic altceva decât eliminarea retroactivă a actului. Aceasta parvine fie din partea administrației centrale, fie a unui judecător. În Franța, în materie de tutelă asupra autorităților locale, anularea de către administrația centrală cunoaște „ipoteza nulității de drept și ipoteza anulabilității”. [22, p. 132] În toate aceste cazuri, ca urmare a anulării, se elimină retroactiv decizia anulată, considerându-se că ea nici nu a existat.

Faptele care atestă existența facultății de a decide în favoarea unor organe locale sunt recunoscute de autori, dar aceștia diferă în evaluarea lor, în special a locului reglementărilor locale în ierarhia normelor de drept. Pentru Ch. Eisenmann descentralizarea perfectă corespunde situației în care „supremația, în cele

din urmă, aparține organelor noncentrale”. [15, p. 86-87] Teza lui Bourjol privind autonomia de reglementare a puterii locale corespunde cu ceea ce Ch. Eisenmann prezenta ca descentralizare. Autonomia, după Bourjol, este lipsa de subordonare a reglementărilor locale reglementărilor naționale în măsura în care se exprimă în interiorul a două persoane juridice diferite și se exclud reciproc în conformitate cu prevederile constituționale, care formează din puterea locală de reglementare, o excepție la puterea de reglementare etatică. [16]

Dar, în cazul unei atare abordări, apare probabilitatea contestării unicității normei în nivelul ierarhic rezervat, ceea ce pare să ignore principiul ierarhiei normelor juridice. Nu putem admite într-un stat două norme cu o autoritate egală, fără a pune în discuție însăși noțiunea de stat. Or, statul exprimă ideea de putere supremă, care în statul de drept este incarnată în norma juridică. A admite ideea că puterea etatică ar putea fi combătută de o putere locală, este de a pune sub semnul întrebării unitatea statului. În mod cert, dreptul pozitiv nu reflectă o astfel de autoritate a puterii locale. Pentru a menține unicitatea normei, soluția ar fi oferirea competenței de a se opune unui organ central, care ar participa la procesul normativ local. Revenirea unui organ central a capacității de a se opune, exercitată asupra facultății de a decide a organului local, constituie un minim de garanție a unicității normei. Această intervenție este întotdeauna expresia unui organ central, cu precădere a unui judecător, constituțional sau administrativ. Prin urmare, dacă norma în cauză este normă locală, ea își pierde acest aspect pentru a deveni normă a sistemului juridic. În final, anume această intervenție le va conferi normelor locale o autoritate incontestabilă.

Atunci când Montesquieu distinge facultatea de a decide și de a se opune, el demonstrează că ele nu pot fi luate în considerare separat, deoarece, în mod natural, formează o stare de repaos și, prin urmare, doar utilizarea lor în scop comun va da naștere la mișcare. Distincția dintre cele două facultăți nu produce deci o separare, o diviziune, deoarece puterea este rezultatul interacțiunii lor. Ea este la intersecția mobilității acestora.

L. Duguit arată că suveranitatea, care este

prezentată ca indivizibilă, exclude separarea puterilor, cu excepția cazului în care se consideră că această separare nu afectează unitatea și indivizibilitatea suveranității în contextul unui „mister al trinității politice modelat de misterul trinității divine”, adică restabilind unitatea puterii. [23] Ch. Eisenmann, la rândul său, nu spune nimic altceva atunci când consideră că soluția în problema descentralizării constituie o „indiviziune” a puterii între două organe în care „niciunul dintre ele nu-și va putea impune voința celui alt, fără celălalt sau împotriva lui”. [15, p. 93]

Weber împărtășea convingerea că o ordonare ierarhică unitară a organizațiilor statului este o trăsătură inevitabilă și de dorit a statului modern. Centralizarea și birocratizarea erau istoric strâns legate de creșterea unei economii monetizate, care asigura resursele fiscale pentru creșterea statelor absolutiste în Europa secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. Pavând calea spre o piață națională liberă, absolutismul crea capitalismul. Birocratizarea și centralizarea erau, de asemenea, legate de consolidarea democrației liberale. Deschiderea posturilor administrative către recrutarea meritocratică și accentul puternic pus pe supremația legii în regimurile constituționale au întărit legitimitatea guvernării centrale. Noile sarcini administrative ale statelor-națiuni industrializate și aflate în competiție — educația publică, asistența socială, urbanizarea — creau toate presiuni puternice în sensul centralizării și birocratizării.

Astăzi situația este alta. În majoritatea democrațiilor liberale principalele funcții centralizate ale statului rămân apărarea națională, relațiile externe și colectarea de impozite — funcții pe care centrul nu le poate încredința spre executare altor entități. Dar asupra ansamblului activităților interne rămase ale statului controlul guvernamental central direct este mai degrabă o excepție decât o regulă. În unele state unitare, practice, toată responsabilitatea pentru politica socială a fost totuși delegată guvernelor subnaționale: în Danemarca autoritățile locale răspund de 66% din totalul cheltuielilor publice. Statele federale ating, desigur, niveluri de descentralizare similare în raportul dintre administrația publică centrală și administrația publică locală. [24] În

alte state unitare, cum ar fi Franța și Marea Britanie, marea deplasare de funcții s-a produs dinspre ministere către organele deconcentrate ale administrației publice centrale, deși a existat și o dezvoltare substanțială a anvergurii funcțiilor autorităților publice locale.

Astfel, statul avansat modern s-a dezvoltat, în principal, ca o rețea descentralizată de multiple entități separate, fie agenții deconcentrate ale administrației publice centrale, care controlează procesul politic într-un singur domeniu, fie organe ale administrației publice locale, numite și guverne subnaționale, care acoperă chestiuni multiple dintr-o zonă circumscrișă spațial. Această structură susține argumentele legate de separarea puterii pe diferite segmente, statele moderne fiind tratate ca poliarhii. Pretutindeni puterea este împărțită între diferite niveluri ale executivului, administrației, se dezvoltă sisteme complicate de relații interguvernamentale sau interagenții. Aceste sisteme creează „comunități de politică”, în care pot avea loc dezbateri raționale asupra diferitelor chestiuni, procese la fel de importante ca și negocierile tradiționale dintre partide și grupuri de interese. Acestea sunt rețelele de contacte personale sau canale mai formalizate pentru transmiterea de idei și comunicarea între diversele agenții. În statul modern sistemele cele mai eficiente și mai strâns îmbinate sunt organizate pe coordonate de grupuri de lucru profesionale sau ocupaționale.

Există structuri în care departamentele centrale intră în relație cu agențiile subnaționale într-un mod net ierarhic, având capacitatea de a remodela caracteristicile programelor sau structurile instituționale. Astfel, relațiile dintre centru și local în unele state unitare rămân mult ierarhizate, Marea Britanie fiind, poate, cazul extrem de control central puternic. Totuși chiar și aici se accentuează importanța relațiilor de independență față de puterea centrală a administrației publice locale. Întrucât administrația publică locală controlează personalul și implementarea, ea poate exercita o influență substanțială asupra a ceea ce se face, oricât de dependentă ar fi de finanțarea centrală sau oricât de supusă reglementărilor. [25] În statele federale sunt concentrate mai multe resurse în mâinile ad-

ministrației publice locale, asigurând nu numai *de jure* independența constituțională, dar și *de facto* puterile discreționare ale guvernelor regionale sau locale.

Un alt tip de sisteme poliarhice există acolo unde responsabilitatea pentru diferitele aspecte ale procesului decizional a fost în mod deliberat împărțită între instituții. Această „balcanizare” a procesului politic decizional este un instrument-cheie acolo unde decizia și acțiunea nu pot fi încredințate unei singure agenții. [26, p. 293] Este creat, în schimb, un sistem de „puteri de contrabalansare”, în care unele organisme guvernamentale separate, aflate la același nivel al guvernării, sunt instruite să apere diferitele aspecte ale „interesului public”. Segmentarea guvernării apare deci ca un mecanism important de limitare a puterii.

În continuarea gândului descentralizarea administrativă reprezintă „un transfer de responsabilitate în planificarea, finanțarea și derularea unor anumite activități de către guvernarea centrală și agenții săi unor unități regionale sau locale”. [27] Descentralizarea apare ca un sistem ce are la bază recunoașterea interesului local distinct de cel general, prin existența în cadrul statului a unor colectivități locale ce dispun de structuri organizatorice funcționale și de un patrimoniu propriu afectat realizării interesului local. Astfel, centralizare înseamnă autoritate politică decizională concentrată într-un centru național unic, în timp ce descentralizarea se referă la dispersia autorității către unitățile locale. Descentralizarea politică implică deci unități locale care au autoritatea de a se angaja în decizii efective referitoare la politica ce afectează unitatea administrativ-teritorială. În rezultat, puterea publică locală primește pârghii de influențare a puterii centrale, constituindu-se ca o contrapondere a acesteia.

Descentralizarea poate fi privită ca o restructurare, o reorganizare a autorității, ea reprezentând un sistem de coresponsabilitate între instituțiile administrației publice centrale și cele locale în acord cu principiul subsidiarității. Ea se prezintă ca un fenomen complex ce implică diverse entități geografice, actori sociali, guvernanți, societate civilă; apare ca un amestec de politic, administrativ, fiscal, funcții, relații.

Astfel, din punct de vedere politic descentralizarea reprezintă expresia democrației aplicată administrației locale, asigurarea unui sistem în care cetățenii comunității participă la conducerea treburilor publice prin intermediul autorităților locale alese de ei. În așa mod, descentralizarea politică are ca rezultat dispersarea decizionării politice. Fundamentul politic al descentralizării e recunoscut de Carta Europeană a autonomiei locale ca unul dintre principiile democratice comune Europei. Un argument ce susține descentralizarea politică îl constituie acela că deciziile luate cu o mai mare participare a cetățenilor sunt mai bine fundamentate și mai relevante, deoarece țin cont de interesul social mai mult decât în cazul în care ar fi luate la nivel național.

Din punct de vedere administrativ, descentralizarea conține ideea că autoritățile alese de comunitățile locale sunt capabile în măsură mai mare să cunoască necesitățile locale și să adopte deciziile necesare pentru realizarea lor, conform principiului de „administrație utilă”. Ea apare, așadar, ca un sistem în care rezolvarea problemelor locale nu se mai face de funcționari numiți de la centru, ci de cei aleși de corpul electoral local, aceștia nefiind angajați într-un sistem ierarhic subordonat centrului.

Renumitul Lijphart afirmă că federalismul, întărit prin constituție, este o soluție deosebit de utilă în problemele instituționale ale societăților cu populații multiconfesionale și multi-etnice. [28] S-ar părea că societățile cu o omogenitate culturală mai mare pot supraviețui și fără el. Cu toate acestea, este cert că statele unitare, unde puterea este asumată de un organism unic de luare de decizii, sunt expuse riscului ca aceasta să fie supusă voinței unui partid politic sau unui grup dominant care va reduce semnificativ sau chiar va elimina competiția politică. În așa caz descentralizarea este cea care contribuie la prevenirea apariției despotismului „democratic”, iar multiplele posibilități pentru activități de presiune întăresc participarea cetățenilor și controlul asupra politicianilor.

Autonomia locală, fiind deosebit de importantă ca o contrabalansare a centrului, mai îndeplinește și un important rol educațional. Cetățenii învață arta guvernării în perimetrul

localității lor, favorizând, astfel, apariția aceluiași procese la centru. Mai mult decât atât, se așteaptă ca administrația publică locală să fie mai eficientă din punct de vedere administrativ, deoarece centralizarea excesivă a procesului decizional conduce la inhibarea inițiativei la periferie și la o suprasarcină la centru. Administrația publică locală, în măsura în care posedă o suficientă autonomie financiară și legislativă, este mai participativă, mai accesibilă și mai receptivă decât administrația publică centrală.

Astfel, rațiunea pentru susținerea descentralizării poate fi diferită. Întâi de toate, putem vorbi despre o eficiență mai mare a unui sistem descentralizat, eficiența fiind definită drept maximalizarea asistenței sociale. Dacă decizia politică este descentralizată, prin autoritățile locale fiecare unitate își poate crea pachetul de taxe și servicii conform preferințelor cetățenilor. Drept rezultat, diferența medie a preferințelor individuale față de pachetul de taxe și servicii va fi redusă.

În al doilea rând, descentralizarea, plasând actul de guvernare mai aproape de public, alimentează o mai mare receptivitate a politicienilor față de voința cetățenilor și conduce la o congruență între preferințele publice și politica publică. Aceasta se întâmplă nu doar din cauza că autoritățile din unitățile descentralizate cunosc mai bine și acționează în armonie cu nevoile zonei lor de acțiune mai mult decât autoritățile guvernului național centralizat, dar și din cauza că descentralizarea le permite să fie direct răspunzători în fața cetățenilor locali prin alegerile locale.

În al treilea rând, structurile descentralizate promovează o diversitate de politici publice, iar diversitatea politică poate fi, de aseme-

nea, evaluată drept un factor de promovare a inovațiilor.

În sfârșit, descentralizarea a determinat schimbarea ponderii puterii centrale în favoarea puterii locale. Societatea modernă, caracterizată de contradicții și pluralism, a determinat transferul parțial al procesului decizional de la nivelul central către nivelul local în vederea adaptării acestui proces la specificul local, descentralizarea fiind considerată un element *sine qua non* al democrației.

În cazul în care arhitectura instituțională actuală a statului se bazează exclusiv pe separația între puterile legislativă, executivă și judecătorească, se generează structuri de autoritate integrate vertical, adică ierarhii. Un astfel de sistem are o tendință inerentă de centralizare prin care deciziile, responsabilitățile și problemele sunt împinse ierarhic pe verticală. Descentralizarea, sub toate formele sale, introduce conceptul de autoguvernare politică locală. Pe această cale, apare o nouă separație între puteri: între puterea centrală și cea locală. Separația verticală a puterii între nivelurile local, regional și central blochează tendința centralizării puterii și impune aplicarea principiului, potrivit căruia problemele publice trebuie rezolvate la cel mai mic nivel posibil, adică al principiului subsidiarității.

Astfel, descentralizarea se impune nu doar ca un mecanism de satisfacere a intereselor comunităților de diferite niveluri, ci ca factor de importanță primordială întru asigurarea separației puterilor în democrațiile contemporane, autoritățile publice locale fiind capabile să limiteze tentațiile autoritare ale puterii centrale.

BIBLIOGRAFIE

1. Montesquieu, *De l'esprit des lois* (1758) // http://classiques.uqac.ca/classiques/montesquieu/de_esprit_des_lois/de_esprit_des_lois_tdm.html
2. Higginbotham Don, *George Washington Reconsidered*, University Press of Virginia, 2001. http://books.google.com/books?id=L0qGWo_NGIAC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gs_b_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
3. Dogaru Ion, Dănișor Dan Claudiu, *Drepturile omului și libertățile publice*, Chișinău: Editura Zamolxe, 1998. - 242 p.
4. Steffani Winfried, *Pluralistische Demokratie. Studien zur Theorie und Praxis*, Leske und Budrich, 1980, - 228 p.

5. Craig Volden, *Origin, Operation, and Significance: The Federalism of William H. Riker*, <http://polisci.osu.edu/faculty/cvolden/VoldenRikerPublius.pdf>
6. Elazar Daniel J, *Contrasting Unitary and Federal Systems*, *International Political Science Review*, vol. 18, no. 3, 1997, p. 237-251.
7. Tummala Krishna K., *Public Administration in India*, http://books.google.md/books?id=HSQZj1_FrosC&pg=PA12&lpg=PA12&dq=Tummala,+Krishna+K,+INTERNATIONAL+POLITICAL+SCIENCE+REVIEW,+no+4,+1996&source=bl&ots=ODZvPMiiw2&sig=NI-6BywGdGwCR3el6m35CjcVKCs&hl=ro#v=onepage&q&f=false
8. Lijphart Arend, *Modele ale democrației - forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, ed Polirom, Iași, 2007, - 320 p.
9. Carré de Malberg Raymond, *Contribution à la théorie générale de l'état, spécialement d'après les données fournies par le Droit constitutionnel français* // <http://www.archive.org/details/contributionla01carruoft>
10. Ost François, Kerchove Michel, *De la pyramide au réseau?: pour une théorie dialectique du droit*, http://books.google.md/books?id=7EkWRS-8MbEC&pg=PA190&lpg=PA190&dq=G.+Burdeau,+Trait%C3%A9+de+Science+politique,+Tome+II,+L.G.D.J.+1967&source=bl&ots=fmpEBnDP13&sig=db8_gnSfZARn_jwL9tCSmo56l4s&hl=ro#v=onepage&q&f=false
11. Waline Marcel, *Traité de droit administrati: mise à jour de la Constitution de 1958*, Paris, SIREY, 1959, - 932 p.
12. Burdeau G., *Traité de Science politique*, Tome II, L.G.D.J., 1967.
13. Pelloux R., *Brèves réflexions sur le fédéralisme*, in: *Mélanges Chevallier* (Jean-Jacques), Paris, 1977, pp. 217-221.
14. Bourdon J., J.M. Pontier & J.C. R, *Droit des collectivités territoriales*, P.U.F. Coll. Thémis, 1987.
15. Eisenmann Ch., *Centralisation – décentralisation*, Paris, DALLOZ, 1948, - 330 p.
16. Bourjol M., *Du pouvoir municipal*, Cours dactylographié Administration régionale et locale, Faculté de droit de TOURS, 1982-1983.
17. Eisenmann Ch., *L'esprit des lois et la séparation des pouvoirs*, in *Mélanges Carré de Malberg*, Réimpression de l'éd. de 1933, Librairie Duchemin, 1977, pp. 165-192.
18. Troper M., *La séparation des pouvoirs et l'histoire constitutionnelle française*, L.G.D.J., 1980.
19. Vedel G., *Les bases constitutionnelles du droit administratif*, E.D.C.E., 1954.
20. Groshens J.C., *Le pouvoir des supérieurs hiérarchiques sur les actes de leurs subordonnés*, A.J.D.A., 1966.
21. Delvolve P., *L'acte administratif*, Sirey, Paris, 1983.
22. Regourd S., *L'acte de tutelle en droit administratif français*, L.G.D.J., 1982.
23. S. Pinon, *Léon Duguit face à la doctrine constitutionnelle naissante*, *Revue du Droit Public*, no 2-2010.
24. Sharpe L. J., *Decentralist Trends in Western Democracies*, Londra: Sage, 1979.
25. Rhodes R. W., *Control and Power in Central-Local Relations*, Farnborough, Hants: Gower, 1981.
26. Self P., *Administrative Theories and Politics*, Londra: Allen and Unwin, 1976.
27. Profiriu A., Profiriu M., *Descentralization process in Romania* // *Revista Transilvăneană de Științe Administrative*, nr.16 E/2006.
28. Lijphart Arend, *Democracies*, New Haven: Yale University Press, 1984.

Prezentat: 06 martie 2012.

E-mail: cevca@rambler.ru

Manifestarea umanismului în politică

Teodor POPESCU,
doctor în istorie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

Humanism and politics will be always high on the agenda. Humanism reappeared in Western Europe in the 19th century as a social and cultural movement, guided by the ideal of ancient wisdom and the period of the Renaissance in the 15th and 17th centuries, that promoted the ideas of placing the trust in the values and potential of a human-being.

Nowadays this priority of the humanism essence is the movement of the ideas that offer a new model of a man, a new model of life, different from those of the medieval history, that contribute to the perfection of the contemporary society and its evolution through a new form of civilisation with active and responsible persons, gifted with the morality that will require from them to choose the path of virtue and justice, unimportant the place they can find themselves in.

Humanism manifests in politics through the means of the morality, consciousness, culture, forms of organization, purposes and content, as well as through the means of political activity.

Humanization of politics can be performed successfully if we try to do our best to stop the amoral, irresponsible element, corruption and other evils of a man.

Provocările din cea de-a doua jumătate a sec. al XX-lea și începutul sec. al XXI-lea au contribuit în mod evident la accelerarea anumitor procese regionale, precum și a celor globale, punând la îndoială opiniile unor analiști referitor la faptul că umanismul ca temelie de excepție a omenirii și-ar fi consumat definitiv unele dintre calitățile și valorile sale.

În realitate, situația necesită o altă interpretare. Deși umanismul a reapărut în scena politică în sec. al XIX-lea, el și-a demonstrat pe deplin viabilitatea pe parcursul următoarelor perioade, integrându-se în toate domeniile vieții sociale. Umanismul mileniului al treilea, pe lângă moștenirile teoretico-practice, care trebuie păstrate și dezvoltate pentru o imagine mai bună a viitorului, a căpătat o nouă misiune socială — de acțiune. Aceasta o cere imperativul timpului. Acțiunea în numele și întru binele individului, societății, omenirii, împotriva sărăciei și a suferințelor, dezbinării și conflictelor de tot tipul, războaielor și a altor nenorociri, întru asigurarea echilibrului, prosperării, unirii și păcii planetare. În societatea democratică contemporană, în paralel

cu multe alte probleme de ordin social, mai apare încă un obiectiv de importanță majoră, și anume — de a-i imprima politicului o orientare umanistică.

Însumând cele spuse mai sus, apare întrebarea: ce prezintă *politica* și *umanismul* ca fenomene sociale? Care este raportul dintre ele ca elemente ale întregului? De ce se dorește ca politica să fie umanizată? Întrebări, răspunsul cărora poate fi cunoscut numai întorcându-ne, printr-un scurt istoric, la izvoarele apariției umanismului.

Așadar, umanismul a apărut în secolul al XIV-lea în Europa Occidentală ca o mișcare socială și culturală care promova ideea încrederii în valorile omului și posibilității de perfecționare fără limite a individului, milita pentru libertatea umană, pentru o cultură laică, pentru o atitudine de încredere în valorile omului.

Umanismul a apărut în condiții deloc ușoare, în Evul Mediu, când controlul Bisericii asupra vieții intelectuale era aproape total. În etapa dată, umanismul evolua paralel cu mișcarea cunoscută cu numele de Renaștere, care lua amploare.

Renașterea este percepută ca o schimbare-dezvoltare categorică, ca un amplu proces de restructurare în cadrul tuturor componentelor colectivităților existente. Datorită acestui proces, între secolele XIV-XVI pe Bătrînul Continent s-a dezvoltat și s-a impus un nou tip de economie, o nouă viziune a evoluției sociale, au avut loc marile descoperiri geografice, s-au conturat teritorial și instituțional statele naționale, iar științele, artele și literatura au cunoscut o diversificare fără precedent.

În marile orașe europene (mai întâi, în cele din Italia — Florența, Roma, Milano, Venezia, apoi și în cele din Franța, Germania ș. a.), la palatele familiilor bogate ia naștere activitatea de mecenat care-i proteja pe scriitori, poeți, arhitecți, pictori, apăreau inovații care au zdruncinat din temelie viața europeană.

Odată cu aprofundarea procesului de Renaștere, în cercurile superioare ale țărilor Occidentale are loc o orientare masivă spre cunoașterea izvoarelor culturii antice. Ceea ce îi caracterizează cel mai mult pe oamenii epocii respective era curiozitatea fără margini de a cunoaște adevărul, în afara creștinismului, Bisericii. Acest adevăr al luminilor a fost găsit prin descoperirile tezaurului antichității. Idealul înțelepciunii antice a fost atins prin revenirea la sursele antichității și studierea lor profundă. Cu un interes deosebit se studiau operele antice și lucrările științifice scrise în limbile greacă, latină și arabă.

Umanismul din perioada respectivă avea drept scop studierea și conservarea operelor antice, care i-a dat posibilitate să se detașeze

tot mai mult de scolastica medievală și, împreună cu Renașterea, căutau tot mai mult adevărul întruchipat în valorile omului.

Renașterea prin aspectul umanistic care lua amploare trebuie privită ca o perioadă de ruptură în evoluția ideilor și doctrinelor care au dominat Evul Mediu. Deja către sec. XIV-XV unitatea creștină era puternic zdruncinată. Descoperirile științifice, geografice, inovațiile tehnologice au determinat dezvoltarea economică și demografică a spațiului occidental.*

Către sfârșitul sec. al XV-lea, Florența (Italia) devine capitala intelectuală a umanismului, iar în Franța studierea și traducerea operelor latine și grecești a permis exponenților umanismului să-și aleagă liber domeniul de cercetare, cu toate că locul lăsat științelor era încă cu mult mai redus în comparație cu scolastica. Fără a lega în mod obligatoriu originea libertății gândirii moderne de umanism, evident, putem sublinia cu certitudine contribuția extraordinară a începutului eliberării din scolastica medievală.

Liberul arbitru este cel care caracterizează cel mai bine spiritul umaniștilor în ansamblu. Centrele umaniste se aflau în perioada respectivă la curtea pontificală, la curțile principilor de la Florența, Neapole, iar în afara Italiei, în orașele universitare de la Sorbona (Franța), Cambridge (Anglia) ș. a. Lua amploare pedagogia umanistă care pleda pentru formarea oamenilor, care să rămână în același timp buni creștini, dar totodată — orientați spre noi idealuri, ca omul să fie capabil singur să-și croiască viața. În centrul preocupărilor educației

---

* Din numeroasele descoperiri științifice, geografice și noile inovații tehnologice amintim numai unele dintre ele:

- folosirea busolei/astrolabului în arta maritimă, venită de la chinezi, transmisă arabilor și ajunsă în sec. al XIV-lea la italieni;
- folosirea în practică a prafului de pușcă, la fel venit de la chinezi prin arabii din Spania și transmisă europenilor în sec. al XIII-lea. Prima rețetă a prafului de pușcă este recomandată de Roader Baconi;
- apariția și folosirea tiparului începând cu sec. al XIV-lea;
- dezvoltarea economică a determinat necesitatea descoperirilor geografice și alipirea noilor teritorii. Sint bine cunoscute numele lui Cristofor Columb, Amerigo Vespucci, Vasco da Gama, Fernando de Magellan ș.a.;
- în domeniul artelor erau bine cunoscute numele marilor maeștri: Leonardo da Vinci (1452-1519), Michelangelo (1457-1564), Raffaello Sanzio (1483-1520);
- a intrat în istorie și numele polonezului Copernic (1473-1543) care a demonstrat pentru prima dată, că Pământul se rotește în jurul Soarelui;
- numele lui Niccolò Machiavelli — om politic, diplomat, istoric care în calitate de autor a folosit pentru prima dată — la fel de cunoscut este și noțiunea de stat în sensul modern.

umanismul a centrat morala, făcînd din virtuțile acesteia un mijloc de acces la înțelepciune și cunoaștere.

Reorganizarea societății în interesele noii clase burgheze nu se putea face fără o credință într-un sens determinat al vieții, precum și fără o ierarhie de valori, care să se expună într-un nou stil de viață. Umanismul nu justifica doar importanța dezvoltării intelectuale a burgheziei ca clasă, ci pleda pentru elaborarea unui nou sistem de educație care să fie în interesul societății întregi.

În epoca Renașterii a apărut o necesitate stringentă de profesioniști, întii de toate, în domeniul administrației, politicului, diplomației, pentru a asigura buna funcționare a orașelor și a societății. Și burghezia avea nevoie de o nouă teorie, care să întemeieze valoarea umană nu prin naștere sau scolastică, ci prin meritele dobîndite de-a lungul vieții, această argumentare trebuia să confirme sentimentul superiorității valorii omului.

Conceptul de umanism este de o importanță primordială pentru definirea și conceperea întregii culturi a Renașterii. În esență, umanismul exprimă o anumită atitudine mintală, o anumită concepție despre om și societate, o anumită viziune despre lume și viață (care s-a manifestat într-o anumită epocă istorică).

Umanismul a reușit să lărgască orizontul cunoștințelor și a redescoperit viața sau, mai bine zis, importanța vieții. Umanismul evolua după modelul antic (la Cicero, *humanitas* înseamnă educația ființei umane) — omul era situat în centrul tuturor preocupărilor.

Scopurile umanismului civic erau acelea de a forma oameni activi și întreprinzători care știu să-și folosească însușirile pentru a-și edifica o soartă mai bună, pentru a deveni mai buni cetățeni care să apere interesele omului, comunității, societății în general. Ideile, principiile morale ale Renașterii urmează să demonstreze că studiile umaniste au nu numai rolul de a instrui intelectul, ci și de a educa voința, de a stimula simțul responsabilității, morala, pentru ca în orice circumstanțe omul să aleagă calea binelui și a adevărului.

Umanismul reprezintă o mișcare de idei ce propunea un nou model uman, un nou model de viață, deosebit de cel al Evului Mediu, care a contribuit la desăvîrșirea societății și evolu-

area ei într-o nouă formă de civilizație, care a reușit să se răspîndească cu o rapiditate uimitoare în toate statele în care condițiile au fost favorizate.

Renașterea a adus o schimbare radicală în valorile umane. „Fais ce que tu voudrais” („Fă ce vrei”). Aceste schimbări au contribuit la faptul ca peste secole să fie adoptată „Declarația universală a drepturilor omului”, articolul 1 al căreia prevede: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi”.

Umaniștii etapei contemporane sînt oameni care respectă valorile universale, începînd cu cele din antichitate și pînă în prezent, sînt morali și responsabili. Ei aleg binele și știu că nu există libertate fără supremația legii, că nu există drepturi fără obligații, că nu există destine glorioase fără muncă (atitudine, convingere, perseverență).

Studiarea manifestărilor umanismului prin prisma politicului zilei de azi nu este o problemă abstract cognitivă, ci o sarcină de a obține informații adecvate situației de moment, a înțelege esența proceselor politice, lărgirii cercului de cunoștințe intelectuale mai sus de nivelul de personalitate, trecînd la nivelul social și chiar global, pentru a-i da politicului o orientare umanistă, folosindu-l în interesul individului, societății, omenirii.

La ora actuală, orice activitate sociopolitică desfășurată în serviciul membrilor societății se efectuează în temeiul principiului umanismului. Aceasta presupune că atitudinea față de om trebuie considerată ca cea mai înaltă valoare, stima față de demnitatea fiecărei personalități, de drepturile ei la viață, la o dezvoltare liberă, la realizarea capacităților și străduința către bine și fericire. Umanismul presupune recunoașterea tuturor drepturilor de bază ale omului, confirmarea bunei stări a personalității ca cel mai înalt criteriu de apreciere a oricărei activități sociale.

Principiul umanist este unul universal, planetar. El nu împarte oamenii după naționalitate, religie, culoare sau în baza altor criterii, ci pretinde la stimă față de fiecare ființă omenească, acordîndu-le ajutor celor slabi și neputincioși, flămînzi și neîndreptățiți din diferite motive.

Umanismul în politică se manifestă prin mai multe forme: de organizare, prin scopuri

și conținut, precum și prin mijloacele de activitate politică. În condițiile actuale cea mai înaltă formă umanistică de organizare a politicului este realizată prin sistemul politic democrat, bazat pe recunoașterea libertăților, drepturilor și egalităților tuturor cetățenilor în fața legii.

Referitor la scopurile și conținutul politicii, umanismul se evidențiază prin obiectivele de realizare a intereselor omului, ridicarea nivelului bunei stări și a condițiilor de viață a populației, fortificarea dreptății sociale și a liniștii în stat, societate și comunitatea mondială. Din acest punct de vedere cea mai umanistă politică este considerată cea care asigură cele mai bune condiții pentru satisfacerea necesităților și dezvoltării libere a personalității.

Manifestarea umanismului prin diverse mijloace poate fi evidențiată, în primul rând, printr-o poziție clară, indiscutabilă de eliminare a celor mai barbare forme de luptă politică, cum sînt războaiele, folosirea armelor de nimicire în masă, stoparea acțiunilor fizice și morale care contribuie la umilință și degradarea omului ca personalitate.

În etapa actuală, factorului politico-umanist și rolului său în soluționarea multor probleme ale contemporaneității i se acordă o atenție tot mai sporită, dat fiind faptul că procesul de asigurare a integrității, consolidării, dezvoltării societății poate avea loc numai în baza principiului umanismului. În viața cotidiană acest principiu este folosit la 3 niveluri: cel interstatal, intern și la nivel de personalitate.

La nivel interstatal/internațional umanismul se manifestă prin recunoașterea și respectarea tuturor drepturilor omului, crearea condițiilor pentru o dezvoltare la maximum a capacităților personale. În contextul dat principiul umanismului poartă un caracter universal, care nu divizează oamenii conform anumitor criterii, ci cere un comportament respectuos față de oricare reprezentant al speciei umane, precum și acordarea ajutorului celor slabi, celor împătimiți în rezultatul conflictelor etnice, calamităților naturale etc.

La nivel intern, statal umanismului i se atribuie însușiri ale unui popor suveran, care-l folosește din plin în calitate de instrument politic, în scopul influențării asupra statului în elaborarea politicii umaniste interne și externe,

soluționarea problemelor economice, sociale și culturale în favoarea comunităților. Se ia în considerare, evident, și conținutul politicii în cadrul căruia umanismul este folosit la realizarea intereselor omului, instaurarea dreptății sociale și a climatului politico-moral binevoitor în societate. Din acest punct de vedere cea mai umană politică este recunoscută cea care asigură condițiile cele mai bune pentru satisfacerea necesităților și dezvoltarea liberă a personalității în cadrul unei formațiuni.

În ceea ce privește nivelul internațional de realizare, implementarea principiului umanist poate fi evidențiată, întii de toate, în lupta pentru consolidarea păcii, constituirea relațiilor internaționale și a ordinii mondiale, bazate pe dreptate și stimă față de om. Aceasta presupune, în fond, recunoașterea drepturilor popoarelor la alegerea liberă a tipului de stat, a dreptului de constituire a unui stat independent, suveran, egalitatea statală, neamestecul în treburile interne ale altui stat, renunțarea la folosirea forței pentru soluționarea problemelor de interes comun, dezvoltarea relațiilor de colaborare și ajutor reciproc între popoare etc.

Orientările umaniste ale politicii interne și externe a statelor și-au găsit reflectare și confirmare juridică într-un șir de documente ale ONU, UE și ale altor organisme internaționale, precum și în jurisprudența națională. Umanismul și diversitatea principiilor folosite demonstrează că acesta este nu numai un fenomen cu aspect teoretic general, dar are și un caracter practic. Caracterul său empiric se manifestă prin contribuția la eliminarea celor mai dure și periculoase forme de luptă politică. Este vorba de prevenirea conflictelor de proporții, de diferite genuri, cu consecințe dezastruoase pentru societatea umană. Umanismul a pledat totdeauna pentru interzicerea torturilor și a altor mijloace de constrângere care distrug personalitatea și umilesc demnitatea omului, împotriva folosirii presiunii morale, manipularea conștiinței și comportamentului oamenilor prin intermediul diverselor forme de derutare și dezorientare, care în prezent sînt destul de răspîndite.

În etapa actuală, umanismul este nu numai un domeniu de relații reciproce dintre oameni, dar și al relațiilor omului cu natura.

Natura întotdeauna a fost și rămîne un atribut și o condiție indispensabilă pentru existența omului. În secolele precedente activitatea umană nu era atît de devastatoare ca în prezent și nu avea proporții atît de imense, cu caracter global. Începînd cu cea de-a doua jumătate a secolului trecut și începutul sec. al XXI-lea, problema ecologică a devenit o reală amenințare pentru existența omenirii într-un viitor nu atît de îndepărtat. Politica ecologică, la moment, a căpătat deja statutul unui imperativ absolut pentru viața de mai departe a civilizației umane.

În societatea multidemisională, cu contradicții și probleme de ordin regional și global, progresul tehnico-științific este în stare să contribuie nu numai la îmbunătățirea radicală a vieții oamenilor, dar poate să distrugă, în același timp, bazele civilizației umane. În astfel de condiții sfera umanismului se lărgiște considerabil. Dacă relativ nu demult această problemă era analizată, discutată la nivel de specialiști, apoi la nivelul societății civile astăzi umanismul s-a ridicat la nivel de politică de stat, precum și la nivelul politicii globale. Astfel, lupta pentru o politică umanistă în domeniul ecologiei (și nu numai), care ar contribui la menținerea vieții în dezvoltare, în plan regional și global abia începe.

Morala ca expresie a umanismului.

Un rol deosebit în conceperea profundă a umanismului l-a avut și-l are morala. Umanismul expus prin intermediul *moralei* sub forma dragostei, respectului și al iubirii față de oameni era cunoscut încă din antichitate că avea o influență binefăcătoare deosebită asupra societății și politicului. Ideile umanismului constituie esența, nucleul, conținutul social al moralei. Implementată în conștiință și fiind acceptată pozitiv, morala a devenit un indiciu, o normă a activității oamenilor, iar în multe cazuri ea este reglementată și prin legislație.

Morala este o formă deosebită, specifică a vieții sociale. Ea include conștiința, normele și comportamentul real al oamenilor, bazîndu-se pe aprecierea diferitelor fapte din punctul de vedere al idealurilor umane: dreptate-neadevăr, sinceritate-viclenie, bine-rău și al altor categorii și idealuri.

Morala atestă fenomenele sociale nu din

punctul de vedere al unei persoane, al individului, ci din punctul de vedere al colectivului, adică al viziunii generale a comunității, deși există și morală de grup, profesională, a elitelor, a păturilor dominante și dominate etc.

Morala se bazează pe o anumită viziune referitor la existența, scopul și destinația omului. Ea nu este utilizată numai pentru unii indivizi aparte, ci are o acoperire generală pentru toată lumea. Compartimentul moral se deosebește prin imparțialitate, printr-o motivație umană superioară. Morala se prezintă ca o condiție de păstrare a neamului omenesc, dat fiind faptul că reflectă experiența seculară de comunicare a omenirii și fixează acele cerințe, păstrarea cărora este necesară societății și omenirii în ansamblu. Aceste cerințe devin în conștiință criterii interne de evaluare a motivelor, scopului, conținutului și rezultatelor comportamentului propriu, precum și a acțiunilor altor oameni.

Morala caracterizează nivelul înalt al dezvoltării conștiinței individuale, posibilitatea și capacitatea omului de a determina intuiția internă, motivația spirituală a comportamentului propriu și a autocontrolului. Spre deosebire de drept și politică, morala (etica) nu are nevoie în aprecierile sale de un aparat special de constrîngere sau de valori materiale. Cu toate că comportamentul moral nu exclude unele sancțiuni din partea societății sau din partea celor care te înconjoară, astfel influența moralei se bazează pe mecanismele psihologice interne și de autocontrol ale personalității. Un rol deosebit în asemenea situații îi revine conștiinței.

Conștiința constituie trăirile emoționale ale omului responsabil față de el însuși, de oameni, de lumea întreagă, de Dumnezeu. Ea este o călăuză a umanismului în sufletul omului, în comportamentul real al individului. Ea este judecătorul intern al omului, asigurînd autocontrolul personalității în toate situațiile și mai cu seamă acolo unde controlul politic sau social întîmpină obstacole: e imposibil sau lipsește total.

Conștiința constituie temelia cea mai profundă, intimă, nerepetată particularitate a personalității omului. Conducîndu-se de ea, individul apreciază lumea înconjurătoare, inclusiv comportamentul său, în numele său, de

pe poziția „eu-lui” subiectiv. În concordanță cu conștiința, se formează comportamentul personalității.

Conștiința transformă individul din animal de turmă, din mașină conștientă, robot în Om. Cugetătorii religioși deseori numeau scînteie sfîntă în sufletele oamenilor acel moment care le permitea să conștientizeze responsabilitatea în fața lor, în fața oamenilor, în fața Existenței Supreme. Omul cu o autoreglare smintită, necorespunzătoare, lipsită de mustrare de conștiință, se transformă într-o ființă periculoasă pentru societate și oameni, e antisocială. Nu în zadar Hitler, propagînd o politică național-socialistă antiumană, îi convingea pe soldații săi că în lupta cu dușmanii țării el îi eliberează de la o astfel de boală, cum este conștiința, și le permite să-l omoare pe orice inamic. Nu poate fi îndreptățit și comportamentul conducerii regimului totalitar, care, fără a avea vreun motiv moral sau juridic, îi trimitea pe oameni în „gulag”-uri cu zecile și sutele de mii, iar alte milioane de oameni declarați de ei trădători și dușmani ai poporului erau exterminați fizic și moral numai din cauza că nu împărtășeau ideologia comunistă.

La fel nu poate fi îndreptățit comportamentul persoanelor, care își permit, de pe poziția postului ocupat, să judece (fără a avea completul de dovezi) oamenii „vinovați” ori să ia unele decizii în baza unor surse neîntemeiate, necunoscînd situația reală, nici discutînd personal (sau prin intermediul persoanelor cu funcții de răspundere), astfel aducîndu-le prejudicii morale oamenilor nevinovați.

Conștiința îmbinată cu datoria și alte mecanisme morale de comportament al oamenilor se prezintă ca cea mai bună garanție a politicii umaniste. De aceea cultura înalt morală a societății este o condiție absolut necesară a sistemului politic democratic.

La umanizarea politicului un rol deosebit îi revine culturii și socializării politice. Este imposibil să identificăm caracterul umanist al politicului, fără a cunoaște esența și contribuția culturii politice în acest domeniu. Existența unei culturi politice, bine așezate într-o societate democratică permite cetățeanului să intervină activ în actul politic de guvernare, să conștientizeze importanța implicării sale în procesul decizional al instituțiilor de stat.

Posedarea unei culturi politice reprezintă un grad înalt de manifestare activă în procesul de cooperare civică în favoarea cetățeanului și societății.

Cultura politică contribuie la cunoașterea și determinarea mecanismelor de constituire, stabilizare și activitate a aparatului de guvernare. Implicarea în acest proces se datorează, în primul rînd, unei atitudini active față de procesele politice din interiorul sistemului dat. O cultură politică judicioasă, chibzuită a fiecărui individ va contribui la sporirea încrederii în instituțiile reprezentative, totodată, îl face pe cetățean mai disciplinat, înțelegător și mai conștient în evoluțiile sociopolitice din interiorul statului, dîndu-le un caracter uman. Fără o cultură politică participativă omul nu este în stare să perceapă actul politic, precum și procesele politice în derulare. Cultura politică contribuie la integrarea individului în procesul și evenimentele sociopolitice ale societății.

Cultura politică deschide perspective largi în domeniul pronosticului politic, elaborării cursului politic și deciziilor politice. Statul este instituția politică principală ce activează avînd la bază factorul uman. Orice cetățean care ia parte la treburile publice este parte componentă a unei societăți în curs de consolidare. Participarea activă în viața cotidiană și nivelul înalt al culturii politice contribuie la zădărnicierea manipulării politice a cetățeanului de către stat, partide politice și alți lideri demagogi.

Evident, cultura politică nu este un dar dumnezeiesc, ci este un proces de lungă durată de formare și acumulare a cunoștințelor prin intermediul factorilor socializării politice pe întregul parcurs al vieții omului. Anume acest tezaur numit cultura politică contribuie prin esența sa la o înțelegere profundă a proceselor politice, interne și externe, la o conștientizare a însuși fenomenului politic, care încă din antichitate era cunoscut că politica este o activitate ce prevede organizarea și conducerea practică a unui stat. În context general, politica, ca activitate, este orientată spre binele societății, spre perfecționarea și prosperarea sa, dezvoltarea democrației și progresului în toate domeniile vieții sociale.

Practica vieții demonstrează, cu lux de amănunte, că politica aduce, pe de o parte, în

viață ordinea, corectitudinea, dreptatea, contribuie ca puterea să asigure binele pentru societate, pe de altă parte, constatăm că procesele negative din societate, originea lor sînt ascunse tot în politică. Aceste particularități sînt legate, întii de toate, de fenomenul veșnic, caracteristic naturii omului – lupta pentru putere, bogăție, posturi înalte de stat etc. De regulă, în cazul luptei pentru putere sînt înregistrate cele mai frecvente cazuri de încălcare a normelor de drept și morale, ale eticii, datoriei, bunului-simț, responsabilității etc. Sînt cunoscute o serie de motive care ne demonstrează nu numai în aparență, dar în realitate amoralitatea politicului.

Vom încerca să expunem unele dintre aceste motive:

- întii de toate, vom aminti că numai puterea dă posibilitate de a administra bunurile materiale și spirituale, de a dirija soarta oamenilor. Posesorii de putere se bucură de posturi și onoare, setoși de faimă personală și bogăție, deseori, îi ademeneste „buzunarul” statului, încercînd ispita de a folosi puterea în scopuri personale pentru a căpăta mai multe bunuri pe contul altor oameni, mai multe și mai scumpe servicii materiale etc;

- ispita de a ordona, a porunci, de a subordona și a domina este o parte componentă a comportamentului conducerii corupte și ea va crește pe măsura concentrării puterii în mîinile unor grupări corporaționiste de politicieni. Pentru a ieși din astfel de situații și de a-i imprima politicului o cale de dezvoltare umanistă, societatea are nevoie de un sistem efectiv de selectare a corpului de personal și nu numai după factorii de competență, dar și a celor morali, mai cu seamă pentru elita politică. La fel de important este de a asigura și un control eficient al societății asupra celor ce dețin puterea;

- în politică interesele reale, pragmatice se află, tradițional, pe primul plan, îndreptățind viclenia, minciuna, ticăloșia, omorul și alte fapte amorale. Etica, morala în viața cotidiană, după forța lor de motivație, cedează în fața intereselor. În caz de conflict între politică și morală descoperi că cîștigul de cauză, într-o societate nematură, îi este atribuit politicului. Însă cum se simt din punct de vedere moral acei demnitari care au fost și sînt înscăunați

în posturi înalte de răspundere, care au făcut promisiuni majore și nu și-au îndeplinit obligațiunea? Viața a demonstrat, și nu o dată, că politica care nu se bazează pe morală, pe factorul uman, mai devreme sau mai tîrziu, cu siguranță, va da faliment;

- hotărîrile politice, de regulă, sînt luate în numele partidului, poporului, națiunii, majorității etc. și în multiple cazuri sînt generale și nu ating personalități concrete. Acei ce adoptă astfel de hotărîri, de obicei, nu sînt implicați nemijlocit în implementarea lor în viață și deseori ei nu observă și nici nu simt urmările nefaste ale politicii lor. Lipsa de responsabilitate la adoptarea unor astfel de decizii, norme le înlesnește calea de retragere de la bunul-simț al moralei. Însă e cu mult mai ridicol faptul că unii lideri politici (și nu numai) de diferit calibru care au gustat deja din farmecele puterii, complet subordonați intereselor luptei de a reveni la putere, încalcă orice comportament rațional, uman. Organizînd acțiuni, comitete, grupuri care îndeamnă publicul la nesupunere civică, blamîndu-i cu epitete, care cad sub incidența penală, pe acei care sînt chemați să guverneze în conformitate cu mandatele majorității poporului. Această activitate distructivă nu are nimic cu democrația. Ar fi bine să li se amintească așa-numiților „apărători” ai intereselor poporului că Democrația înseamnă ordine, pe cînd dezordinea conduce la anarhie. Anarhia, dezmațul, nesupunerea civică sînt metode care au fost folosite din plin de bolșevici în anul 1917, cînd au uzurpat puterea. Analiza situației create la moment amintește de experiența nefastă și politica amorală ale acelor care visează să revină la putere chemînd la nesupunere civică. Oponerea intereselor și moralei de grup, valorilor general umane, încercarea de subordonare a moralei intențiilor politicului înseamnă, în realitate, demontarea moralei ca bază de constituire a unui stat democrat, prosper;

- efectul abuzului de putere este foarte molipsitor. Acest fenomen se explică prin faptul că acțiunile imorale ale unor reprezentanți ai eșaloanelor de vîrf ale puterii au însușirea de a spori, a se multiplica și cresc ca bulgării de zăpadă în proces de rostogolire. În realitate, această situație se manifestă prin aceea că un conducător de vîrf imoral, de regulă,

se străduiește să se debaraseze de oameni incomozi, cinstiți, responsabili, or încearcă să-i facă complici ai săi, înconjurându-se, astfel, cu persoane loiale, fără verticalitate, care, la rîndul lor, își formează pentru ei tot așa un astfel de anturaj confortabil, inactiv. Elementul amplificării abuzului și iresponsabilității conduce spre intransparență și degradare a elitei conducătoare. Apariția acestui fenomen este destul de frecvent în structurile politice centralizate, cu o slabă autonomie a părților componente și a lipsei controlului de jos. Acest efect, cu asemenea atitudine a vîrfurilor puterii, a contribuit la răspîndirea corupției în masă, fenomen nedorit, inuman ce dezintegrează societatea;

- în activitatea de atribuire politicului a unui caracter umanist rolul decisiv le revine cadrelor de personal, complexului instructiv-educational și factorilor de socializare politică. Pornind de la faptul că școala este privită ca un mecanism de socializare, trebuie să înțelegem că socializarea este, în primul rînd, un proces de umanizare continuu și numai după aceasta vine elementul de socializare. În condițiile negării (directe sau indirecte) și anihilării vocației universale de umanizare a școlii, socializarea ca, de altfel, și umanizarea va avea de suferit puternic. Societatea, dacă nu va acorda prioritate școlilor, altor instituții și mecanisme în realizarea umanizării viitorilor săi cetățeni, ci va fi preocupată doar de sfera de producție și repartiție a bunurilor și serviciilor, va fi impusă într-un viitor nu atît de îndepărtat, ca pe banii economisiți pe contul învățămîntului să construiască noi penitenciare. În etapa actuală consumismul, lumea imaginară, desfrîul sexual, cruzimea de pe ecrane și alte fenomene negative macină în continuu temelia morală a statului de drept.

Factorul uman a devenit în prezent cea mai strategică resursă a statului. De aceea orice stat, care tinde spre o eficiență majoră în conducerea politică, nu poate să nu acorde o atenție deosebită acestei probleme. Prioritate se oferă dezvoltării gîndirii inovaționale, posi-

bilităților de a lucra în colectiv, deprinderilor de adaptare la diverse condiții și forme de organizare.

Din cele menționate referitor la umanizarea politicului se evidențiază o gamă de probleme și aspecte care se impun de a fi rezolvate pe parcursul avansării spre un stat democratic, de drept și social. Unele dintre problemele existente, la etapa actuală, pot fi soluționate prin compromis în raportul politică – morală, precum și instituționalizarea cerințelor morale. Divergența principală în raportul politică – morală se centrează în jurul aplicării (legitime/nelegitime) a mijloacelor violente, care poate schimba radical situația. Nesoluționarea acestui element esențial conduce la marginalizarea posibilității de influență a moralei asupra politicului. Evident, fără responsabilitatea civică, dorința de compromis, solidaritate și cooperare a actorilor politici este imposibilă edificarea unei societăți bazate pe drept. Ieșirea semnificativă a politicului din cadrul sferei aplicării violenței sau punerea sa sub control permite o folosire mai largă a valorilor morale.

Un element principal care ar contribui mai eficient la stimularea procesului de umanizare a politicului ar fi instituționalizarea cerințelor morale. Instituționalizarea înseamnă integrarea cerințelor morale în normativele organizațiilor politice și, întîi de toate, în cele de drept, ce ar presupune anumite sancțiuni pentru încălcarea principiilor morale. În prezent, instituționalizarea cerințelor morale în politică se efectuează, în general, prin drepturile omului. În corespundere cu documentele adoptate de instituțiile internaționale ea apare în calitate de criterii universale de apreciere a umanizării politicului. Acest proces este complex, de lungă durată și necesită eforturi considerabile ale întregii comunități.

Evident, realizarea obiectivului de umanizare a politicului este o sarcină extrem de dificilă. În practica umanizării politicului mult depinde nu atît de lansarea scopurilor, cît de metodele și mijloacele folosite în procesul atingerii obiectivului fixat.

BIBLIOGRAFIE

1. Al. Tănase. Umanismul și conduita umană. Ed. Politica. 1985.
2. Contextul politic, economic și social în care apare umanismul, renașterea. www.referatele.com.
3. Umanismul - mișcare social-culturală. www.ipedia.ro
4. Кудряшов М. С. //Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. 2006.
5. Постников В. Александр Блок – крушение гуманизма. www.proza.ru

Prezentat: 1 martie 2012.

E-mail: detsr@mail.ru

Prioritățile de reformă pentru Republica Moldova prin prisma Strategiei UE 2020

Angela POPOVICI,
doctor în istorie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

Europe is facing major structural challenges – globalisation, climate change and an ageing population. The economic downturn has made these issues even more pressing. The EU Strategy 2020 addresses these challenges – aiming to stimulate growth and create more and better jobs, while making the economy greener and more innovative. The plan is delivering a major fiscal stimulus, with measures to keep people in work and public investment in infrastructure, innovation, new skills for the workforce, energy efficiency and clean technologies to meet the goals of the EU strategy.

În prezent, Uniunea Europeană parcurge o etapă de redefinire a identității și a coeziunii sale interne, în contextul necesității de a se afirma ca actor competitiv și dinamic într-o lume în continuă globalizare, dar și pe fundalul „digerării” celui de-al cincilea val al extinderii, început în 2004 cu zece state și finalizat prin aderarea României și a Bulgariei la 1 ianuarie 2007.

Uniunea se află, de asemenea, într-un proces de reconectare cu propriii cetățeni și de recâștigare a susținerii acestora pentru proiectul politic european pe baze care să corespundă preocupărilor lor, la începutul secolului al XXI-lea, percepute diferit față de cele de la jumătatea secolului trecut.

În egală măsură, Uniunea caută răspunsuri credibile și eficiente în vederea întăririi rolului său extern, pe fundalul parteneriatului, dar și al competiției strategice cu SUA și Asia de Est. Ideea „cele mai competitive economii din lume”, întemeiată pe cunoaștere, din Strategia de la Lisabona este înlocuită în Strategia UE 2020 cu câteva praguri punctuale complexe. UE își păstrează puterea economică doar ca sumă a PIB-ului celor 27 de state membre (unul dintre ele fiind „locomotiva” UE – Germania, iar alte două – Marea Britanie și Franța fiind țări dezvoltate economic). Caracterul concurențial al economiei europene este

în declin. În cursa economică globală, țările membre ale UE se descurcă din ce în ce mai dificil cu dezvoltarea științei și aplicarea rapidă a noilor tehnologii. Principalul concurent al UE nu mai este acum Japonia sau SUA, ci China. A crescut economia și puterea tehnico-științifică a Chinei. China este în prezent cel mai mare stat exportator al planetei și cel mai mare ca potențial științific, depășind Germania și Japonia la numărul de articole științifice și de brevete de invenție.

Cu câțiva ani în urmă, fostul premier finlandez Esko Aho îi atenționa pe liderii europeni că o modernizare a UE se impune cât mai rapid, pentru a nu fi prea târziu. Uniunea Europeană trebuie să facă față provocării de a se adapta permanent schimbărilor generate de o serie de factori, atât interni (adâncirea integrării, în paralel cu extinderea, îmbătrânirea și scăderea populației, necesitatea adaptării instituțiilor Uniunii, eficiența, transparența și legitimitatea deciziei la nivel comunitar, comunicarea cu propriii cetățeni), cât și externi (criza mondială a resurselor naturale și de materii prime, competiția venind din partea celorlalți poli de putere, dar nu numai, amenințarea teroristă, amenințări care țin de mediul înconjurător, cum ar fi schimbările climatice, dezastrele naturale, pandemiile etc.).

Astfel, UE este o construcție în mișcare

într-un context internațional caracterizat, la rândul său, de o dinamică accentuată. Aceasta determină necesitatea ca Republica Moldova să țină cont de oportunitățile existente, în scopul minimalizării vulnerabilităților tipice unui stat aspirant la integrare în UE, promovând politici coerente, având ca obiectiv creșterea bunăstării cetățenilor.

În vederea elaborării unei noi strategii pentru convergență, care să reprezinte o viziune a UE pentru deceniul 2011-2020, Comisia Europeană a lansat în 24 noiembrie 2009 un document de consultare publică, intitulat UE 2020. În documentul de lucru al Comisiei, sunt propuse trei obiective tematice importante pentru UE la orizontul anului 2020: crearea de valoare prin cunoaștere, dezvoltarea competențelor cetățenilor în cadrul unor societăți care favorizează incluziunea și crearea unei economii competitive, conectate și ecologice.

Cele cinci obiective ale noii strategii a UE care trebuie îndeplinite de fiecare țară membră până la sfârșitul lui 2020 sunt: a) reducerea abandonului școlar la 10%; b) alocarea a 3% din PIB, din fonduri publice și private, domeniului cercetării-dezvoltării; c) o rată a ocupării de 75% în rândul persoanelor cu vârsta între 20 și 64 de ani și creșterea la 40% a persoanelor cu studii superioare în totalul populației active; d) reducerea cu 20 de milioane (de la 120 la 100 de milioane după decizia miniștrilor europeni ai afacerilor sociale, decizie luată la Luxemburg pe 16 iunie 2010) a numărului cetățenilor UE care se încadrează în categoria persoanelor afectate de sărăcie (cifra se împarte pe țări membre ale UE, probabil în funcție de numărul total al populației) e) reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu 20% față de nivelurile de referință din 1990.

Creșterea economică bazată pe cunoaștere: noua strategie trebuie să ofere condiții cadru adecvate pentru inovare și cercetare, prin oferirea de stimulente și punerea în comun a resurselor publice și private. Obiectivele pentru anul 2020 vor putea fi atinse numai într-un spațiu european eficient al cercetării, eficace și cu finanțare adecvată. Politicile de educație vor trebui reformate astfel, încât randamentul lor să crească și să conducă la combaterea excluziunii sociale și a sărăciei.

Educația și cercetarea, inovarea și creativi-

tatea sunt principalele priorități pentru realizarea societății europene bazată pe cunoaștere. Trebuie întreprinse măsuri pentru crearea unei veritabile piețe unice on-line, pentru ca beneficiile economiei digitale să fie folosite la potențialul lor maxim.

Dezvoltarea competențelor cetățenilor în cadrul unor societăți care favorizează incluziunea: beneficiile economiei bazate pe cunoaștere depind de contribuția directă a forței de muncă, competențele acestora constituind un element central pentru creșterea economică europeană. Flexibilizarea va ocupa un loc central în următorul deceniu, fiind instrumentul care poate răspunde adecvat provocărilor impuse de noi locuri de muncă fapt care necesită competențe noi. Mobilitatea forței de muncă trebuie să contribuie la o mai bună corelare a cererii și ofertei pe piața muncii, dar și la asigurarea necesarului de noi competențe.

Cu ocazia consultărilor pe marginea proiectului UE 2020 lansat de Comisia Europeană, reprezentanții marilor companii europene au venit cu propuneri proprii. Cea mai importantă vizează reducerea cheltuielilor guvernamentale. În opinia acestora, cheltuielile publice nesustenabile din prezent reprezintă o amenințare la adresa dezvoltării economice pe termen lung a Europei. Bugetele guvernelor naționale trebuie echilibrate, sectorul public de sănătate din statele UE și întreaga asistență socială de stat trebuie reformate, pentru a fi puse pe o traiectorie sustenabilă, iar prevederile Pactului de Stabilitate trebuie respectate de către toate statele membre, se atrage atenția în documentul intitulat „Vision for a Competitive Europe in 2025”.

Grupul marilor companii europene subliniază, de asemenea, necesitatea de a-i încuraja pe tineri să studieze matematica și științele naturii încă din școala primară. Industriașii europeni doresc constituirea unui organism european care să coordoneze promovarea educației în domeniul științelor exacte și afirmă că sunt gata să sprijine financiar acest demers. Marile companii europene doresc și reducerea ponderii deținute de Politica Agricolă Comună în bugetul UE, reformarea drepturilor de proprietate intelectuală și majorarea investițiilor publice în infrastructuri tehnologice care încurajează inovația.

Întărirea culturii antreprenoriale, cu accent pe o atitudine pozitivă în asumarea riscurilor și a capacității de inovare, reprezintă un instrument care contribuie la asigurarea competitivității.

Crearea unei economii competitive, conectate și ecologice: noua economie a UE va trebui să facă față constrângerilor impuse de creșterea prețurilor la energie, de concurența în creștere pentru resurse și piețe, dar și a celor impuse de emisiile de carbon.

Europa are nevoie de infrastructuri de transport și energie modernizate și interconectate, precum și de acoperire de 100% în bandă largă, pentru a facilita scăderea emisiilor de carbon, a asigura necesarul de energie pentru dezvoltarea economică, în condițiile unui grad ridicat de competitivitate. De asemenea, este necesară folosirea adecvată și eficientă a materiilor prime, sporirea productivității muncii prin reducerea presiunii asupra resurselor. Politica industrială trebuie să aibă o nouă abordare prin punerea accentului pe sustenabilitate, inovare și competențe astfel, încât să poată contribui efectiv la creștere și crearea de locuri de muncă.

În materie de guvernare, Comisia Europeană propune întărirea rolului Consiliului European în coordonarea strategiei UE 2020, precum și consolidarea implicării Parlamentului European. La nivelul statelor membre, se dorește un rol mai activ pentru parlamentele naționale. Statele membre își vor stabili obiective proprii pe o perioadă de cinci ani, ținând cont de contextul economic și social național. Progresele înregistrate vor fi monitorizate anual de către Comisie și Consiliu.

Pornind de la ideea că actele normative joacă un rol esențial în dezvoltarea generală a oricărei societăți, Strategia Europeană pentru Creștere și Ocupare (Strategia Lisabona Revizuită – SLR) plasează printre elementele sale-cheie obiectivul „ameliorării cadrului de reglementare”, ca o condiție indispensabilă, pentru ca Uniunea Europeană să devină „cea mai competitivă și dinamică economie din lume, bazată pe cunoaștere, capabilă de o creștere sustenabilă, de a crea mai multe și mai bune locuri de muncă și de creștere a coeziunii sociale”.

Potrivit documentelor comunitare în ma-

terie, strategia comunitară pentru „ameliorarea cadrului de reglementare” are în vedere trei aspecte esențiale:

- promovarea elaborării și aplicării la nivelul UE a instrumentelor necesare pentru „ameliorarea cadrului de reglementare”, în special simplificarea legislativă, reducerea sarcinilor administrative și evaluarea impactului;

- o strânsă colaborare cu statele membre pentru a garanta că principiile care stau la baza „ameliorării cadrului de reglementare” sunt aplicate în mod uniform de către toți legislatorii din UE;

- un dialog constructiv consolidat între destinatarii actelor normative și legislatorii atât la nivelul UE, cât și la nivelul național.

În contextul demarării procesului de negociere asupra acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană urmează a fi întreprinse acțiuni concrete de către autoritățile moldovene pe următoarele direcții:

- îmbunătățirea calității și realizarea sistematică a studiilor de impact (economic, social și de mediu), precum și creșterea transparenței în ceea ce privește rezultatele acestora, în paralel cu îmbunătățirea procesului de consultare și a dialogului cu destinatarii reglementărilor naționale și comunitare;

- măsurarea costurilor administrative și reducerea sarcinilor administrative generate de reglementări pentru sectorul economic, prin:

- stabilirea metodei pentru măsurarea costurilor administrative și extinderea utilizării ei la nivelul întregii administrații publice centrale;

- realizarea acțiunilor concrete în scopul reducerii sarcinilor administrative rezultate exclusiv din legislația națională;

- sprijinirea programului de acțiune lansat de Comisia Europeană în vederea reducerii sarcinilor administrative rezultate din legislația comunitară într-un volum de 25%, până în 2012;

- simplificarea procedurilor administrative;

- eficientizarea procesului de reglementare la nivelul agențiilor și autorităților de reglementare și control;

- aplicarea efectivă a legislației naționale.

Spre deosebire de aplicarea Strategiei Lisabona, care a revenit fiecărei țări membre și de aici a rezultat eșecul acesteia, în cazul noii

strategii a UE responsabilitatea revine Consiliului European (reuniunea bianuală a șefilor de stat ai țărilor membre). O altă deosebire față de Strategia de la Lisabona este aceea că Strategia UE 2020 include ținte numerice clare.

Ținem să menționăm că, în contextul mai larg al ameliorării de reglementare la nivel comunitar, Republica Moldova, în calitate de țară care negociază cu UE, trebuie să coordoneze un proiect de *peer review*, destinat să realizeze un studiu privind cadrul de reglementare și capacitățile instituționale de management în domeniul legislativ și stadiul introducerii bunelor practici pentru ameliorarea cadrului național de reglementare. De unde, urmează a fi elaborată o strategie pentru o reglementare mai bună la nivelul administrației publice centrale, care și-ar propune să asigure un cadru unitar de abordare pentru măsurile naționale de ameliorare a calității reglementărilor administrației publice centrale.

În acest context și ținând seama de aspirațiile de integrare europeană ale Republicii Moldova, devine absolut necesară elaborarea și adoptarea unui document de politici de acest gen care ar sta la baza unui proces de reglementare eficient. Un deziderat de viitor rămâne aderarea la activitatea Programului de acțiune al Comisiei Europene privind reducerea sarcinilor administrative prin sprijinirea exercițiului Comisiei Europene de măsurare a costurilor administrative generate de măsurile naționale de transpunere și implementare a legislației comunitare.

Republica Moldova resimte o necesitate acută de reforme structurale, legislative și instituționale, de restructurare economică și socială în vederea pregătirii aderării, ea trebuie să facă față unui context semnificativ schimbat și cu un nivel crescut de interdependențe între statele membre, care necesită un comportament strategic rațional și eficace.

În primul rând, aderarea la UE constituie oportunitatea și mijlocul de a spori calitatea vieții cetățenilor Republicii Moldova, alături de toți cetățenii europeni. Faptul că Republica Moldova la moment are un PIB pe cap de locuitor mult sub media europeană accentuează nevoia de folosire eficientă a resurselor proprii și a fondurilor comunitare acordate,

de stimulare mai activă a investițiilor străine și autohtone.

Republica Moldova are nevoie de o relansare economică rapidă, echilibrată și durabilă, de instituții puternice și eficiente, de un sistem legislativ coerent și de un sistem fiscal predictibil. În acest context, ne referim și la modernizarea infrastructurilor fizice, adaptarea sistemului educațional la cerințele europene, revigorarea cercetării științifice și inovării, cu accent pe aplicabilitate în practica economică bazată pe parteneriatul între mediul de afaceri, universități și institutele de cercetare, restructurarea fundamentală a agriculturii și impulsionează dezvoltării rurale, precum și consolidarea capacității administrative în vederea armonizării legislației naționale cu acquis-ul comunitar. Republica Moldova trebuie să acționeze în continuare pentru o dezvoltare durabilă și pentru protecția mediului, pentru flexibilizarea pieței muncii și asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea unui climat concurențial optim.

În îndeplinirea acestor obiective, Republica Moldova urmează să aplice principiile și valorile fundamentale ale Uniunii: solidaritatea, consensualitatea și spiritul de compromis. De asemenea, este necesară o abordare constructivă și de cooperare.

Din perspectiva economică, calitatea de membru al UE implică o serie de beneficii și responsabilități noi. Din punctul de vedere al beneficiilor este de menționat, printre altele, faptul că se deschide Piața Unică, iar acest fapt antrenează o serie de eforturi suplimentare în creșterea calității reglementărilor, întărirea politicilor în domeniile concurenței și ajutorului de stat, continuarea liberalizării piețelor. În condițiile în care produsele exportate de Republica Moldova pierd piețele tradiționale de desfacere din Estul Europei, piața rusă, în special, devenind inaccesibilă pentru producția agricolă și vinicolă autohtonă, devine imperios necesară reorientarea spre alte piețe. De asemenea, devine reală posibilitatea atragerii de fonduri menite să contribuie la dezvoltarea anumitor sectoare economice (cu predilecție în agricultură și infrastructura de transport). În ceea ce privește obligațiile, sunt de amintit prezervarea stabilității macroeconomice (stabilitatea prețurilor și cea financiară), a finan-

țelor publice (reforma politicii fiscale și administrarea veniturilor, reforma cheltuielilor publice, gestionarea deficitelor publice), reforma sistemului de asigurări sociale și de sănătate, sporirea calității serviciilor publice și a eficienței administrației. De asemenea, este important de menționat faptul că modul de cheltuire și capacitatea instituțională de absorbție a granturilor europene trebuie să fie adecvate pentru asigurarea utilizării lor corecte.

Continuarea dezvoltării instituțiilor unei economii de piață funcționale va fi necesară pentru asigurarea facilităților necesare reducerii riscurilor și promovării eficienței infrastructurii organizatorice. Existența unor instituții adaptate din punctul de vedere al structurii organizației, instrumentelor procedurale, cadrului de reglementare influențează crearea politicilor economice și implementarea acestora. Un ingredient indispensabil pentru funcționarea unei economii deschise viabile îl reprezintă stabilirea unor reguli stricte și clare pentru agenții economici, facilitarea accesului la informație, evitarea fraudelor, promovarea unui sistem de producție competitiv, sistem vamal care să faciliteze și să încurajeze schimburile comerciale, dezvoltarea unei infrastructuri de comunicații, rutieră, financiară care să vină în sprijinul dezvoltării economice. Pentru Republica Moldova, procesul negocierii tratatului de asociere trebuie să producă acea masă critică favorabilă transformării, iar calitatea de membru asociat va întări acest aspect al dezvoltării economice.

În viitor, dacă Republica Moldova va deveni membru al Uniunii Europene, va participa la mecanismele specifice Uniunii precum Piața Unică și Uniunea Vamală, Politica Agricolă Comună, Politica de Dezvoltare Regională, Uniunea Economică și Monetară, ceea ce este echivalent cu sporirea integrării pe dimensiunea economică și deschiderea economiei naționale către statele spațiului comunitar. Deschiderea economiei naționale către statele membre ale UE realizată până în prezent, reprezintă un avantaj. Cu cât deschiderea economică și integrarea într-un anumit spațiu geografic este mai puternică, cu atât sporesc oportunitățile de dezvoltare, întrucât antreprenorii vor avea

acces la noi piețe, resurse, tehnologii, inovații, va spori capacitatea de a face față presiunilor concurențiale, va crește posibilitatea diversificării riscurilor etc. Pentru țara noastră procesul integrării economice va favoriza absorbția ultimelor dezvoltări în domeniul tehnologiilor și al ultimelor inovații, propagarea externalităților pozitive, armonizarea experiențelor și practicilor unei economii de piață, mobilitatea fluxurilor financiare, dinamica investițiilor, economisirilor etc. Va fi dat un impuls de creștere economiei prin atragerea unor investiții suplimentare față de fluxurile de capital existente, ceea ce contribuie la îmbunătățirea productivității, calității și facilitează accesul la noi tehnici de producție și tehnologii. Din punct de vedere comercial, accesul la o piață de aproximativ 500 milioane consumatori este favorabilă intensificării schimburilor cu bunuri, servicii, concurenței, fluxurilor financiare și de capitaluri. Se va trece, astfel, de la participarea la o zonă de liber-schimb la o uniune vamală, care facilitează, prin diminuarea barierelor tarifare între state, sporirea investițiilor și adâncirea specializării în producție. Sunt de menționat trei dimensiuni prioritare în care au fost și vor fi necesare eforturi pentru dezvoltarea economică a țării noastre având în vedere viitorul său statut de membru al UE, și anume: aplicarea regulilor specifice într-un cadru economic comun de acțiune, mecanica sistemului economic și libertățile de mișcare, asistența pentru dezvoltare.

Procesul de aderare la Uniunea Europeană va continua să exercite presiuni pozitive asupra economiei Republicii Moldova din perspectiva transformărilor sistemice și adaptarea acestora la mediul dinamic al economiei regionale a spațiului UE. Efectele pozitive de externalizare se vor vedea, mai ales, la nivelul îmbunătățirii practicilor economice, eficienței mediului economic și întăririi capacității administrative de elaborare a politicilor economice. Evoluția integrării economice a Republicii Moldova în sistemul unic la nivel mondial reprezentat de UE este una organică și va evolua continuu în corelație cu modificările generale ale sistemului.

BIBLIOGRAFIE

1. Strategia Lisabona pentru creștere economică și creare de locuri de muncă post 2010. Comisia Europeană, Secretariatul General, 2008.
2. Politica europeană de vecinătate, după 5 ani: au crescut schimburile comerciale și ajutoarele, au evoluat reformele // www.euractiv.ro
3. Radu Șerban, Europa 2020. Strategia Phoenix // www.euractiv.ro
4. Agenda Lisabona // www.euractiv.ro
5. Strategia Lisabona post 2010 // www.dae.gov.ro
6. Strategia Europa -2020 // www.dae.gov.ro
7. Strategii și politici –ERBSN // www.enterprise-europe-erbsn.ro

Prezentat: 12 martie 2012.

E-mail: angela.popovici2000@gmail.com

Societatea civilă și statul de drept ---

Unele reflecții privind metoda de reglementare juridică a dreptului muncii

Nicolae ROMANDAȘ,
doctor în drept, profesor universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Eduard BOIȘTEANU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Bălți

SUMMARY

This article reflects the aspects of the method of legal regulation of labor law which are complex and dynamic. To elucidate this issue, references to the author's opinion towards this subject were made, and specific features and characteristics were found. In this context, were overlooked the specific characteristics of the method of legal regulation of labor law. As a conclusion to the subject, we appreciate that the method of legal regulation of labor law has a dichotomous nature in that it is divided in the method of coordination for collective relations and the method of ordering the individual employment relationship.

În general, prin *metoda de reglementare juridică* se înțelege un ansamblu de procedee (mijloace) juridice cu ajutorul cărora este asigurată reglementarea juridică a raporturilor juridice de muncă și a altor raporturi juridice care sunt strâns legate de acestea (raporturi juridice conexe).

În virtutea dezvoltării neîntrerupte a relațiilor sociale de muncă și a interdependenței lor, metoda de reglementare a dreptului muncii nu rămâne neschimbată și nu poate fi redusă la un semn (o însușire). Cu alte cuvinte, metoda de reglementare a dreptului muncii are un caracter complex și dinamic. Încă A. S. Pașkov (A. C. Пашков) a menționat că „dreptul sovietic al muncii prezintă o dovadă elocventă a faptului că în cadrul uneia și aceleiași ramuri de drept pot fi aplicate diferite procedee de reglementare juridică a relațiilor sociale în funcție de condițiile istorice concrete”.¹

Noi mai putem adăuga la această afirmație că metoda de reglementare juridică este strâns legată de obiectul de reglementare juridică al dreptului muncii. Așadar, natura relațiilor sociale ce formează obiectul de reglementare a dreptului muncii condiționează aplicarea anumitor procedee (mijloace) juridice în procesul de reglementare a unor asemenea relații. De exemplu, una dintre caracteristicile definitorii ale metodei de reglementare juridică a dreptului muncii rezidă în participarea reprezentanților salariaților la elaborarea normelor juridice (cuprinse, în special, în contractul colectiv de muncă). Această particularitate derivă din principiile parteneriatului social în sfera muncii și democrației industriale, care, în mare măsură, definesc raporturile colective de muncă.

În doctrina dreptului muncii s-au conturat două modalități de descriere a metodei de reglementare juridică a dreptului muncii. Prima

¹ A se vedea: M. B. Лушникова, А. М. Лушников. *Очерки теории трудового права*. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, стр. 401.

modalitate este axată pe abordările teoretice referitoare la metoda de reglementare juridică a oricărei ramuri de drept. În cazul dat, urmează să fie supuse analizei următoarele elemente (trăsături)²:

- *statutul juridic al subiectelor raporturilor juridice, care sunt încadrate în obiectul de reglementare juridică a dreptului muncii;*

- *temeiurile constituirii, modificării și încetării raporturilor juridice;*

- *caracterul stabilirii (determinării) drepturilor și obligațiilor;*

- *modalitățile de apărare a drepturilor și cele de garantare a executării obligațiilor.*

Primul element prezintă o serie de particularități ce rezidă în egalitatea juridică a părților (salariatul și angajatorul) la etapa negocierii individuale și încheierii contractului individual de muncă, cu formarea ulterioară (pe parcursul executării contractului individual de muncă) a unui raport de subordonare în cadrul căruia se va exercita autoritatea angajatorului. Drepturile angajatorului, care materializează în fapt autoritatea sa, pot fi grupate în trei categorii în funcție de scopul urmărit prin exercitarea lor și anume: 1) drepturile angajatorului de a organiza activitatea în interiorul unității (al subdiviziunii acesteia) în care prestează munca salariatul; 2) drepturile angajatorului de directivare a activității prestate de către salariat; 3) drepturile angajatorului de a controla activitatea prestată de salariat, de a constata și a sancționa abaterile disciplinare. Asemenea prerogative (de organizare, de directivare, de control și sancționare) angajatorul le poate realiza în temeiul unor instrumente juridice de următoarele tipuri: regulamentul intern al unității, fișa de post a salariatului, regulamentul cu privire la modul de efectuare a anchetei de serviciu ș. a.

Pe parcursul executării contractului individual de muncă, angajatorul este în drept să stabilească regimul de muncă și locul de muncă al salariatului său, având, în același timp, dreptul de a-i da indicații cu privire la modul de realizare a sarcinilor de serviciu. Salariatul

nu are dreptul să refuze îndeplinirea ordinelor sau indicațiilor date de către angajator și, de asemenea, este ținut să respecte disciplina muncii în cadrul unității.

Cel de-al doilea element al metodei de reglementare juridică a dreptului muncii se caracterizează prin faptul că unicul temei (fapt juridic) ce conduce la formarea (constituirea) raporturilor juridice de muncă este contractul individual de muncă. Acest contract se încheie în forma scrisă, se întocmește în două exemplare și se semnează de către părțile contractante. Un exemplar al contractului de muncă se înmânează salariatului, iar celălalt se păstrează la angajator.

Rezultând din prevederile art. 12 din *Codul muncii al RM* (în continuare – CM al RM)³, clauzele din contractele individuale de muncă, care înrăutățesc situația salariaților în comparație cu legislația muncii, sunt nule și nu produc efecte juridice. Bineînțeles că acest contract poate stabili pentru salariați drepturi și garanții de muncă suplimentare la cele prevăzute de CM al RM și de alte acte normative. Prin urmare, nivelul minim al drepturilor și garanțiilor de muncă pentru salariați se fixează prin acte normative, iar garanțiile suplimentare din sfera muncii se stabilesc în temeiul convențiilor colective, contractelor colective și individuale de muncă.

În cazurile prevăzute de legislația în vigoare, raporturile juridice de muncă pot fi modificate pe cale contractuală (prin semnarea unui acord suplimentar), pe când încetarea raporturilor menționate mai înainte este guvernată, în mare măsură, de principiul legalității. Dar, referindu-ne la ultimul aspect, observăm că, în materia încetării raporturilor de muncă, persistă și elementul contractual. Astfel, în conformitate cu art. 263 lit. c) din CM al RM, contractul individual de muncă încheiat cu conducătorul unității (administratorul unei societăți comerciale, directorul general al societății pe acțiuni, directorul general al întreprinderii de stat ș. a.) poate înceta în cazurile

² A se vedea: *Трудовое право России. Учебник*. Отв. редакторы: Ю. П. Орловский, А. Ф. Нуртдинова. – Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2008, стр. 33-34.

³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 159-162 din 29.07.03.

expres prevăzute de contractul individual de muncă.

Cea de-a treia trăsătură a metodei de reglementare juridică se manifestă printr-o multitudine de procedee cu ajutorul cărora se determină drepturile și obligațiile subiectelor raportului juridic de muncă. Așadar, drepturile și obligațiile angajatorului și salariatului pot fi stabilite cu ajutorul legilor și actelor normative subordonate legii (prin intermediul acestora raporturile de muncă sunt supuse reglementării statale), convențiilor colective și contractelor colective de muncă (în cadrul parteneriatului social în sfera muncii), actelor normative la nivel de unitate sau al contractului individual de muncă.

Cea de-a patra trăsătură a metodei de reglementare juridică vizează specificul apărării drepturilor din sfera muncii și al garantării executării (îndeplinirii) obligațiilor. Apărarea drepturilor și intereselor profesionale, economice, de muncă și sociale ale salariaților se realizează, de regulă, cu aportul organizațiilor sindicale. În scopul realizării funcției de apărare a drepturilor și intereselor salariaților sindicaliști, organizațiile sindicale îndeplinesc următoarele activități:

- reprezintă și apără drepturile și interesele salariaților în autoritățile publice, inclusiv în autoritățile judecătorești și în alte autorități;
- organizează și desfășoară întruniri (mitinguri, demonstrații, greve etc.);
- în cazul periclitării vieții sau sănătății salariaților, ele pot cere întreruperea lucrărilor și suspendarea deciziilor angajatorului contrare legislației cu privire la protecția muncii.

În opinia lui Nicolae Sadovei⁴, pentru re-

stabilirea în drepturile garantate de legislația muncii, persoana interesată (salariatul) poate apela la următoarele mecanisme juridice, ce au un caracter specific:

- apelarea la organele care efectuează supravegherea și controlul de stat asupra respectării legislației, inclusiv a legislației muncii;
- apelarea la organele de jurisdicție a muncii;
- apelarea la sindicate sau la alte organe reprezentative ale salariaților;
- apelarea, în cazuri excepționale, la *mijloace legale de autoapărare*.⁵

Îndeplinirea obligațiilor de muncă de către salariat este garantată prin instituirea răspunderii disciplinare și a celei materiale. Astfel, în cazul încălcării disciplinei muncii (de exemplu, prezentarea la locul de muncă în stare de ebrietate, neîndeplinirea indicațiilor angajatorului etc.) salariatului vinovat i se pot aplica sancțiuni disciplinare. Observăm în acest sens că sancțiunile disciplinare aplicate salariatului au o înrâurire exclusiv morală. Legislația muncii, prin dispozițiile art. 206 alin. (3) din CM al RM, interzice aplicarea amenzilor și altor sancțiuni pecuniare pentru încălcarea disciplinei muncii.

Aplicarea sancțiunii disciplinare este un atribut al organelor de conducere, potrivit competenței stabilite de lege sau de documentele de constituire ale unității. În dreptul muncii se aplică regula potrivit căreia sancțiunea disciplinară se aplică de organul căruia i se atribuie dreptul de angajare (alegere, confirmare sau numire) a salariatului respectiv (art. 207 alin. (1) din CM al RM). Dacă ne vom conduce de la această regulă, vom concluduo-

⁴ Nicolae Sadovei, *Modalități legale de apărare a drepturilor salariatului* // Dreptul muncii, nr. 12/2006, p. 37.

⁵ Codul muncii al RM din 28 martie 2003 nu statuează, în mod expres, autoapărarea ca mijloc de apărare a drepturilor de muncă ale salariaților.

Spre deosebire de legislația muncii, Codul civil al Republicii Moldova consfințește autoapărarea ca una dintre metodele de apărare a drepturilor civile. Pentru această metodă de apărare a drepturilor civile este caracteristic faptul că titularul dreptului civil se apără prin acțiunile proprii. Spre deosebire de alte metode de apărare a drepturilor civile, acest mod de apărare este o măsură prealabilă de apărare și se realizează fără adresare la instanța de judecată sau la alt organ competent, care realizează apărarea drepturilor civile încălcate.

Cu toate că autoapărarea nu este reglementată în mod expres în legislația muncii, unele dintre semnele acesteia pot fi regăsite și în reglementările cuprinse în Codul muncii al Republicii Moldova. De exemplu, salariatul poate suspenda contractul individual de muncă din propria inițiativă în caz de condiții de muncă nesatisfăcătoare din punctul de vedere al protecției muncii (art. 78 alin. (1) lit. e) din CM al RM).

na că sancționarea disciplinară, de exemplu, a viceprimarului localității ține de competența consiliului local, întrucât, conform art. 31 alin. (1) din Legea privind administrația publică locală (nr. 436/2006)⁶, viceprimarii sunt aleși, la propunerea primarului, *prin decizia consiliului*, adoptată cu votul majorității consilierilor aleși.

Acțiunea disciplinară, care se finalizează în actul de sancționare – ordin, decizie, dispoziție – și are drept consecință executarea sancțiunii de către cel vinovat, nu este o acțiune în sens jurisdicțional, ci o prerogativă a celor ce dirijează procesul de muncă, avându-și temeiul în contractul individual de muncă. Ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) de sancționare trebuie să corespundă prevederilor art. 210 alin. (1) din CM al RM, în sensul că un astfel de act juridic trebuie să cuprindă în mod obligatoriu: a) temeiurile de fapt și de drept ale aplicării sancțiunii; b) termenul în care sancțiunea poate fi contestată; c) organul în care sancțiunea poate fi contestată.

În concluzie, trebuie relevat faptul că prima modalitate de descriere a metodei de reglementare juridică a dreptului muncii are anumite lacune, fiind rezervată pentru elucidarea particularităților reglementării juridice a raporturilor juridice de muncă, fără ca să fie trecute în revistă alte raporturi juridice ce fac parte din obiectul de reglementare juridică a dreptului muncii.

Cea de-a doua modalitate de descriere a metodei de reglementare juridică scoate în relief mecanismele de elaborare a normelor juridice ale dreptului muncii. În acest caz, metoda de reglementare juridică poate fi caracterizată prin următoarele însușiri:

- *îmbinarea reglementării centralizate și locale, a celei normative și contractuale a condițiilor de muncă;*

- *participarea reprezentanților salariaților la elaborarea, aplicarea și exercitarea controlului asupra respectării normelor juridice ale dreptului muncii;*

- *unitatea și diferențierea reglementării juridice a relațiilor de muncă.*

Privitor la prima însușire a metodei de reglementare juridică, vom menționa că reglementarea centralizată a condițiilor de muncă se înfăptuiește cu ajutorul organelor supreme ale administrației de stat, organelor administrației publice centrale de specialitate, precum și cu participarea organizațiilor naționale sindicale și a celor patronale.

Reglementarea juridică locală în cadrul unităților se realizează în temeiul actelor juridice de parteneriat social (contractul colectiv de muncă) și al actelor normative la nivel de unitate.

Încheierea contractului colectiv de muncă nu poate fi privită decât ca o facultate (un drept) al partenerilor sociali. În cadrul oricărei unități, chestiunea privind încheierea contractului colectiv de muncă se soluționează în mod independent (autonom), altfel exprimat – partenerii sociali (angajatorul și reprezentanții salariaților) nu sunt ținuti să încheie contractul colectiv de muncă, dacă niciunul dintre ei n-a exprimat careva intenții privitoare la inițierea negocierilor colective.⁷

În practica de aplicare a legislației muncii, apar situații de interpretare eronată a semnificației juridice a contractelor colective de muncă. Astfel, unii dintre practicieni atribuie contractul colectiv de muncă la categoria actelor normative locale (sau dacă preluăm noțiunea din CM al RM – la categoria „actelor normative la nivel de unitate”). Apreciem o astfel de calificare ca fiind una eronată, întrucât actele normative locale (regulamentul intern al unității, regulamentul cu privire la protecția datelor personale ale salariaților ș. a.) și contractele colective de muncă se diferențiază după conținut, precum și după modul de elaborare, intrare în vigoare și modificare a acestora.

Procedura de negociere și încheiere a contractelor colective de muncă este reglementată expres în art. 26-41 din CM al RM. În același timp, competențele angajatorului în ceea

⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 32-35 din 09.03.2007.

⁷ Трудовое право России / Учебник. Под редакцией Ю. П. Орловского и А. Ф. Нуртдинова. – Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2008, стр. 120.

ce privește emiterea actelor normative la nivel de unitate sunt consfințite prin dispozițiile art. 10 alin. (1) lit. e) din CM al RM.

Așadar, la elaborarea contractului colectiv de muncă participă două părți contractante (angajatorul și salariații prin intermediul reprezentanților lor), în timp ce emiterea actului normativ local constituie o prerogativă exclusivă a angajatorului. Actele normative locale pot fi supuse din inițiativa angajatorului unor modificări sau completări; clauzele din contractele colective de muncă nu pot fi revizuite, în mod unilateral, de către angajator.⁸

Autoarea M. Katvițkaia (М. Катвицкая) a elucidat caracterele juridice ale actelor normative locale, și anume:⁹ a) actul normativ local pe care îl aprobă angajatorul se bucură de normativitate; b) actul normativ local are o jurisdicție locală, întrucât nu se extinde asupra salariaților altor unități; c) actul normativ local se bucură de un caracter volițional, fiind o expresie a voinței angajatorului. Evident la elaborarea unor astfel de acte, angajatorilor le revine obligația de a se consulta cu reprezentanții salariaților. Așadar, obligația de consultare presupune că angajatorul nu poate trece la luarea deciziei respective mai înainte de a fi primit răspunsul celui alt partener social (sindicate).¹⁰ Cu titlu de exemplu, invocăm următoarele exemple de acte normative locale care se aprobă de către angajator după consultarea cu reprezentanții salariaților: la întocmirea regulamentului intern al unității (art. 198 alin. (1) din CM al RM); la aprobarea regulamentului privind modul de plată a recompensei în baza rezultatelor activității anuale (art. 138 alin. (2) din CM al RM) ș. a.; d) actele normative locale se perfectează în mod obligatoriu în formă scrisă; e) actele normative locale se bucură de un caracter oficial. În temeiul dispozițiilor art. 9 alin. (1) din CM al RM, salariatul are dreptul la informare deplină și veridică despre condițiile de muncă și cerințele față de

protecția și igiena muncii la locul de muncă. Menționăm în acest sens că, la angajarea sau la transferarea salariatului la o altă muncă, angajatorul este obligat: să-l pună la curent cu munca ce i se încredințează, cu condițiile de muncă, cu drepturile și obligațiunile sale; să-i aducă la cunoștință regulamentul intern al unității și contractul colectiv de muncă; să-l familiarizeze cu tehnica securității, igiena muncii, măsurile de securitate antiincendiară și cu alte reguli de protecție a muncii (art. 65 alin. (3) din CM al RM).

În ceea ce privește participarea reprezentanților salariaților (altfel zis, a sindicatelor) la elaborarea, aplicarea și exercitarea controlului asupra respectării normelor juridice ale dreptului muncii, vom menționa că astfel de prerogative ale sindicatelor sunt reflectate în *Legea sindicatelor* (nr. 1129-XIV) din 7 iulie 2000.¹¹

Sindicatelor sunt în drept să participe la elaborarea proiectelor de programe privind dezvoltarea socioeconomică, a proiectelor de lege și de alte acte normative în domeniul remunerării muncii, asigurării sociale, formării prețurilor, ocrotirii sănătății și în alte domenii ce țin de munca și de dezvoltarea socioeconomică.

În vederea realizării efective a dreptului sindicatelor de a participa la elaborarea proiectelor de programe socioeconomice și de acte juridice, autorităților publice le revine obligația de a trimite proiectele de programe și de acte juridice organelor sindicale respective, solicitând, în termen de cel mult 30 de zile, avizele sau propunerile acestora.

Sindicatelor exercită controlul obștesc asupra respectării legislației muncii și locative în unități, precum și asupra respectării actelor normative cu privire la procesul de privatizare. De asemenea, în sarcina sindicatelor se pune și realizarea controlului obștesc asupra stării protecției muncii și a mediului înconjurător prin intermediul organelor lor electiv,

⁸ Татьяна Жукова. *Нет договора, нет и ответственности* // «ЭЖ-ЮРИСТ», № 23, 2011, стр. 14.

⁹ М. Катвицкая. *Регулирование трудовых отношений с помощью локальных нормативных актов* // «Кадровик. Трудовое право для кадровика», № 9, 2008.

¹⁰ Nicolae Romandăș, Eduard Boișteanu, *Ghidul specialistului în sfera resurselor umane*, Chișinău, Reclama, 2009, p. 75.

¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 130-132, 2000.

inspectoratului tehnic al protecției muncii și împuterniciților pentru protecția muncii. În acest scop, ele sunt în drept: să viziteze și să revizuiască nestingherit unitățile și subunitățile lor, indiferent de forma juridică de organizare și de tipul de proprietate, pentru a determina corespunderea condițiilor de muncă cerințelor de protecție a muncii; să participe la activitatea comisiilor pentru primirea în folosință a obiectivelor de producție, la cercetarea accidentelor de muncă; să apere interesele membrilor sindicatului în problemele ce țin de protecția muncii, de acordarea înlesnirilor, compensațiilor și altor garanții sociale în legătură cu influența asupra angajaților a factorilor de producție și ecologici nocivi.

Cea de-a treia însușire a metodei de reglementare juridică a dreptului muncii constă în unitatea și diferențierea reglementării juridice a relațiilor de muncă. Unitatea dreptului muncii se reflectă în principiile constituționale, în drepturile și obligațiile de bază ale salariatului (art. 9 din CM al RM) și ale angajatorului (art. 10 din CM al RM), precum și în dispozițiile generale ale Codului muncii (Titlurile I-IX, XI-XIII din CM al RM).

Diferențierea reglementării juridice a condițiilor de muncă se realizează în temeiul următorilor factori: nocivitatea condițiilor de muncă; particularitățile fiziologice ale organismului feminin; specificitatea raporturilor de muncă (salariații sezonieri, salariații temporari, conducătorii de unități ș. a.); particularitățile psiho-fiziologice ale organismului și caracterului minorilor; particularitățile muncii într-o anumită ramură a economiei naționale.

În Codul muncii, problemei ce ține de diferențierea reglementării juridice a relațiilor de muncă îi este rezervat Titlul X – „Particularitățile de reglementare a muncii unor categorii de salariați”. În conformitate cu prevederile art. 245 din CM al RM, *particularitățile de reglementare a muncii* reprezintă un ansamblu de norme care specifică aplicarea față de anumite categorii de salariați a reglementărilor generale referitoare la muncă sau stabilesc,

pentru aceste categorii, reguli suplimentare ce vizează domeniul menționat.

Normele juridice, care contribuie la diferențierea reglementării juridice a relațiilor de muncă, poartă întotdeauna un caracter special. Ele permit unor categorii de persoane (invalidi, minori, persoane cu obligațiuni familiale), să îndeplinească, la egalitate cu ceilalți salariați, drepturile și obligațiunile de muncă.¹² Cu titlu de exemplu, durata normală a timpului de muncă al salariaților din unități constituie 40 de ore pe săptămână. Însă, în privința salariaților minori, legiuitorul stabilește, din considerente de ocrotire a sănătății, o durată redusă a timpului de muncă:

- 24 de ore pentru salariații în vârstă de la 15 la 16 ani;

- 35 de ore pentru salariații în vârstă de la 16 la 18 ani.

Mai mult ca atât, salariații în vârstă de până la 18 ani sunt angajați numai după ce au fost supuși unui examen medical preventiv. Ulterior, până la atingerea vârstei de 18 ani, aceștia vor fi supuși examenului medical obligatoriu în fiecare an (art. 253 alin. (1) din CM al RM). De asemenea, legiuitorul interzice în mod expres utilizarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani la lucrările cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase, la lucrări subterane, precum și la lucrări care pot să aducă prejudicii sănătății sau integrității morale a minorilor (jocurile de noroc, lucrul în localurile de noapte, producerea, transportarea și comercializarea băuturilor alcoolice, a articolelor din tutun, a preparatelor narcotice și toxice).

În cele din urmă, se cere menționat faptul că în doctrina muncii (în special, în literatura de specialitate din Federația Rusă) sunt elaborate și alte construcții științifice vis-à-vis de metoda de reglementare juridică a dreptului muncii. Astfel, în opinia autorilor ruși M. V. Lușnikova (М. В. Лушникова) și A. M. Lușnikov (А. М. Лушников), actualmente se conturează o nouă metodă de reglementare juridică, specifică dreptului muncii, care a fost definită drept metoda parteneriatului social.¹³ În vizi-

¹² К. Н. Гусов, В. Н. Толкунова. *Трудовое право России*. – Москва: Юристъ, 1999, стр. 19.

¹³ М. В. Лушникова, А. М. Лушников. *Очерки теории трудового права*. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, стр. 402.

unea autorilor menționați, această metodă poate fi caracterizată printr-un șir de trăsături: a) modul de stabilire a drepturilor și obligațiilor subiectelor dreptului muncii se determină prin stabilirea a celor trei niveluri de reglementare juridică a raporturilor juridice de muncă: 1) legislativ; 2) local și contractual-colectiv; 3) contractual-individual; b) rolul esențial al statului în reglementarea juridică a raporturilor juridice de muncă nu numai în calitate de legiuitor, dar și în calitate de subiect al parteneriatului social în sfera muncii; c) unitatea și interacțiunea elementelor dispozitive și a celor imperative în statutul juridic al subiectelor raporturilor juridice de muncă; d) caracterul deosebit al apărării drepturilor și intereselor subiectelor dreptului muncii.¹⁴

Ca o concluzie la cele expuse mai sus, apreciem că metoda de reglementare juridică a dreptului muncii are o *natură dihotomică*,¹⁵ în sensul că aceasta se subîmparte în *metoda de coordonare* în cazul raporturilor colective de muncă și în *cea de ordonare* în cadrul raporturilor individuale de muncă.

În dezvoltarea acestei idei, menționăm că metoda juridică de coordonare este aplicabilă în cazul instituțiilor juridice referitoare la: parteneriatul social în sfera muncii, statutul legal al sindicatelor și patronatelor, contractul colectiv de muncă și convenția colectivă, precum și conflictele colective de muncă. În

aceste condiții, metoda de coordonare poate fi caracterizată prin următoarele însușiri: a) egalitatea părților și paritatea reprezentării lor; b) caracterul prioritar al metodelor și procedurilor de conciliere; c) efectuarea obligatorie de consultări ale părților în probleme ce țin de domeniul muncii și al politicilor sociale; d) executarea obligatorie a contractelor colective de muncă, a convențiilor colective și a altor înțelegeri; e) răspunderea părților pentru nerespectarea angajamentelor asumate.

Metoda juridică de ordonare se aplică în sfera raporturilor individuale de muncă, adică în sfera raporturilor juridice de muncă ce se ivesc între angajator și salariat. În opinia noastră, această metodă se particularizează prin următoarele trăsături: a) caracterul contractual de formare (constituire) a raporturilor individuale de muncă; b) subordonarea juridică a salariatului față de angajatorul care exercită, în domeniul procesului de muncă, prerogativele de organizare, de directivare, de control și sancționare; c) îmbinarea reglementării de stat și a reglementării contractuale a raporturilor individuale de muncă și a altor raporturi legate nemijlocit de acestea; d) unitatea și diferențierea reglementării juridice a raporturilor individuale de muncă; e) asigurarea dreptului salariaților la apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale în perioada activității de muncă.

Prezentat: 1 martie 2012.

E-mail: catedra.drept.aap@gmail.com

¹⁴ M. В. Лушникова, А. М. Лушников. *Очерки теории трудового права*. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, стр. 404-410.

¹⁵ Potrivit *Dicționarului explicativ și practic al limbii române de azi* (Chișinău, Editura „Litera Internațional”, 2004), dihotomie înseamnă diviziune a unui concept în două părți.

Natura juridică a funcțiilor Președintelui Republicii Moldova

Silvia GORIUC,
doctor în drept, conferențiar universitar,
șef Catedră științe juridice,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SOMMAIRE

Dans cet article nous devons relever les fonctions principales du Président de la République de Moldova. La Constitution de la République de Moldova établit deux fonctions principales du Président – la fonction de représenter la République et la fonction comme garant. La fonction de représenter la République est une fonction propre au chef de l'État indifférent du régime constitutionnel, mais le contenu de la fonction de garant diffère de l'État à l'État. Nous devons effectuer une étude comparée des attributions du Président en réalisant la fonction de garant des différents régimes constitutionnels.

Organizarea și conducerea societății are loc prin constituirea unui sistem democratic de guvernare. Istoria și practica civilizației demonstrează că fiecare societate presupune o conducere cu putere legală, legitimitatea puterii fiind o condiție politică de existență a statului. Societatea are nevoie de autoritate ca o condiție necesară funcționării sistemului social, de un reglator al vieții publice a oamenilor, al conduitei lor și al interacțiunii în sfera relațiilor sociale, în satisfacerea intereselor comune. De aici rezultă că autoritatea reprezintă un fenomen complex, pluriaspectiv care necesită diversitate și multitudine de abordări științifice. În literatura de specialitate autoritatea este examinată nu numai în calitate de funcție de administrare a activității în comun a oamenilor, ci și ca forță organizată, care asigură unitatea de acțiuni ale formațiunilor sociale și ordinea stabilă în societate.

Afară de aceasta, în funcție de condițiile istorice formate, autoritatea este definită drept capacitatea reală a unor persoane, grupuri sociale, clase, a poporului în întregime de a-și realiza voința cu ajutorul unor metode speciale, inerente unei autorități concret funcționale. Este incontestabil faptul că autoritatea ca fenomen social ia naștere odată cu apariția societății umane. [24, p. 5]

Interpretarea autorității ca fenomen global, inerent naturii și societății umane, are o tradiție veche în istoria vieții sociale. Astfel, după părerea lui Aristotel, începutul domnării și supunerii are un caracter universal și o predominare naturală. [19, p. 90-91] Din cele expuse este evident că voința autorității care obligă și relațiile în structurile sociale, sunt necesare. Ele joacă un rol important în asigurarea funcționării societății ca un întreg, acelei reglementări necesare producerii și repartizării bunurilor materiale și spirituale. [21, p. 22-24] Prin urmare, fără autoritate este imposibilă existența relațiilor și structurilor sociale, a organizării lor, la fel ca și interacțiunea rațională cu alte structuri sociale. Cu alte cuvinte, autoritatea constituie capacitatea reală de a-și realiza voința în viața socială și a o impune, dacă e necesar, oamenilor. În linii mari, autoritatea poate fi caracterizată drept capacitatea de a subordona comportarea și activitatea oamenilor voinței unei societăți întregi, unei clase sau unor grupuri sociale.

Teza dată rezultă din realitatea că statul și societatea constituie o formațiune integrală, sub aspectul structurii, însă fiecare dintre ele constă dintr-o multitudine de elemente, a căror activitate are un caracter coordonat de autoritate.

Între trăsăturile autorității, analizate în literatura de specialitate, esențiale, după părerea noastră, sunt următoarele:

- autoritatea reflectă un raport general, ce caracterizează proprietatea universală a mediului natural și social;

- particularitățile generale ale autorității sunt caracteristice oricărei formațiuni socio-economice;

- esența autorității este determinată nu de o trăsătură oarecare, ci de o totalitate a lor;

- înfăptuirea unei activități orientate spre realizarea unor scopuri.

Pornind de la aceste constatări, putem defini autoritatea ca „un raport volitiv dintre oameni, inerent societății și determinat de baza sa economică, în care aplicarea de purtătorul ei a unui sistem special de mijloace și metode asigură dominarea voinței de autoritate, în scopul administrării și asigurării respectării normelor sociale în baza principiului de răspundere socială.”

Una dintre trăsăturile generale ale autorității o constituie faptul că ea reprezintă relațiile sociale, adică are un caracter social.

Autoritatea posedă și o serie de trăsături care o unesc cu alte fenomene sociale. De exemplu, cu administrarea, ca o formă specială de influențare directă asupra oamenilor. Totodată, relațiile dintre autoritate și administrare se întrepătrund. Aceasta devine mai clar la o examinare a autorității ca oricare fenomen social reprezentând o verigă, un element a interconexiunii universale a fenomenelor. Una dintre cele mai importante noțiuni ce caracterizează raporturile de autoritate o formează „interacțiunea”. E si firesc acest lucru, deoarece raportul de autoritate este, în primul rând, un raport al interacțiunii, ce are un caracter special, a cărui trăsătură importantă o alcătuiește perseverența în urmărirea scopului unei părți în determinarea comportării alteia. Astfel, influența determinată constituie trăsătura specifică a autorității, care prin intermediul unei voințe supreme domină, deține un rol preponderent, are un caracter determinant.

Prin prisma interacțiunii în raporturile de autoritate un anumit interes îl prezintă problema privind corelația dintre asemenea noțiuni, cum ar fi conducerea și administrarea,

reflectată în unele studii de specialitate, care sunt considerate drept funcții sociale, derivate de la autoritate și ca manifestare a autorității. [11, 23, 20]

Acțiunea sa coordonatoare asupra vieții publice a oamenilor, puterea de stat o exercită prin sistemul organelor de stat, în a căror activitate ea ca și cum își găsește întruchipare materială. Într-o societate în care puterea totală aparține poporului puterea de stat e chemată să exprime voința și să asigure interesele fundamentale ale tuturor membrilor societății. În același timp, puterea este organizată în așa fel, încât să asigure participarea poporului (nemijlocit și prin reprezentanți) la administrarea societății și la conducerea statului.

Apartenența puterii poporului predetermină înfăptuirea ei prin metode democratice, iar puterea de stat, aflată sub controlul poporului, e, totodată, a societății. Principala sarcină a autorității de stat este recunoașterea, respectarea și apărarea drepturilor și libertăților, onoarea și demnitatea omului – valori supreme.

Important este, după părerea noastră, a evidenția faptul că autoritatea politică interacționează obiectiv cu toată structura sistemului politic al societății. Raporturile politice însă, alcătuind în totalitatea lor sistemul politic, sunt raporturi legate de funcționarea autorității politice în societate, a cărei expresie concentrată o constituie autoritatea de stat. [22, p. 169]

Firește, autoritatea politică trebuie separată de noțiunea de „autoritate” în genere, unde orice „autoritate”, precum am arătat mai sus, reprezintă un raport social, ce se caracterizează prin capacitatea și posibilitatea unor oameni sau grupe (care conduc) de a obține înfăptuirea voinței lor prin alți oameni sau grupuri (subordonați). Acest lucru poate avea loc în cele mai diferite comunități de oameni – inclusiv o familie, organizație publică etc. Precizăm, în această ordine de idei, că există trei varietăți principale de autoritate: în primul rând, autoritatea naturală: în familie, în „societăți mici” pe interese; în al doilea rând, autoritatea care „este impusă”, apare ca o forță din afară: în asociații (uniuni, societăți) publice, partide, adică în calitate de putere corporativă a unei asociații publice; în al treilea

rând, autoritatea politică, care e „de aparat”, adică e înfăptuită prin intermediul aparatului autorității, al instituțiilor de constrângere organizată de stat.

Autoritatea politică, spre deosebire de alte tipuri de dominare, este autoritatea întregului popor, delegată unui grup de oameni cu atribuții de a domina peste întreaga societate, cu folosirea, în caz de necesitate, a mijloacelor de constrângere.

În fond, autoritatea politică se înfăptuiește prin intermediul unor instituții politice, reglementate de dreptul constituțional. La administrarea societății și soluționarea problemelor survenite în procesul de administrare participă toate organele puterii de stat, deoarece fiecare realizează o parte a funcțiilor generale a statului: funcția politică, socioeconomică și juridică. „Funcțiile statului reprezintă direcții fundamentale de activitate în scopul administrării societății, determinate de condițiile concrete istorice de existență a statului, realizate de instituții distincte cu ajutorul unor metode specifice”. [26, p. 30] Din punct de vedere politic, funcția statului constă în exercitarea suveranității, care „este o activitate de organizare și conducere a societății prin formele și metodele reglementate de constituție în favoarea comunității care constituie armura politică și juridică a statului”. [16, p. 90] Funcția socioeconomică a statului, ca organism politic, ce unește cetățenii unui stat, împreună cu alte organisme ale sistemului politic asigură administrarea societății și reglementarea activității sociale în scopul protejării interesului general. Menirea socială a oricărui organ al puterii de stat, în realizarea funcției sociale a statului, depinde de răspunsurile la următoarele întrebări:

- de ce a fost instituit acest organ și care a fost necesitatea instituirii (menirea socială inițială);
- care este locul instituției în structura organelor puterii de stat, specificul sau caracteristicile ce-l deosebesc de celelalte organe;
- cum se încadrează instituția în sistemul separării puterilor.

Realizarea funcțiilor politică și socioeconomică nu ar fi posibilă fără realizarea funcției juridice a statului, prin crearea unui cadru legislativ și condițiilor necesare pentru înde-

plinirea acestuia. Deci în realizarea funcțiilor generale ale statului „toate autoritățile dintr-un stat democratic desfășoară o activitate care se interferează, se întregesc activitățile de colaborare în vederea realizării și consolidării statului de drept. Ele au domenii de activitate distincte, bine delimitate, nu se substituie una alteia și nu se suprapun, dar acționează în vederea aceluiași scop de menținere a suveranității și independenței statului, de garantare a drepturilor omului și de asigurare pentru toți cetățenii a unui nivel de trai corespunzător”. [11, p. 110]

În Constituția Republicii Moldova se face mai des referire la „atribuții” decât la „funcții”, când se reglementează coraportul diverselor autorități publice. Problema funcțiilor presupune sau o înglobează pe cea a atribuțiilor, pentru că noțiunea de funcție a unei autorități o utilizăm în sens de direcție fundamentală în care converg atribuțiile acesteia. Fiecare organ al puterii de stat, realizând funcțiile generale ale statului, exercită funcții cu titlu principal și cu titlu secundar. Astfel, cu titlu principal, Parlamentul realizează funcția legislativă, iar Guvernul – funcția guvernamentală. Atât Parlamentul, cât și Guvernul, în mod diferit, realizează funcția de control.

Necesitatea clarificării funcțiilor Președintelui Republicii Moldova decurge, mai întâi, din repunerea principiului separației puterilor în stat la baza organizării autorităților publice. În virtutea principiului amintit, competențele puterii de stat trebuie astfel repartizate autorităților publice încât, realizând un control reciproc, să nu se ajungă la situații în care una subordonează pe celelalte sau să se ajungă la centralizarea și ierarhizarea autorităților, fapt ce ar putea conduce la concentrarea puterii în mâna unui singur titular.

Abordarea problemei funcțiilor Președintelui Republicii Moldova este necesară și în lumina exigențelor principiului statului de drept, știut fiind faptul că acesta este consacrat ca o valoare supremă de art. I, alin. 3 din Constituția Republicii Moldova, valoare pe care autoritățile statale trebuie s-o garanteze. Declarând Republica Moldova ca stat de drept, legea fundamentală a alăturat-o țărilor care au organizat puterea statală în lumina acestui principiu înscris concomitent în do-

cumentele politico-juridice naționale și internaționale. Printre exigențele statului de drept, una dintre cele mai importante este cea referitoare la delimitarea competențelor principalelor autorități publice, a funcțiilor pe care le realizează fiecare.

Necesitatea identificării funcțiilor Președintelui Republicii Moldova și a clarificării multiplelor probleme pe care le presupune poate fi desprinsă și din discuțiile ce se poartă, în legătură cu locul pe care-l ocupă Președintele Republicii în sistemul autorităților publice.

Conform prevederilor constituționale, Președintele Republicii Moldova realizează două funcții cu titlu principal: funcția de reprezentant și funcția de garant. Atribuțiile Președintelui privind realizarea funcțiilor cu titlu principal nu pot provoca discuții, deoarece acestea sunt expres prevăzute în Constituție, pe când realizarea funcțiilor cu titlu secundar pot fi deduse din unele drepturi și obligațiuni constituționale ale Președintelui Republicii Moldova în raporturile sale cu Parlamentul și Guvernul. În opinia noastră, funcția guvernamentală realizată de Președintele Republicii Moldova, se reduce la numirea (revocarea) unor funcționari în vederea exercitării unor funcții guvernamentale sau judiciare, precum și prin participarea la formarea unor autorități statale. Deci este o funcție cu titlu secundar, care reiese din principiul separării puterilor în stat. Totodată, în scopul asigurării echilibrului puterilor Președintele Republicii Moldova realizează funcția de mediere între organele puterii de stat.

Actualmente, una dintre funcțiile cu titlu principal ale Președintelui Republicii Moldova, în calitatea sa de șef al statului, este funcția de reprezentare, care apare ca urmare a unor cerințe funcționale manifestate la nivelul societății globale. Problema care se pune, în acest context, este aceea de a ști dacă se poate face o deosebire, în acest sens, între autoritățile care, potrivit normelor constituționale, sunt organe direct reprezentative ale poporului și cele care reprezintă statul. Acest lucru s-ar putea realiza, după părerea noastră, pornind de la două cerințe funcționale distincte ale sistemului social global. Prima se referă la reprezentarea poporului, ca titular al „suveranității

naționale”, și la exercitarea competențelor suveranității de către cei aleși de popor în acest scop și alta se referă la reprezentarea statului atât ca sistem organizațional politic ce realizează conducerea societății, cât și ca societate organizată în stat. În primul caz, ca organ reprezentativ sau direct reprezentativ apare Parlamentul, la nivel național și organele administrației publice locale la nivel local. În cel de-al doilea caz, conform art. 77 al Constituției, Președintele Republicii Moldova reprezintă statul. Personificarea statului apare ca o necesitate atât în raporturile de drept intern, cât și în raporturile de drept internațional.

În calitatea sa de șef al statului, Președintele Republicii Moldova, în primul rând, are sarcina de reprezentare a statului, atât în exteriorul țării, cât și în interior. În virtutea acestor sarcini, Președintele are atribuțiile de a încheia, în numele Republicii Moldova, tratate internaționale, de a acredita și rechema, la propunerea Guvernului, reprezentanții diplomați ai Republicii Moldova, de a acredita, la propunerea Guvernului, reprezentanții diplomați ai altor state în Republica Moldova, de a aproba, la propunerea Guvernului, înființarea, desființarea și schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

Președintele Republicii Moldova, conform art. 86, al. 1 al Constituției, poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova. Misiunea Președintelui Republicii Moldova, deși foarte importantă, se reduce exclusiv la exprimarea voinței Republicii Moldova de a deveni parte la acel tratat, deoarece semnătura Președintelui nu are o relevanță juridică dacă tratatul nu va fi ratificat de Parlament.

Pe lângă rolul major al Președintelui Republicii Moldova în încheierea tratatelor internaționale, acesta joacă un rol de prim ordin la reuniunile și conferințele internaționale ale șefilor de state, chemate să analizeze aspectele fundamentale ale relațiilor internaționale contemporane și să oglindească deciziile lor în tratate și acorduri internaționale. Deși declarațiile și alte operațiuni administrative ale șefului de stat în cadrul acestor întruniri au un caracter pur politic, efectele ulterioare au o importanță deosebită pentru relațiile stabilite sau care se stabilesc între statele participan-

te. La aceste reuniuni Președintele Republicii Moldova reprezintă și semnează în numele Republicii Moldova documentele ce emană de la aceste întâlniri la cel mai înalt nivel.

Deși Constituția Republicii Moldova nu precizează condițiile care necesită să fie întrunite pentru stabilirea relațiilor diplomatice, ea conține prevederi referitor la organul competent de exercitare a prerogativei de a stabili relații diplomatice. Astfel, conform art. 86, alin. 2 al Constituției Republicii Moldova, Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

Acreditarea reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova este o uzanță intrată în practica diplomației obișnuite. Șeful statului i se prezintă în cadrul unui ceremonial oficial, cu respectarea unui protocol special, scrisorile de acreditare de către ambasadorii statelor trimițătoare, precum și primirea acestora pentru vizita de rămas bun la încheierea misiunii lor în Republica Moldova. Fiecare ambasador reprezintă în Republica Moldova pe șefii statelor care i-au acreditat. „Primirea de către șeful statului a șefului misiunii diplomatice este un act de recunoaștere oficială a statutului și a calităților acestuia”. [2, p. 105]

În același context al practicii diplomatice se înscrie și atribuția de a acredita și rechemă, reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova. Aceste atribuții se exercită, la propunerea Guvernului, iar actele Președintelui în aceste cazuri necesită contrasemnarea Primului-Ministru, deoarece anume Guvernul își asumă responsabilitatea pentru realizarea politicii externe a statului (art. 96, alin. 1 al Constituției).

Din cele relatate, putem susține că implicarea Președintelui Republicii Moldova în problemele politicii externe reprezintă o dimensiune specifică a activității șefului de stat, prerogativele în acest domeniu fiind exercitate întru realizarea funcției reprezentative a statului. În același timp, prerogativele în domeniul politicii externe nu sunt exercitate discreționar de șeful statului, necesitând implicarea și a altor autorități: la încheierea tratatelor, în final, este implicat Parlamentul, iar în

stabilirea relațiilor diplomatice, prealabil, este implicat Guvernul.

Pe plan intern, între altele, funcția de șef de stat, tradițional, presupune dreptul de a conferi decorații și titluri de onoare, de acordare a celor mai înalte grade militare, de numire în anumite funcții publice, de acordare a grațierii individuale, soluționarea problemelor cetățeniei Republicii Moldova cum este prevăzut în art. 88 din Constituția Republicii Moldova.

Atribuțiile în realizarea funcției de garant exercitate de președinții republicilor, în funcție de regimul constituțional stabilit diferă de la stat la stat. Astfel, Președintele Statelor Unite ale Americii veghează la aplicarea corectă a legilor [13, p. 446], Președintele Republicii Italiene reprezintă unitatea națională (art. 87) [9], Președintele Republicii Franceze veghează la respectarea Constituției și este garantul independenței naționale, al integrității teritoriului și al respectării tratatelor (art. 5). [7]

Constituția Republicii Moldova prin art. 77, alin. 2 prevede expres că Președintele Republicii Moldova este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

„Suveranitatea reprezintă acea calitate a puterii de stat în temeiul căreia această putere are vocația de a decide, fără nicio imixtiune, în toate treburile interne și externe, cu respectarea suveranității celorlalte state, precum și a principiilor și celorlalte norme general admise ale dreptului internațional. Rezultă că suveranitatea implică conjugarea a două componente esențiale: supremația puterii de stat și independența acestei puteri”. [4, p. 39] Supremația puterii de stat desemnează acea însușire a acesteia de a fi superioară oricărei alte puteri sociale existente într-o anumită țară la un moment dat. Ea se concretizează în dreptul statului de a adopta norme juridice, reguli obligatorii pentru toți cetățenii săi și de a le asigura aplicarea. Supremația puterii de stat are un conținut complex, referindu-se la toate laturile vieții sociale și la toate problemele ce pot interesa o anumită societate în prezent sau în viitor.

A doua latură a suveranității, strâns legată de prima, este independența. Ea se manifestă în relațiile Republicii Moldova cu alte state

decurgând din supremația puterii de stat. Independența indică acea trăsătură a puterii de stat potrivit căreia statul își stabilește singur, liber și după propria sa apreciere, fără niciun amestec al vreunui alt stat sau organizație mondială, politica sa internă și externă. Statul suveran apare, astfel, independent atât în ceea ce privește rezolvarea problemelor sale interne, cât și a celor externe. Dar această independență trebuie să se manifeste în condițiile respectării suveranității altor state și a normelor dreptului internațional. Afirmarea suveranității unui stat implică respectarea suveranității celorlalte state, egale în drepturi. Independența unui stat trebuie privită prin prisma realizării independenței celorlalte state. Statele împreună trebuie să facă eforturi care să asigure echilibrul comunității internaționale. Pentru realizarea acestui echilibru ele trebuie să ajungă la un compromis, luând decizii de pe poziții suverane, în legătură cu anumite atribuții ce vor aparține unor organisme internaționale.

Independența unui stat poate fi încălcată de către un alt stat sau de o coaliție de state, actul de încălcare a independenței fiind atât militar (agresiune armată), cât și de natură economică (blocada economică). [13, p. 727] Prin urmare, Președintele Republicii Moldova uzează de atribuțiile sale de garant al independenței pentru a iniția, organiza sau conduce (din punct de vedere politic) actul de ripostă împotriva oricărui atentat prin care s-ar urmări afectarea independenței naționale.

Președintele Republicii Moldova este, totodată, garantul unității integrității teritoriale a țării, care se raportează, în special, la caracterul unitar și indivizibil al statului (art. 1, alin. 1) și la caracterul inalienabil al teritoriului (art. 3, alin. 1) proclamate de Constituție. Caracterul unitar presupune că statul este organizat „pe baza principiului unității, are un singur centru de impulsuri, un ansamblu unic de instituții cu putere de decizie politică și juridică; există, cu alte cuvinte, un singur organ legiuitor, un singur executiv — chiar dacă conducerea acestuia este bicefală — și o singură autoritate judecătorească”. [4, p. 41]

Indivizibilitatea privește teritoriul, populația și suveranitatea care nu pot fi împărțite, în sensul de a fi sub stăpânirea unor state. Terito-

riul, populația și suveranitatea sunt indivizibile, în sensul că nu pot fi segmentate, nu pot face obiectul unei divizări totale sau parțiale.

„Proclamarea inalienabilității teritoriului înseamnă interzicerea înstrăinării lui sub orice formă. Abandonarea, pierderea prin prescripție, cesiunile, donațiile, vânzările de teritorii sunt incompatibile cu principiul consfințit de Constituție, sunt ilegale și interzise. Inalienabilitatea înseamnă, de asemenea, imposibilitatea oricărui alt stat de a exercita atribuție de putere asupra teritoriului statului, indiferent de suprafața afectată sau de motivele invocate”. [1, p. 44] Din această perspectivă, orice acțiune, indiferent de natura sa, prin care s-ar afecta caracterul unitar al statului, îndreptățește Președintele Republicii Moldova să acționeze ca garant al unității statului. Atentatul la unitatea țării s-ar putea produce atât în afara țării, cât și din interiorul său. În cazul în care actul prin care se atentează la caracterul unitar al statului ar fi inițiat din afara țării, acest act ar afecta și independența națională.

În calitate de șef al statului, pentru a-și îndeplini rolul de garant al valorilor menționate, Președintele Republicii Moldova dispune de prerogative importante: este comandantul suprem al forțelor armate; poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală a forțelor armate; ia măsuri pentru respingerea agresiunii în caz de agresiune armată; declară stare de război, ia măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice (art. 87).

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în realizarea funcției de garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării sunt exercitate cu participarea altor organe ale puterii de stat. Astfel, măsurile luate de Președinte în realizarea funcției de garant necesită aprobarea Parlamentului, care poate fi prealabilă, în cazul în care Parlamentul se află în sesiune sau post-factum, dacă se află în vacanță (Parlamentul se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii), iar actele Președintelui Republicii Moldova emise în acest scop necesită contrasemnătura Primului-Ministru.

Constituția Republicii Moldova, deși nu stabilește Președintelui Republicii Moldova expres obligația de a garanta respectarea

Constituției și a drepturilor omului, cum este prevăzut în Constituțiile Franței, Ucrainei, României și ale altor țări, aceasta rezultă atât din jurământul pe care îl depune la inaugurare („Jur să-mi dăruiesc toată puterea și pricepera propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a Moldovei” - art. 79, alin. 2), cât și din prerogativele stabilite de Constituție. Asigurarea respectării Constituției de către Președintele Republicii Moldova este posibilă numai prin exercitarea unor atribuții concrete, stabilite prin Constituție întru exercitarea funcțiilor sale. De altfel, Constituția Republicii Moldova atribuie Președintelui Republicii Moldova misiuni și obligațiuni care contribuie la definirea rolului pe care îl realizează șeful statului la nivelul societății organizate în stat. Semnificația principiilor privind respectarea Constituției se desprinde și poate fi înțeleasă doar în lumina dispozițiilor constituționale, în care sunt înscrise atribuțiile Președintelui Republicii Moldova.

La dispoziția Președintelui Republicii Moldova se află câteva mijloace practice de acțiune prin care își îndeplinește misiunea de garant al Constituției: sesizarea Curții Constituționale pentru verificarea constituționalității legilor (art. 25) [15]; demersul adresat Parlamentului, înainte de promulgarea legii, pentru ca acesta să procedeze la reexaminarea ei (art. 93 al Constituției); dreptul de a suspenda actele Guvernului ce contravin legislației până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale (art. 88, lit. i al Constituției); dreptul de a dizolva Parlamentul în cazul blocării procesului legislativ (art. 85 al Constituției); dreptul de a cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național (art. 88 lit. f al Constituției).

Președintele Republicii Moldova nu poate acționa direct pentru a sancționa derogarea de la conținutul Constituției, deoarece nu are competența de a exercita un control de constituționalitate. Cererea Președintelui Republicii Moldova adresată Parlamentului, de a reexamina o lege ce i s-a transmis spre promulgare nu presupune, după părerea noastră, neconstituționalitatea legii respective. Obiec-

țiile Președintelui ar putea viza, de pildă, erori de conținut sau de redactare ale legii. Totodată, exercitându-și prerogativele, Președintele Republicii Moldova, constatând un caz de neconstituționalitate a legii, dispune de dreptul de a sesiza Curtea Constituțională. Sesizarea Curții Constituționale privind neconstituționalitatea unei legi ce i s-a trimis de către Parlament, în vederea promulgării, poate fi realizată numai după promulgare.

În cadrul diferitelor sisteme constituționale, realizarea dreptului de sesizare a organului de jurisdicție constituțională poate fi nu numai posterior promulgării, ca în cazul Republicii Moldova, dar și anterior promulgării (Franța, România).

Controlul constituționalității legilor anterior promulgării reprezintă un control abstract și se bucură de anumite avantaje: permite înlăturarea conflictelor constituționale până la intrarea legii în vigoare; reduce termenul de sesizare și examinare; este o formulă care pune într-o anumită relație suveranitatea parlamentară cu revizuirea juridică și nu încalcă prestigiul legiuitorului; contribuie la stabilitatea legislativă și, astfel, înlătură urmările negative ce pot apărea în urma controlului posterior promulgării în cazurile în care legile sunt recunoscute neconstituționale. Pe lângă avantajele menționate, controlul anterior promulgării se caracterizează printr-un șir de dezavantaje, acestea fiind evidențiate în literatura de specialitate: curțile constituționale care deja au o practică de adoptare a hotărârilor privind constituționalitatea legilor, efectuând controlul anterior promulgării, se ciocnesc de greutatea atunci când, în timpul scurt fixat pentru examinare, trebuie să se pronunțe asupra constituționalității actului normativ ce intră în vigoare. Foarte des urmările directe și indirecte nu pot fi stabilite de către Curtea Constituțională la această etapă de control. Controlul anterior promulgării, de regulă, stopează procesul de aplicare a legii și în acest caz hotărârea trebuie să fie adoptată în termen foarte scurt, în caz contrar, va influența activitatea legislatorului; controlul anterior promulgării are un evident caracter politic, deoarece se exercită înainte de a obține forța de lege; decizia Curții Constituționale poate fi cenzurată de către Parlament. [18, p. 125-126]

Analizând avantajele și dezavantajele controlului constituționalității legilor anterior promulgării, considerăm că acordarea dreptului de sesizare a organului de jurisdicție constituțională Președintelui Republicii Moldova anterior promulgării, ca garant al Constituției, reprezintă un mecanism adăugător în asigurarea supremației Constituției, mai ales în lipsa dreptului de autosesizare a Curții Constituționale. „În cazul care îmbracă forme organizatorice și funcționale bine structurate, controlul constituționalității legilor anterior promulgării poate avea un rol important în înfăptuirea statului de drept, căci el poate împiedica Parlamentul să aducă atingere drepturilor fundamentale și libertăților cetățenești garantate de Constituție”. [5, p. 299] Prezintă interes, în acest context, prevederile Constituției Republicii Franceze, care completează dreptul Președintelui de sesizare a Tribunalului Constituțional cu obligativitatea realizării controlului anterior promulgării legilor organice. Luând în considerare că Președintele Republicii Moldova realizează funcția de garant al Constituției, considerăm că acordarea dreptului de sesizare a Curții Constituționale înaintea promulgării legilor ar contribui la micșorarea lacunelor și controverselor ce deseori sunt întâlnite în legislația națională.

În literatura de specialitate este puțin relatată problema garantării și asigurării drepturilor omului ca o atribuție deosebit de importantă a șefului de stat, deși constituțiile unor state prevăd expres aceasta în textul constituțional sau această atribuție rezultă din jurământul depus. De exemplu, Constituția Republicii Ucraina stipulează în art. 102: „Președintele Ucrainei este garantul suveranității, integrității teritoriale a Ucrainei, garant al Constituției, al drepturilor și libertăților omului și cetățeanului”. [8] Iar jurământul depus de Președintele României în fața ambelor camere ale Parlamentului are următorul conținut: „Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României”. [10]

Protecția drepturilor omului rămâne una

dintre cele mai importante probleme într-un stat de drept și asigurarea lor constituie unul dintre scopurile de bază ale acestuia. Realizarea acestor sarcini constituie o necesitate obiectivă și o obligațiune ce rezultă din semnarea și ratificarea actelor normative internaționale din domeniul dat.

În Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului se spune: „Recunoașterea demnității inerente a tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul justiției, libertății și păcii în lume”. [3] Statutul Consiliului Europei îl enunță art. 3: “Orice membru al Consiliului Europei recunoaște principiul supremației dreptului în virtutea căruia orice persoană, aflată sub jurisdicția sa, trebuie să se bucure de drepturile omului și de libertățile fundamentale”. [17]

Statele semnează tratate internaționale pentru a promova și apăra drepturile omului. Aceasta impune ajustarea legislației naționale la standardele internaționale și asumarea răspunderii pentru încălcările comise. Drepturile omului prezintă o dimensiune foarte importantă pentru o societate în perioada de tranziție, cum este Republica Moldova. Conceptul drepturilor omului pretinde să cuprindă câteva aspecte esențiale pentru dezvoltarea umană: schimbarea percepției de către societate a drepturilor și libertăților fundamentale ale individului, ajustarea normelor de drept național la principiile internaționale ale drepturilor omului în practica legislativă și instituțională a țării.

Constituția Republicii Moldova (art. 1) declară că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”. Iar art. 4 al Constituției declară că „dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”. Fără îndoială, unul dintre cele mai importante titluri din Constituția Republicii Moldova este Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, care cuprinde un număr im-

punător de articole – 45. Simpla declarare a drepturilor și libertăților nu asigură însă de la sine o protecție eficientă a lor.

Prima dintre garanțiile respectării drepturilor și libertăților cetățenești este însăși înscrierea lor în Legea fundamentală. Prin aceasta, drepturile și libertățile cetățenești capătă forță juridică a unei dispoziții constituționale.

O cale eficientă de garantare a drepturilor omului rezultă din dreptul recunoscut persoanei, ale cărei drepturi au fost încălcate de o autoritate publică, printr-un act administrativ, de a cere instanței judecătorești recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

Garantarea drepturilor și libertăților publice se poate asigura, totodată, prin controlul constituționalității legilor. Într-o asemenea situație, dispoziția legală, referitoare la un anumit drept fundamental, apreciată ca fiind neconstituțională de autoritatea competentă, nu se aplică.

O formă de garantare a drepturilor cetățenești, cu o sferă din ce în ce mai largă de atribuții, este controlul parlamentar exercitat de Parlament prin comisiile sale specializate în domeniul drepturilor omului. Aceste comisii nu se limitează însă la control parlamentar, prilej care le-ar permite constatarea unei violări a drepturilor omului. Comisiile parlamentare pot dezbate proiecte de lege sau propuneri legislative referitoare la exercita-

rea drepturilor omului, contribuind, astfel, la perfecționarea cadrului juridic de exercitare a drepturilor cetățenești.

Garanțiile ce asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenești menționate și-au găsit expresia și în legislația Republicii Moldova, însă Constituția Republicii Moldova nu stabilește expres pentru șeful statului rolul de garant al drepturilor omului, deși aceasta rezultă din jurământul depus în fața Parlamentului și a Curții Constituționale, prin care Președintele Republicii Moldova își asumă obligațiunea de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Considerăm că garantarea și asigurarea drepturilor omului în Republica Moldova reprezintă o atribuție primordială a Președintelui, deoarece dezvoltarea drepturilor și libertăților se realizează prin diferite acte normative, care, din păcate, nu întotdeauna concordă cu Constituția, această concordanță fiind însă o cerință și o necesitate incontestabilă într-un stat bazat pe lege. Aceasta este deosebit de important în condițiile în care cetățenii Republicii Moldova nu dispun de dreptul de a adresa un recurs Curții Constituționale în caz de încălcare a drepturilor omului cum este prevăzut în art. 93 alin. 4 al legii Fundamentale a R.F.G. (Tribunalul Constituțional Federal statuează: „Asupra recursurilor constituționale care pot fi introduse de oricine consideră că a fost lezat de puterile publice într-unul din drepturile sale fundamentale”).

BIBLIOGRAFIE

1. Arseni, A., Creangă, I., Negru, B., Barbalat, P., Cotorobai, M., Susarenco, Gh. Constituția Republicii Moldova, comentată articol cu articol. Vol. I, Chișinău: Civitas, 2000.
2. Burian, A. Introducere în practica diplomatică și procedura internațională. Chișinău: Cartier, 2000.
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului, 10 decembrie 1948. // Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte. Vol. I – Instrumente universale, București: Institutul român pentru drepturile omului, 1999.
4. Deleanu, I. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II, Iași: Editura Fundației "Chema-rea", 1996.
5. Drăganu, T. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol. I, București: Lumina Lex, 1999.
6. Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 din 12.08.1994.
7. Constituția Republicii Franceze. București: ALL Educațional, 1998.
8. Constituția Republicii Ucraina. // Конституции стран Европы: в 3-х томах, том 3. Под. общ. ред. Л. А. Окунькова. Москва: НОРМА, 2001.

9. Constituția Republicii Italiene. București: ALL BECK, 1998.
10. Constituția Republicii România. // Конституции стран Европы: в 3-х томах, том 3. Под. общ. ред. Л. А. Окунькова. Москва: НОРМА, 2001.
11. Gionea, V., Pavel, N. Curs de drept constituțional. București: SCAIUL, 1996
12. Guceac, I. Curs elementar de drept constituțional. Vol. II, Chișinău: Tipografia Centrală, 2004.
13. Ionescu, Cr. Tratat de drept constituțional contemporan. București: ALL BECK, 2003.
14. Legea Fundamentală pentru R.F.G.. București: ALL Educațional, 1998.
15. Legea Republicii Moldova cu privire la Curtea Constituțională. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.8 / 86 din 07.02.1995.
16. Popa, V. Drept public. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 1998.
17. Statutul Consiliului Europei. În Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte. Vol. II – Instrumente regionale, București: Institutul român pentru drepturile omului, 1999.
18. Zubco, V. Curtea Constituțională – unica autoritate politico-jurisdicțională, Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2000.
19. Бергер, А. Политическая мысль древнегреческой демократии. Москва, 1966.
20. Витченко, А. М. Теоретические проблемы исследования государственной власти. Саратов, 1982.
21. Доватер, А. Политика и политики. Аристотель. Москва, 1965.
22. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник. тома 1-2. Отв. ред. Б. А. Страшун. Москва: Изд. БЕК, 1996.
23. Манов, Г. Н. Государство и политическая организация общества. Москва, 1974.
24. Основы государства и права. Под. ред. О. Е. Кутафина. Москва, 1994.
25. Сурилов, А. Теория государства и права. Одесса, 1989.
26. Сырых, В. М. Теория государства и права. Москва: Юридический Дом „Юстицинформ”, 2004.

Prezentat: 1 martie 2012.

E-mail: teodorina@rambler.ru

Depunerea jurământului în contextul diversității condițiilor de apariție a raporturilor de serviciu și a celor de exercitare a funcției (raporturi juridice de muncă atipice)

Nicolae SADOVEI,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

RÉSUMÉ

Dans cet article l'auteur traite la pluralité des conditions d'apparition des rapports juridiques de travail atypiques, qui s'étend dans le champ des pouvoirs publics: des rapports de service des fonctionnaires publics et, respectivement, des rapports d'exécution de la fonction des dignitaires d'état. Un rôle particulier est consacré à la prestation de serment comme une condition particulière d'apparition des rapports juridiques de travail atypiques. Selon l'auteur, la naissance du rapport de service et même du rapport d'exécution de la fonction se produit dans des étapes. Premièrement par le dépôt de la demande de participation au concours pour la substitution de la fonction, et puis par le dépôt du serment qui est le point final dans la génération de ces rapports.

Generalități. Orice raport juridic, fie de drept public, de drept privat sau de drept mixt, necesită determinarea primară atât a premiselor sale constitutive, cât și a condițiilor de apariție. Doctrina teoriei dreptului acceptă în acest sens existența unui tablou conturat din trei premise constitutive (denumite uneori și elemente): existența normei juridice, existența subiecților și existența faptelor juridice, [1] deși, în opinia unor autori, pot fi considerate drept premise constitutive numai norma juridică și faptul juridic. [2] Normele juridice (de drept) reprezintă elementul fundamental pentru apariția unui raport juridic și definesc domeniul comportării posibile sau datorate a persoanelor participante la anumite raporturi sociale, asupra cărora societatea, prin intermediul organelor abilitate ale statului, este interesată să acționeze într-un anumit mod. Acestea nu determină apariția unor raporturi juridice concrete, ci doar le influențează sub aspect juridic, stabilind faptele care au valoare configurativă în domeniul dreptului. Norma juridică „ghidează” ca atare apariția ulterioară a raportului juridic, indiferent de

natura publică, privată sau mixtă a raportului respectiv, fiind considerată drept o premisă majoră pentru constituirea unui raport juridic. [3] Din aceste considerente raportul juridic este adesea caracterizat drept normă juridică în acțiune. [4]

Necesită a fi menționat faptul că norma juridică, realizată praxiologic prin intermediul unui raport juridic, constituie regula. Totodată, și în cazul normelor juridice sunt un șir de excepții de la regula dată. Există suficiente norme juridice, realizarea praxiologică a cărora se produce în afara unor raporturi juridice, cum ar fi cele care impun abținerea de la săvârșirea unor fapte ce ar atenta la ordinea de drept stabilită într-un anumit segment al relațiilor sociale. Și în domeniul raporturilor juridice cu caracter mixt, de drept privat-public sau public-privat, cum ar fi și cazul raporturilor juridice de muncă atipice, se regăsesc, în calitate de premise constitutive ale raporturilor respective, suficiente norme juridice cu caracter prohibitiv care interzic (sub iminența aplicării sancțiunilor legale), săvârșirea unor fapte de către subiecți. Drept exemplu pot

servi acele raporturi dintre subiecții dreptului muncii, care atentează la ordinea de drept stabilită în domeniul relațiilor sociale de muncă. Astfel, potrivit art.112 din Codul muncii al Republicii Moldova nr.154 din 28.03.2003, dreptul salariaților la acordarea concediului anual de odihnă este garantat, acesta nepunând face obiectul vreunei cesiuni, renunțări sau limitări, iar orice înțelegere între salariat și angajator, prin care se renunță total sau parțial la acest drept, este lovită de nulitate. [5] Este evident că scopul normei citate aici nu constă în crearea unui raport juridic specific – raportul juridic dintre salariat și angajator prin care primul renunță la dreptul de a beneficia de acordarea concediului, ci exact invers: interzicerea apariției unui raport juridic de acest gen, deoarece neabținerea subiecților de la săvârșirea faptului respectiv ar atenta în mod direct la ordinea de drept stabilită în materia raporturilor juridice de muncă. Nu negăm faptul că în baza normei juridice în cauză ar putea să apară un raport juridic și atragem atenția că în momentul apariției raportului juridic respectiv sarcina fundamentală a normei în cauză, de natură prohibitivă, nu este atinsă. În acest caz, dacă salariatul și angajatorul vor ajunge la vreo înțelegere privind neacordarea concediului anual de odihnă, astfel generându-se un nou raport juridic, apariția acestuia va fi dispusă nu de respectarea normei juridice în cauză, ci de încălcarea interdicției de a ajunge la o astfel de înțelegere.

Antesubiecții și subiecții raportului de muncă atipic. Raportul juridic nu poate să existe în lipsa unor subiecți, care să aibă calitatea de participanți activi sau pasivi la raportul respectiv. Este de neconceput, atât sub aspect juridic, cât și sub aspect nonjuridic, existența unei relații sociale în lipsa participanților la relația respectivă; o astfel de relație socială nu poate fi imaginată nici chiar sub aspect pur metafizic. Totodată, conceptul de subiecți, ca și de element al unui raport juridic, nu poate fi confundat, în opinia noastră, cu un alt concept total diferit: cel de subiecți ca și de premisă constitutivă a unui raport juridic. Considerăm că în cazul premiselor constitutive ale oricărui raport juridic (cu excepția unor raporturi conexe din anumite domenii ale dreptului) nu poate fi vorba despre subiecți, ci

numai despre persoanele care “candidează” la obținerea statutului de subiecți, adică de participanți la raportul viitor. Astfel, abordate prin prisma premiselor constitutive ale unui raport juridic, persoanele în cauză trebuie considerate *antesubiecți* care, posibil, vor obține în viitor statutul de subiect, deocamdată aflându-se în “sala de așteptare” a unui raport juridic.

Abordați ca și o premisă constitutivă a unui raport juridic, *antesubiecți* ai raporturilor juridice sunt, astfel, persoanele fizice și persoanele juridice care în viitor vor participa la aceste raporturi, fiind investite cu drepturi și obligațiuni de natură juridică. Relaționându-se reciproc, viitorii participanți ai raporturilor juridice, adică *antesubiecții*, vor urmări satisfacerea unor interese de ordin personal sau social, dar acestea vor putea fi luate în considerare numai atunci când vor fi conforme legii, adică se vor afla în cadrul perimetrului legal stabilit în mod direct, prin intermediul unor norme juridice imperative, sau indirect, prin intermediul normelor dispozitive sau de altă natură nonimperativă.

Pornind de la primatul raporturilor juridice în cadrul dreptului muncii ca și o ramură a sistemului dreptului, este necesar să determinăm subiecții raporturilor respective în calitate de premisă constitutivă, necesară apariției raportului de muncă, separându-i, în același timp, de statutul de subiecți ca și de element constitutiv al structurii raportului juridic de muncă. În cadrul structurii raportului subiecții *deja* participă, adică sunt implicați postpremisă în raportul respectiv; în cazul abordării subiecților în calitate de premisă a apariției raportului juridic de muncă aceștia, de rând cu norma juridică și faptul juridic, fac posibilă nașterea (generarea) raportului în cauză. Dacă în cazul celorlalte două premise – al normei juridice și al faptelor juridice – are loc “metamorfizarea” ulterioară a premiselor date sub aspect praxiologic, subiecții nu dispar, menținându-se existența și implicarea acestora în raport pe toată durata derulării acestuia, de la apariție și până la stingere. În acest context, considerăm că trebuie efectuată distincția necesară între subiecții raportului juridic de muncă drept element al structurii raportului și subiecții raportului drept premisă obligatorie pentru apariția unui raport juridic de mun-

că, deși nu afirmăm că ar exista o contradicție ineluctabilă între entitățile respective. În cazul abordării subiecților prin prisma structurii raportului aceștia sunt, în mod incontestabil, un element *gen sine qua non* pentru existența raportului respectiv. Situația este însă puțin mai diferită în cazul abordării subiecților ca și o premisă a apariției raportului, deoarece aceștia, de regulă, încă nu au calitatea de subiecți ai raportului juridic de muncă, ci doar își manifestă dorința de a deveni participanți ai raportului în cauză. Din aceste considerente este mai corectă, cel puțin sub aspect epistemologic, abordarea entităților respective nu în calitate de subiecți ai raportului, ci în calitate de antesubiecți, adică entități care se află în "anticamera" raportului și așteaptă încadrarea în structura acestuia.

Faptul juridic în calitate de premisă a raportului de muncă atipic. Faptul juridic reprezintă o altă premisă constitutivă a unui raport juridic. Acesta este, sub aspectul dreptului, o circumstanță ce are efecte juridice de apariție, modificare, suspendare sau stingere a raportului juridic, fiind considerat, spre deosebire de norma de drept, o premisă constitutivă minoră. [6] Ca și o premisă constitutivă a unui raport juridic de muncă tipic, faptul juridic reprezintă o circumstanță care conduce la apariția raportului juridic menționat, împreună cu celelalte premise constitutive ale acestuia – norma de drept al muncii și antesubiecții raportului în cauză. Deși faptele juridice sunt entități necesare nu numai apariției, ci și modificării, suspendării sau stingerii unui raport juridic de muncă (inclusiv atipic), acestea nu servesc drept *premisă constitutivă* a modificării, suspendării și stingerii raportului, deoarece în toate aceste situații este vorba despre un raport deja constituit.

Deși teoria dreptului cunoaște *varia* fapte juridice, în calitate de premisă constitutivă a unui raport juridic de muncă tipic apare doar o singură categorie de fapte juridice. Potrivit regulii generale care nu cunoaște careva excepții, orice raport juridic, inclusiv raportul de muncă tipic, se derulează în timp, adică are un moment de apariție și, respectiv, de stingere. În intervalul cuprins dintre generarea și stingerea raportului juridic de muncă, pe parcursul derulării acestuia pot interveni o sume-

denie de circumstanțe cunoscute drept fapte juridice, în virtutea cărora are loc atingerea raportului, el modificându-și, adeseori în mod cardinal, substanța inițială. Spre deosebire de toate aceste circumstanțe, drept premisă exclusivă pentru apariția unui raport juridic de muncă tipic servește numai o singură categorie de fapte juridice – acțiunile, în calitatea acestora de fapte sociale exteriorizate prin intermediul manifestărilor de voință ale antesubiecților raportului juridic de muncă, adică ale antesalarariatului și ale anteangajatorului.

Și faptul juridic care servește drept premisă constitutivă a raportului juridic de muncă tipic, la fel ca și cele mai multe fapte juridice constitutive ale unor raporturi juridice cu elemente de drept privat, necesită a fi materializat prin intermediul unui act juridic. Actul juridic materializat servește, în cazul nostru, în calitate de izvor al apariției raportului juridic de muncă tipic concret, adică se integrează în conceptul *lato sensu* al faptului juridic. După cum menționa Gheorghe Beleiu, diferența de sferă între înțelesul *lato sensu* și *stricto sensu* al faptelor juridice o reprezintă actele juridice. [7] Calitatea respectivă de fapt juridic constitutiv și materializat al raportului juridic de muncă tipic o deține în exclusivitate numai *contractul individual de muncă*. Privit prin prisma faptului juridic definitiv materializat, contractul în cauză reprezintă o acțiune bilaterală licită a antesubiecților raportului care, în mod conștient și neviciat, prevăd și doresc survenirea efectelor juridice ale încheierii actului juridic în cauză, prin exprimarea voinței proprii.

Fiind de factură inițială psihologică, voința este un fenomen complex ce constă în procesul psihic de conducere a activității umane. [8] Privită sub aspect pur juridic voința este dihotomică, constând din două elemente – consimțământ și cauză. Consimțământul este condiția esențială a actului juridic de muncă, drept subcategorie a actelor juridice de drept privat, ce constă în hotărârea exteriorizată a antesalarariatului și anteangajatorului de a genera raportul de muncă. Numai astfel faptul social – acțiunea voluntară bilaterală licită a antesalarariatului și anteangajatorului – se poate transforma în fapt juridic complet, servind drept premisă constitutivă a raportului juridic de muncă tipic.

În unele cazuri consimțământul antesubiecților raportului de muncă – dar cel mai adesea al unuia dintre ei – nu întrunește toate condițiile de valabilitate ale consimțământului, necesare pentru generarea unui raport juridic de muncă valid. În astfel de cazuri contractul individual de muncă încheiat de către salariat și angajator poate genera un raport juridic de muncă *invalid*, adică lovit de nulitate. Codul muncii, prin intermediul art. 84, statuează faptul că nerespectarea oricăreia dintre condițiile stabilite pentru încheierea contractului individual de muncă atrage nulitatea acestuia, care produce efecte pentru viitor. În cazul în care este posibil, nulitatea contractului poate fi înlăturată prin îndeplinirea condițiilor corespunzătoare impuse de lege, dar în cazul în care aceste condiții nu pot fi îndeplinite, raportul juridic respectiv se va stinge în urma constatării nulității contractului de către instanța de judecată.

Caracterul *ad validitatem* al faptului juridic – al acțiunii voluntare bilaterale licite a antesalaratului și anteangajatorului – în calitate de premisă constitutivă a unui raport juridic de muncă are o importanță multiplă. Cele mai importante aspecte pentru salariat se exprimă, în primul rând, prin faptul că acestea determină pentru viitor funcția (specialitatea, calificarea) concretă a antesalaratului și, în al doilea rând, determină salariul viitor al antesalaratului în cauză. Dacă faptul juridic sub anumite aspecte este afectat, acesta nu mai poate fi considerat drept valid în deplinul sens al cuvântului, chiar dacă clauzele nu vor fi, în mod obligatoriu, lovite de nulitate. În orice caz, în situația posibilă de afectare a acestuia, raportul juridic generat de către un astfel de fapt juridic nu va mai putea fi considerat unul tipic, probabil că un astfel de fapt juridic va genera, fiind însoțit de norma juridică și de subiecți, *un raport juridic de muncă atipic*, chiar dacă acesta va avea în calitate de izvor de apariție un contract individual de muncă. Astfel de situații sunt posibile, de exemplu, în cazul apariției raporturilor juridice de muncă ale acelor categorii de salariați care, deși nu au statut de funcționari publici, sunt asimilați acestora. Cu atât mai mult în cazul raporturilor juridice de muncă atipice, cum ar fi cel al raporturilor corporative generate în cadrul

exercitării unor profesii libere – raporturi corporative de muncă ale avocaților și notariilor publici – care, ca și în cazul oricărui raport juridic de muncă, presupune existența obligatorie a unor fapte juridice în calitate de premisă constitutivă a raportului respectiv.

Scurtă concluzie preliminară. Așadar, deși în cadrul doctrinei de drept al muncii din Republica Moldova nu există un punct de vedere gen *communis opinio doctorum* asupra raporturilor juridice de muncă atipice, acestea sunt abordate – chiar dacă într-o măsură puțin mai rezervată – și de către cercetătorii autohtoni în materia epistemologiei dreptului muncii. Trebuie totuși să menționăm faptul că, chiar dacă abordează raporturile juridice de muncă prin prisma tipicului și atipicului, niciunul dintre autori nu definește raportul juridic de muncă atipic, specificând doar faptul că acesta nu întrunește toate elementele (condițiile) unui raport juridic de muncă tipic, adică raportul în cauză este abordat în exclusivitate numai prin prisma raportului tipic, care este plasat epistemologic în fața raportului atipic. Plasarea respectivă este logică și corespunde unei tratări dihotomice a raportului juridic de muncă drept entitate supusă cercetării științifice. În lipsa unei abordări pregnante a naturii juridice a raportului tipic, este imposibilă și lipsită de sens și o abordare serioasă a naturii juridice a raportului de muncă atipic.

Diversitatea condițiilor de apariție a unui raport de muncă atipic. Normele juridice de drept al muncii, în special, cele de drept public al muncii, nu pot servi drept condiție suficientă de apariție a unui raport juridic de muncă atipic. Este logic că pentru apariția și existența valabilă a unui raport atipic este nevoie ca normele juridice respective să capete viață, adică să apară acele condiții care sunt prescrise de normele juridice. Condițiile respective au calitatea de legătură covalentă dintre norma juridică statică și raportul juridic de muncă atipic care, ca și orice raport juridic, este o entitate mobilă, „vie”. În lipsa condițiilor respective raportul atipic, pur și simplu, nu va apărea sau, în unele cazuri, va fi generat un raport juridic aflat în afara spațiului legal.

Condițiile de apariție a oricărui raport juridic de muncă – fie tipic, fie atipic – se deosebesc net de condițiile de apariție ale altor ra-

porturi juridice, atât de drept privat, cât și de drept public, prin aceea că întotdeauna ele au un caracter „pozitiv”, în sensul că sunt centrate expres pe ideea de voință legitimă exteriorizată a participanților la raportul respectiv. [9] Ca atare, apariția unui raport juridic de muncă atipic în lipsa voinței participanților este imposibilă, adică în materia raporturilor de muncă nu pot exista situații de apariție a unor raporturi „negative”: apariția tuturor raporturilor de muncă poartă întotdeauna un caracter pozitiv, toate raporturile fiind raporturi pozitive. Astfel, toate actele juridice care conduc la apariția raporturilor atipice sunt manifestări de voință exteriorizată, făcute cu intenția de a produce efecte juridice pozitive și legale, fiind prin excelență acte operaționale juridice de genul *negotium juris*.

În ceea ce privește apariția unui raport juridic de muncă tipic, condițiile de apariție ale acestuia sunt, de regulă, identice pentru majoritatea subiecților aflați în astfel de raporturi: capacitatea participanților, consimțământul, obiectul licit, existența postului (locului de muncă), condițiile de studii, condițiile de vârstă etc. Așa cum am menționat mai sus, actul materializat care servește drept temei de apariție a unui raport tipic îl constituie contractul individual de muncă, de aceea majoritatea cercetătorilor enumeră condițiile respective la tratarea contractului individual de muncă, dar nu la tratarea raportului juridic ca atare. [10] Însă în ceea ce privește apariția unui raport atipic, condițiile generatoare ale acestuia diferă de la caz la caz, în funcție de genul raportului atipic. Astfel, nu pot fi nici pe departe considerate ca și identice condițiile de apariție ale raporturilor juridice de muncă ale funcționarilor publici (raporturi juridice de serviciu) și cele de apariție a raporturilor juridice de muncă corporative ale liberilor profesioniști (raporturi juridice profesional-corporative). La fel ca și raportul în sine, și condițiile pot fi considerate *atipice*, deoarece în fiecare caz aparte (intraspecie) condițiile sunt speciale, fiind întotdeauna enumerate exhaustiv în conținutul legii speciale care reglementează statutul juridic special al subiectului aflat în raporturi atipice. În acest sens există o pluralitate de condiții de apariție a raporturilor juridice de muncă atipice. Spre deosebire de

un raport tipic, chiar și condițiile comune apariției altor raporturi juridice, inclusiv de drept privat (civil) pur, cum ar fi capacitatea juridică a participanților raportului, consimțământul părților, obiectul și cauza, nu sunt identice.

Condițiile de apariție a raporturilor de muncă atipice ale funcționarilor publici.

Condițiile respective sunt enunțate pentru fiecare categorie de participanți la raporturile respective prin norme legale speciale. Astfel, pentru a candida la o funcție publică, persoana trebuie să îndeplinească, potrivit prevederilor art. 27 din *Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158 din 04.07.2008*, cel puțin, opt condiții obligatorii: 1) să dețină cetățenia Republicii Moldova; 2) să posede limba de stat și limbile oficiale de comunicare interetnică vorbite în teritoriul respectiv în limitele stabilite de lege; 3) să aibă capacitate deplină de exercițiu; 4) să nu fi împlinit vârsta necesară obținerii dreptului la pensie pentru limită de vârstă; 5) să fie aptă, din punctul de vedere al stării sănătății, pentru exercitarea funcției publice, conform certificatului medical eliberat de instituția medicală abilitată, dacă pentru funcția respectivă sunt stabilite cerințe speciale de sănătate; 6) să aibă studiile necesare prevăzute pentru funcția publică respectivă; 7) să nu aibă antecedente penale nestinse pentru infracțiuni săvârșite cu intenție; 8) să nu fie privată de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, ca pedeapsă de bază sau complementară, ca urmare a sentinței judecătorești definitive prin care s-a dispus această interdicție. [11]

Totodată, deși legea enumeră direct condițiile necesare *candidării la o funcție publică*, acestea nu sunt identice cu condițiile de *apariție a raportului de serviciu*, care este un raport atipic. În afară de condițiile generale menționate mai sus, aplicabile în cazul apariției oricărui raport juridic de drept privat, precum și condițiile speciale aplicabile apariției raportului de serviciu al funcționarilor publici, menționate aici, legea stipulează și alte condiții care au caracter *gen sine qua non* pentru apariția raportului respectiv. Astfel, potrivit prevederilor art. 8 din *Lege*, pentru apariția unui raport de serviciu al unui funcționar public de conducere de nivel superior, pe lângă cele

opt condiții de bază menționate în lege, mai este necesară, obligatoriu, și o astfel de condiție cum ar fi condiția de vechime în specialitatea/profilul funcției publice respective de, cel puțin, cinci ani. Actul juridic materializat care confirmă apariția raportului de serviciu nu este contractul unidividual de muncă, cum ar fi cazul salariaților aflați în raporturi tipice, ci, potrivit art. 30 din Lege, actul administrativ de numire în funcția publică, emis în condițiile legii. Actul respectiv are formă scrisă (condiție de formă) și conține temeiul legal al numirii (condiție de conținut), referința la una din modalitățile de ocupare a funcției publice (condiție de conținut), numele funcționarului public (condiție de conținut), funcția publică (condiție de conținut), data de la care acesta urmează să exercite funcția publică (condiție de aplicare), drepturile salariale (condiție de conținut), perioada de probă, după caz (condiție de conținut), alte componente stabilite de legislație (alte condiții). Raporturile de serviciu se realizează pe o perioadă nedeterminată, cu excepțiile prevăzute de lege.

Condiția depunerii jurământului în raporturile de serviciu (raporturile de muncă ale funcționarilor publici). În afară de condițiile menționate mai sus, pentru apariția unui raport de muncă atipic (de serviciu) sunt necesare, în anumite cazuri, și un șir de condiții intraspecie, considerate de lege drept cerințe specifice pentru ocuparea unor anumite funcții publice. Potrivit prevederilor art. 32 din Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, pentru ca un funcționar public să-și poată continua raporturile de muncă după expirarea perioadei de probă, acesta va *depune jurământul de credință*, care este o condiție specială intraspecie pentru apariția unui raport juridic de muncă atipic. Jurământul depus va avea următorul cuprins: „*Jur solemn să respect Constituția Republicii Moldova, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, să apăr suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, să execut în mod obiectiv și imparțial legile țării, să îndeplinesc conștiincios obligațiile ce îmi revin în exercitarea funcției publice și să respect normele de conduită profesională.*” Situația este, sub aspect juridic, una destul de ambiguă, cu nuanțe specifice. Jurământul, ca

o condiție de apariție a raportului atipic, nu se depune până la apariția raportului ca atare, ci după expirarea unei anumite perioade de timp, prevăzute de lege. Astfel, *volens-nolens*, se impune concluzia potrivit căreia funcționarul a prestat munca în lipsa raportului de serviciu sau a prestat-o în temeiul unui raport juridic de muncă imperfect. În opinia noastră, putem vorbi despre existența completă a raportului de serviciu al funcționarului public numai după depunerea jurământului de credință, deoarece în perioada dintre numirea în funcție și depunerea jurământului salariatul respectiv, deși deținea o funcție publică, nu era recunoscut ca atare în mod efectiv de către lege drept funcționar public, având statut juridic de funcționar public debutant. Numai după expirarea perioadei de probă funcționarul public debutant va depune jurământul de credință. Legea menționează, în acest sens, că funcționarul public depune jurământul o singură dată, după îndeplinirea condițiilor specificate în art. 31 alin. (5) lit. a), în termen de zece zile de la confirmarea în funcția publică. Astfel, se emit două acte juridice de natură juridică mixtă – și de drept al muncii, și de drept administrativ – pentru prestarea muncii de către salariatul cu statut de funcționar public. Potrivit prevederilor art. 13 din Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, la expirarea perioadei de probă funcționarul public debutant este confirmat în funcția publică, dacă a obținut la evaluarea activității profesionale, cel puțin, calificativul „satisfăcător”. Așa cum s-a menționat în doctrină, se impune concluzia logică potrivit căreia emiterea actului respectiv după expirarea perioadei de probă reprezintă o condiție *sui generis* pentru formarea raportului de serviciu al funcționarului public. O remarcă interesantă a fost formulată în doctrina de drept public al muncii, potrivit căreia „*este o idee adecvată teoriei potrivit căreia acordul funcționarului public pentru nașterea raportului de serviciu se dă nu uno ictu ci pe trepte, întâi prin cerere de ocupare a funcției publice și apoi prin depunerea jurământului – punctul terminus al acestui accord.*” [12]

Condiția depunerii jurământului în raporturile de exercitare a funcției (raporturile de muncă ale demnitarilor publici). În cazul

funcționarilor care dețin funcții de demnitate publică, legiuitorul operează cu o altă sintagmă definitorie a raportului de muncă al acestora – *raport de exercitare a funcției*, care, de asemenea, se încadrează în categoria raporturilor juridice de muncă atipice. [13] Spre deosebire de condițiile de apariție a raportului de serviciu al funcționarilor publici care cad sub incidența Legii 158/2008, Legea 199/2010 nu enumeră condițiile de bază (generale) pentru apariția raportului. Condițiile de apariție a raportului de exercitare a funcției sunt menționate, în fiecare caz aparte, în cadrul acelei legi speciale care reglementează statutul juridic al demnitarilor respectivi. Astfel, potrivit prevederilor art. 6 din Legea 544/1995, apariția raportului juridic de exercitare a funcției de judecător este determinată de următoarele condiții, cărora trebuie să corespundă candidatul: 1) deținerea cetățeniei Republicii Moldova; 2) domiciliul în țară; 3) existența capacității de exercițiu; 4) deținerea licenței în drept; 5) absolvirea Institutului Național al Justiției; 6) lipsa antecedentelor penale și existența unei bune reputații; 7) cunoașterea limbii de stat; 8) aptitudinea, din punct de vedere medical, de a exercita funcția, conform certificatului medical de sănătate eliberat de comisia specializată a Ministerului Sănătății. [14] Condițiile enumerate în conținutul normei legale în cauză sunt condiții de fond (generale). Totodată, legiuitorul menționează și un șir de alte condiții, care însă sunt diferite ca și entitățile de ordin juridic. Unele sunt condiții derogatorii, altele sunt condiții post-numire. Astfel, legea menționează că, prin derogare de la condițiile de fond, poate candida la funcția de judecător persoana care a activat cel puțin ultimii cinci ani în calitate de deputat, membru al Curții de Conturi, profesor titular de drept în instituțiile de învățământ superior acreditate, procuror, anchetator, ofițer de urmărire penală, avocat, avocat parlamentar, notar, jurisconsult, referent al judecătorului, executor judecătoresc, consultant (consilier) al instanței judecătorești sau grefier, precum și în funcțiile de specialitate juridică în aparatul Curții Constituționale, al Consiliului Superior al Magistraturii sau al autorităților publice și care a promovat examenul de capacitate în fața colegiului de calificare.

Este însă interesantă poziția legiuitorului privind o altă condiție de apariție a raportului de exercitare a funcției de către judecător. Potrivit prevederilor art. 12 din Legea 544/1995, înainte de a începe să-și exercite funcția, judecătorul este obligat să depună, în termen de zece zile de la numirea în funcție, în ședință solemnă în fața Consiliului Superior al Magistraturii, după citirea comunicării actului de numire, *jurământul* în formula următoare: *„Jur să respect Constituția și legile țării, drepturile și libertățile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, conștiință și fără părtinire atribuțiile ce-mi revin”*. În cadrul reglementărilor respective legiuitorul utilizează două formulări care, în opinia noastră, au caracter derogatoriu în raport cu condițiile generale privind apariția raportului juridic de muncă (de exercitare a funcției) al judecătorului: prima formulare – *„înainte de a începe să-și exercite funcția”*, și cea de a doua – *„după citirea comunicării actului de numire”*. Astfel, se impune concluzia formală potrivit căreia raportul juridic de muncă al judecătorului a fost generat înainte de depunerea jurământului, dar, totodată, raportul respectiv nu poate produce efecte juridice până la depunerea jurământului de către judecătorul numit în funcție; deci raportul respectiv este nu un raport „viu”, dinamic, ci un raport „înghețat”, static, deoarece și depunerea jurământului, și derularea raportului pot avea loc numai după citirea comunicării actului de numire în funcție. Drept confirmare a acestei concluzii intervine norma legală potrivit căreia actele efectuate de judecător înainte de depunerea jurământului sunt lovite de nulitatea absolută. [15] Deși legea nu specifică acest lucru, considerăm că este vorba despre actele efectuate de către judecător în condițiile stabilite de legea procesual-civilă și legea procesual-penală, cunoscute generic sub titulatura de acte de efectuare a justiției. Și în cazul raportului de exercitare a funcției de către judecător în calitate de demnitar public, la fel ca și în cazul raportului de serviciu al funcționarului public, se impune concluzia potrivit căreia raportul juridic de muncă al judecătorului este un raport atipic condiționat. În cazul dat, depunerea jurământului de către judecătorul numit în funcție după citirea actului de numire reprezintă o condiție *sui generis*

pentru formarea raportului de muncă atipic al judecătorului. La fel ca și în cazul funcționarilor publici, putem afirma (așa cum s-a expus deja doctrina de specialitate în materie) că acordul judecătorului cu statut de demnitar public pentru nașterea raportului de exercita-

re a funcției se dă nu *uno ictu*, ci în trepte, întâi prin depunerea cererii de participare la concursul pentru suplinirea postului de judecător și apoi prin depunerea jurământului care, ca și în cazul funcționarului public, reprezintă punctul final al acestui acord. [16]

BIBLIOGRAFIE

1. A se vedea, în acest sens, Dumitru Mazilu, *Teoria generală a dreptului*, București, Editura „All Beck”, 1999, p. 277-278; Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, București, Editura „All Beck”, 2002, p. 250-251.

2. Potrivit profesorului Gheorghe Avornic, subiecții nu pot fi considerați drept premise constitutive ale raportului juridic, deoarece „*oamenii sunt un „dat” care există în societate dintotdeauna, ei fiind deja participanți la relațiile sociale, apariția relațiilor juridice este precedată, condiționată și determinată în ultimă instanță de premise sociale care particularizează raporturile sociale, transformându-le în raporturi juridice. Aceste premise sunt norma juridică și faptul juridic*” (Gheorghe Avornic, *Tratat de teoria generală a statului și dreptului. Volumul II*, Chișinău, F.E.-P., Tipografia Centrală”, 2010, p. 132).

3. Gheorghe Avornic, *op. cit.*, p. 132.

4. Nicolae Popa, *op. cit.*, p. 251.

5. Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.159-162 din 29.07.2003.

6. Gheorghe Avornic, *op. cit.*, p. 132.

7. Gheorghe Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, - București, Casa de Editură și Presă „Șansa”-S.R.L., 1992, p. 99.

8. Paul Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*, București, Editura „Albatros”, 1978, p. 777.

9. Pentru detalii vezi: *Трудовое право*, под ред. д.ю.н., проф. Александрова Н. Г., - Москва, Издательство «Юридическая литература», 1966 г., p. 156.

10. Pentru detalii vezi: Romandaș Nicolae, Boișteanu Eduard, *Dreptul muncii. Manual*, Chișinău, Editura „Reclama”, 2007, p. 135-145; Romandaș Nicolae, *Contractul individual de muncă*, Chișinău, Centrul Editorial al U.S.M., 2001, p. 82-84; Negru Teodor, Scorțescu Cătălina, *Dreptul muncii. Curs universitar*, Chișinău, Editura „Labirint”, 2010, p. 91-104; Țiclea Alexandru, *Tratat de dreptul muncii, ediția a III-a*, București, Editura „Universul Juridic”, 2009, p. 350-380; Ștefănescu Ion Traian, *Dreptul muncii*, București, Editura „Lumina Lex”, 2000, p. 117-138; Ștefănescu Ion Traian, *Contractul individual de muncă*, București, Editura „Lumina Lex”, 1997, p. 19-49.

11. *Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158 din 04.07.2008*. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 230-232 din 23.12.2008.

12. Țiclea Alexandru, Georgescu Laura, Cioriciu Ștefănescu Ana, Vlad Barbu, *Dreptul public al muncii*, București, Editura „Wolters Kluwer”, 2010, p. 89.

13. A se vedea art. 6 din *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 199 din 16.07.2010*. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.194-196 din 05.10.2010.

14. *Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.1995*. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 117-119 din 15.08.2002.

15. Art.12 alin. (5) din *Legea cu privire la statutul judecătorului: „Actele efectuate de judecător înainte de depunerea jurământului sunt nule”*.

16. Țiclea Alexandru, Georgescu Laura, Cioriciu Ștefănescu Ana, Vlad Barbu, *op. cit.*, p. 89.

Prezentat: 2 martie 2012.

E-mail: nlsadovei@yahoo.com

Economie și finanțe publice

Instituționalismul: conceptul, evoluția și actualitatea

Andrei BLANOVSCI,
doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

The article examines the subject matter, the stages of development and the actuality of the tendency on institutionalism thinking. A special attention is given to such institutions as a family, ownership, market, enterprise, state, technological structures and so on. The author of the article points out that this knowledge is important for the Republic of Moldova.

Abordarea conceptului. În literatura de specialitate nu există o abordare unanim acceptată cu privire la definirea instituționalismului. Oricum, majoritatea specialiștilor susțin că instituționalismul poate fi definit ca fiind **un ansamblu de idei și teorii economice care consideră că forța motrice a progresului economic și social contemporan o constituie astfel de instituții cum ar fi: statul, familia, proprietatea individuală, piața, întreprinderea, tehnostuctura, biserica, cadrul legislativ, tradițiile ș. a.**

Determinând pentru societate un fel de reguli de joc, instituțiile pot fi formale, adică oficiale, și neformale, adică neoficializate de către stat. În totalitatea lor, acestea exercită o influență decisivă asupra vieții economice și sociale.

Instituționalismul a evoluat în timp și în spațiu. Apărut pe la sfârșitul secolului al XIX-lea în SUA, într-o perioadă relativ scurtă de timp, el devine un curent de gândire economică mondial, căpătând o largă răspândire în Franța, Suedia, Germania, Anglia, Italia și multe alte țări. În calitate de curent de gândire economică, instituționalismul are următoarele trăsături definitorii:

- o atitudine critică față de un șir de aspecte negative ale economiei de piață, precum și față de unele concepte teoretice clasice și neoclasic;
- calificarea instituțiilor drept forță motrice a dezvoltării economice și sociale;
- justificarea intervenției statului în econo-

mie în scopul evitării crizelor, șomajului, precum și al obținerii veniturilor nelegitime;

- promovarea ideii primatului socialului în raport cu economicul;

- în soluționarea problemelor economice trebuie să predomină principiul relativității și nu al absolutizării fenomenelor și proceselor analizate.

Premisele apariției și precursorii instituționalismului. Instituționalismul a apărut și s-a maturizat ca o reacție critică la adresa liberalismului clasic și neoclasic. Aceasta întrucât liberalismul economic care a dominat teoria și practica economică timp de peste 160 de ani, nu a fost împărtășit de toate țările, iar acolo unde s-a bucurat de susținere, nu toată lumea l-a acceptat.

Primul precursor al instituționalismului a fost celebrul istoric și economist elvețian Sismande de Sismondi (1773-1842), care a respins teza lui Adam Smith precum că năzuința individului de a-și spori câștigul personal este profitabilă pentru toți și argumentează necesitatea studierii rolului statului și al altor instituții în viața economică. Un alt precursor a fost Pierre Joseph Proudhon (1809-1865). Ziarist și scriitor francez, Proudhon a criticat necruțător în mai multe lucrări ale sale cu caracter economic, filozofic și sociologic sistemul capitalist pe care îl considera cauza tuturor nedreptăților. Ca și Sismonde de Sismondi, Proudhon era un apărător al micii proprietăți private, adeptul unui socialism de piață. Prin-

tre precursorii instituționalismului se numără și economistul german Friederich List (1789-1846). El s-a declarat adversar al liberalismului absolut, al mirajului, „măinii invizibile”. Fr. List pleda pentru trecerea de la analiza individului la cercetarea națiunii cu nevoile acesteia și cerea prezența statului în activitatea economică și socială. Și totuși, cel mai de seamă precursor al instituționalismului este considerată școala istorică germană.

Școala istorică germană a trecut prin două etape: **prima**, numită Vechea școală istorică, s-a format la mijlocul secolului al XIX-lea; **a doua**, Noua școală istorică – la sfârșitul acestui secol. Prima școală a fost reprezentată de Wilhelm Roscher (1817-1894), Bruno Hildebrand (1812-1877) și Karl Knies (1821-1898). Cea de-a doua a fost reprezentată de astfel de figuri proeminente ca Gustav Schomoller (1838-1917), Max Weber (1862-1920), Werner Sombart (1863-1941) ș. a.

De notat că, deși a intrat în istorie ca școala „germană”, ea a avut adepți și în alte țări, în primul rând, în Anglia și Franța.

Indiferent de etapa în care s-a manifestat, școala istorică germană a criticat abstracționismul și logica pură a liberalismului economic clasic și neoclasic. Reprezentanții acestei școli susțin că economia trebuie studiată în contextul dezvoltării sale istorice și sociale, în timp și spațiu. Economia poate fi doar națională și ca atare ea trebuie abordată și analizată în propriu-i perimetru și în raport cu economiile altor națiuni. De aici, **știința economică trebuie să fie o știință despre economia națională**.

Concepția interesului personal, promovată de liberalii clasici și neoclasiici, ca un scop unic al activității economice, este considerată unilaterală. Oamenii sunt animați și de alte sentimente decât de cel al câștigului imediat: onoarea, datoria, statutul social ș. a. Din astfel de considerente această viziune este înlocuită cu cea a individului moral care se naște, se formează, trăiește și acționează într-un mediu socioistoric bine determinat. De aici, pentru

școala istorică germană, instituția (familia, grupul social, întreprinderea, statul ș. a.) accede individului.

Fără a nega avantajul liberei concurențe, precursorii instituționalismului fac apel la intervenția statului în economie. Mai mult, statul ca o instituție supremă a societății trebuie să fie însărcinat cu justiția socială, cu redistribuirea veniturilor, cu îmbunătățirea condițiilor de trai al populației.

Constituirea și etapele de dezvoltare a instituționalismului. Ca un curent de gândire economică, instituționalismul a apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea în Statele Unite ale Americii, răspândindu-se treptat și în multe alte țări. O mare influență asupra formării curentului de gândire economică instituționalistă a avut-o, cum s-a menționat, școala istorică germană. Influența este atât de mare, încât, așa cum remarcă economistul francez Maurice Bosle, între 1870 și 1900, din 66 de economiști existenți în 22 de universități americane, 53 aveau studii făcute în Germania.¹ Pentru a reliefa și mai bine impactul școlii germane asupra instituționalismului american, vom menționa că în 1885, când a fost întemeiată American Economic Association, programa acesteia includea următoarele cinci puncte:

1. Abordarea istorică este fundamentală în știința economică.

2. Activitățile economice reprezintă doar un aspect al organismului social în dezvoltare; ele sunt foarte strâns legate de activitățile sociale, politice și religioase.

3. În virtutea acestor interrelații, chestiunea eticii trebuie pusă.

4. Această chestiune presupune și cere o întrebare asupra rolului statului în afaceri.

5. Abordarea istorică, punând accentul pe specificitatea fiecărui corp social, este în același timp contra imitării vreunui model.

De aici instituționaliștii americani, și nu numai, acordă o deosebită atenție în abordările lor teoretice și metodologice unor astfel de idei, cum ar fi:

¹ Ion Pohoată. Doctrină economică universală, Iași, editura „Gh. Zane”, 1993, p. 277.

- viața economică este guvernată de instituții și nu de legi economice obiective, veșnice și universale;

- statul este îndreptățit și chiar obligat să intervină în activitatea economică pentru a organiza și controla desfășurarea acestei activități și pentru a evita crizele, disproporțiile, șomajul ș. a.;

- primatul socialului asupra economicului;

- acțiunile agenților economici trebuie analizate în cadrul instituțiilor din care fac parte.

Cele mai importante instituții ale societății contemporane sunt considerate familia, statul, religia, întreprinderea, legislația, obiceiurile, tradițiile.

În evoluția sa instituționalismul a trecut prin trei etape:

- instituționalismul negativist sau protestatar;

- instituționalismul pozitivist;

- neoinstituționalismul.

Prima etapă cuprinde ultimii ani ai secolului al XIX-lea și primele patru decenii ale secolului al XX-lea. Cei mai de seamă reprezentanți ai acestei etape au fost Thorstein Veblen (1857-1929), John Commons (1862-1945) și Wesley Mitchell (1874-1948). Tustrei au criticat societatea capitalistă și teoriile liberalismului economic clasic și neoclasic ca fiind prea abstracte și absolutizate.

T. Veblen a fost al șaptelea din cei doisprezece copii ai unei familii de norvegieni, emigrați în SUA. De mic copil a cunoscut „farmecul” sărăciei și mizeriei. După încheierea studiilor superioare, a predat teoria economică la universitățile din Chicago, Stanford și Missouri. Între anii 1919-1926 a făcut parte din colectivul Noii Școli de cercetare socială din New-York. T. Veblen este considerat figura cea mai reprezentativă a instituționalismului protestatar. El s-a făcut remarcant prin cercetările sale asupra structurilor economice ale societății în care a trăit și pentru analizele referitoare la sistemul economic contemporan.

T. Veblen și-a expus opiniile sale instituționaliste în lucrările: „Teoria clasei fără ocupații” (1893), „Teoria întreprinderii de afaceri” (1904), „Inginerii și sistemul de prețuri (1921) ș. a. T. Veblen examinează în aceste lucrări trei pro-

bleme majore ale societății contemporane:

- motivația activității economice;

- rolul clasei fără ocupații;

- „suveranitatea” consumatorului.

Motivația activității economice este analizată de economistul american sub două aspecte. **În primul rând**, el critică conceptul liberalilor clasici și neoclasicilor care au pus în centrul cercetărilor lor științifice așa-numitul „*homo economicus*” (o persoană abstractă) care în activitatea sa economică este îndrumată numai de interesul obținerii unui profit cât mai mare. În viața reală, spune T. Veblen, nu a existat niciodată un asemenea om. Apoi argumentează teza potrivit căreia agentul economic fizic sau juridic are ca motivație a activității sale nu atât scopul majorării profitului, cât, mai ales, un șir de instincte, cum ar fi instinctul paternității, instinctul curiozității și chiar necesitatea îndeplinirii unei activități utile societății. **În al doilea rând**, T. Veblen respinge noțiunea de legi economice universale, lansată de economiștii clasici. Aplicând, asemenea altor savanți (de ex. A. Marshall), darwinismul în activitatea economică, el afirmă că viața este nimic altceva decât o luptă permanentă pentru existență, iar evoluția structurilor sociale este doar „un proces al selecției naturale a instituțiilor”.

Clasa fără ocupații este considerată de fondatorul instituționalismului protestatar ca una din principalele instituții dăunătoare ale societății capitaliste. În această clasă T. Veblen include proprietarii mijloacelor de producție, intermediarii, banchierii, rentierii și alte persoane care, fără a produce ceva, obține pe diferite căi necinstite câștiguri fabuloase, cheltuindu-le apoi pentru satisfacerea unor pretenții anormale. Ducând un mod de viață parazitar, clasa fără ocupații reduce posibilitățile statului pentru soluționarea problemelor sociale ale producătorilor de bunuri materiale și de prestare a serviciilor utile.

Comparând diferite etape din istoria dezvoltării omenirii, T. Veblen ajunge la concluzia că, în esență sa, comportamentul individului contemporan nu se deosebește prin nimic de cel al omului din societatea primitivă. Atâta doar că individul contemporan este mai camuflat, mai viclean, mai șmecher, mai înștrăi-

nat. Și în trecut, și în prezent, clasa care domină nu îndeplinește niciun fel de munci fizice și nu produce nimic. Pentru a ajunge în vârful piramidei sociale, trebuie să fii carierist, să jefuiești, să minți, să-ți materializezi egoismul, cruzimea, setea de pricopsire. Criteriul rangului social al clasei fără ocupații îl constituie cheltuielile neproductive care au la temelie lor nu anumite nevoi raționale, ci dorința nenormală, aiurită chiar de a-și demonstra superioritatea de a se deosebi, de a-și satisface orgoliul.

Concepția privind „**suveranitatea consumatorului**” reprezintă o reacție critică a lui T. Veblen la teza lansată de neoclasicii S. Jerons, C. Menger, L. Walras ș. a., potrivit căreia consumatorul ar fi într-un anumit sens un „rege”, deoarece are privilegiul de a beneficia de cele mai bune mărfuri și servicii, procurate la cele mai convenabile prețuri. T. Veblen argumentează că o astfel de afirmare este o iluzie, o rătăcire, întrucât consumatorul nu este suveran în alegerea sa, ci este supus unor puternice presiuni, care îl impun, în cazul procurării mărfurilor la un comportament neindependent, nerațional. Așa se întâmplă că cei bogați consumă adeseori nu pentru a-și satisface niște nevoi raționale, ci fiindcă sunt mânați de necesitatea de a-i impresiona pe cei din jur, de a-i întrece pe alții, de a se lăuda, de a se arăta originali. Acest comportament este mai apoi „imitat” și de reprezentanții altor categorii sociale. Până la urmă se declanșează o goană tot mai intensă după originalitate, după modă ș. a. În consecință, se creează o situație paradoxală, când la unele mărfuri cererea crește paralel cu creșterea prețurilor, și nu invers. În asemenea condiții consumatorul își pierde orice suveranitate, el devine un sclav al modei, al ambițiilor.

Un adept al instituționalismului protestatar a fost J. Commons. În lucrările sale „O istorie documentară a societății americane industriale” (1910-1911), „Istoria muncii în SUA” (1918) a demonstrat că structura instituțiilor evoluează pe măsura schimbărilor fenomenelor și proceselor economice și sociale care au loc în societate.

Un susținător și promotor al instituționalismului negativist a fost W. Mitchell. El s-a pronunțat pentru acumularea unor date și fapte sistematice în vederea identificării tendințelor

de dezvoltare ale vieții economice și pentru aprobarea pe această bază a unor măsuri de politică economică adecvate.

În celebra sa lucrare „Ciclurile de afaceri” (1913), W. Mitchell introduce pentru prima dată în gândirea economică noțiunea de „ciclu de afaceri” ca instituție a societății contemporane.

A doua etapă în evoluția instituționalismului – **instituționalismul pozitivist** – cuprinde perioada de timp dintre anii '30-'70 ai secolului trecut și se caracterizează prin schimbarea accentului de la critica capitalismului la înaintarea diferitelor propuneri cu privire la perfecționarea lui. Printre aceste propuneri se află:

- difuziunea proprietății;
- constituirea economiei mixte;
- revoluția în distribuirea veniturilor.

Principalii promotori ai propunerilor menționate sunt considerați J. M. Clark (1884-1963) și A. A. Berle (1895-1971). Ei susțin ideea că, începând cu anii '50 ai secolului al XX-lea, în cele mai dezvoltate țări cu economie de piață a avut loc o schimbare radicală în structura proprietății capitaliste.

Pe lângă proprietatea individuală, care cedează treptat pozițiile dominante, devin tot mai răspândite asemenea forme, precum proprietatea acționară, proprietatea corporatistă și proprietatea publică. Mai mult, forma principală a întreprinderii devine societatea pe acțiuni, iar muncitorii coproprietari ai acestei societăți și deținători de acțiuni (hârtii de valoare), care dau dreptul de însușire a unei părți a venitului nou creat sub denumirea de „dividend”. Din aceste considerente A. A. Berle declară că în secolul al XX-lea a avut loc o revoluție în instituția proprietății, esența căreia constă în înlocuirea proprietății individuale cu proprietatea societară capitalistă.

Transformările în instituția proprietății au contribuit la apariția și constituirea **economiei mixte**. Economia mixtă reprezintă forma contemporană de activitate economică în componența căreia funcționează și se influențează reciproc două sectoare principale: **unul privat și altul public**.

Economia mixtă este, în esență, o economie descentralizată, o economie concurențială, o economie deschisă. De notat că în prezent toate țările Terrei, indiferent de nivelul

dezvoltării lor, de potențialul economic și cultural, de modul de guvernare, sunt economii mixte.

Concomitent cu difuziunea proprietății capitaliste și formarea economiei mixte a avut loc, după părerea instituționaliştilor „pozitiviști”, și **o revoluție în distribuirea veniturilor**. Muncitorii coproprietari ai societăților pe acțiuni, paralel cu salariile nominale, însușesc și un venit suplimentar numit „dividend”. Mărimea dividendului depinde de masa venitului net al întreprinderii acționare și de numărul de acțiuni deținute de coproprietarul acesteia. Statul, instituția principală a societății contemporane, promovează și alte măsuri de justiție socială, care au ca scop atenuarea enormei „diferențieri de venituri între păturile sociale”.

Etapă a treia – **neoinstituționalismul** – începe pe la mijlocul anilor '60-'70 ai secolului trecut și se distinge prin lărgirea ariei geografice și a caracterului cercetărilor efectuate. Teoreticianul principal al acestei perioade este John Kenneth Galbraith (1908-2006).

J. K. Galbraith s-a născut în Canada, a absolvit Universitatea din Toronto, unde capătă studii preponderent agrare. Susține doctoratul în economia agriculturii. A activat în calitate de profesor la universitățile din SUA, Canada și Franța. Se bucură de o popularitate enormă printre studenți. Fiind consilierul economic principal al Președintelui SUA J. Kennedy, i-a propus acestuia ideea de a pune accentul în practica sa economică pe teoria dirijismului economic al lui J. M. Keynes. Între anii 1961-1963 a fost ambasador al SUA în India.

J. K. Galbraith a publicat mai multe lucrări, cele mai cunoscute fiind „**Noul stat industrial**” (1967) și „**Știința economică și interesul public**” (1967).

Din aceste și alte lucrări fondatorul neoinstituționalismului desprinde concluzia că societatea contemporană este, în esență, o societate bazată nu pe raporturi de egalitate în lupta de concurență și cu suport în mecanismele autoreglatoare ale pieței, ci pe relații asimetrice, de inegalitate. Temelia unor astfel de raporturi o constituie concentrarea și cen-

tralizarea producției ca urmare a progresului științifico-tehnic și transformările economice și sociale.

Principalele instituții examinate de J. K. Galbraith sunt:

- marea întreprindere;
- tehnostuctura;
- planificarea;
- mediul economic;
- piața;
- statul.

În viziunea lui J. K. Galbraith forța economică și, ca o consecință, și cea politică a societății contemporane o constituie marea întreprindere. Evoluția economică a fost de așa natură, explică J. K. Galbraith, că în SUA **două sute** de întreprinderi uriașe folosesc două treimi din numărul de muncitori industriali. Câteva mari linii de aviație, două companii de linii telefonice, trei rețele de televiziune, câteva companii electrice au acaparat sectoarele lor de activitate. Cincizeci de mari bănci domină piața financiară. Concentrarea în domeniul asigurărilor și a comerțului, cu excepția comerțului de detaliu, este și mai mare. Aproximativ două mii de mari întreprinderi furnizează mai mult de jumătate din producția de bunuri și servicii create în cele 10-12 milioane de întreprinderi mijlocii și mici.²

Marile întreprinderi determină condițiile de producție și de preț. În astfel de împrejurări nu numai consumatorul este la dispoziția acestora, manevrat prin publicitatea adesea înșelătoare, ci și însuși statul este influențat și dirijat să ia măsuri și decizii favorizante marii firme. Totodată, J. K. Galbraith a observat că oricât s-ar concentra și centraliza o economie, ea nu va exclude niciodată mica întreprindere și pe micul întreprinzător. Dimpotrivă, adeseori existența acestuia din urmă devine o necesitate pentru cea dintâi. Între marea și mica producție există numeroase legături de interdependență.

Prin urmare, o economie este unică și indivizibilă. Dar marea producție întotdeauna va avea influență asupra celei mici.

O altă instituție examinată de J. K. Galbraith

² J. K. Galbraith, Nicole Salinger, Tout savoir ou presque sur l'économie, Paris, 1970, p. 47.

th este tehnostuctura. El consideră că în fond capitalismul contemporan este unul fără capitaliști cu nume proprii, anonim, impersonalizat. Astfel de întreprinzători de tipul lui Ford, Carnegie, Nalon ș. a. nu mai există. În marea întreprindere deciziile sunt luate de judecățile colective ale managerilor, directorilor comerciali, directorilor tehnici, inginerilor, oamenilor de știință, contabililor, șefilor de personal sau ai altor profesioniști de înaltă calificare. Aname ei formează **tehnostuctura** societății contemporane.

În marea societate pe acțiuni puterea tinde să treacă din mâna proprietarilor în cea a gestionarilor. În întreprinderile uriașe nimeni nu posedă mai mult de 1% din acțiuni. Rar când se mai întâlnesc firme mari cu acționari care să posede de la 2% la 10% din acțiuni. În general, acționarii sunt neinformați cu privire la afacerile curente ale întreprinderilor.

Tehnostuctura derivă din cerințele tehnologice moderne, din necesitatea îmbinării talenților specializate, a planificării, care, la rândul său, presupune o amplă cantitate de informație.

Una dintre instituțiile importante ale realității contemporane este considerată de către J. K. Galbraith **planificarea**. De notat că ideea de planificare în sensul raportului conștient între prezent și viitor a fost formulată cu mai mult de trei secole în urmă de cardinalul Armand Richelieu (1585-1643), care în anul 1624 a devenit cărmuitor al Franței. El intuise clar necesitatea de „a trasa planuri pentru a permite prezentului să fie legat fără daună de viitor”. De la apariția sa, planificarea a evoluat atât în ceea ce privește conținutul, cât și sfera de aplicabilitate. Astăzi, fără o planificare bine determinată, nu poate fi realizată o economie de piață avansată și, ca urmare, o politică economică și socială a unei țări.

„Toate economiile industrializate sunt, prin forța lucrurilor, larg planificate”³. Deosebit de importantă este planificarea în cadrul marilor întreprinderi. Acestea trebuie să facă față unui câmp crescut de activități, să răspundă impe-

rativului unei producții de masă. Planificarea în cadrul marilor întreprinderi decurge din necesitatea modernizării factorilor direcți și a factorilor indirecți de producție, intensificării proceselor integraționiste, lărgirii fluxurilor de export-import ș. a.

Mediul economic ca instituție a societății contemporane este analizat de J. K. Galbraith în contextul activității marilor întreprinderi și a planificării în cadrul acestora. El constată că mediul economic este dat de modul organizării și programării proceselor de producție și de desfacerea bunurilor materiale și a serviciilor. Fondatorul neoinstituționalismului afirmă că în alegerea formei societății economice determinante sunt nu concepțiile teoretice, ci „imperativele tehnologice și organizatorice”. J. K. Galbraith ajunge la concluzia că dezvoltarea economică a vremurilor noastre nu este autoreglabilă prin sistemul pieței, că organizarea, planificarea și gestionarea sunt direcțiile-cheie în prosperarea oricărei unități economice. Galbraith este conștient de pericolul supramonopolizării economiei. Prin întreprinderile mari se creează societatea belșugului. Totodată, el ține să atenționeze că marea firmă poate să sufocă și să subordoneze mediul economic în condițiile în care înlătură orice formă de concurență.

J. K. Galbraith analizează sub toate aspectele și rolul **pieței** ca instituție a societății contemporane. După părerea sa, la origini piața era locul unde se întâlneau vânzătorii și cumpărătorii, realmente, pentru a schimba produsele lor alimentare, îmbrăcămintea, vitele și alte mărfuri. Piața astăzi, apreciază el, „este, desigur, un concept abstract care implică vânzări ori cumpărări de bunuri și servicii”⁴, fiind golită de orice sens geografic. Șefii unor uriașe întreprinderi fac tranzacții deseori foarte complexe pe piețe unde ei n-au pus niciodată piciorul.

În trecut piața era unicul regulator al vieții economice. Ea dispunea de mecanisme proprii de stabilire a prețurilor în conformitate cu

³ J. K. Galbraith, Nicole Salinger, *Tout savoir ou presque sur l'économie*, Paris, 1970, p. 18.

⁴ Vezi, lucr. citată, p. 43.

cererea și oferta. În astfel de condiții rolul decisiv îi revenea concurenței perfecte. Asemenea tranzacții se puteau realiza numai în cazul în care guvernele nu interveneau deloc în activitatea economică. Până și marii producători erau constrânși să se supună acestui joc, acestui mecanism.

Evoluția economică a fost însă de așa natură, explică J. K. Galbraith, încât concurența perfectă nu mai acționează în economiile dezvoltate. Ea este înlocuită de câteva societăți anonime – monopoluri sau oligopoluri – care au puterea de a fixa prețurile lor și de a-și regla interesele. Marea întreprindere sinonimă cu sistemul industrial a distrus, astfel, mecanismele pieței cu concurență perfectă.

Cu toată puterea deosebită a marilor întreprinderi în societatea contemporană și cu toată creșterea rolului statului în viața economică, afirmă J. K. Galbraith, piața n-a dispărut. Multe întreprinderi exercită doar un control imperfect asupra prețurilor. Piața cu mecanismele sale de funcționare există pentru o mulțime de întreprinderi mici și mijlocii, pentru micii comercianți, pentru fabrici mari, dar care nu au o situație de monopol, într-o oarecare măsură pentru agricultură ș. a. Autorul neoinstituționalismului consideră că dezvoltarea sistemului industrial, punând capăt autototputernicei piețe libere, nu va conduce niciodată la dispariția acesteia ca unul din fundamentele esențiale ale economiei de piață.

J. K. Galbraith consideră **statul** ca fiind instituția supremă a societății. Rolul și funcțiile acestei instituții au evoluat pe măsura dezvoltării civilizației umane. În etapa actuală statul a devenit nu numai un reglator al proceselor politice, economice și sociale, ci și un mijloc de sprijinire a concurenței loiale și a pieței.

Statul impune sau stabilește prețuri minime pentru produsele agricole, în particular, poate decreta cota beneficiilor minime pentru micii comercianți. Guvernul poate acorda subvenții sau asistență financiară unor producători pentru sporirea competitivității producției, poate asigura salarii minime garantate lucrătorilor nesindicalizați ș. a. Așadar, economia națională la proporțiile sale actuale nu se poate dezvolta fără o intervenție activă a statului.

Importanța cunoașterii ideilor și teoriilor instituționaliste în Republica Moldova.

Această importanță este condiționată de faptul că multe dintre instituțiile existente nu-și onorează pe deplin menirea lor inițială.

Ca și în alte țări, instituțiile constituie forța motrice a societății și în Republica Moldova. După natura manifestării, ele sunt similare cu cele din restul lumii. Deosebirea constă doar în faptul că unele dintre ele sunt mai „tinere” și cu mai puțină experiență. Anume de aceea cunoașterea lor devine tot mai actuală. Exemplele de mai jos confirmă această actualitate.

Să luăm, de exemplu, **instituția familiei**. Din cele mai străvechi timpuri familia a constituit celula-cheie a societății, „cuiul” cald care producea și reproducea generațiile viitoare, creștea, educa și pregătea cetățeni-patrioți. În curând, familia a suportat transformări profunde. Chiar și noțiunea de „familie” devine tot mai discutabilă. Denumirile sfinte de soț și soție tot mai des sunt înlocuite cu astfel de cuvinte din sfera afacerilor, cum ar fi partener sau parteneră pentru satisfacerea plăcerilor intime. În consecință, avem: creșterea numărului divorțurilor și reducerea sporului natural al populației. Numai în anul 2010 ponderea divorțurilor în totalul căsătoriilor în ansamblu pe țară a constituit 43,4%, iar în mediul urban – 76,5%. Sporul natural al populației la 1000 de locuitori a fost de 0,9. Crește numărul așanumitor „copii de stradă”, elevilor care părăsesc studiile și a altor fenomene negative.

În societatea contemporană activează atât instituții formale, cât și neformale. La cele formale se referă statul cu toată rețeaua sa de organizații centrale și locale, iar la cele neformale – organizațiile neguvernamentale. În Republica Moldova acestea se numesc „ong”-uri. În prezent numărul lor este de peste 400, iar salariul mediu al unui angajat constituie 4000 de lei. Adesea este foarte greu de apreciat randamentul economic și social al unor astfel de instituții. Tot mai mulți cetățeni susțin părerea că în interiorul unor astfel de organizații are loc „spălarea” sumelor enorme de bani.

În Republica Moldova o presiune crescândă asupra consumatorilor de servicii o au întreprinderile monopoliste „Termocom”,

„Moldtelecom” ș. a., care nu numai stabilesc prețurile și tarifele la serviciile prestate, ci și controlează desfășurarea achitării acestora.

Am prezentat doar câteva exemple din viața instituțiilor moldovenești. Dar și acestea demonstrează cât de importante sunt ele pentru

societate și cât de necesară este cunoașterea lor, pentru ca ele să funcționeze cu un randament cât mai sporit pentru binele poporului Republicii Moldova. Lasă de dorit, de asemenea, activitatea multor altor instituții formale și neformale din Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Andrei Blavovschi. Doctrine economice, Chișinău, 2004.
2. Gheorghe Popescu. Fundamentele gândirii economice, Editura „Anotimp”, 1993.
3. Ion Pohoată. Doctrine economice universale, „Gh. Zane”, 1993.
4. Enciclopedia Universală Britanică, 2010, vol. 4 și vol. 10.
5. Anuarul statistic al Republicii Moldova, Chișinău, 2012.

Rolul strategiei de brand a Japoniei în dezvoltarea turistică a țării

Ruxandra-Irina POPESCU,
*lector universitar, doctor, Facultatea de Administrație
și Management Public,
Academia de Studii Economice, București, România*
E-mail: ruxandra.irina@gmail.com

ABSTRACT

The Japanese government found that over 16 million people from Japan in 2002 travel abroad annually, but Japan is visited only by 5 million foreign tourists. Therefore, in early 2003, Japan launched the brand strategy named "Yokoso! Japan", the aim of which was to attract annually 10 million foreign tourists by the end of 2010.

The number of foreign tourists has decreased by 18.7% in 2009 as compared to 2008. As a result, in April 2010, Japan launches the rebranding strategy "Endless Discovery. Japan". This strategy has set the same target as the one in 2003 and moreover, a new objective of increasing the number of visitors by 15 million tourists within the timeframe of 2013. Even if this campaign has not achieved its objective, the number of visitors increased by 26.8% in 2010 as compared to 2009, reaching 8.6 million, and the first results of 2011 have been encouraging (1.4 million foreign tourists, which means an increase of 6.8% over the same time period – January-February – of 2010). Nevertheless, in March 2011, Japan's income from tourism dropped about 60% as compared to the same period of the previous year. Why? Because of the earthquake that shook Japan on March 11. The Japanese government announced that the direct damage from the disaster rises to 6% of GDP. Will Japan be able to recover soon in terms of image and number of tourists in these conditions using the same successful strategy? Only the time will decide.

Key words: country brand, branding strategy, tourism, marketing strategy, promoting campaign, strategic analysis, competitive advantage.

1. Abordări teoretice privind brandul și brandingul de țară

Brandul național este un concept relativ recent. El a început să fie utilizat la mijlocul anilor '90 al secolului trecut cu scopul de a susține țările în competiția lor acerbă din mediul concurențial. În această eră a „superbrandurilor” nu este nimic neobișnuit în a considera o țară ca fiind un brand de succes. Ne confruntăm astăzi cu cea mai comunicativă societate a tuturor timpurilor. Țările se află în competiție pentru atragerea turiștilor, investițiilor, talenților și credibilității. Clienții au la dispoziție o paletă foarte largă de locuri din care pot alege fiecare cu mesaje atractive și cu promisiuni extrem de credibile.

Cu alte cuvinte, un brand național puternic și pozitiv oferă un avantaj competitiv crucial.

De aceea, este esențial ca țările să cunoască percepția oamenilor din diferite părți ale lumii (văzuți ca public țintă) asupra lor și să știe cum sunt reflectate realizările și eșecurile, sarcinile și obligațiunile, populația și produsele în imaginea brandului.

O țară are atât de multe „fețe”, încât este foarte greu să-i definești personalitatea și, implicit, brandul. De aceea, brandingul de țară este un proces îndelungat, care necesită eforturi susținute din partea tuturor participanților la viața națiunii. Brandingul de țară reprezintă un set de programe care face ca un stat să se diferențieze de altul (Popescu, 2007, p. 87). Acest proces are menirea de a oferi o identitate țării respective, formând o imagine reală, pozitivă și atrăgătoare. În fond, este cartea de vizită a unui stat. Publicul vizat, în prin-

cipal, de campaniile pentru brandul de țară sunt turiștii și oamenii de afaceri. În cadrul procesului de branding, sunt incluse programe sociale, educaționale, de arhitectură, turistice, privind mediul și investițiile. Brandingul unei țări este un proiect complex realizat, de obicei, de un consorțiu de companii de branding, PR și publicitate.

Principiile brandingului se aplică în egală măsură atât companiilor, cât și țărilor. Doar metodele de aplicare diferă (Interbrand, 2003, p. 2). Astfel, brandul de țară se comportă din multe puncte de vedere ca și brandul de produs, este perceput într-un anumit mod de un grup numeros, atât în țară, cât și în străinătate, este asociat cu anumite calități și caracteristici (Anholt, 2003). Țările se confruntă zilnic cu mediul concurențial deosebit de puternic, iar cele care nu sunt cunoscute sau au o reputație „săracă” sunt marginalizate. În ultimul deceniu, principala componentă dinamică a concurenței economice în cadrul țărilor dezvoltate este reprezentată de servicii, datorită extinderii relațiilor de interpenetrare și integrare a sectorului serviciilor și a celorlalte sectoare ale economiei, precum și sporirii oportunităților de dezvoltare economică prin extinderea tranzacțiilor internaționale cu servicii (Plumb și Zamfir, 2010, p. 136). Pe de altă parte, produsele și serviciile statelor care au un brand puternic sunt foarte căutate și apreciate.

În trecut se putea forma destul de ușor un brand „natural” pentru diferite locații, datorită istoriei, obiceiurilor sau diferitelor industrii din zonă. Însă globalizarea tinde să șteargă diferențele, tehnologia schimbă modul de viață, iar ceea ce a fost reprezentativ decenii sau chiar secole pentru un stat nu-l mai definește. Ca și în cazul brandurilor comerciale, unele branduri de țară se erodează în timp, devin anacronice cu „produsul”, adică cu noile obiceiuri ale zonei sau cu noul stil de viață. De aceea, o strategie de branding de țară trebuie să se bazeze pe o viziune clară a viitorului.

Actualul proces de globalizare a subliniat nevoia țărilor de a-și crea o imagine puternică, un brand axat pe patru dimensiuni (turism, exporturi, investiții străine, politică externă) (Anholt, 2005).

Imaginea despre o țară poate influența deciziile oamenilor de a achiziționa, investi,

schimba rezidența sau călători. Astfel, brandurile au devenit o „scurtătură” către câștigarea unor decizii (Vicente, 2004, p. 33).

Imaginea unei țări poate fi înțeleasă ca o sumă de convingeri și impresii ale unor oameni despre diferite locuri (Vicente, 2004, p. 4), reprezentând un produs al minții, care încearcă să prelucraze și să culeagă informațiile esențiale din mulțimea de date despre un loc anume (Kotler, Haider și Rein, 1993, p. 35). Chiar și atunci când o țară nu își administrează numele ca un brand, oamenii își formează o imagine proprie despre fiecare țară în parte, imagine care poate fi activată prin simpla rostire a numelui țării respective.

Imaginea de țară este rezultatul unui efort cumulativ, pe termen lung, care solicită strategii de marketing coerente și stabile (Vicente, 2004, p. 33). Eficiența unei astfel de strategii este o sursă de avantaj competitiv, o imagine pozitivă promovând turismul, exporturile, investițiile străine directe și politica externă a țării. Competiția tot mai puternică de pe piețele internaționale impune crearea imaginii de țară pe fiecare dintre cele patru dimensiuni enumerate mai sus, dar, în același timp, și construirea unei imagini integrate. În practică, accentul pus de fiecare țară, în fiecare campanie de promovare a propriei imagini, pe cele patru dimensiuni variază în funcție de avantajele sale competitive, precum și de esența imaginii sale deja existente.

Majoritatea imaginilor formate despre țări sunt stereotipuri, simplificări extreme ale realității care nu sunt neapărat corecte (Leclerc, Schmitt și Dube, 1994, p. 263). Industria de petrecere a timpului liber și mass-media joacă un rol important în formarea percepțiilor oamenilor despre anumite locuri, în special despre acelea care au o imagine negativă. Nu numai anumite categorii de produse precum parfumurile, electronicele, vinurile, mașinile și produsele software sunt asociate cu anumite locuri, ci și bolile (precum SIDA), epidemiile, revoltele politice, violarea drepturilor omului, atacurile la adresa mediului înconjurător, conflictele rasiale, crizele economice, sărăcia sau crimele violente.

Imaginea brandului unei țări poate modela destinul economic, politic și cultural al acesteia. De exemplu:

Care este factorul care determină UE să decidă care țări pot fi luate în considerare pentru aderarea la acest club de elită și în ce ordine? Cu siguranță că imaginea brandului lor, care poate contribui sau nu la imaginea brandului Uniunii Europene.

Când anumiți suspecți sunt judecați de curțile internaționale pentru acte de terorism sau spionaj, cât de siguri putem fi că jurații nu sunt influențați de imaginea brandului țării de origine?

Există cateva megabranduri de țară, precum SUA, Japonia, Italia și Franța, a căror imagine publică pare atât de puternică, pozitivă și pătrunzătoare încât oricine poate crede că administrarea acestora necesită o muncă imensă. Acestea sunt țările cărora le sunt alăturate anumite atribute valoroase (Franței îi este atribuită calitatea vieții, Italiei - stilul, Japoniei - tehnologia, iar SUA - puterea, bogăția) și de fiecare dată când un nou brand apare într-una din aceste țări el va beneficia de un start în forță în ciuda tuturor competitorilor de pe piața globală.

Țările asiatice au început să se preocupe de crearea unei imagini, a unui brand de țară pentru a avea o reputație cât mai bună la nivel mondial, în scopul de a aduce un plus de valoare economiei naționale prin atragerea turiștilor, investițiilor străine, facilitării exporturilor¹. Astfel, țările care se bazează pe exporturi pentru veniturile din străinătate, precum Japonia și Coreea de Sud, încearcă să atragă un număr tot mai mare de vizitatori, în timp ce țările a căror imagine se concentrează asupra destinațiilor turistice (Thailanda și Maldive), doresc extinderea imaginii și în sectoare precum exporturi sau investiții străine directe (Anholt, 2008, p. 266). Imaginea Chinei, care nu a fost una pozitivă, a avut de câștigat datorită organizării cu succes a Jocurilor Olimpice

din 2008. Cu toate acestea, țara dată mai are multe de făcut în domenii precum, politica, cultura, turismul și fabricarea produselor pentru export.

La începutul secolului XXI, anumite lucruri sunt clare: problema brandingului de țară (dar și a rebrandingului) se pune tot mai acut pentru multe națiuni. Într-o lume supusă globalizării, brandingul ajunge să fie un obiectiv inevitabil pentru țările care vor să supraviețuiască. În aceste condiții, brandul de țară este nu o alternativă, ci o necesitate, este văzut nu ca o funcție realizată individual de stat, asociații sau companii private, ci ca un efort integrat și concentrat al tuturor actorilor interesați.

Japonia reprezintă un model în crearea „poveștilor brandurilor asiatice”, deoarece aceasta a reușit să-și formeze o imagine pozitivă la nivel global prin exportarea produselor fabricate la standarde mondiale. Ea a înțeles, încă de la început, faptul că dacă brandul este realizat eficient, poate furniza o mare putere. Iar cel mai mare avantaj al unui brand puternic constă în creșterea veniturilor (Barbu, Ogarcă și Barbu, 2010).

2. Context

În anul 2002, guvernul japonez a constatat că peste 16 milioane de japonezi călătoresc anual în străinătate, dar că Japonia este vizitată doar de 5 milioane de turiști străini. În aceste condiții, în februarie 2002, cu ocazia Cupei Mondiale de Fotbal desfășurată în Japonia și Coreea de Sud, primul ministru japonez, Junichiro Koizumi, a anunțat că țara sa are nevoie de o promovare turistică agresivă și o revitalizare regională, propunând ca turismul să devină unul dintre pilonii centrali ai politicilor japoneze (Japan Tourism Agency, *Visit Japan Campaign*).

¹ Multe dintre marile „povești ale brandului” din Asia sunt asociate cu exporturile. Istoria despre cum a reușit Japonia să-și construiască economia și imaginea după 1945 este adesea citată ca un miracol al brandului, iar alte țări (precum Coreea de Sud, Singapore, Malaysia, Taiwan și China) și-au luat același angajament, în ideea de a repeta miracolul japonez. Toate aceste țări au descoperit însă că acest drum este unul lung. A dezvolta capacitatea de a produce bunuri la standarde mondiale pentru a fi distribuite în întreaga lume și pentru a atrage un număr mare de clienți este o sarcină dificilă. Spre exemplificare, Taiwan-ul sau Coreea de Sud au descoperit că, în ciuda succesului pe care îl au producătorii lor pe piețele globale și a contribuției mari pe care o au exporturile în economie, asocierea dintre puterea țării și originea unor astfel de bunuri este dificil de realizat (Anholt, 2008, p. 266).

3. Strategia de brand a Japoniei Yōkoso! Japan (2003 – martie 2010)

La 1 aprilie 2003, Primul-Ministru al Japoniei a lansat strategia de brand *Yōkoso! Japan* („Bine ați venit în Japonia!”) care avea ca obiectiv principal atragerea a 10 milioane de turiști străini în Japonia până în anul 2010.

Inițial, logoul campaniei a fost *Yokoso! Japan*, urmând ca din decembrie 2003 să fie adăugat semnul de pronunție deasupra primului „o”, pentru ca acesta să devină *Yōkoso! Japan*. Principalul motiv al adăugării acestei marcații a fost ca turiștii să poată pronunța acest slogan cu aceeași grație precum japonezii.

Figura 1. Logoul strategiei de brand a Japoniei în perioada 2003-martie 2010

Sursa: <http://www.japanwelcomesyou.com/cssweb/>

Logoul (Figura 1) prezenta două elemente caracteristice ale Japoniei:

- caligrafia niponă denumită Shodo („calea scrisului”) care este arta de a scrie frumos (se poate observa faptul că literele acestui logo au fost realizate cu pensula, precum în caligrafia japoneză); și

- culorile tradiționale ale Japoniei: roșu, alb și negru. Roșul și albul sunt culorile steagului japonez. Roșul reprezintă lupta și sinceritatea, dar și soarele (simbolul Japoniei), iar negrul este culoarea de ceremonie și reprezintă fericirea.

Totodată, literele „O” și „J” au fost realizate astfel, încât să reprezinte forma Japoniei (litera

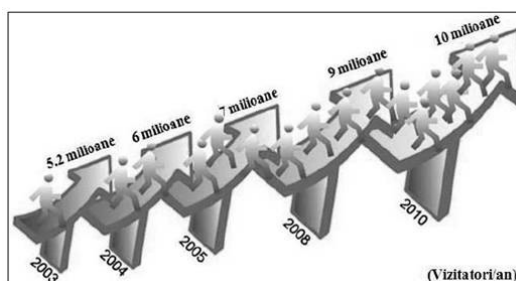
„O” reprezintă insula Hokkaidō). Utilizarea caracterelor puternic îngroșate simbolizau descoperirea, surpriza și inspirația găsite în timpul unei călătorii în Japonia.

Sloganul a reprezentat o romanizare a unui termen simplu, dar în același timp ușor de memorat: „Yōkoso!”, care înseamnă „Bine ați venit!”. Creatorii au motivat: „Este modul nostru de a vă invita în casa noastră, în Japonia noastră pentru a descoperi căldura și ospitalitatea unei culturi străvechi și fragile, un loc care poate fi experimentat numai îndeaproape și personal” (Japan Tourism Agency, *Visit Japan Campaign*).

3.1. Responsabili, misiune, obiective

Procesul de formare a brandului *Yōkoso! Japan*, precum și campania de implementare a acestuia nu au fost foarte transparente, astfel că în prezent se cunosc puține informații în acest sens. Este cunoscut faptul că Ministerul Teritoriului, Infrastructurii, Transporturilor și Turismului (MTITT) este responsabil de politica de dezvoltare a turismului și că în cadrul acestuia, prin Organizația Națională de Turism a Japoniei (ONTJ)², corporație afiliată guvernului japonez, a fost creat brandul *Yōkoso! Japan*.

Misiunea strategiei: atingerea a 10 milioane de turiști anual până în 2010 (Figura 2) și a 20 de milioane de turiști anual până în 2020.

Figura 2. Creșterea anuală a numărului de turiști străini în perioada 2003-2010 (previziune)

Sursa: Japan National Tourist Organization, *What We Do*, p. 3

(<http://www.jnto.org.au/downloads/brochures.php>)

² ONTJ a fost înființată în 1964 pe vremea când numărul turiștilor care vizitau Japonia nu depășea 350.000/an.

Principalele obiective ale strategiei de marketing:

- stabilirea și dezvoltarea brandului Japoniei ținându-se cont de diversitatea țării;
- îmbunătățirea imaginii Japoniei în lume;
- revitalizarea economiilor regionale;
- creșterea gradului de cunoaștere și înțelegere în exterior a poporului și culturii japoneze;
- îmbunătățirea confortului în timpul călătoriei în Japonia;
- promovarea Japoniei ca o destinație Premium;
- promovarea turismului de afaceri. În acest sens, ONTJ a colaborat cu Japan's International Convention Cities (Convenția Internațională a Orașelor Japoniei) pentru a promova și susține orașele care doresc și pot să ofere suport pentru organizarea unor întâlniri internaționale (congrese, simpozioane, convenții).

3.2. Campania de promovare Visit Japan (2003 – martie 2010)

Campania Visit Japan („Vizitați Japonia”) a fost promovată la nivel național și internațional prin:

a) mass-media:

– televiziune:

• Au fost difuzate spoturi de prezentare unde Primul-Ministru invita turiștii străini să viziteze Japonia și agențiile de turism din străinătate să experimenteze Japonia pentru a promova apoi pachetele turistice spre această destinație.

• De-a lungul timpului au fost create și spoturi tematice: *Delightful Japan* („Încântătoarea Japonie”: clipul prezintă o Japonie autentică: costume colorate, festivaluri încântătoare, concursuri de sumo, băi termale, ceremoniul ceaiului și bucătăria tradițională), *Beautiful Japan* („Frumoasa Japonie”: în clip sunt prezentate frumusețile naturale ale țării: cireșii înfloriți, gheșele, muntele Fuji, arhitectura deosebită a caselor, poduri impresionante peste panorame incredibile ale insulelor nipone, frumusețea anotimpurilor), *Cool Japan* (reclama s-a adresat în special tinerilor și a prezentat viața de noapte din marile orașe, frenezia capitalei, tinere japoneze care urează turiștilor bun venit, desene animate și roboți japonezi).

• La sfârșitul anului 2009, odată cu lansarea campaniei *Visit Japan 2010* a început difuzarea unui videoclip inedit pentru Japonia: Jenny, o americancă venită în Japonia, transmite un mesaj celor de acasă.

– Presa scrisă (Figura 3):

Figura 3. Machetele de presă

Sursa: <http://www.freakingnews.com/Yokoso-Japan-Pictures.asp>

b) Publicitatea outdoor (Figura 4):

Figura 4. Promovarea outdoor
Sursa: <http://www.jnto.go.jp/eng/>

c) Direct marketing. Au fost create web-site-uri (www.visitjapan.jp, www.jnto.go.jp³, www.discover-japan.info/, <http://www.japan-travelinfo.com>) în mai multe limbi străine (engleză, chineză, coreeană, germană, franceză, spaniolă etc.) care au oferit informații despre turismul japonez și care au avut drept țință piețele din Asia, Europa, America de Nord și Australia, care folosesc mediul virtual ca principal mijloc de informare.

d) Pentru a reduce costurile de călătorie, Japonia a introdus *Welcome cards* („Cardurile de bun venit”) și discount-uri pentru vizitatorii străini.

În anul 2008, a fost realizat un material *Affordable Japan* („Japonia la prețuri accesibile”), în care prețurile din Japonia au fost comparate cu cele din alte țări, fiind publicate informații privind prețurile în cadrul unui supermarket, restaurant, hotel etc. Ulterior acesta a fost transmis în toate țările țință.

Campania *Yokoso! Japan Weeks* („Săptămânile Japoniei”) este un eveniment anual major care se desfășoară în fiecare iarnă. Ea a fost realizată pentru ca Japonia să fie recunoscută ca fiind o destinație turistică atractivă și accesibilă financiar. Fiind desfășurată în perioada de iarnă, operatorii de turism au oferit importante discount-uri pentru promovarea turismului local (cupoane de reduceri de, cel puțin, 20% la cazare, obiectivele turistice, schi,

transport sau un cadou special de bun-venit). De asemenea, în timpul *Yokoso! Japan Weeks* se oferă gratuit ghiduri turistice în aeroporturile principale, la birourile „I” de informații pentru turiști și la hotelurile din Japonia.

f) Japonia a participat la marile târguri internaționale de turism (Figura 5). Periodic sunt invitați tour-operatori internaționali pentru a experimenta calitatea pachetelor turistice. ONTJ a reușit să încheie parteneriate cu principalele companii aeriene pentru a crește numărul zborurilor spre Japonia și pentru a introduce și zboruri charter. De asemenea, ONTJ organizează sesiuni de întâlniri cu mass-media internațională, oferind condiții de deplasare și cazare.

Figura 5. Participarea Japoniei la târgurile internaționale de turism

Sursa: <http://www.jnto.go.jp/eng/>

g) Turist Information Center (Centrul de informare turistică), în număr de 214, oferă

³ Site-ul a înregistrat accesări medii anuale de 29.3 milioane. El oferă broșuri, postere și clipuri care prezintă diversitatea atracțiilor turistice ale Japoniei, precum și informații utile referitoare la transport, bucătăria japoneză și cultura tradițională.

turiștilor informații despre obiectivele turistice din Japonia (în diferite limbi: engleză, coreeană, chineză) și distribuie broșuri și hărți gratuit.

De asemenea, ONTJ a publicat „Cartea turistică a limbajului”, prin care vizitatorii au posibilitatea de a arăta diferite imagini localnicilor care îi pot astfel îndruma.

Pentru o primire cât mai reușită a turiștilor străini, ONTJ lucrează îndeaproape și cu managerii de hoteluri, orice vizitator primind informații precise și clare, precum și un ghid de conversație, un catalog cu obiectivele ce merită vizitate și o hartă, toate scrise în mai multe limbi de circulație internațională.

h) Festivaluri:

- târgul internațional al filmelor de animație din Tokyo (sfârșitul lui martie);
- spectacolul Geishelor (Kyoto);
- festivalul păpușilor (3 martie);
- festivalul florilor de cireș (martie);
- comemorarea victimelor de la Hiroshima (6 august);
- festivalul felinarelor (Kanto Festival) din Akita (5-7 august);
- parada de Anul Nou.

Trebuie adăugat că Japonia este țara care își sărbătorește cu regularitate și mult respect toate sărbătorile naționale, care sunt în număr de treisprezece. Ultima dintr-un an calendaristic este cea care celebrează ziua de naștere a împăratului (23 decembrie), dar pe lângă acestea se organizează și multe festivaluri regionale. În timp ce multe festivaluri de primăvară sunt ținute cu scopul de a îmbuna zeii și a avea o recoltă bună, iar festivalurile de toamnă, pentru a mulțumi pentru aceasta, majoritatea festivalurilor de vară au scopul de a-i feri pe japonezi de boli.

i) Parteneriate. Japonia a încheiat parteneriate cu diferite țări cu care avea relații tradiționale în domeniul turismului pentru a promova schimbul reciproc de turiști. Astfel, a fost lansat un parteneriat între sectoarele public și privat pentru buna promovare a campaniei și au fost implicate ambasadele și consulatele Japoniei din 20 de țări și regiuni.

Anul 2006:

- a fost „Anul experiențelor turistice dintre Japonia și China”, an în care au fost implementate diferite proiecte ce au avut ca efect creș-

terea numărului turiștilor chinezi care au vizitat Japonia (810.000 turiști chinezi, în creștere cu 24,4% față de anul 2005);

- a fost „Anul comerțului dintre Japonia și Australia”. Această cooperare a determinat creșterea numărului de turiști australieni care au vizitat țara.

Anul 2007 a fost numit „Anul experiențelor turistice dintre Japonia și Thailanda” și „Anul experiențelor turistice dintre Japonia și Canada”.

Anul 2008:

- a fost „Anul experiențelor turistice dintre Japonia și Coreea de Sud” (Japan Tourism Agency, 2008) (trebuie spus că această țară este cea mai importantă piață țintă a Japoniei, numărul turiștilor sud-coreeni era la sfârșitul anului 2006 de 2,12 milioane);

- a fost declarat „Anul Prieteniei dintre Japonia și Indonezia”, „Anul celei de-a 35-a aniversări a relațiilor diplomatice dintre Japonia și Vietnam”, precum și „Anul experiențelor turistice dintre Japonia și Brazilia”;

- a fost realizat un parteneriat public-privat denumit „Consiliul Național pentru promovarea excursiilor educaționale în Japonia” care a promovat schimburile internaționale între tineri, pe baza unui program la care au participat aproximativ 6.000 de tineri din țări precum: China, Coreea de Sud, Australia, India, Noua Zeelandă etc.;

- au fost organizate evenimente de promovare a turismului, culturii și gastronomiei japoneze în cadrul ambasadelor și consulatelor japoneze din țările țintă, fiind furnizate cu aceste ocazii și informații cu privire la costurile unei călătorii în Japonia.

Anul 2009 a fost declarat „Anul experiențelor turistice dintre Japonia și Hong Kong” (Japan National Tourist Organization, 2009).

4. Grupurile țintă (2003-2010)

Campania de promovare *Visit Japan* s-a adresat unui număr de 12 țări și regiuni (Japan Tourism Agency, *Topics*):

- în anul 2003 a fost lansată campania în Coreea de Sud, Taiwan, China, Hong Kong, Regatul Unit, Germania, Franța și Statele Unite ale Americii;
- în anul 2005, campania s-a extins și în Thailanda, Singapore, Australia și Canada. Așa

cum rezultă și din Tabelul 1, cel mai important contingent de turiști străini a fost format din sud-coreeni (1,7 milioane persoane), urmați

de taiwanezi (1,3 milioane persoane) și americani (822.000 persoane);

Tabelul 1. Top 15 țări generatoare de turiști în 2005

Loc	Țara/regiunea	Număr de vizitatori	Pondere (%)
1.	Coreea de Sud	1.747.171	26,0
2.	Taiwan	1.274.612	18,9
3.	SUA	822.033	12,2
4.	China	652.820	9,7
5.	Hong Kong	298.810	4,4
6.	Regatul Unit	221.535	3,3
7.	Australia	206.179	3,1
8.	Canada	150.012	2,2
9.	Filipine	139.572	2,1
10.	Thailanda	120.238	1,8
11.	Germania	118.429	1,8
12.	Franța	110.822	1,6
13.	Singapore	94.161	1,4
14.	Malaysia	78.173	1,2
15.	Rusia	63.609	0,9

Sursa: Japan Tourism Marketing Co, Statistics of Visitors to Japan from Overseas

- în 2007 a început o cercetare asupra piețelor din India, Rusia și Malaysia;

- începând cu anul 2008 s-a încercat o actualizare a campaniei de vizitare a Japoniei, cu scopul de a-i determina pe cei care au mai vizitat această țară să revină;

- în 2009, s-au făcut studii de piață asupra piețelor din Filipine, Indonezia, Italia, Spania, Vietnam, Mexic și a țărilor din Consiliul de Cooperare din Golf (Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită, Kuwait, Oman, Qatar, Bahrein).

Pentru a răspunde mai bine cetățenilor din țările considerate piețe țintă, ONTJ a deschis sedii în 13 mari orașe ale lumii: Seul, Beijing, Shanghai, Hong Kong, Bangkok, Singapore, Sidney, Londra, Paris, Frankfurt, New York, Los Angeles și Toronto. Rolul birourilor regionale este acela de a oferi cetățenilor și mass-mediei, informații despre Japonia (prețuri prac-

ticate în Japonia, hoteluri, obiective turistice, evenimente, festivaluri etc.), broșuri, ghiduri de conversație, hărți etc.

5. Efectele strategiei de brand (2003-2009)

5.1. Turiștii

A. Turiștii străini

În anul 2002, Japonia a fost vizitată de peste 5,23 milioane de turiști străini, o creștere de 9,8% față de anul 2001. În anul 2003, datorită războiului din Irak și din cauza SARS4 (sindromul respirator sever acut), numărul a scăzut la 5,21 milioane de turiști. În 2004, numărul turiștilor a crescut până la 6,1 milioane.

În 2005, numărul turiștilor străini care au vizitat Japonia a atins recordul de 6,72 milioane, în principal datorită Expoziției Universale (Aichi Expo) care a fost organizată de Japonia

⁴ Severe acute respiratory syndrome.

în perioada 25 martie-25 septembrie (185 de zile) și care a acumulat 22.049.544 de vizitatori. Astfel, a crescut numărul turiștilor care făceau excursii de o zi în Japonia cu 2,7%, ceea ce a adus 4,6 miliarde de yen la buget.

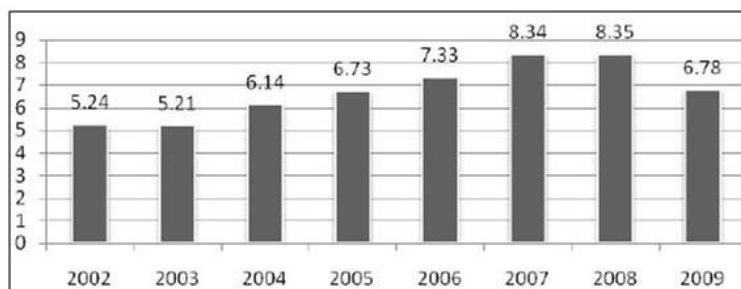
Recordul din 2005 a fost depășit în următorii ani. În 2006, Japonia a fost vizitată de 7,33 milioane de turiști străini. Conform documentului intitulat *White Paper on Tourism in Japan 2008*, numărul turiștilor străini care au vizitat Japonia în 2007 și 2008 a fost de aproximativ 8,35 milioane.

În anul 2009, numărul vizitatorilor străini a scăzut (datorită crizei financiare) cu 18,7% față de anul 2008, fiind de 6,79 milioane de turiști. De asemenea, aprecierea yenului japonez a dus la reorientarea turiștilor pasionați de Asia către Coreea de Sud care a înregistrat creșteri de 24,3% în ceea ce privește numărul de vizitatori străini, doar în primele trei luni ale anului 2009, față de aceeași perioadă a anului trecut. Din cauza cursului de schimb, o călătorie în Japonia costa de două ori mai mult decât una în Coreea.

Tabelul 2. Numărul de turiști străini care au vizitat Japonia în perioada 1990-2009

An	Număr de turiști	Evoluția față de anul precedent (%)
1990	3.235.860	
1991	3.532.651	9,2%
1992	3.581.540	1,4%
1993	3.410.447	-4,8%
1994	3.468.055	1,7%
1995	3.345.274	-3,5%
1996	3.837.113	14,7%
1997	4.218.208	9,9%
1998	4.106.057	-2,7%
1999	4.437.863	8,1%
2000	4.757.146	7,2%
2001	4.771.555	0,3%
2002	5.238.963	9,8%
2003	5.211.725	-0,5%
2004	6.137.905	17,8%
2005	6.727.926	9,6%
2006	7.334.077	9,0%
2007	8.346.969	13,8%
2008	8.350.835	0,0%
2009	6.789.936	-18,7%

Sursa: <http://www.tourism.jp/english/statistics/outbound.php>

Figura 6. Numărul turiștilor străini (milioane) care au vizitat Japonia în perioada 2002-2009

Sursa: <http://www.tourism.jp/english/statistics/outbound.php>

B. Turismul intern

Japonezii au concedii relativ scurte și care se iau, de obicei, odată cu ceilalți angajați ai firmei. Ei călătoresc, mai ales, în trei perioade ale anului:

- așa-numita „Săptămână de aur” de la sfârșitul lunii aprilie și începutul lunii mai;
- săptămâna „O-Bon” de la mijlocul lui iulie/august;
- sfârșitul anului/începutul anului nou.

Călătoriile mai lungi de o săptămână sunt rare pentru cei ce lucrează, ele fiind posibile

doar pentru studenți, pensionari și casnice.

Călătoriile cu întoarcere în aceeași zi sau în ziua următoare sunt cele mai des întâlnite la japonezi. Pentru cei rămași acasă se cumpără cadouri (numite *o-miyage*), de obicei, dulciuri sau produse alimentare specifice regiunii vizitate. Foarte multe călătorii interne au ca țel băile termale (numite *onsen*), foarte iubite de japonezi. Se stă peste noapte la hotel, *ryokan* (hotel în stil japonez) sau la *minshuku* (un fel de han).

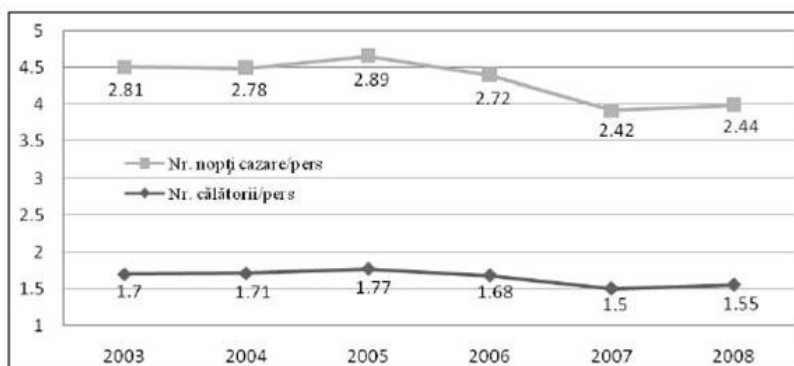

Figura 7. Evoluția numărului de călătorii efectuate și a numărului de nopți petrecute în vacanță
Sursa: Japan Tourism Agency, 2009, p. 33

În ceea ce privește numărul de turiști japonezi care și-au petrecut concediul în străinătate, acesta a crescut între 2003 și 2006, dar,

începând cu 2007, s-a observat o scădere a numărului de călătorii realizate peste hotare (Figura 8).

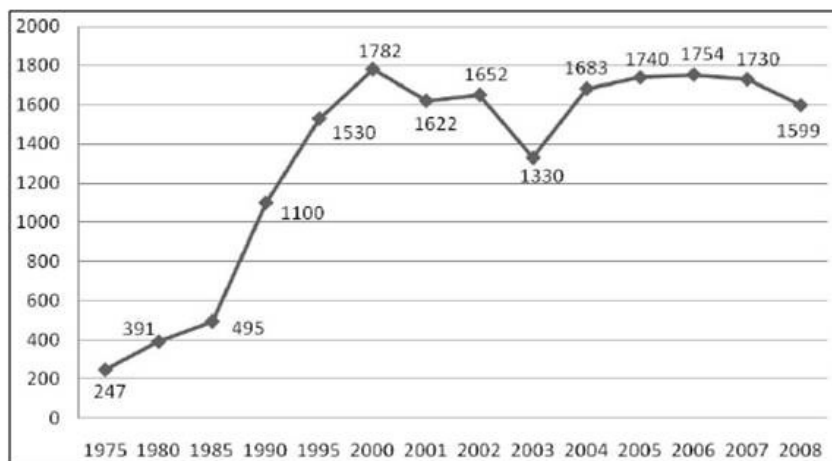

Figura 8. Evoluția numărului de turiști japonezi care au călătorit peste hotare în perioada 1975-2008 (la 10.000 de locuitori). Sursa: Japan Tourism Agency, 2009, p. 9

5.2. Prestigiul

În anul 2007, Japonia a intrat pentru prima dată în Clasamentul brandurilor de țară realizat de Future Brand, poziționându-se pe locul 10. În acel an, părerea experților era că: „Japonezii vor avea o durabilitate economică

și socială considerabilă pentru a păstra istoria și patrimoniul țării lor” (Future Brand, 2007, p. 7). Japonia a fost catalogată ca fiind o țară cu caracter, accesibilă, primitoare și cu personaje interesante (Future Brand, 2007, p.30).

Tabelul 3. Clasamentul Future Brand (2007-2009)

	Anul 2007	Anul 2008	Anul 2009
1.	Australia	Australia	SUA
2.	SUA	Canada	Canada
3.	Regatul Unit	SUA	Australia
4.	Franța	Italia	Noua Zeelandă
5.	Italia	Elveția	Franța
6.	Canada	Franța	Italia
7.	Spania	Noua Zeelandă	Japonia
8.	Noua Zeelandă	Regatul Unit	Regatul Unit
9.	Grecia	Japonia	Germania
10.	Japonia	Suedia	Spania

Sursa: Future Brand, 2007-2009

În anul 2008, Japonia a urcat o poziție în clasamentul realizat de Future Brand, situându-se pe locul 9. Experții în brandul de țară afirmă că: „Japonia are deja un brand puternic (...), diversitatea, cultura, ciudățeniile Japoniei și yenul scăzut fiind o combinație pu-

ternică” (Future Brand, 2008, p. 7).

În ceea ce privește Clasamentul Brandurilor de Țară realizat de Simon Anholt, Japonia a fost prezentă în fiecare an de la prima alcătuire a acestuia în anul 2005 (Tabelul 4).

Tabelul 4. Clasamentul realizat de Simon Anholt (2005-2009)

	Anul 2005	Anul 2006	Anul 2007	Anul 2008	Anul 2009
1.	Regatul Unit	Regatul Unit	Germania	Germania	SUA
2.	Elveția	Germania	Regatul Unit	Franța	Franța
3.	Canada	Canada	Canada	Regatul Unit	Germania
4.	Italia	Franța	Franța	Canada	Regatul Unit
5.	Suedia	Elveția	Elveția	Japonia	Japonia
6.	Germania	Australia	Italia	Italia	Italia
7.	Japonia	Suedia	Suedia	SUA	Canada
8.	Franța	Italia	Australia	Elveția	Elveția
9.	Australia	Japonia	Japonia	Australia	Australia
10.	SUA	SUA	SUA	Suedia	Spania, Suedia

Sursa: Anholt, 2005-2009

După ce în anul 2005 a fost clasată pe locul 7, în următorii 2 ani a coborât pe locul 9, pentru ca în 2008 și 2009 să fie clasată pe locul 5. Cu toate acestea, experții afirmă că poziția

Japoniei pe locul 5 în acest clasament este nesigură din cauza faptului că țara este dependentă de dimensiunea „Exporturi” a hexagonului la care este clasată pe primul loc.

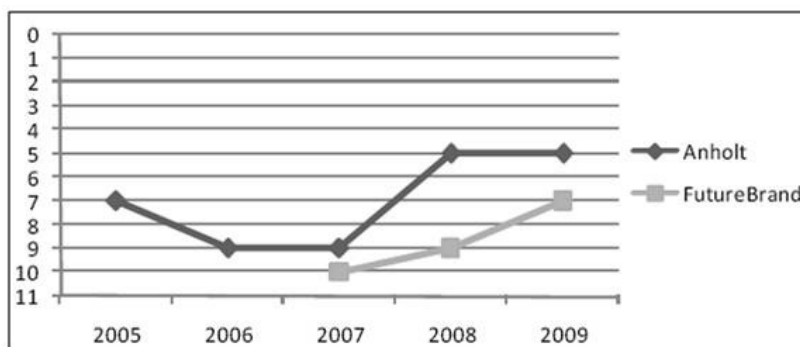

Figura 9. Evoluția Japoniei în clasamentele brandurilor de țară

Sursa: Anholt, 2005-2009, Future Brand, 2007-2009

6. Campania de rebranding

Deoarece vechiul slogan al campaniei *Yokoso! Japan* nu a avut impactul scontat asupra vizitatorilor și au fost puțini cei care cunoșteau înțelesul acestuia în afara vorbitorilor nativi, la 6 aprilie 2010, ONTJ a inaugurat noul

logo și slogan al campaniei: *Japan. Endless Discovery* („Japonia. Descoperire fără sfârșit”). Acesta a fost ales de o comisie specială formată din membri ai MTITT și ai ONTJ, în urma lansării unui concurs de soluții. Valoarea acestui contract a fost de 5 milioane de yen.

Figura 10. Logoul și sloganul strategiei de rebranding a Japoniei

Sursa: <http://www.vjy2010.jp/about/index.html>

Noul logo (Figura 10) simbolizează răsăritul soarelui în Japonia și florile de cireș, care sugerează frumusețea naturală, tradiția, cultura, gastronomia și artele Japoniei. Noua imagine a țării o poziționează drept o destinație cu nenumărate puncte de interes culturale și istorice, încurajând turiștii să viziteze Japonia de mai multe ori. Altfel spus, noua platformă creativă indică o repositionare a campaniei turistice a Japoniei către atracții multidimensionale.

Culorile folosite la crearea logoului sunt alb, roșu și negru, aceleași ca la logoul anterior.

6.1. Campania de promovare: Visit Japan Year 2010 (Vizitați Japonia în anul 2010)

Strategia de marketing a avut în vedere atingerea obiectivului fixat încă din 2003 (10 milioane de turiști până la sfârșitul anului), dar și-a propus și creșterea numărului de vizitatori până la 15 milioane de turiști în orizontul de timp al anului 2013 (Japan Tourism Agency, *Topics*).

Prin campania *Visit Japan Year 2010* japonezii au încercat să arate turiștilor străini frumusețile acestei țări prin numeroase campanii și evenimente organizate pentru fiecare sezon: primăvară⁵, vară, toamnă, iarnă.

⁵ Cel mai bun sezon pentru a vizita Japonia este primăvara. Începând cu luna martie, când încep să înflorească primii pomi și continuând cu luna aprilie, care este o simfonie de cireși în floare, până la sfârșitul lunii mai, Japonia este o destinație de excepție printre țările ce pot fi vizitate primăvara.

Visit Japan Year 2010 a fost anunțată încă din 2009 prin diferite campanii sectoriale:

- *Trăiește Japonia! - Invită-ți familia. Invită prietenii. Întâlnește-vă...în Japonia* (Figura 11)

Figura 11. Afiș de promovare a campaniei Live Japan
Sursa: <http://www.vjy2010.jp/about/index.html>

Această campanie a avut ca scop atragerea de cât mai mulți turiști care să petreacă alături de familie sau de prietenii în Japonia, locul în care experiențele sunt mai presus de cuvinte. Apelând la sentimente de prietenie, de iubire și aducând în prim-plan bucuria clipele petrecute împreună cu cei dragi, această campanie a încercat să atragă turiștii și prin oferirea unor premii.

- *Winter Campaign 2010* (Campania de iarnă) (Figura 12)

Campania a oferit facilități în ceea ce privește locurile de cazare, centrele comerciale, restaurantele, biletele la obiectivele turistice.

În iarna anului 2010 (ianuarie-martie), tu-

riștii au fost așteptați la numeroase evenimente tradiționale, festivaluri și obiceiuri culturale care au făcut cunoscută cultura japoneză.

Pentru promovarea noului brand ONTJ a anunțat că:

- l-a desemnat ca prim ambasador al turismului pe marele maestru al ceaiului Sen Genshitsu care are misiunea de a prezenta tradițiile japoneze lumii;
- formația de muzică Arashi, foarte populară la nivel internațional, va fi imaginea campaniei;
- de implementarea campaniei se va ocupa agenția de promovare Dentsu, cu care oficialii japonezi au lucrat și la campania anterioară.

Figura 12. Broșură de prezentare a campaniei de iarnă
Sursa: <http://www.vjy2010.jp/about/campaign.html>

Campania a fost promovată la nivel național și internațional prin:

a) Mass-media:
– televiziune (Figura 13);

Figura 13. Spot de prezentare

Sursa: <http://www.youtube.com/watch?v=gJ17XkYwu78>

– presa scrisă (Figura 14).

Figura 14. Machete de presă

Sursa: <http://www.visitjapan2010.com/sg/index.html>

b) Publicitatea outdoor (Figura 15):

Figura 15. Promovarea outdoor. Sursa: <http://blog.goo.ne.jp/kopjun/c/8516376c11dc93f2665b6ab2b4a6ab99> și <http://www.flickr.com/photos/workshop/5545093443/>

c) Direct marketing:
– Online. Site-ul oficial al campaniei (www.vjy2010.jp) a prezentat în detaliu informații

referitoare la istoria și cultura Japoniei, atracțiile sezoniere, transport, cazare, cumpărături, activități de divertisment și experiențe gas-

tronomie astfel, încât turistul neinițiat să nu întâmpine dificultăți, iar călătoria sa să fie una de succes;

– *Rețelele de socializare*: ONTJ a creat un profil al campaniei de promovare pe cea mai importantă rețea de socializare (Facebook) pentru a stabili contactul direct cu potențialii vizitatori. Pe această pagină sunt postate informații la zi cu privire la evenimentele desfășurate în Japonia, precum și declarații ale turiștilor care au vizitat țara sau ale străinilor care trăiesc aici.

d) *Parteneriate*. Japonia a derulat și în anul 2010 parteneriate cu diferite țări cu care avea relații tradiționale în domeniul turismului pentru a promova schimburile turistice. Astfel:

– turiștii chinezi au beneficiat de facilități prin intermediul cardului China Union Pay în ceea ce privește plata cheltuielilor de călătorie în Japonia;

– prin intermediul ambasadei din Noua Zeelandă, Japonia a lansat un program de schimb de experiență în domeniile educației și culturii.

e) *Evenimente și festivaluri*:

– Festivalul Heijokyo a comemorat 1300

de ani de la înființarea străvechii capitale Heijokyo (evenimentul s-a desfășurat pe toată perioada anului 2010);

– Festivalul internațional de artă modernă de la Setouchi 2010 (acest eveniment s-a desfășurat în perioada 19 iulie-31 octombrie 2010 pe șapte insule din Marea Seto și în Takamatsu);

– Campania de promovare a destinației Shinshu (octombrie – decembrie 2010). Turiștii care au vizitat Shinshu în această perioadă au putut alege dintr-o gamă variată de pachete turistice: pachetul gastronomic, turul cultural și istoric, pachetul comuniunii cu natura, turul colorat al căderii frunzelor și turul izvoarelor termale.

6.2. Grupuri țintă

Campania *Visit Japan 2010*, derulată sub sloganul *Japan. Endless Discovery* s-a adresat unui număr de 15 țări, India, Rusia și Malaysia fiind adăugate celor 12 țări cărora le era adresată campania anterioară.

Cele mai importante 10 piețe țintă (Tabelul 5) au fost: China, Coreea de Sud, SUA, Thailanda, Singapore, Australia, Regatul Unit, Canada, Franța și Germania.

Tabelul 5. Top 12 țări generatoare de turiști în 2010

Loc	Piețe țintă	Număr de vizitatori	Evoluția față de 2010 (%)
1.	Coreea de Sud	2.439.816	53,8
2.	China	1.412.875	40,4
3.	Taiwan	1.268.278	23,8
4.	Hong Kong	508.691	13,2
5.	SUA	727.234	3,9
6.	Australia	225.751	6,7
7.	Thailanda	214.881	21
8.	Regatul Unit	184.045	1,4
9.	Singapore	180.960	24,6
10.	Canada	153.303	0,4
11.	Franța	151.011	6,9
12.	Germania	124.360	12,3

Sursa: Japan Tourism Marketing Co., Statistics of Visitors to Japan from Overseas
[Online] disponibil la adresa: <http://www.tourism.jp/english/statistics/inbound.php>

Tabelul 6. Numărul de vizitatori după regiune (2010)

Regiuni	Număr de vizitatori	Evoluția față de 2010 (%)
Asia	6.528.432	35,6
America de Nord	905.896	3,6
Europa	853.166	6,6
Oceania	260.872	6

Sursa: Japan Tourism Marketing Co., Statistics of Visitors to Japan from Overseas
 [Online] disponibil la adresa: <http://www.tourism.jp/english/statistics/inbound.php>

6.3. Primele efecte

În 2010, conform Japan Tourism Marketing Co.:

– Japonia a fost vizitată de 8.611.175 de turiști străini, o creștere de 26,8% față de 2009;

– 16.637.224 japonezi au călătorit în străinătate (în creștere cu 7,7% față de 2009).

În topul realizat de Anholt, Japonia și-a menținut poziția din 2008 și 2009 (locul 5), dar a crescut cu un loc în topul realizat de Future Brand (Tabelul 7).

Tabelul 7. Locul ocupat de Japonia în clasamentele brandurilor de țară

	Topul brandurilor de țară după Anholt	Topul brandurilor de țară după Future Brand
1	SUA	Canada
2	Germania	Australia
3	Franța	Noua Zeelandă
4	Marea Britanie	SUA
5	Japonia	Elveția
6	Canada	Japonia
7	Italia	Franța
8	Elveția	Finlanda
9	Australia	Marea Britanie
10	Suedia	Suedia

Sursa: Future Brand, 2010 și Anholt, 2010

6.4. Campania Visit Japan 2011

Pentru a atinge obiectivul stabilit pe termen lung (25 de milioane de turiști în anul 2019) în 2011, autoritățile japoneze au creat o serie de facilități și programe dedicate turiștilor:

a. introducerea pe piață a pachetelor tematice:

- Kyoto: iarnă specială (01 decembrie 2010-31 martie 2011);
- turul bonsaiului (8-18 februarie 2011);
- turul bucătăriei japoneze (9-18 mai 2011);
- turul clasic al Japoniei în timpul înfloririi

cireșilor (29 martie-9 aprilie 2011);

– turul frumuseților ascunse ale Japoniei în croazieră (17-29 iulie 2011);

– călătorii academice.

b. acordarea de reduceri la transportul cu avionul către Japonia;

c. Internet wireless gratuit în aeroporturi și porturi;

d. actualizarea site-urilor care prezintă informații referitoare la condițiile de cazare, transport, masă, starea vremii, evenimente interne utile turiștilor ce urmează să viziteze Japonia.

7. Concluzii

În lunile ianuarie-februarie 2011, Japonia a fost vizitată de 1.393.900 turiști străini, o creștere de 6,8% față de aceeași perioadă a anului 2010. Însă în martie 2011, veniturile din turism ale Japoniei au scăzut cu aproximativ 60% față de aceeași perioadă a anului trecut. Cauza? La 11 martie 2011 în Pacific, nu departe de orașul Sendai de pe coasta de est a Japoniei, a avut loc un cutremur cu magnitudinea de 8,9 grade pe scara Richter⁶, cel mai mare cutremur măsurat vreodată în Japonia. Seismul a declanșat un tsunami de 7 metri și a fost urmat de peste 50 de replici, unele atingând și 6 grade.

Impactul pe care l-a avut cutremurul din Japonia asupra pământului a fost devastator:

- NASA a calculat că ziua s-a scurtat cu 1,8 microsecunde;
- axa de rotație a Pământului s-a micșorat cu aproximativ 10 cm⁷;
- Honshu, cea mai mare insulă niponă, s-a deplasat cu 2,4 metri;
- peninsula Oshika s-a deplasat spre est cu 5,3 m și s-a scufundat cu 1,2 m.

În urma seismului a fost declarată stare de urgență nucleară în Japonia din cauza unor probleme la centralele nucleare Fukushima I și Fukushima II.

Guvernul nipon a anunțat că pagubele directe înregistrate în urma catastrofei din 11 martie se ridică la 6% din PIB și le depășesc pe cele din 1995, de 100 miliarde dolari, ale cutremurului produs în Kobe, considerat

cel mai costisitor de până acum. Între 185 și 308 miliarde dolari, aceasta este suma comunicată de autoritățile japoneze, și se referă la pagubele suferite la rețelele de drumuri, locuințe, fabrici și alte elemente de infrastructură, fără să includă pierderile rezultate din oprirea activității economice, mai ales a marilor companii.

Analizii economici consideră că economia Japoniei va înregistra o scădere de aproximativ 1,4% în trimestrul II, în iulie-septembrie avansul anual al PIB va fi de 2,7%, iar în ultimul trimestru este așteptată o creștere modestă de 3,9% față de aceeași perioadă a anului 2010.

În ceea ce privește turismul, David Scowsill, președinte și director executiv al World Travel & Tourism Council, a efectuat la începutul lui aprilie 2011 o vizită în Japonia, pentru a evalua situația turismului în această țară, în urma cutremurului recent și a dezastrelor provocate de tsunami. În urma evaluărilor făcute, David Scowsill consideră că în acest moment Tokyo, precum și întreaga Japonie neafectată de cutremur și de tsunami – Hokkaido, Nagoya, Kyoto, Osaka, Kobe – sunt sigure pentru călătorii și cei care au în plan vacanțe sau excursii în această parte a țării nu trebuie să rupă contractele cu Japonia (Ursache, 2011). El este de părere că anulările forțate ale rezervărilor la hoteluri sau ale biletelor de avion ar putea conduce la o scădere drastică a veniturilor din turism, ceea ce ar afecta și mai mult economia niponă.

BIBLIOGRAFIE

1. Anholt, S., *Brand New Justice: The Upside of Global Branding*, Burlington, MA: Butterworth Heinemann, 2003.
2. Anholt, S., National Brand Index 2005-2010, [Online] disponibil la adresa <http://www.simonanholt.com/Publications/publications-other-articles.aspx>, accesat la data de 15 ianuarie 2011.
3. Anholt, S., „Nation Branding în Asia”, 2008, *Place Branding and Public Diplomacy*, vol. 4, no. 4, pp. 265-269.

⁶ Cutremurul a avut o intensitate de 9 grade pe scara Richter conform Agenției Meteorologice a Japoniei și de 9,1 conform Centrului American pentru Alerte de Tsunami în Pacific.

⁷ Institutul de geofizică și vulcanologie din Italia.

4. Barbu, M.C., Ogarcă, R. și Barbu, C.R.M., „Branding în Small Business”, 2010, *Management & Marketing*, vol. VIII, special issue 1, pp. 31-38.
5. Future Brand, Country Brand Index 2007-2010, [Online] disponibil la adresa <http://www.futurebrand.com>, accesat la data de 14 ianuarie 2011.
6. Interbrand, *Branding a Country*, 2003, [Online] disponibil la adresa http://www.brand-channel.com/images/papers/Country_Branding.pdf, accesat la data de 20 martie 2011.
7. Japan National Tourist Organization, What We Do, [Online] disponibil la adresa <http://www.jnto.org.au/downloads/brochures.php>, accesat la data de 10 februarie 2011.
8. Japan National Tourist Organization, Hong Kong-Japan Tourism Exchange Year 2009, [Online] disponibil la adresa <http://partnernet.hktb.com/pnweb/primg/01%20TEY%20Fact%20Sheet-E-R1.pdf>, accesat la data de 12 februarie 2011.
9. Japan Tourism Agency, Visit Japan Campaign, [Online] disponibil la adresa <http://www.mlit.go.jp/kankocho/en/inbound/vjc.html>, accesat la data de 2 februarie 2011.
10. Japan Tourism Agency, Topics, [Online] disponibil la adresa <http://www.mlit.go.jp/kankocho/en/topics/2010/feb10.html>, accesat la data de 2 februarie 2011.
11. Japan Tourism Agency, White Paper on Tourism în Japan 2008, [Online] disponibil la adresa <http://www.mlit.go.jp/common/000128885.pdf>, accesat la data de 1 martie 2011.
12. Japan Tourism Agency, White Paper on Tourism în Japan 2009, [Online] disponibil la adresa <http://www.mlit.go.jp/common/000128884.pdf>, accesat la data de 2 martie 2011.
13. Japan Tourism Marketing Co., Statistics of Visitors to Japan from Overseas, [Online] disponibil la adresa <http://www.tourism.jp/english/statistics/inbound.php>, accesat la data de 20 martie 2011.
14. Japan Tourism Marketing Co., Statistics of Japanese Tourists Travelling Abroad, [Online] disponibil la adresa <http://www.tourism.jp/english/statistics/outbound.php>, accesat la data de 20 martie 2011.
15. Kotler, P., Haider, D.H. și Rein, I., *Marketing Places: Attracting Investment, Industry and Tourism to Cities, States and Nations*, New York: Free Press, 1993.
16. Leclerc, F., Schmitt, B.H. și Dube, L., „Foreign Branding and Its Effects on Product Perceptions and Attitudes”, 1994, *Journal of Marketing Research*, vol. 31, nr. 2, pp. 263-270.
17. Plumb, I. și Zamfir, A., „New Characteristics of Services within the Knowledgebased Society”, 2010, *Analele Universității Ovidius, Constanța, Seria Științe Economice*, vol. 10, nr. 1, pp.136-140.
18. Popescu, R.I., „National Brand – A Challenge for Romania”, 2007, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, nr. 21E, pp. 86-102.
19. Ursache, M.C., World Travel & Tourism Council sprijină relansarea călătoriilor în Japonia, [Online] disponibil la adresa <http://www.jurnalul.ro/timp-liber/calatorii/world-travel-tourism-council-sprajina-relansarea-calatoriilor-in-japonia-575733.html>, accesat la data de 19 aprilie 2011.
20. Vicente, J., *State Branding in the 21st Century* (Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis), The Fletcher School, 2004.

Instruirea funcționarilor publici: strategii și tehnologii noi

Ce trebuie să știm despre o evoluare publică?

Claudia CRĂCIUN,
doctor în pedagogie, profesor universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Viorica ADEROV,
doctor în filozofie, conferențiar universitar,
șef Catedră culturologie și management artistic,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

SUMMARY

The activity of public functionaries includes diverse performances in public, so the skills of eloquence are extremely needed by them. For the majority of public functionaries the appearances in front of the numerous audience is often stressful if they have never got the training in the skills of eloquence. The authors of this article have the intention to provoke readers to take an interest in some subjects related to the rhetoric (particularities of the types of rhetoric and rules of public performance to use effectively while speaking in public). This knowledge will help public functionaries deliver persuasive discourses.

Pentru mulți oameni evoluarea publică este un eveniment însoțit de emoții și tensiuni în mare măsură, absolut nejustificate. Bineînțeles, responsabilitatea pentru reacția pe care o va provoca evoluarea publică este semnificativă, deoarece definește într-un mod decisiv imaginea persoanei. Totuși noi considerăm că, în mare parte, tensiunile sunt cauzate de faptul că nu suntem suficient de bine informați despre rigorile ce țin de evoluările publice. Cerința prioritară pe care trebuie s-o respecte oricare vorbitor în fața publicului este respectarea particularităților genurilor și speciilor retoricii. În această ordine de idei, cel mai frecvent oamenii se confruntă cu genurile sociopolitic și cotidian care includ speciile pe care le vom caracteriza în continuare.

Referatul sau raportul tratează probleme actuale ce țin de o anumită temă, prezintă aprecierea activității realizate, formulează sarcini pentru viitor, oferă anumite soluții la problema argumentativă.

Una dintre cele mai frecvent întâlnite forme este raportul de activitate. Dacă raportul include activitatea unei singure persoane, el

poate fi rostit liber, ținându-se cont de rigorile speciei (structurat conform formei stabilite și restrâns în limitele timpului atribuit conform agendei). În cazul în care raportul elucidează activitatea unui grup (a unei colectivități) și este elaborat de mai mulți autori, el se dă citirii. Raportul este axat pe problemele colectivității, realizările constatate, deficiențele cu care s-au confruntat colaboratorii, căile de soluționare a problemelor și de depășire a dificultăților. În raport sunt menționați cei mai buni și nominalizați cei care n-au făcut față cerințelor. Raportul are o structură tradițională și rezidă în a răspunde la întrebările: ce s-a făcut, grație cui, ce nu s-a făcut, din vina cui, ce urmează să facem? Pentru a face un raport persuasiv, se utilizează diverse argumente, dar, mai ales, exemplul.

Conferința sau lecția publică constituie o expunere publică, pe o temă dată. Oratorul verbalizează punctul său de vedere la problema abordată, adaptându-se la aria de interese și gradul de competență a auditoriului. Scopul lecției publice este de a iniția, de a informa auditoriul, astfel încât el să cunoască în ce constă problema, cine este preocupat

de ea, ce se face în domeniu, care este rolul său în soluționarea ei sau pentru ce trebuie să cunoască această problemă. Conferința, ca specie a genului sociopolitic, are menirea de a culturaliza publicul, de a lărgi aria de cunoștințe ale acestuia.

Cel (cea) care evoluează cu asemenea conferințe trebuie să țină seama de următoarele cerințe:

- introducerea trebuie să includă argumente care motivează auditoriul (de ce trebuie ca ei să cunoască subiectul abordat);
- problema abordată trebuie structurată în subiecte – componente (întrebări);
- pe parcurs se fac referințe la surse ce oferă o informație mai amplă despre problema abordată;
- materialul este ordonat conform legilor logicii;
- în încheiere se formulează concluzii de ordin aplicativ;
- limbajul trebuie să fie accesibil publicului.

Rezumatul politic este o evoluare publică consacrată unui eveniment concret cu scopul de a comenta (lămuri) semnificația, urmările sale pentru diverse categorii sociale (pentru membrii unui partid, cetățenii unei localități etc.). Rezumatul poate purta un caracter subiectiv, deoarece din start presupune examinarea evenimentului, problemei prin optica formațiunii politice pe care o reprezintă oratorul, astfel putem să ne confruntăm cu situația când unul și același eveniment este comentat totalmente diferit de diverși oratori.

Relatarea constată o formă de comunicare în care se face o decodificare, o dezvoltare, o prezentare (apelând la un tip sau altul de limbaj) a unei realități obiective, fără implicarea celor care participă. Putem lua ca exemplu cuvântul de deschidere a unei convocări, ședințe, conferințe etc. În cadrul acestor relații, vorbitorul specifică succint tema, scopul și obiectivele activității respective. Atenție! La un astfel de eveniment, oratorul trebuie să anunțe în relatarea sa despre prezența reprezentanților diferitelor organizații, formațiuni politice etc.

Discursul este o formă monologică. El presupune emiterea, argumentarea și susținerea unor puncte de vedere și a unor idei inedite. Discursurile sunt practicate frecvent în cadrul

ședințelor, adunărilor, convocărilor, mitingurilor. Este o formă a comunicării în care oratorul nu implică partenerii, dar constată reacția lor prin feed-back (legătura inversă). Mesajul este personalizat la maximum și urmărește scopul de a convinge ascultătorul de justetea celor relatate de vorbitor. Oratorii iscusiți sunt deosebit de atenți cum selectează argumentele și ce limbaj utilizează pentru a se face credibili publicului.

Excepție prezintă **discursul diplomatic**, care constituie prezentarea poziției unui stat, prin intermediul persoanei investite cu asemenea responsabilități (diplomatul). În acest caz, vorbitorul trebuie să fie deosebit de precaut în formulări, astfel ca să lase suficient spațiu pentru diferite explicații în cazul în care va apărea necesitatea. Această specie solicită o pregătire specială pentru vorbitor.

Discursul politic constituie o evoluție a unui politician (lider al unei formațiuni politice, demnitar) în cadrul unor adunări, consfătuiri, congrese consacrate analizei situației politice a țării sau activității unei formațiuni politice.

Discursul în cadrul **adunării** presupune formularea unei teze și, ulterior, argumentarea acesteia pentru a veni în susținerea unei idei, verbalizate, probabil, de un alt orator sau a unui punct de vedere care poate să contravieze celor relatate de antevorbitorii săi. Important este ca ascultătorii să înțeleagă ce susține sau combate oratorul.

Cel care evoluează cu un discurs în cadrul unei **convocări**, are scopul de a se pronunța în favoarea unei idei, pentru luarea unei decizii sau invers. Important este ca auditoriul să înțeleagă care sunt argumentele în susținerea opiniei promovate sau care sunt argumentele ce combat opinia adversarului.

Alocuțiunea este o intervenție succintă susținută de un vorbitor într-un context comunicational, având drept scop ilustrarea unui punct de vedere. De exemplu, în cadrul unei adunări, vorbitorul face o propunere, pe care o formulează în alocuțiunea sa, însoțind-o de argumentele necesare. În cazul alocuțiunii, argumentarea nu este atât de riguroasă ca în discurs, ci poate fi redusă doar la unele exemple persuasive. Drept element persuasiv în alocuțiune poate servi și emotivitatea oratorului.

Alocuțiunea militaro-politică se rostește în cadrul unei festivități consacrate unor evenimente semnificative pentru țară. Poartă caracter patriotico-civic și se caracterizează prin tonalități patetice și adresări cu îndemnuri la fapte eroice.

Alocuțiunea la miting. Mitingul are scopul de a crea o anumită atitudine rațională și emoțională a celor prezenți față de un eveniment, persoană, fenomen. Astfel, discursul celui care evoluează în fața mulțimii trebuie să fie nu numai argumentat, ci și emotiv. Pentru ca acest discurs să fie persuasiv, să molipsească publicul, mesajul oratorului trebuie să aibă o enormă încărcătură emoțională. Oratorul vorbește liber (nu citește), folosind un ton emoționant, chemând sau îndemnând asistența la o anumită acțiune. Mesajul poartă un caracter agitator. Frazele sunt scurte. Cuvintele sunt alese. Sunt acceptate figuri de stil. Oratorul formulează întrebări directe sau retorice, utilizează metafore, epiteze, comparații, građații. Asemenea discursuri sunt finalizate cu o formulare concretă a îndemnului adresat ascultătorilor. Cu regret, actualmente, în cadrul unor mitinguri constatăm evoluări care includ insulte, atacuri la adresa unor personalități, fapt condamnat pentru asemenea manifestări. Limbajul evoluărilor în cadrul unui miting poate fi accesibil, dar în dimensiunile decenței și rigorilor acceptate pentru un om politic.

Povestirea este forma cea mai amplă a comunicării, în care se folosesc cele mai diverse modalități, care actualizează sentimente, emoții, cunoștințe anterioare. Practic, oratorul are scopul de a aduce la cunoștința publicului propria atitudine cu privire la anumite situații, evenimente, probleme pe care acesta le cunoaște. Relevanța survine în urma dezvăluirii ei prin optica proprie a vorbitorului. Povestirea are o structură flexibilă, poartă un caracter personal. Oratorul poate apela la umor, ironie, patos etc.

Interpelarea se constată în situația în care oratorul cere partenerilor o mai bună concizie în anumite probleme, pe anumite domenii. De exemplu, în cadrul unei ședințe se solicită o lămurire mai detaliată a unei idei formulate de unul dintre vorbitori sau o explicație prin care să se arate care sunt motivele pentru care s-a procedat într-un fel sau altul.

Dialogul este schimbul de mesaje între participanții cu un statut egal de furnizori de informație (evoluarea în cadrul unor „Tribune ale opiniei publice”, „Mese rotunde”, „Dialoguri televizate”). Prezența interlocutorilor la desfășurarea dialogului impune comunicării orale două caracteristici importante, poate chiar definitorii: spontaneitatea și afectivitatea (vorbitorul improvizează și trebuie să pună mult suflet în relatare). În urma dialogului, cei prezenți vor preciza care este poziția/opinia fiecăruia dintre oratori.

Dezbateră este comunicarea în care nu sunt implicate structuri evaluative și este destinată clarificării și aprofundării unor idei. Dezbateră confruntă opinii, idei pentru a verifica care este cea mai argumentată. În cadrul dezbaterilor, oratorii apelează la diverse argumente și contraargumente pentru a-și promova propriile idei. Este un gen complex, deoarece implică emotivitatea și orgoliul individului. Oricare participant trebuie să fie precaut pentru a nu comite atacuri la persoană, ofense, insinuări.

O deosebită atenție din partea oratorilor solicită dezbaterile din cadrul **meselor rotunde**. În primul rând, mulți participanți la asemenea activități nu cunosc specificul acestei forme. Masa rotundă întrunește persoane diferite din punctul de vedere al posturii sociale și al domeniului de activitate pentru ca prin discursurile susținute să fie posibilă identificarea diverselor opinii și optici de examinare a problemei. Cu toate acestea, toți participanții la masa rotundă au statut egal ca furnizori de informație. Inclusiv moderatorul are un rol mai mult protocolar: să prezinte participanții, să solicite anumite concretizări, să le ofere pe rând cuvântul. Astfel, fiecare participant se străduiește să formuleze persuasiv discursul său, în care poate să includă argumente care pot pune la îndoială (sau chiar anihila) unele afirmații ale partenerilor. Nu va face însă în mod direct, judecăți apreciative ale relațiilor colegilor (de exemplu: afirmațiile dvs. sunt niște aberații! Ele nu corespund realității!). În cadrul meselor rotunde sunt inadmisibile atacurile la persoană (de exemplu: Sunteți un birocrat!). În dezbaterile din cadrul mesei rotunde argumentul este cel care răstoarnă structura logică a unui partener.

Seminarul este o formă de comunicare sub formă de dialog, care implică structuri evaluative. Seminarul are o agendă strict definită, în care sunt specificați vorbitorii și timpul acordat fiecăruia. Seminarul este condus de o persoană abilitată cu anumite atribuții (să ofere cuvântul, să prezinte vorbitorii, să nu admită depășirea timpului preconizat pentru fiecare vorbitor etc.). Este un centru autorizat de comunicare și conduce schimbul de mesaje.

De exemplu, juriștii sunt convocați pentru un schimb de experiență la problema implementării unei noi legi. După relatarea fiecărui vorbitor, cei prezenți îi adresează întrebări și fac aprecieri din punctul de vedere al utilității celor constatate. Seminarul se finalizează cu anumite concluzii, acceptate de participanți. Deseori sunt invitați specialiști într-un domeniu pentru a face o relatare sau chiar pentru a susține o prelegere pentru participanții la seminar. Scopul seminarului este de a instrui și de a trasa un anumit program de acțiuni.

Deseori sunt confundate seminarele cu trainingurile frecvent practicate actualmente la noi în țară. Seminarul presupune convocarea unor persoane competente în problemă, care prin schimbul de opinii efectuat structurează o problemă sau identifică soluții. Trainingul are menirea să instruiască (să dezvolte anumite deprinderi și aptitudini) la anumite persoane. Deci seminarul convoacă pe cei care cunosc problema, iar trainingul pe cei care abia urmează să se descurce în temă.

Alocuțiunea de felicitare constituie o succintă evoluție publică în care oratorul felicită o persoană sau un colectiv de persoane cu un anumit prilej (jubileu, distincție, inaugurare etc.). Se caracterizează prin tonalități festive, patetice, limbaj select, utilizarea unor figuri de stil, emotivitate. Prin alocuțiunea de felicitare trebuie să se specifice inclusiv evenimentul și urarea adresată celor care participă la eveniment.

Alocuțiunea de elogiare este o cuvântare succintă în care sunt menționate meritele deosebite ale unei persoane. În cazul în care persoana este prezentă, i se adresează urări de bine, succese, prosperitate etc. De asemenea, este folosită o tonalitate festivă, patetică, limbaj select, utilizarea unor figuri de stil, emotivitate.

Toastul este o urare succintă, laconică, rostită în cadrul unei petreceri/recepții. În cazul unei recepții oficiale, conform protocolului, toasturile se rostesc, de obicei, spre finalul evenimentului (la desert). Constituie o excepție recepțiile de inaugurare în cadrul cărora primul toast se rostește la începutul festivității. Atunci când se așteaptă un răspuns din partea unuia dintre participanții de onoare (un înalt demnitar sau un oaspete de peste hotare), primul toast este rostit mai înainte (de exemplu, imediat după servirea cărnii) pentru a evita prelungirea programului de masă. Moldovenii obișnuiesc să pronunțe mai multe toasturi, dar ei trebuie să fie conștienți de faptul că protocolul european acceptă doar două.

Un toast trebuie să fie rostit într-un limbaj select cu fraze bine gândite, pe un ton festiv. Cel care toastează îi privește pe cei prezenți, iar dacă felicită pe cineva anume, își îndreaptă privirea înspre acesta. Nu se toastează cu paharul gol. În funcție de ocazie, un toast trebuie să includă următoarele componente:

- un salut adresat oaspetelui de onoare;
- un salut adresat colaboratorilor instituției celebrate sau persoanei omagiate;
- un rezumat al considerentelor care motivează vizita (în cazul oaspeților speciali);
- urări de prosperare la adresa omagiatului, celebraților sau oaspetelui străin, o urare de prosperitate adresată țării acestuia și de fericire pentru poporul său.

Un răspuns se exprimă în mod analog:

- mulțumiri pentru primire;
- specificarea considerentelor care au motivat întâlnirea și afirmarea reciprocității sentimentelor exprimate;
- urări adresate gazdei și urări adresate țării și poporului acestuia.

În cadrul recepțiilor se practică și rostirea **unei alocuțiuni festive**. De obicei, este mai scurtă decât toastul. Spre deosebire de toast, care are un caracter oficial și se pregătește din timp, alocuțiunea este neoficială și se rostește pentru a sublinia importanța evenimentului respectiv și pentru a exprima sentimente de respect și considerație pentru persoana/persoanele în onoarea cărora a fost organizată o asemenea acțiune. Alocuțiunea trebuie să fie

personală și spontană. De regulă, este rostită de una dintre persoanele cele mai importante prezente la ceremonie. Alocuțiunea cuprinde aceleași elemente ca și toastul.

Alocuțiunea funerară este rostită în cadrul ritualurilor funerare. Folosindu-se o tonalitate temperată se constată meritele celui decedat, regretul pe care îl manifestă vorbitorul. Este foarte important ca evoluția să fie sinceră, emoționantă. În alocuțiunea funerară nu se admit note false, ipocrizie, nesinceritate.

Este demn de menționat că, oricât de riguros a pregătit oratorul discursul, evoluarea în fața publicului solicită anumite modificări, în funcție de reacțiile auditoriului.

În procesul evoluării publice, oratorul, pe lângă faptul că-și amintește textul redactat, trebuie:

- să urmărească reacțiile auditoriului;
- să constate ce anume determină aceste reacții (nu au înțeles, nu acceptă, nu este interesant etc.);
- să modeleze mesajul în funcție de constatările făcute;
- să-și adapteze mesajul la necesitățile auditoriului;
- să-și adapteze repertoriul propriu (limbajul) pentru a fi înțeles de auditoriu;
- să fie persuasiv.

Pentru ca o evoluare în fața publicului să fie convingătoare, recomandăm să se țină seama de câteva reguli impotante.

Fii operativ! Ține seama de faptul că orice întrunire, ședință, proces sustrage un anumit număr de persoane de la alte activități, mai importante, eventual, decât lucrurile supuse dezbaterii în acest auditoriu.

Vorbește tare, articulează sunetele pentru a fi auzit de toți cei prezenți! Vorbitorii care bombănesc sub nas sunt chiar nocivi, deoarece plictisesc pe cei prezenți și îi fac să creadă că subiectul abordat de acesta are o importanță minoră pentru activitatea lor.

Adresează mesajul celor aflați în sală! Se mai întâmplă ca vorbitorii să adreseze mesajele doar președintelui ședinței, creând, astfel, celor prezenți senzația că pe ei nu-i vizează. Este neadecvată și obișnuința unora de a adresa mesajul doar celor care se află în primele rânduri. Pe parcursul unei luări de cuvânt, vorbitorul trebuie să-și îndrepte privirea pe rând

spre toate grupele de ascultători, contribuind, astfel, la actualizarea atenției acestora.

Fii sincer în cele relatate! Dacă vom conta pe ideea că vom putea păcăli ascultătorii, există toate șansele că ei își vor da seama de acest lucru. Chiar dacă mesajul verbal va fi convingător, anumite gesturi sau priviri ne vor trăda intențiile. Omul simte deosebirea dintre sinceritate și onestitate, pe de o parte, și demagogie sau mistificare, pe de altă parte. Dacă sunt subiecte despre care nu vrei să vorbești, recunoașteți acest fapt și ascultătorii vă vor înțelege.

Convinge ascultătorii că cele relatate sunt interesante pentru ei! Argumentează ascultătorilor necesitatea cunoașterii celor relatate de tine, pentru a-i motiva și a le crea convingerea fermă că informația, acțiunile, schimbările pe care le propui îi avantajează. Este contraindicată modalitatea unora de a utiliza frecvent într-un discurs frazele: "Eu aș vrea... Mie mi se pare că voi... Eu sunt convins că trebuie să...", deoarece ele îl fac pe ascultător să creadă că cei aflați în sală nici nu sunt vizati. Sunt binevenite formulele de tipul „Pentru dvs. este util să...”, „Probabil, dvs. vă puneți întrebarea...”

Personalizează mesajul, adaptează-l în funcție de ascultători! Vobește în limbajul acceptat și utilizat de cei prezenți. Selectează argumentele care sunt logice anume pentru cei care ascultă. Alege expresiile utilizate, ținând cont de stilul și sensibilitățile proprii celor care ascultă și ei vor aprecia discursul. Nu este neapărat nevoie să menții tonalitatea oficială pe parcursul întregii evoluări. O glumă, un exemplu nostim destind atmosfera și fac mesajul mai clar.

Controlează-ți atitudinile și comportamentele! Această regulă privește folosirea eficace a comportamentelor și atitudinilor care influențează credibilitatea argumentelor. Se poate face distincție între comportamente favorabile (pozitive) și comportamente nefavorabile (negative).

Comportamente favorabile: calmul, echilibrul, vorbirea clară și hotărâtă, entuziasmul ponderat de realism, gesticulația controlată, formularea doar a acelor promisiuni care pot fi îndeplinite, explicarea cu grijă și amabilitate a detaliilor, până ajung să fie înțelese de inter-

locutori, etalarea cu modestie a unor cunoștințe vaste privind situația și aria de referință etc.

Comportamente nefavorabile: irascibilitatea, patetismul fals și entuziasmul exuberant, gesticulația exagerată, explicațiile superficiale și defectuoase, interlocutorul, formularea de promisiuni extravagante, ridicarea de pretenții exagerate, vorbirea prea ezitantă etc.

Finalizează frumos discursul! Modul în care finalizați discursul este foarte important pentru impresia pe care o veți crea ascultătorilor. În mod obișnuit, veți lăsa o impresie bună dacă la finalul luării de cuvânt veți face un rezumat al celor propuse. Dacă sunteți în deficit de timp, puteți să conchideți cu fraze de genul: "În încheiere vreau să propun...; Rezumând, propun să...; Propunerile specifice pe parcursul discursului vor contribui la..."

Evident, oratorii experimentați știu să finalizeze un discurs folosind o notă majoră, creând, astfel, în rândul ascultătorilor o atitudine pozitivă în raport cu persoana sa.

Respectă timpul celor prezenți! Este tragică situația când vorbitorul bate apa în piuă, vorbește mai mult decât prevede regulamentul, repetă cele spuse de vorbitorii anteriori. Publicul va fi recunoscător unui orator, care a relatat succint ce-a vrut să spună, făcând economie de timp și niciodată nu va fi tolerant față de un vorbitor care irosește timpul.

Evaluează numai atunci, când ai ce spune acestui public! Oricare ar fi situația, nu ieșiți la o tribună, dacă nu aveți ce spune publicului. Mai mult ca aceasta, trebuie să știți a spune nu numai lucruri utile pentru acest public, dar și în limbajul pe care ei îl pot percepe, înțelege. Nimic mai umilitor decât să urmărești un vorbitor în fața publicului care nu știe singur ce vrea să spună.

Țineți cont de cele relatate și în acest caz evoluările Dvs. în fața publicului vor deveni un prilej de satisfacție, bucurie pentru activitatea pe care o prestați.

BIBLIOGRAFIE

1. Dorogan M. *Curs de elocință*. Chișinău: ARC, 1995.
2. Ghideanu T. *Retorica*. Iași, 1993.
3. Grossu S. *Retorica. Note de curs*. Chișinău: USM, 2006.
4. Gusti D. *Retorică pentru tinerimea studioasă*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980.
5. Mihai G. *Retorica tradițională și retorici moderne*. București: All, 1996.
6. Morărescu Maria, Sadovei Larisa, *Arta discursului public și comportamentul primarului în societate // Ghidul primarului*. - Chișinău: SC Tehnologii intelectuale", 2000.
7. Аникин В. И. *Риторика. Курс лекций*. Кишинэу, 1997.
8. Дювуа Ж. и др. *Общая риторика*. М., 1986.
9. Иванова С. *Специфика публичной речи*. М., 1995.

Prezentat: 05 martie 2012.

E-mail: claudiacra@mail.ru

Analiza content utilizată în practica sistemului de sănătate

Lilia MORARU,
doctor în științe medicale, doctor în științe psihologice,
Centrul Național de Management în Sănătate

SUMMARY

The article describes how the content analysis can be applied to medical researches, for example, in determination of the psychosocial criteria of the personality of a manager or medical physician etc.

Key words: *content analysis, psychosocial criterias, evaluation, strategies, social analysis.*

Introducere. Analiza content, utilizată în diverse domenii mass-media și comunicare, relații publice, marketing, am încercat s-o folosim în studiile medicale psihosociale, dat fiind faptul că această analiză este, conform tipului său, o metodă a științelor empirice pozitive.

M. M. Nazarov [8] consideră că „analiza content este valabilă în evaluarea obiectivă a informației, fenomenelor și evenimentelor” – formă controlabilă a studiilor. O. T. Manaev [5] ne recomandă această analiză ca „metodă de bază în studiile politicienilor și strategiilor, eficacitatea acestora”. S. I. Grigoriev [6] determină cuvântul „content” ca și conținut, iar „analiza content – ca metodă de colectare a datelor despre fenomenele sau procesele găsite în documente”.

I. Dmitriev [1] consideră că analiza content „este metoda formalizată de studiu a informației grafice sau a textelor, prin trecerea informației studiate în indicatori cantitativi și studiul statistic al acestora”. O. T. Manaev [5] mai determină faptul că analiza content „este o analiză calitativ-cantitativă preluată din documente cu scopul măsurării diverselor fapte și tendințe, reflectate în aceste documente”.

Până la ora actuală am utilizat această metodă în analiza literaturii medicale, ordinelor ministeriale, analiza textelor lingvistice (limba, structura, ritmul, intenția) medicale, tezele de doctorat, evaluarea diverselor efecte, a protocolurilor clinice.

Analiza content, în opinia lui, S. I. Grigoriev

permite identificarea proceselor care adesea par să dispară și să determine esența socială. Este un „procedeu ce exprimă strictete, formalizare, sistematizare”. [6] Este determinată spre descrierea conținutului esențial, cantitativ și calitativ, simbolic, fixarea caracteristicilor obiective.

Permite implementarea studiului în context social, dezvoltarea logicii acestuia ca manifestare și ca evaluare a vieții sociale. Capacitatea de sistematizare a analizei content permite determinarea categoriei de analiză, noțiunile-cheie, unitățile de măsurare ca sens, indicatorii empirici, determinați prin obiectivele studiului și definirea rezultatelor căpătate.

Am ales această analiză datorită categoriilor pe care le utilizează: relevanța și concordanța cu problemele în domeniu, capacitatea de cuprindere a volumului fenomenelor, de a reflecta cât mai complex sensul noțiunilor; identifică calitățile psihosociale în sens opus; permite consensul dintre experți, este valabil în studiile multidisciplinare; permite procedee și rezultate sigure, ce corespund normalității lui Gauss, veridicității și siguranței statistice și permite determinarea unităților de măsură, excludere subiectivă, uneori este unica metodă de informare, permite determinarea frecvenței (regularitatea) fenomenelor, utilizarea prin câteva unități de măsură și formele de interacțiune dintre criterii, selecția și clarificarea datelor.

B. Berelson [9] apreciază analiza content ca fiind un procedeu de descriere obiectivă, sistematică, cantitativă și calitativă a conținutului procesului de comunicare. Cu această metodă se poate determina gradul de corespundere cu scopul, studiul legăturilor sistemice.

În articolul de față ne-am pus drept scop determinarea calităților psihosociale ale personalităților resurselor umane medicale prin utilizarea analizei content.

Pentru aceasta ne-am trasat următoarele obiective:

- elaborarea chestionarului inițial, de determinare a calităților psihosociale;
- efectuarea analizei content;
- ierarhizarea;
- determinarea coeficienților ierarhici;
- elaborarea testului de selecție și distribuție a resurselor umane.

Material și metode. Drept obiect al analizei content au fost medicii-șefi de spitale, adjuncții lor, șefii de secție, asistentele medicale-șefe și medicii unor specialități. Pentru aceasta a fost lansat un chestionar simplu cu întrebarea: ce calități psihosociale trebuie să posedă, în opinia D-voastră, un conducător în sistemul de sănătate etc. Acest chestionar a fost lansat la nivelul medicilor-șefi, al colaboratorilor și populației, procedeu cerut cu strictețe în psihologie, ca posibilitate de elucidare mai corectă a tuturor verigilor în studiile date.

Răspunsurile includeau 22 – 40 de calități, multe dintre care se repetau sau aveau același sens.

Pentru identificarea calităților reale a fost aplicat următorul plan:

- elaborarea clasificatorului;
- protocolarea și identificarea fișelor;
- elaborarea matriței calificării;
- elaborarea instrucțiunilor și instructajul experților;
- registrele.

Drept clasificator al analizei content a fost tabelul colector în care au fost fixate toate categoriile, analiza, unitățile de analiză. Clasificarea a fost corelată cu acest chestionar, în care categoriile analizei jucau rol de întrebări, iar unitățile de analiză – drept răspuns și a fost un document metodic de bază, ce a determinat conținutul și celelalte instrumente ale metodei.

Procesul-verbal a conținut datele despre document, volum, rezultatele analizei (număr cazuri), determinarea unităților de analiză, concluzii pe categorii. Analiza content a fost efectuată în mod individual de către experți după care s-a comparat rezultatul.

Carta de înregistrare este o matrice codificată în care s-au fixat unitățile calculate, unitățile analizate fiecărui chestionar. Formalizarea analizei content și complexitatea instrumentelor acesteia sperie, dar reduce euristica.

Fiecare expert a primit instrucțiunile și explicațiile asupra problemelor selecției. Calculul și selecția au fost făcute manual, dar și prin formula coeficientului lanis de control al valorilor pozitive și negative conform formulei:

$$F2 \quad F.n$$

$$C \text{ ----- unde:}$$

$$F t$$

C – numărul valorilor pozitive;

n – numărul valorilor negative;

F – volumul și conținutul textului;

t – volumul textului analizei.

Rezultate. Categoriile analizei content au fost epuizate (au cuprins toate părțile componente, au determinat toate obiectivele studiului), s-a ajuns la consens, au corespuns scopului pus în fața studiului. Astfel, au fost determinate 23 de calități psihosociale pentru medicii-șefi și mai multe pentru asistenta-șefă.

În timpul studiilor, a fost stabilit prin metode statistico-matematice faptul că aceste calități sunt de sine stătătoare în mod ierarhic, dar corelează între ele, creând o calitate nouă ce nu depinde de celelalte, o calitate integrativă, globală, capacitatea de a fi medic, manager, asistentă medicală-șefă etc.

Probele rezultatelor analizelor content la normalitate, validitate și siguranță au demonstrat corectitudinea, amploarea și valoarea acestei analize, procedeu continuat mai târziu în selecția și determinarea personalităților resurselor umane medicale, precum și evaluarea gradului de dezvoltare a acestora.

Concluzii. Analiza content ocupă un rol însemnat în studiile psihosociale ca metodă de bază, baterii de metode (de exemplu, în evaluarea eficacității funcționării subdiviziunilor unor spitale), drept metode adăugătoare sau de estimare (de exemplu, în clasifica-

rea răspunsurilor la chestionarele deschise).

Nu toate chestionarele și documentele pot deveni obiect de analiză content. Sunt identificate acele studii care prin analiza content pot avea drept rezultat caracteristicile necesare

sau rezultatele statistic semnificative, în determinarea elementelor procesului de comunicare, studiile psihosociale retrospective; cu scopul clarificării și prelucrării rezultatelor altor metode în studiul literaturii de specialitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Дмитриев С. И. Контент-анализ: сущность, задачи, процедуры. М.: 2005.
2. Большой психологический словарь. Под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. М.: 2004.
3. Методологические и методические проблемы контент-анализа. Вып. 1-2. М.: 1973.
4. Методы анализа документов в социологических исследованиях. М.: 1985.
5. Манаев О. Т. Контент-анализ – описание метода. М.: 2003.
6. Григорьев С. И. Проведение контент-анализа. Алтайский ун-т. 2000.
7. Манаев О. Т. Контент-анализ как метод исследования. Социология. М.: 2003.
8. Назаров М. М. Контент-анализ медиа текстов. М.: 2004.
9. Berelson B. Content Analysis in Communication. Research Glencol II Free Press, 1952.

Prezentat: 14 februarie 2012.

E-mail: liliamorari28@yahoo.com

Relații internaționale și integrare europeană

Situația demografică de pe mapamond și evoluția populației Republicii Moldova

Orest TĂRÎȚĂ,
*doctor în politologie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova*

SUMMARY

This article deals with the evolution of the world demographic tendencies, ominous demographic situation in Europe, indices of fruitfulness in different countries and the evolution of the number of inhabitants on the world map in the future.

Much attention has been paid to the dynamics of the population in the Republic of Moldova since Independence, the process of depopulation in localities, birth rate, migration, ageing of the population and national demographic expectation.

The author also speaks about the necessity of scientific research in the demographic field and supports orientations of the demographic policies in practice according to the vital needs of the country and its social-economic development.

Un studiu al ONU din 2010 consideră că populația Terrei, care numără în prezent 7 miliarde de locuitori, va atinge în anul 2025 8 miliarde, către anul 2050 ea va constitui 9 miliarde 300 milioane, iar la sfârșitul secolului al XXI-lea – circa 10 miliarde 125 milioane de oameni. Țările se divizează de pe acum în țări cu fertilitate înaltă, medie și joasă.

La nivel mondial, India va avea în 2050 cei mai mulți locuitori, depășind China la acest capitol în anul 2025. China va ocupa locul secund, în timp ce SUA se vor menține pe poziția a treia, deși vor înregistra o creștere a populației cu circa 115 milioane de locuitori. India și China vor rămâne unicele țări de pe mapamond care vor depăși un miliard de locuitori.

Creșteri spectaculoase ale numărului de locuitori se vor înregistra, până în 2050, în Etiopia și Nigeria. Se estimează o triplare a populației etiopiene, de la 91 de milioane de locuitori, în prezent, la 278 de milioane în 2050. Nigeria are în prezent 166 de milioane de locuitori, dar, în următoarele 4 decenii, populația sa va crește cu 236 de milioane, ajungând la 402 milioane de locuitori.

Cu toate acestea, rata natalității va scădea în două dintre cele mai influente puteri economice și politice ale lumii, Rusia și Japonia. Ocupante ale locurilor 9 și 10 în topul numărului de locuitori, în prezent, acestea vor ajunge în următoarele 4 decenii să ocupe locurile 16 și 17. Rusia va înregistra o scădere dramatică a numărului de locuitori de la 139 de milioane la 109 milioane de locuitori în 2050. Este o scădere de 21%, adică mai mult decât a pierdut Rusia în cel de-al Doilea Război Mondial. Declinul demografic al Rusiei nu este pus doar pe seama natalității scăzute, o a doua cauză la fel de semnificativă fiind rata ridicată a mortalității.

În etapa actuală se înregistrează declinul natalității în unele dintre țările dezvoltate, precum China, în timp ce altele experimentează o creștere neglijabilă a numărului de locuitori. Prin urmare, explozia demografică din China a mai încetinit.

Unele dintre țările vest-europene, care au înregistrat, în anii anteriori, rate tot mai scăzute ale natalității, au înregistrat o ușoară creștere. Spania și Italia, de exemplu, sînt pe lista țărilor europene care au marcat o creștere a

populației, însă, cel puțin în Italia, se apreciază că această creștere se datorează mai degrabă imigranților.

În cazul țărilor europene este vorba de fluctuații, respectiv de creșteri și scăderi alternative ale numărului de locuitori, ceea ce înseamnă că nu este de așteptat o creștere constantă în anii următori.

Topul celor 10 țări cu cel mai mare număr de locuitori, în prezent, include: China (1,337 milioane), India (1,189 milioane), SUA (311 milioane), Indonezia (246 milioane), Brazilia (203 milioane), Pakistan (187 milioane), Nigeria (166 milioane), Bangladesh (159 milioane), Rusia (139 milioane) și Japonia (127 milioane).

Pentru 2050, Biroul de Recensămînt american a estimat următorul top al țărilor cu cel mai mare număr de locuitori: India (1.657 milioane), China (1.304 milioane), SUA (423 milioane), Nigeria (402 milioane), Indonezia (313 milioane), Pakistan (291 milioane), Etiopia (278 milioane), Brazilia (261 milioane), Bangladesh (250 milioane) și Filipine (172 milioane).

Cît privește evoluția populației Republicii Moldova în următoarele patru decenii, aceasta nu este deloc îmbucurătoare. Populația va continua să scadă în continuu, ceea ce va avea repercusiuni negative asupra dezvoltării socioeconomice a țării și a stabilității sale în timp, lucru confirmat de mai multe studii și cercetări științifice.

În 1989, în Moldova erau circa 4 milioane de oameni, iar în 2004 – 3,5 milioane, pe cînd prognoza pentru 2050 este de 2,5 milioane. Lumea pleacă din țară nu din cauza lipsei locurilor de muncă, ci din cauza salarizării mici.

Biroul Național de Statistică informează că la începutul anului 2011 în Republica Moldova locuiau 512,3 mii persoane în vîrstă de 60

ani și mai mult, dintre care mai mult de jumătate (60,5%) sînt femei. Două treimi din numărul total al persoanelor în etate locuiesc în mediul rural. În funcție de vîrstă, s-a stabilit că fiecare a patra persoană este în vîrstă cuprinsă între 60-64 ani, iar 14,1% sînt persoanele care au mai mult de 80 ani.

La 1 ianuarie 2011, mun. Chișinău înregistra 785 mii de locuitori, dintre care 368 mii de bărbați și 416 mii femei; 105 persoane cu vîrsta de 95-99 de ani și doar 3 persoane care au împlinit vîrsta de 100 de ani (doi bărbați și o femeie). Mun. Bălți avea 148 mii de locuitori, dintre care 68 mii de bărbați și 80 mii de femei; 7 persoane de peste 100 de ani (doi bărbați și cinci femei). În UTA Găgăuzia locuiau 160 mii de persoane, inclusiv două cu vîrsta peste 100 de ani.

Cele mai populate raioane ale RM sînt: Orhei (125,9 mii de locuitori), Cahul (124,8 mii), Hîncești (122,0 mii), Ungheni (117,4 mii).

Cel mai mic număr al populației se atestă în raioanele: Basarabeasca (29,4 mii), Dubăsari (35,2 mii)

Taraclia (44,4 mii), Șoldănești (43,6 mii), Rezina (52,9 mii), Leova (53,8 mii).

Prezintă interes Studiul ASEM „Impactul migrației populației asupra situației demografice în Republica Moldova, 2005, cu o perspectivă a situației pînă în anul 2020 conform căreia se conturează vădit reducerea ponderii grupelor de vîrstă tînăra a populației. Studiul proiectează reducerea esențială a efectivului în grupa de vîrstă de 0-4 ani, ca rezultat al scăderii natalității. Dacă în 2005 ponderea grupului de vîrstă 10-19 ani constituia 30,7 % din totalul populației, atunci în 2020 – doar 19,5%. Deci se va micșora cu 36% față de anul 2005 (vezi tabelul de mai jos).

Tabelul nr. 1. Prognoza evoluției populației Republicii Moldova în perioada anilor 2010-2020

	Total		Mediul urban		Mediul rural	
	Mii locuitori	În % față de anul 2005	Mii locuitori	În % față de anul 2005	Mii locuitori	În % față de anul 2005
2010 Varianta II	3297,3	97,4	1277,2	97,6	2026,2	97,5

Varianta I	3293,6	97,3	1277,1	97,6	2016,5	97,1
2015						
Varianta II	3262,6	96,4	1273,9	97,3	1988,8	95,7
Varianta I	3228,6	95,4	1247,5	95,3	1981,1	95,4
2020						
Varianta II	3189,8	94,2	1277,3	97,6	1912,5	92,1
Varianta I	3164,4	93,5	1222,7	93,4	1941,7	93,9

În tabelul care urmează observăm o creștere a ponderii populației de peste 60 de ani de la 14% în 2005 la 19,1 în 2010. Procesul îmbătrânirii populației devine și mai pronunțat.

Tabelul nr. 2. Structura pe grupe de vârste a populației Republicii Moldova

Grupa de vârstă, anii	2005		2010		2020		Anul 2020 în procente față de anul 2005
	Mii locuitori	%	Mii locuitori	%	Mii locuitori	%	
0-4	173,9	5,1	165,9	5,0	144,3	4,5	83,0
5-9	227,9	6,7	166,5	5,0	152,6	4,8	67,0
10-14	298,9	8,8	219,7	6,7	160,9	5,0	53,8
15-19	342,8	10,1	291,5	8,8	153,6	5,2	47,7
20-24	300,4	8,9	331,4	10,0	213,3	6,7	71,0
25-29	273,7	8,1	291,5	8,8	282,9	8,9	103,4
30-34	209,7	6,3	264,1	8,0	321,1	10,1	153,1
35-39	220,1	6,5	201,4	6,3	281,9	8,8	128,1
40-44	272,6	8,0	210,3	6,3	252,4	7,9	92,6
45-49	252,3	7,4	254,4	7,6	189,6	5,9	74,9
50-54	230,5	6,8	235,1	7,1	194,9	6,1	84,2
55-59	110,4	3,3	210,4	6,3	224,5	7,0	203,3
60-64	141,1	4,2	94,6	2,9	211,3	6,6	149,8
65-69	120,8	3,6	121,4	3,7	175,4	5,5	146,0
70-74	99,0	2,9	97,6	3,2	56,4	1,8	57,0
75-79	65,0	1,9	72,3	2,2	79,3	2,5	122,0

80-84	32,5	1.0	46,8	1,4	54,5	1,7	167,7
85 și peste	13,8	0,4	22,4	0,7	30,8	1,0	223,2
Total	3385,5	100	3297,3	100	3189,8	100	

Conform viziunii specialiștilor expuse în Cartea Verde și în cadrul proiectărilor demografice până în anul 2050, realizate de savanții AȘM, în Republica Moldova populația vîrstnică **este în continuă creștere** și această tendință se va menține în continuare. Merită a fi remarcat faptul că proiectările demografice respective necesită a fi apreciate ca o prognoză de avertisment în sensul potențialelor riscuri în cazul în care vor fi menținuți factorii de influență și evoluția populației va avea aceeași dinamică negativă.

În vederea proiectărilor demografice pe termen lung savanții Academiei au înaintat următoarele ipoteze ce țin de 3 scenarii de evoluție demografică până în anul 2050.

Scenariul I – pesimist - presupune menținerea indicatorilor principali ai mișcării naturale a populației (natalitatea și mortalitatea) la nivelul anului 2008: rata totală de fertilitate (RTF) 1,268 copii per femeie de vîrstă fertilă; speranța de viață la naștere pentru bărbați - 65,12 ani, pentru femei - 73,08 ani.

Scenariul II – moderat-pesimist - presupune suspendarea reducerii ratei natalității și o creștere ușoară a acesteia până la 1,5 în anul 2050, înaintată ipoteza de menținere a modelului actual al comportamentului reproductiv, cu tendința de creștere a vîrstei medii a mamei la naștere (pînă la 27 ani în anul 2050) și deplasarea natalității spre vîrstele mai mari și de creștere nesemnificativă a natalității în grupele de vîrstă de 25-29 și 30-34 ani. Către anul 2050 indicatorii mortalității se vor reduce lent, ceea ce va determina o creștere nesemnificativă a speranței de viață la naștere pînă la 69 ani pentru bărbați și 76 ani pentru femei.

Scenariul III – optimist – se bazează pe ipoteza creșterii nivelului natalității pînă la 1,5 în anul 2025 și 1,8 în anul 2050, ceea ce presupune îmbunătățirea situației socioeconomice în țară, creșterii nivelului de trai, promovării politicilor de stimulare a natalității, reducerii mortalității și refluxului migratoriu.

În mod teoretic, se prevede scăderea mortalității, în special, la populația în vîrstă aptă de muncă și creșterea valorilor speranței de viață la naștere de la 65,12 pînă la 68,72 ani în anul 2025 pentru bărbați și de la 73,08 pînă la 75,88 ani pentru femei, iar către anul 2050 – pînă la 74 ani pentru bărbați și 80 ani pentru femei.

Toate trei scenarii au fost elaborate pentru populația de tip închis, cu intervalul de un an, *fără a lua în calcul migrația*.

În perioada de proiecție numărul populației va fi în scădere continuă, chiar dacă rata fertilității va fi în creștere. Conform scenariului I (pesimist) efectivul populației țării poate să se micșoreze cu un milion de locuitori, constituind la sfîrșitul perioadei de proiecție 2596,2 mii de locuitori (scenariul II – 2830,8 mii, scenariul III – 3129,8 mii). Scăderea esențială a numărului populației se va înregistra, în special, după anul 2026.

În paralel cu scăderea natalității, se va aprofunda și procesul de îmbătrînire demografică a populației. Dacă fertilitatea se va menține la nivelul anului 2008 de 1,27 (scenariul I – pesimist), către anul 2050 raportul între cele trei grupe mari de vîrstă (copii, adulți și vîrstnici) se va modifica semnificativ, ponderea persoanelor în etate ajungînd să constituie 30,3 la sută în structura generală a populației. Totodată, se va reduce drastic ponderea copiilor în structura populației, pînă la 11,8%.

Reducerea esențială a efectivului populației în vîrstă aptă de muncă va începe după anul 2030, odată cu pătrunderea generațiilor mici născute după anul 1990.

Pe perioada anilor 2011-2012 ponderea populației în vîrstă aptă de muncă în structura populației va fi în creștere neesențială, stabilindu-se în limitele de 66,4-66,6%, datorită efectului de cohortă, cînd din populația activă vor ieși generațiile puțin numeroase din anii celui de-al Doilea Război Mondial și vor intra generațiile mai mari născute între anii 1985-

1990. În continuare, efectivul populației în vîrstă aptă de muncă se va reduce, în special după anul 2030, odată cu pătrunderea generațiilor puțin numeroase născute după anul 1990, micșorîndu-se în mod esențial populația activă de 15-24 ani și 25-39 ani, dar se vor majora grupele de vîrstă de 40-60 ani.

Menținerea natalității la un nivel scăzut va determina și evoluția populației de vîrstă școlară. Dacă în anul 2008 populația de vîrstă școlară și preșcolară de 3-23 ani constituia 1113,9 mii persoane, atunci către anul 2015 (conform scenariului I – pesimist) numărul acestora se va micșora pînă la 891,3 mii, în 2020 – 803,2 mii, 2030 – 707,8, iar către 2050 – 468,2. Reducerea la jumătate a populației de vîrstă școlară va influența întregul sistem educațional, avînd implicații importante asupra vieții economice și sociale. Generațiile puțin numeroase născute după anul 1990 vor deține, după anii 2020-2030 poziția centrală atît în populația de la care vor proveni viitorii copii ai țării, cît și în populația economic activă.

În concluzie, accentuarea procesului de îmbătrînire a populației pe parcursul următoarelor 2-3 decenii nu poate fi evitată, de aici rezultă obiectivul principal al politicilor în domeniul demografic care va consta în acomodarea societății la un nou profil al structurii pe vîrste a populației.

Astfel, preocuparea pentru destinul persoanelor de toate vîrstele va cuprinde tot mai accentuat grija față de persoanele mai mature, ca să asigure garanțiile unei îmbătrîniri active și în siguranță. Dezechilibrul de gen în segmentul cel mai vulnerabil al populației, persoanele cu vîrsta înaintată, va solicita efort pentru specializarea mai mult feminină a serviciilor sociale, medicale și psihosociale destinate persoanelor de vîrsta a treia.

Fenomenul de îmbătrînire demografică se va manifesta prin faptul că populația vîrstnică în continuă creștere va avea nevoie de sprijin tot mai substanțial din partea statului în general, al comunității și familiei în particular. Instaurarea dezechilibrelor demografice vor impune adaptarea sistemelor sociale și economice, culturale, a producției de larg consum și a sistemului de comercializare la nevoile speciale ale persoanelor în etate, inclusiv pentru substituirea îngrijirii din partea

familiei, care vor fi mai puțin numeroase.

Aderarea Republicii Moldova la Planul Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrînirea adoptat prin Declarația Politică din aprilie 2002 semnifică asumarea realizării sarcinilor de reducere a sărăciei, implementarea în domeniul sănătății, instruirii și a muncii, a normelor antidiscriminatorii pentru persoanele vîrstnice și a incluziunii sociale prin participarea plenară a lor la viața în societatea cu drepturi depline. Principiul de vază rezidă în acceptarea că o țară cu mulți vîrstnici nu înseamnă o societate de oameni inactivi și consumatori de resurse, dimpotrivă, trebuie reconsiderată forța de muncă a persoanelor de vîrstă pensionară și revalorificată experiența lor de viață, atît pentru familie, cît și pentru comunitate. În mod consecvent, trebuie de creat asemenea condiții, care ar permite înlăturarea tuturor obstacolelor ce duc la izolarea socială și discriminarea persoanelor în vîrstă.

Astfel, tendințele evaluate ale proceselor demografice de durată determină prevederea următoarelor direcții de orientare strategică a politicii demografice:

- încurajarea ascendentă a majorării ratei natalității prin crearea condițiilor favorabile în societate pentru formarea familiilor, nașterea și educarea copiilor;

- majorarea speranței medii de viață;
- descreșterea semnificativă a ratei de emigrare a populației de vîrstă reproductivă;
- promovarea politicilor eficiente în domeniul emigrării și imigrării;

- adaptarea la noua structură demografică și promovarea problemelor îmbătrînirii populației;

- ameliorarea sănătății reproductive a populației și prevenirea sterilității;

- creșterea nivelului de educație generală, cunoașterea problemelor demografice;

- asigurarea oportunităților egale pentru toate grupurile sociale;

- dezvoltarea solidarității între generații;

- limitarea disproporției în distribuția teritorială a populației și a depopulării unor regiuni și a zonelor rurale;

- îmbunătățirea cadrului legislativ ce vizează dezvoltarea demografică.

Incontestabil, problema-cheie a politicii demografice constă în creșterea natalității.

Complexitatea fenomenului natalității și a factorilor determinanți necesită aplicarea unui ansamblu de măsuri orientate spre înlăturarea obstacolelor, care condiționează nivelul scăzut al natalității, fiind prioritare următoarele obiective:

- creșterea statutului social al familiei cu mai mulți copii, promovarea valorilor familiale;
- crearea condițiilor socioeconomice favorabile pentru nașterea și educarea mai multor copii;
- elaborarea măsurilor speciale de stimulare a natalității, luînd în considerare diferențele teritoriale ale acesteia, în special rata fertilității scăzută în mediul urban;
- crearea condițiilor favorabile pentru îmbinarea rolurilor parentale și profesionale;
- promovarea planificării familiale;
- extinderea capacităților învățămîntului universitar în vederea pregătirii specialiștilor de consiliere în problemele familiei;
- dezvoltarea sistemului public și privat de acordare a serviciilor de consiliere familială;
- ajutorarea familiilor tinere în obținerea locuinței proprii (prin sistemul de credite preferențiale, reducerea costului locuinței la nașterea copiilor de rangul 2, 3 și a următorului, obținerea locuințelor de tip social).

În aspectul reducerii mortalității populației, obiectivul principal constă în fortificarea sănătății populației, creșterea duratei medii de viață sănătoasă, reducerea decalajului între speranța de viață a populației Republicii Moldova și altor state europene.

În susținerea cursului acestor orientări strategice, necesită a fi întreprinse următoarele măsuri:

- ameliorarea sănătății copiilor și adolescenților prin măsurile de profilaxie a traumatismului și intoxicațiilor, prevenirea comportamentului deviant (fumatul, abuzul de alcool, consumul de droguri);
- propagarea modului de viață sănătos, menținerii stării de sănătate fizică și psihică pe parcursul întregii vieți, dezvoltarea culturii fizice și sportului, organizarea modului de odihnă activă;
- ameliorarea sănătății populației în vîrstă aptă de muncă, prin profilaxia traumatismului și intoxicațiilor, în special la locul de muncă;

- depistarea precoce și tratamentul adecvat al maladiilor cardio-vasculare, oncologice, bolilor aparatului digestiv, respirator, endocrinologice, infecțioase (în special, tuberculoza, HIV/SIDA, hepatitele) la persoanele în vîrstă aptă de muncă;

- elaborarea măsurilor de reducere a mortalității, luînd în considerare diferențierile în speranța de viață la naștere a populației în profil teritorial-administrativ.

Fiind preluată cea mai bună și accesibilă experiență în gestionarea problemelor îmbătrînirii, urmează a fi canalizate acțiunile la implementarea practicilor destinate să dea persoanelor în vîrstă posibilitatea de a lucra după atingerea vîrstei de pensionare în regim flexibil, dacă doresc aceasta, astfel să poată transmite experiența profesională acumulată tinerilor și angajatorilor.

Întrucît persoanele mai în vîrstă pot fi mai afectate de deficiențe și disabilități, sărăcie, maturizarea demografică va impune necesitatea de evaluare prin studii profunde și permanente, pe principii științifice, a stării și activității acestor persoane, rezultatele fiind puse la baza politicilor pentru asigurarea unui grad cît mai bun de coeziune socială și solidaritate între generații.

În susținerea acestor politici necesită promovare campaniile de sensibilizare a opiniei publice privind obligațiunile societății în raport cu problemele vîrstnicilor și neadmiterea rețelilor tratamente ale acestora.

Pentru a face față îmbătrînirii populației, sînt determinate următoarele acțiuni strategice:

- reflectarea problemelor îmbătrînirii în toate aspectele vieții sociale, politice, economice și culturale pentru a avea integrarea adecvată în documentele de politică sectorială;
- formarea potențialului național pentru contribuția la soluționarea problemelor de îmbătrînire a populației (pregătirea cadrelor medicale, de asistenți sociali ș. a.);
- dezvoltarea infrastructurii de prestare a serviciilor persoanelor de vîrstă înaintată prin asistență geriatrică și programe de îngrijire socială la nivel comunitar (servicii comunitare de îngrijire de lungă durată pentru persoane imobilizate);

- promovarea serviciilor specializate de asistență medicală pentru categoriile de persoane în vîrstă și asigurarea acestora cu medicamente compensate sau parțial compensate;

- preîntîmpinarea pensionării precoce, elaborarea măsurilor ce ar favoriza prelungirea activității de muncă după pensionare (crearea condițiilor de muncă favorabile pentru persoanele vîrstnice, prevenirea discriminării la locul de muncă pe criteriu de vîrstă);

- facilitarea încadrării în muncă cu norma redusă, după pensionare, neîngrădirea accesului la recalificare pentru creșterea competitivității persoanelor vîrstnice;

- evaluarea periodică a interdependențelor factorilor sociali, economici și demografici pentru a determina metode eficiente de abordare a provocărilor îmbătrînirii demografice și de preservare a solidarității între generații;

- dezvoltarea cadrului democrației participative și a dialogului continuu cu partenerii sociali, sindicatele, patronatele, asociațiile profesionale, mass-media, organizațiilor neguvernamentale, în vederea realizării reformei sistemului de pensionare, ajustării modelului de asistență socială la schimbările rapide în piramida vîrstelor;

- abordarea problemelor sărăciei, eliminarea cauzelor, reducerea nivelului sărăciei și a marginalizării persoanelor în vîrstă;

- promovarea, mediatizarea, programelor pe tema îmbătrînirii active, dezvoltarea parteneriatelor și implicarea în mișcarea de voluntariat a persoanelor în vîrstă.

În contextul problemelor de gestionare eficientă a proceselor migraționale este necesară activitatea de implementare a măsurilor de prevenire a emigrării populației, în special din localitățile rurale, a cadrelor de calificare înaltă cu studii superioare ș. a., fiind prioritare următoarele:

- elaborarea programelor speciale de păstrare și creștere în localitățile rurale a locurilor de muncă, dezvoltarea diferitelor forme de in-

struire a specialiștilor în domeniul agricol;

- dezvoltarea condițiilor pentru antreprenoriatul agricol;

- organizarea reprofîlării specialiștilor pentru repartizarea lor în sistemul de servicii sociale la sate;

- reformarea și eficientizarea sistemului de pensionare pentru lucrătorii agricoli;

- dezvoltarea în continuare a mecanismelor de facilitare a condițiilor de trai a tinerilor specialiști, care sînt repartizați în localitățile rurale pentru activitate profesională.

Fiind necesară continuarea investigațiilor în determinarea metodologiilor de prognozare demografică, preocupării de studiile durabile pentru argumentarea științifică a politicilor sociale, în special, a celor ce se referă la creșterea și reproducerea calitativă a populației, considerăm benefică orientarea cercetărilor Centrului de Cercetări Demografice al AȘM la următoarele priorități:

- evoluția natalității populației și sănătatea reproductivă;

- mortalitatea populației și evoluția speranței de viață la naștere;

- elaborarea metodelor de prognozare demografică generală, pe termen mediu și lung;

- îmbătrînirea populației și modificarea relațiilor între generații;

- procesele migraționale (migrația internă și externă).

Realizarea cercetărilor științifice demografice, evaluarea și monitorizarea progreselor în implementarea politicilor demografice nu este posibilă fără o bază statistică completă, structurată pe criterii de interes științific și în conformitate cu necesitățile utilizatorilor din diverse domenii.

În acest context, obiectivele de bază ale dezvoltării statisticii demografice vor fi direcționate la îmbunătățirea complexă a sistemului de indicatori, pentru reflectarea veridică și obiectivă a realizării programelor de stat și strategiilor de dezvoltare.

BIBLIOGRAFIE

1. Coleman David, Europp,s Demographic Future: Determinants, Dimensions and Challenges. In the Political Economy of Global Population Change, 1950-2050, New York, 2006.
2. Ghețău Vasile. Prognoza demografică (suport de curs), București, 2008.
3. Ghețău Vasile. Declinul demografic și viitorul populației României, București, 2007.

4. Matei Mîtcu, Mihai Hachi. Populația rurală a Republicii Moldova: cercetări geodemografice, Chișinău, 2008.
5. Gh. Paladi, Constantin Matei, Olga Gagauz, Irina Caunenco. Transformări demografice, viața familială și sănătatea populației, Chișinău, 2007.
6. Gagauz O., Penina O. Dezvoltarea demografică a Republicii Moldova: situația actuală și tendințe viitoare. În: Procesele sociodemografice în societatea contemporană: de la meditații la acțiuni. Tezele Conferinței Științifice Internaționale, Chișinău, 2009.
7. Rotariu Traian. Îmbătrânirea demografică (suport de curs), București, 2008, în Studiul ASEM „Impactul migrației populației asupra situației demografice în Republica Moldova, Chișinău, 2005.
8. Cartea Verde a Populației Republicii Moldova, UNFPA, Chișinău, 2009.
9. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2008. Chișinău: Statistica, 2008.
10. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, *Moldova în Cifre. Breviar statistic, 2011*.
11. Strategia Națională în domeniul Securității Demografice în Republica Moldova (2011-2025).
12. Summit-ul Mileniului, “Rolul Organizației Națiunilor Unite (ONU) în secolul XXI”, *Declarația Mileniului*, adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite.
13. HOTĂRÎRE cu privire la situația demografică în Republica Moldova nr. 741 din 29.06.2007.

Prezentat: 16 ianuarie 2012.

E-mail: orestetarita@yahoo.com

Promovarea politicilor migrației de muncă în cadrul Uniunii Europene

Mariana IAȚCO,
doctor în politici publice, lector superior interimar,
Universitatea de Stat din Moldova

Orest TĂRÎȚĂ,
doctor în politologie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

This article addresses the issue of labor migration in the European Union. The analysis of the contributions showed a general support for a common EU policy on labour immigration, albeit with important differences in the approaches to be followed and in the expected end result. Building on the existing framework, this Policy Plan defines a road-map for the remaining period of The Hague Programme and lists the actions and legislative initiatives that the Commission intends to take, so as to pursue the coherent development of the EU legal migration policy. It also responds to the Commission's Lisbon programme. Over the past decades, worldwide migration flows have been growing considerably. Economic differences between, and demographic changes within, developed and developing countries, on a background of trade, political problems and instability in countries of origin, have all contributed to a steady increase in workforce mobility. Given the evolving EU economic and social situation, the international context and the likely growth of immigration in the future, an agreement on common EU rules covering the broad spectrum of migration issues is necessary in order to ensure an efficient management of migration flows both toward and inside Europe.

Prezentul articol abordează o problemă de actualitate cu care se confruntă statele europene și anume - transformările în procesul migrațional în aceste comunități, atât din perspectiva politicilor guvernamentale, cât și din punctul de vedere al implementării în practică a acestor politici. Fenomenul migrației nu este o realitate nouă în Europa.

În acest sens, cu termenul "imigrație" se definește fiecare mișcare migratorie internațională, individuală sau de masă, emanată de motive economice, studiu, muncă, familiare sau dictată de situații de persecuție, conflicte, catastrofe naturale sau evenimente revoluționare. Cauza abandonului locului de origine, pentru a debarca în contexte teritoriale, socia-

le, economice și culturale, de multe ori diame-tral opuse celor proprii, reprezintă o abordare de mare complexitate, de analiză cu metodele științelor sociale. De aceea, la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea imigrarea a devenit un proces global care a fost provocat de factori demografici, socioeconomi-ci și politici. Fluxuri de milioane de persoane se deplasează în fiecare an pe diverse continente, în special, din Africa, Asia și țările ex-comuniste spre Uniunea Europeană.

Actualmente, Uniunea Europeană, cu cele 27 de state membre ale sale, cuprinde o parte însemnată a Europei și are o populație de aproximativ 493 milioane de locuitori, adică mai mult decât Statele Unite și Rusia la un loc.

Din acest punct de vedere, putem afirma că Uniunea Europeană constituie o putere economică demnă de luat în seamă. Iar, ca organizație internațională, Uniunea Europeană tinde să constituie o societate echitabilă în interiorul său și să joace un rol activ și responsabil pe scena internațională. Astfel, ca urmare a rolului și poziției sale pe scena mondială, putem menționa că Uniunea Europeană este obligată să-și păstreze poziția sa, prin implementarea unor politici coerente în gestionarea migrației, care să-i confere, totodată, o continuitate în plan economic, social și politic.

Totodată, dinamica privind migrația a reprezentat una dintre principalele probleme ale Europei. Astfel, în acești ultimi ani, s-a observat o creștere semnificativă a fenomenului migrației care a condus la apariția unor consecințe fundamentale: creșterea numărului de străini pe teritoriul țărilor membre și problema de a clasifica juridic prezența lor, cum să fie abordați și cum să se garanteze o serie de drepturi, nu doar pentru a obține o garanție a muncii sau a școlarizării, ci chiar pentru o integrare deplină.

În același timp, conceptul de migrare s-a schimbat: dacă odată guvernele considerau ca o favoare intrarea populației cu origini etnice diverse, pentru că prezentau instrumente economice și demografice de pondere, ce puteau fi relativ ușor asimilate și integrate în țesutul social prin intermediul integrării și coeziunii sociale, acum în condițiile crizei financiare globale a țărilor dezvoltate și subdezvoltate și a unei divizări internaționale a forței de muncă, migrațiile cresc, dar sunt motivate doar în parte de o cerere de muncă, cauza principală fiind situația economică și sociopolitică a țărilor de origine.

În contextul studiului nostru avem analiza anului 2002, care ne arată că principalele trei țări de destinație a migrației de muncă sunt Marea Britanie, Germania și Franța, care găzduiau 13.031.800 de străini ce reprezintă 66% din procentul total, în timp ce în Italia, Spania și Portugalia aceștia reprezentau 6,9%, 4,5% și 1,1%. La sfârșitul anului 2003, situația s-a

schimbat radical, deoarece Italia ajunge să găzduiască, la fel ca și Germania, 2.500.000 de migranți de muncă, ajungând să dețină împreună un sfert din populația imigrată în Europa, fiind la nivelul Regatului Unit. Procesul migrațional în Uniunea Europeană este un fenomen cu precădere continental; mai mult de jumătate din străinii prezenți, mai exact 56,7%, provin din țările europene, în timp ce 29% sunt cetățeni europeni. Străinii proveniți din țările devenite membre ale Uniunii Europene erau puțin peste 685.000 (circa 3,5% din total și 0,5% din toată populația rezidentă). Dintre aceștia, 442.000 provin din Polonia, care cu cei 38.600.000 de cetățeni ai săi este prima între noii membri ai Uniunii. Migranții polonezi sunt concentrați cu precădere în Germania, reprezentând 4,2% din totalul străinilor. [1]

De altfel, este vastă problematica privind datele despre existența străinilor pe teritoriul Uniunii Europene, fapt ce se explică prin date ce iau în considerare doar pe acei care la o anumită dată dețin permise de ședere sau de rezidență în state membre.

De aceea datele riscă să evolueze sau să involueze în funcție de factori, cum ar fi reglementarea situației străinilor dintr-o țară sau prin intermediul unei legi speciale. Totodată, nu sunt luați în calcul toți aceia care nu dețin documente de ședere și care sunt considerați ilegali, iar din această cauză situația reală este greu de cuantificat, considerându-se că în realitate pentru fiecare străin cu acte în regulă mai există, cel puțin, un altul fără documente. Dintr-o retrospectivă istorică, la nivelul anului 2002, în cadrul Uniunii Europene cetățenii aparținând Europei de Est reprezentau 3.457.820 împărțiți astfel: Serbia – Muntenegru - 861.267, Polonia - 487.464, Bosnia-Herțegovina - 334.295, Croația - 321.791, România - 287.120, Federația Rusă - 248.323, Albania - 197.755, Ucraina - 164.012, Macedonia - 105.671, Bulgaria - 93.396, Moldova - 23.351. [2]

Până în prezent, Uniunea Europeană s-a arătat interesată atât de politicile care susțin migrația legală, cât și de implementarea unei legislații coerente în ceea ce privește proce-

sul de integrare a migranților și respectare a drepturilor acestora și a încercat să găsească, totodată, o serie de soluții pentru eliminarea efectelor negative ale procesului migrațional. Potrivit documentelor Uniunii, statele membre sunt sfătuite să primească doar muncitori de înaltă calificare în domenii în care se înregistrează un anumit deficit de capital uman pe piața muncii. Însă, credem că marea provocare pentru Uniune a apărut în 2004, atunci când unele state membre ale Uniunii Europene susțineau că va exista un flux de imigranți din noile state care au aderat la Uniunea Europeană, datorită diferențelor de salarizare existente. Mai mult, în acele vremuri, au fost exprimate dubii cu privire la capacitatea administrativă a noilor state membre de a controla frontierele externe ale Uniunii Europene adică, de stopare a fluxurilor de imigranți din țările terțe spre spațiul comunitar. Aceste temeri au determinat introducerea unor seturi de măsuri tranzitorii în tratatele de aderare cu privire la libera circulație a persoanelor (de ex., România și Bulgaria). Majoritatea deciziilor Uniunii Europene au permis vechilor state membre să întârzie aplicarea în întregime a prevederilor comunitare și să restricționeze accesul la piața forței de muncă din statele care doresc să facă uz de ele.

De aceea în arealul legislației muncii noi cetățeni europeni se află, practic, în aceeași situație ca și cetățenii extracomunitari. Frica sau, mai degrabă, slăbiciunea economiilor europene lovite de criza economică ce pare că nu mai are sfârșit, de existența unor fluxuri migratoare ce poate conduce la mutarea unor populații spre occident, a impus guvernelor celor 15 să ia măsuri de siguranță care să liniștească propriii cetățeni și să protejeze piața internă și resursele lor de bunăstare social-economică. [3]

În ceea ce privește migrația de muncă, vom încerca să prezentăm în continuare o retrospectivă istorică privind politicile de muncă promovate în spațiul european, pentru a înțelege mai bine situația din prezent a actualelor politici. Astfel, Comisia Europeană a pre-

zentat în iulie 2001 o propunere de Directivă pentru Consiliul UE privind condițiile de intrare și de ședere a migranților de muncă țărilor terțe în scopul de salarizare în urma unei activități economice independente, privind condițiile de admitere și de ședere a lucrătorilor din țările terțe. Cu regret, din cauza părerilor divergente ale statelor membre asupra unor aspecte, negocierile nu au condus spre adoptarea legislației. Însă Comisia Europeană a relansat în 2005 dezbaterile cu privire la necesitatea unor norme comune pentru admiterea imigranților de muncă (Cartea Verde privind abordarea Uniunii Europene a gestionării migrației de muncă, Bruxelles, COM (2004) 811). [4]

Ca urmare a acestor documente adoptate de către instituțiile Uniunii, dar și a consultărilor cu statele membre, s-a ajuns, în decembrie 2005, la adoptarea unui Plan de politici privind migrația legală de muncă (COM (2005) 669), prin care Comisia Europeană a prezentat următoarele acțiuni și inițiative legislative în materie de migrație care urmau să conducă la o dezvoltare coerentă a comunității europene. Astfel, Comisia Europeană a început să dezvolte un plan de politici privind migrația legală de muncă, care să includă proceduri de admisie capabile de a răspunde prompt la cererile fluctuante de forță de muncă migratorie pe piața muncii a comunității europene (Comunicarea Comisiei UE privind programul de acțiune referitor la imigrația legală COM (2005)0669; [5] Comunicarea Comisiei privind prioritățile de acțiune în domeniul combaterii imigrației ilegale a migranților din țările terțe, COM (2006)0402). [6]

Totodată, Comisia Europeană a trebuit să țină cont atât de Programul de la Haga, care recunoștea importanța migrației legale în sprijinirea și încurajarea creșterii economice și competitivității Uniunii Europene, cât și de Strategia de la Lisabona care a fost adoptată de către statele membre.

Conform Programului de acțiune privind migrația legală de muncă, care a fost stabilit în decembrie 2006 de către Consiliul Uniunii

Europene, Comisia Europeană a trebuit să răspundă și să urmărească nevoile și interesele statelor membre prin propunerea unor directive care să stabilească unele reguli noi ale Uniunii Europene pentru lucrătorii sezonieri, dar și pentru cei cu o înaltă calificare, ucenici remunerați și lucrători transferați între companii. În septembrie 2007, Comisia Europeană a înaintat două propuneri de directive Consiliului Uniunii Europene privind migrația legală și un raport pe tema integrării, la acestea adăugându-se *Commission Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries COM(2007)0248, final*; [7] *A Commission Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions entitled Applying the global approach to migration to the eastern and south-eastern regions neighbouring the European Union COM(2007)0247, final*. [8]

Așadar, aceste propuneri au constituit prima fază a implementării Planului de politici privind migrația legală de muncă, Consiliul Uniunii Europene urmând să adopte o directivă privind condițiile de admisie în Uniunea Europeană pentru muncitorii cu înaltă calificare și o directivă privind drepturile migranților legali de încadrare în muncă (Blue-Card).

Totuși Parlamentul Uniunii Europene a sugerat adoptarea, în primul rând, a unei Directive-cadru generale, care să garanteze un cadru comun de drepturi pentru migranții din țările terțe angajați legal într-un stat membru, precum și de drepturi asociate cu respectarea unor obligații (înaintea celorlalte patru propuneri de directivă) - *Proposal for a Council Directive on a single application procedure for a single permit for a third country nationals to reside and work in the territory of a Member State and a common set of rights for third country workers legally residing in a Member State, Brussels, 23.10.2007, COM(2007)638final*. [9]

Prin această propunere de directivă se ur-

mărea, de fapt, evitarea standardelor duble în ceea ce privește drepturile diferitelor categorii de lucrători (plecându-se de la presupunerea că ar fi existat în realitate unele drepturi) și, pe de altă parte, apărarea, în special, a drepturilor lucrătorilor sezonieri și ale stagiarilor remunerați, care sunt frecvent expuși abuzurilor (evident, această propunere însemna noi atribuții pentru organismele europene). Mai mult, aceasta susținea atât ideea unei cereri unice pentru permis comun de ședere/muncă, dar și posibilitatea schimbării statutului sau a locului de muncă în timpul șederii în Uniunea Europeană.

Pe lângă aceasta, Parlamentul European sprijinea statele membre atât în ratificarea Convenției internaționale privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a familiilor acestora, cât și în analizarea tuturor măsurilor, în vederea investigării posibilității ca migranții, la întoarcerea în țara de origine, să poată efectua un transfer al drepturilor de pensie și al drepturilor sociale corespunzătoare muncii prestate, deoarece au contribuit la fondurile sociale.

Propunerea de directivă privind condițiile de intrare și de ședere pentru lucrătorii sezonieri menționa, în general, faptul că lucrătorii din țările terțe au o contribuție esențială în sectoare precum agricultura, construcțiile și turismul, iar tocmai datorită numărului mare de angajări în aceste sectoare de activitate este necesară flexibilitatea și rapiditatea procedurilor de recrutare în domeniul muncii sezoniere și aplicarea unei altfel de forme de imigrație legală celor care respectă regulile acestui tip de imigrație - *A proposal for a European Parliament and Council Directive providing for sanctions against employers of illegally staying third-country nationals COM(2007)0249 final, 2007/0094 (COD), 16.05.2007, Bruxelles*. [10]

Potrivit aceluiași program de acțiune asupra migrației legale, Consiliul Uniunii Europene a adoptat, la 25 mai 2009, Directiva 2009/50/CE privind condițiile de intrare și de ședere a migranților din țările terțe pentru ocuparea unor locuri de muncă înalt califica-

te. Prin aceasta se urmărea soluționarea deficitului de forță de muncă prin promovarea admisiei și a mobilității – în vederea ocupării locurilor de muncă înalt calificate – lucrători din țări terțe cu ședere mai mare de trei luni, astfel încât Comunitatea să devină mai atractivă pentru astfel de lucrători din toată lumea. [11]

Astfel, se susțineau competitivitatea și creșterea economică a Comunității, precum și susținerea liberei circulații a „creierelor” în Europa și transferul de personal în companiile multinaționale. Mai mult, această directivă urmărea doar stabilirea condițiilor de intrare și de ședere a migranților din țările terțe pentru ocuparea unor locuri de muncă înalt calificate, în cadrul sistemului Cărții Albastre a Uniunii Europene, inclusiv criteriile de eligibilitate referitoare la scala de salarizare.

În ceea ce privește poziția Consiliului Uniunii Europene, acesta spera că prin această directivă să nu se aducă atingere drepturilor statelor membre de a stabili contingentele de admisie a migranților din țările terțe care intră pe teritoriul lor în vederea ocupării unui loc de muncă, aceasta deoarece, în ceea ce privește contingentele de admisie, statele membre își rezervă posibilitatea de a nu acorda permise de ședere pentru ocuparea unui loc de muncă în general sau în cazul anumitor profesii, anumitor sectoare economice sau anumitor regiuni.

În decembrie 2007, Comisia Europeană, prin Comunicarea sa, Towards a Common Immigration Policy COM (2007) 780 final, Bruxelles, 05.12.2007, a încercat să propună o nouă viziune pentru o dezvoltare ulterioară a unei politici europene comune în materie de migrație și azil, care să cuprindă în aria sa atât propuneri asupra dezvoltării migrației legale, integrării migranților, luptei împotriva migrației ilegale, cât și parteneriate cu țările terțe, care să ofere în final Uniunii o politică coerentă în materie de migrație și azil și, totodată, să fie în conformitate cu tratatele Uniunii Europene. [12] În acest sens, Comisia Europeană consideră că este firească abandonarea celor 27 de

politici naționale asupra migrației în favoarea unei piețe comune ce permite libertatea de circulație a persoanelor și mobilitatea lor.

Potrivit celor declarate de către Comisia Europeană, până în prezent au fost înregistrate anumite progrese în domenii precum: realizarea ariei Schengen (The Schengen Information (SIS II) și The Visa Information System (VIS)); realizările agenției FRONTEX, care, începând cu 2005, au dus la o gestionare eficientă a frontierelor Uniunii Europene; stabilirea dimensiunii externe a politicii de imigrație a Uniunii Europene (prin dialog politic și cooperare cu țările vecine Comunității Europene), aceasta fiind definită de curând prin Global Approach to Migration; în final, dezvoltarea de noi fonduri financiare (de ex., External Border Fund și Integration Fund).

Dar, în același timp, s-a considerat că trebuie reînnoite angajamentele de cooperare dintre instituțiile statelor membre, pentru a defini acele principii și reguli comune asupra imigrației și pentru a implementa o serie de strategii și politici în materie de respectare a drepturilor migranților, o serie de politici antidiscriminatorii, de strategii de angajare a migranților, de incluziune socială, protecție socială și sănătate.

Această nouă viziune pentru dezvoltarea ulterioară a politicii europene comune de migrare a fost prezentată Consiliului Uniunii Europene în decembrie 2007, acesta din urmă solicitând Comisiei Europene să prezinte propunerile sale de completare a politicilor naționale în 2008.

La 17 iunie 2008, Comisia Europeană a prezentat o nouă comunicare – „O politică comună de imigrare pentru Europa: principii, acțiuni și instrumente”, Bruxelles, 17.06.2008, COM (2008) 359, final. Prin acest document, Comisia Europeană anunța statele membre că imigrarea se referă la migranții țărilor terțe și nu la cetățenii Uniunii Europene. [13]

Actualmente, după cum se observă din documentele Eurostat, populația imigrantă reprezintă 5,8% din totalul populației din Uniunea Europeană, iar din 2002, în Uniunea

Europeană s-au înregistrat între 1,8 și 2 milioane de sosiri pe an, în cifre nete. La data de 1 ianuarie 2006, numărul migranților din țările terțe rezidenți în Uniunea Europeană se ridica la 18,5 milioane. Mai mult, întrucât fenomenul migrației este unul continuu, fluxurile de imigranți către Uniunea Europeană par a nu se opri. Tocmai de aceea, Comisia Europeană consideră că formarea unei politici comune reprezintă o prioritate fundamentală pentru Uniunea Europeană, aceasta fiind posibilă doar dacă statele membre doresc să obțină succese comune prin valorificarea avantajelor și prin rezolvarea provocărilor aduse asupra spațiului public european.

Astfel, în opinia Comisiei Europene, această politică comună ar trebui să aibă ca obiectiv o abordare coordonată și integrată a aspectelor legate de imigrare la nivel european, național și regional, ceea ce ar implica luarea în considerare a diferitelor dimensiuni ale fenomenului și includerea imigrării în principalele componente ale politicii Uniunii Europene: prosperitate, solidaritate și securitate.

Conform declarațiilor liderilor europeni, politica comună privind migrația ar trebui să se fundamenteze pe o serie de principii comune cu caracter politic obligatoriu, care să fie acceptate la cel mai înalt nivel politic și puse ulterior în practică prin acțiuni coerente. Totodată, ar trebui să aibă la bază valorile universale îmbrățișate de comunitatea europeană - ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității, inclusiv respectarea deplină a Cartei drepturilor fundamentale și a Convenției europene a drepturilor omului. Acest lucru devenind posibil în urma adoptării de către țările membre a Tratatului de la Lisabona (art.6). Practic, prin acest document, Comisia Europeană a prezentat tuturor actorilor implicați 10 principii comune pe care se va axa politica comună de migrare, grupate în trei rubrici: prosperitate, solidaritate și securitate.

Trebuie reținut faptul că cele zece principii comune au la bază reperele stabilite de Consiliul European de la Tampere din 1999, Programul de la Haga din 2004 și Abordarea

Globală a Migrației lansată în 2005. Fiecare dintre aceste principii urmează a fi concretizate printr-o listă neexhaustivă de acțiuni care urmează a fi puse în aplicare de către statele membre, la nivelul Uniunii Europene. În principiu, aceste principii acoperă spectrul larg al politicilor de migrare și sunt grupate pe următoarele titluri: *Prosperitate și imigrare*: 1. Regulile clare și condiții de egalitate; 2. Corelarea calificărilor și a nevoilor; 3. Integrarea este cheia pentru o imigrare reușită. *Solidaritate și imigrare*: 4. Transparență, încredere și cooperare; 5. Folosirea eficientă și coerentă a mijloacelor disponibile; 6. Parteneriatul cu țările terțe. *Securitate și imigrare*: 7. O politică în domeniul vizelor care este în interesul Europei; 8. Gestionarea integrată a frontierelor; 9. Accelerarea luptei împotriva imigrării ilegale și zero toleranță pentru traficul de persoane; 10. Politici eficiente și viabile de repatriere.

Consiliul Uniunii Europene și Parlamentul European au fost invitați, astfel, să adopte aceste principii comune, care, în viziunea Comisiei Europene, reprezintă fundamentul politicii europene comune privind migrația (practic, erau cuprinse aspectele nerealizate încă ale Programului de la Haga din 2004 în materie de imigrație).

Aceste acte urmau a fi aprobate de Consiliul Uniunii Europene în 15 octombrie 2008, pentru a alimenta în cursul anului 2009 un nou program pe cinci ani în domeniul justiției, libertății și securității (Programul Stockholm 2010-2014). [14]

În opinia Președinției franceze, care a deținut președinția Consiliului Uniunii Europene (iulie-decembrie 2008), Pactul european privind imigrația și azilul a reprezentat angajamentul de a realiza o politică echitabilă, eficientă și coerentă în condițiile mizelor și oportunităților pe care le prezintă migrația. În opinia președintelui Franței, acest pact reprezintă baza unei politici comune în materie de imigrație și azil pentru spațiul european, care trebuie să fie ghidată de un spirit de solidaritate și de cooperare între statele membre și țările terțe.

Prin urmare, Uniunea Europeană și statele membre urmează să-și ajusteze politicile de admisie a imigranților pentru a permite imigrația legală prin intermediul unor proceduri flexibile și transparente. În avizul său privind Cartea verde a Comisiei [15], Comitetul Economic și Social European susține necesitatea unor politici deschise cu privire la admisia în țară atât a muncitorilor cu înaltă calificare, cât și a celor mai puțin calificați. Deși înțelege poziția adoptată de anumite guverne, Comitetul a propus, de asemenea, ca statele membre să încheie perioada de tranziție care limitează libertatea cetățenilor din anumite noi state membre de a se stabili și a munci oriunde pe teritoriul Uniunii Europene.

În același timp, structurile europene susțin că imigrația ilegală trebuie redusă prin politici orientate spre interiorul Europei, cum ar fi combaterea angajării imigranților fără forme legale prin intermediul unei legislații comunitare, [16] în prezent în curs de elaborare, prin controlul frontierelor, combaterea traficului de ființe umane și cooperarea cu țările de origine și de tranzit. Uniunea Europeană trebuie să fie solidară, împărțind costurile cu țările de origine, care trebuie să gestioneze influxul masiv de imigranți fără forme legale și să realizeze numeroase operațiuni de combatere a imigrației ilegale, de recepție și asistență umanitară acordată imigranților. În împrejurări excepționale, unele guverne europene văd necesară regularizarea situației legale a multor imigranți "fără acte" de pe teritoriul lor, care sunt victime ale exploatării la locul de muncă și care nu pot participa la politicile de integrare.

În cadrul unor politici mai flexibile de admisie Comitetul Economic și Social European susține că trebuie promovate sistemele de migrație temporară și circulară, atât pentru muncitorii cu înaltă calificare, cât și pentru cei mai puțin calificați. În acest sens, pentru ca sistemul de imigrație temporară să fie viabil, legislația comunitară trebuie să ofere permise de ședere de scurtă durată cu caracter foarte flexibil, combinate cu proceduri de în-

toarcere și cu garanții în ceea ce privește noi angajări în anii următori. În acest mod, mulți imigranți vor face apel la procedurile legale și nu vor mai rămâne în Europa fără forme legale în momentul în care le expiră permisul de ședere.

De altfel, Comitetul Economic și Social European în avizele sale susține că statele membre să încheie acorduri cu țările de origine cu privire la anumite proceduri de imigrație circulară care să promoveze mobilitatea imigranților prin proceduri flexibile și transparente. Astfel de acorduri trebuie să fie echilibrate, în interesul ambelor părți, astfel încât migrația să poată reprezenta, de asemenea, un factor de dezvoltare a țărilor de origine.

Este interesant faptul că procedurile de admisie temporară care includ acorduri privind formarea profesională și recunoașterea calificărilor profesionale pot fi, de asemenea, utile. Prin intermediul acestora, imigranții temporari care lucrează în Europa ar putea să-și amelioreze calificarea profesională și, astfel, la întoarcerea în țările lor de origine, să aibă posibilități mai mari de a găsi un loc de muncă, precum și să contribuie la dezvoltarea economică și socială a țărilor respective.

În general, putem menționa că rigiditatea actuală a legislațiilor europene reprezintă un obstacol major în calea imigrației circulare. În vederea facilitării mobilității imigranților, a întoarcerii și a inițiativelor antreprenoriale în țările de origine, legislația europeană privind imigrația trebuie să permită ca dreptul de ședere permanentă să poată fi păstrat pe termen lung.

În acest scop, Comitetul Economic și Social European propune ca directiva privind statutul de rezident pe termen lung să fie modificată pentru a prelungi perioada în care rezidenții își pot păstra drepturile permanente de la un an, în prezent, la trei ani. În avizul său, Comitetul Economic și Social European [17] estimează că un an sau doi ani, în propunerea inițială a Comisiei Europene, reprezintă o perioadă de timp prea scurtă pentru mulți imigranți pentru ca aceștia să-și asume riscul să se întoarcă

în țara lor de origine și să lanseze un proiect profesional.

Având în vedere că Uniunea Europeană promovează în prezent o abordare globală a politicilor privind imigrația, care urmărește coerența dintre politicile privind imigrația și cele de dezvoltare, este necesar ca toți rezidenții pe termen lung dintr-un stat membru să se poată întoarce în țările lor de origine fără să-și piardă dreptul de ședere pe o perioadă de, cel puțin, cinci ani.

În acest sens, Uniunea Europeană susține promovarea mobilității migrației și a parteneriatelor pentru mobilitate din care face parte și Republica Moldova. În ultimul timp, cu suportul financiar și de asistență din partea structurilor europene Guvernul Republicii Moldova a inițiat derularea proiectului de mobilitate care prevede consolidarea capacității Moldovei de gestionare a pieței muncii și de reîntoarcere a migranților.

Astfel, în mai, Comisia Europeană a publicat o comunicare importantă privind migrația circulară și parteneriatele pentru mobilitate încheiate de Uniunea Europeană cu țări terțe. Așadar, structurile europene sprijină propunerea de a institui parteneriate pentru mobilitate, astfel încât Uniunea Europeană și statele membre să ofere posibilități de imigrație legală prin proceduri flexibile și transparente. Parteneriatele sunt prevăzute pe baza unor angajamente atât din partea țărilor de origine ale imigranților, cât și din partea statelor membre ale Uniunii Europene.

În același timp, țărilor de origine li se solicită să-și asume angajamente foarte clare cu privire la combaterea imigrației ilegale (readmisie, controale la frontieră, siguranța documentelor de călătorie, combaterea traficului ilegal și a traficului de ființe umane etc.). Este important ca țările de origine să-și respecte obligațiile internaționale asumate în cadrul Acordului de la Cotonou, în special dispozițiile articolului 13. Totodată, se consideră că anumite țări cu un "stat slab" vor întâmpina dificultăți mari în îndeplinirea acestor condiții și se propune, în consecință, ca parteneriatele

pentru mobilitate să fie adaptate în mod flexibil caracteristicilor fiecărei țări de origine.

În primul rând, la propunerea Comitetului Economic și Social European, legislația europeană încearcă să ofere mai multe șanse migrației legale, respectând principiul preferinței comunitare pentru cetățenii Uniunii Europene. Comitetul Economic și Social European este de acord cu ideea ca un număr de state membre (cooperare consolidată) să facă o ofertă grupată țărilor de origine; această ofertă ar putea fi una comunitară și s-ar putea realiza sub forma unor cote și instrumente de adaptare la piețele forței de muncă europene.

În al doilea rând, Comisia Europeană și statele membre oferă asistență tehnică și financiară țărilor terțe, în vederea gestionării fluxurilor de migrație legală. În al treilea rând, se consideră că parteneriatele pentru mobilitate, în acord cu țările de origine, vor putea descuraja imigrația anumitor profesii, pentru a se evita exodul de creiere (cum ar fi cazul, de exemplu, al personalului din domeniul sănătății din anumite țări europene). Acordurile trebuie să aibă scopul să favorizeze imigrația circulară și reîntoarcerea migranților.

În al patrulea rând, Uniunea Europeană și statele membre și-au propus îmbunătățirea procedurilor de emitere a vizelor pentru ședere de scurtă durată. În diverse avize, Comitetul Economic și Social European a subliniat necesitatea de a îmbunătăți organizarea serviciilor consulare ale statelor membre în țările de origine; delegațiile Comisiei ar trebui să coopereze cu statele membre în aspectele legate de migrație, iar rețeaua EURES ar trebui folosită pentru identificarea ofertelor de muncă existente în Uniunea Europeană. S-a sprijinit propunerea Comisiei privitoare la instaurarea cooperărilor consolidate între diferite state membre prin deschiderea de centre comune pentru solicitarea de vize, precum și la consolidarea instrucțiunilor consulare comune în vederea emiterii de vize cu intrare multiplă pentru cetățenii țărilor terțe care călătoresc frecvent. De asemenea, s-a susținut propunerea de a facilita emiterea de vize pen-

tru anumite categorii de persoane definite în acordurile pentru mobilitate.

Așadar, Comisia Europeană avansează ideea facilitării imigrației circulare și consideră că legislațiile actuale cu privire la imigrație sunt foarte rigide și nesatisfăcătoare atât pentru imigranți, cât și pentru țările de origine sau țările europene gazdă ale acestora. De exemplu, în diverse avize, Comitetul Economic și Social European a propus legislații mai flexibile, pentru facilitarea sistemelor de imigrație circulară care să respecte preferințele individuale. În special, se sprijină ideea că drepturile fundamentale ale imigranților trebuie protejate pe deplin, în special drepturile sociale și profesionale, precum și dreptul de a locui cu familia.

Astfel, Comisia Europeană a propus două forme ale migrației de reîntoarcere: (1) migrația cetățenilor țărilor terțe stabiliți în Uniunea Europeană pentru ca aceștia să poată desfășura activități în țara de origine, păstrându-și, în același timp, dreptul de ședere într-un stat membru și (2) migrația circulară în cazul persoanelor cu reședința într-o țară terță pentru ca acestea să poată veni în Uniunea Europeană pentru muncă, studii sau formare sau toate trei concomitent, iar atunci când le expiră permisul să se poată întoarce în țara de origine, având posibilitatea de a reveni în spațiul comunitar european conform unor proceduri simplificate de admisie.

Totodată, Comisia Europeană consideră că un sistem de migrație circulară poate fi dezvoltat doar în momentul în care imigranții (temporari sau nu) care s-au întors în țările de origine au posibilitatea de a se întoarce legal în țara europeană în care au locuit. Consolidarea migrației circulare implică, în primul rând, introducerea de măsuri care să garanteze că întoarcerea imigranților în țara europeană de reședință și să poată fi realizată în mod flexibil.

În paralel, Comitetul Economic și Social European a fost de acord cu propunerea Comisiei de elaborare a unui cadru legislativ european care să faciliteze migrația circulară. În acest scop, a fost propusă modificarea unor directive existente și stabilite unele criterii

adecvate pentru elaborarea de noi directive prevăzute în cadrul programului legislativ, ca de exemplu:

- propunerea de directivă privind admisia imigranților cu înaltă calificare: această inițiativă sprijină facilitarea într-o mai mare măsură a procedurilor de admisie pentru persoanele care au avut rezidență legală în Uniunea Europeană pentru o anumită perioadă de timp (pentru muncă, studii sau alte tipuri de formare de înaltă calificare);

- propunerea de directivă privind admisia imigranților sezonieri: se propune crearea unui permis multianual de ședere/muncă pentru imigranții sezonieri, care să le permită acestora întoarcerea pe o perioadă de cinci ani consecutivi pentru muncă sezonieră, perioadă care poate fi prelungită cu încă cinci ani;

- propunerea de directivă privind admisia imigranților care efectuează o perioadă de stagiul remunerat: se consideră că facilitarea venirii în Europa a cetățenilor țărilor terțe pentru o perioadă de formare este un factor pozitiv pentru instruirea acestora și dezvoltarea țării lor; aceasta contribuie la promovarea circulației creierelor și la transferul de cunoștințe. Pentru a crește caracterul circular al migrației, propunerea ar putea prevedea posibilitatea întoarcerii persoanelor care au mai participat la activități de formare pe teritoriul statului respectiv pentru perioade limitate (între 1 și 5 ani) în vederea unei formări suplimentare și a perfecționării calificărilor acestora.

Este important faptul că Comitetul Economic și Social European a propus Comisiei Europene să promoveze anumite modificări ale mai multor directive în vigoare în favoarea migrației circulare:

- Directiva 2003/109/CE privind statutul resortisanților țărilor terțe care sunt rezidenți pe termen lung prevede în prezent că, de regulă, aceștia își pierd statutul de rezident pe termen lung în cazul în care părăsesc teritoriul Comunității pentru o perioadă care depășește 12 luni consecutive. Comisia propune prelungirea acestei perioade la 2 sau 3 ani, iar Comi-

tetul consideră că o perioadă de 5 ani ar fi mai adecvată în acest caz;

- Directiva 2004/114/CE privind condițiile de admisie a resortisanților țărilor terțe pentru studii, schimb de elevi, stagii neremunerate sau servicii de voluntariat;

- Directiva 2005/71/CE privind o procedură specială de admisie a resortisanților țărilor terțe în scopul desfășurării unei activități de cercetare științifică: Comitetul Economic și Social European susține modificarea acestei directive pentru a introduce permise de ședere cu intrare multiplă care să permită titularului să părăsească teritoriul Uniunii Europene pe perioade de timp mari, fără ca acesta să-și piardă dreptul de ședere. [18]

Ar fi, de asemenea, adecvată transformarea clauzelor opționale ale acestor directive, care permit statelor membre să prevadă proceduri de admisie simplificate sau rapide pentru persoanele care au lucrat anterior ca cercetători sau care au studiat în Uniunea Europeană, într-un drept al acestor persoane de a beneficia de proceduri rapide, cu condiția să se reîntoarcă în țara de origine la expirarea permisului.

În același timp, Comitetul Economic și Social European s-a declarat, de asemenea, în favoarea relaționării celor două directive, revăzându-se, astfel, admisia mai simplă (cu impunerea a mai puține condiții) a cercetătorilor care nu sunt resortisanți ai Uniunii Europene, care au mai fost admiși anterior ca studenți și care, după terminarea studiilor, s-au reîntors în țara lor de origine. Acest concept poate fi extins pentru a le permite studenților să solicite admisia în calitate de cercetători în timp ce se află încă pe teritoriul statului membru unde studiază, cu condiția ca aceștia să prezinte cererea corespunzătoare înainte de expirarea permisului de studii.

În general, se consideră că este necesară garantarea faptului că mobilitatea migrațională își atinge obiectivele și că aceasta aduce beneficii pe termen lung, prin încurajarea promovării caracterului circular al migrației, garantarea reîntoarcerii cu succes în țara de

origine, evaluarea aplicării procedurilor și reducerea riscului exodului de creiere prin cooperarea cu țările terțe.

În același context al analizei noastre, putem menționa că circulația creierelor necesită, de asemenea, soluționarea uneia dintre problemele cele mai mari cu care se confruntă mulți imigranți în Europa, și anume nerecunoașterea diplomelor și a calificărilor profesionale. Mobilitatea acestor persoane între țara de origine și țara gazdă va fi facilitată atunci când diplomele și calificările lor vor fi recunoscute în Europa. În acest sens, Comitetul Economic și Social European a propus ca, în pofida dificultăților existente, să se avanseze în negocierea de acorduri pentru recunoașterea calificărilor între Uniunea Europeană și țările de origine ale majorității fluxurilor migratorii.

Pentru ca un sistem de mobilitate a migrației să funcționeze în mod corect, este, de asemenea, necesară garantarea drepturilor sociale privind pensia și asigurările sociale dobândite de imigranți. În acest scop, este necesară negocierea unor acorduri între statele membre ale Uniunii Europene și țările de origine, precum și ratificarea Convenției nr. 157 a OIM.

Comitetul Economic și Social European recomandă ca Uniunea Europeană să propună includerea acestor capitole în cadrul parteneriatelor pentru mobilitate care se vor adopta, în scopul facilitării recunoașterii calificărilor profesionale și al garantării drepturilor privitoare la pensie.

Comitetul Economic și Social European încurajează guvernele statelor membre ale Uniunii Europene și Comisia Europeană să continue activ eforturile în cadrul Națiunilor Unite pentru ca problema migrației să ocupe un loc important pe agenda internațională, pentru ca drepturile omului (ale migraților) să fie garantate în conformitate cu un cadru legislativ internațional și pentru ca gestionarea comună a proceselor de migrație de către țările de origine și țările gazdă să contribuie la dezvoltarea economică și socială a omenirii.

BIBLIOGRAFIE

1. Ioana Cristea Dragulin. *Imigranții la porțile Europei*. Sfera Politicii, nr.116-117, 2005, p. 51.
2. Vezi: Dossier Statistico Immigrazione, Caritas/Migrantes, Elaborazione su dati Consiglio D'Europa, OSCE e Ministero Interno, 2004.
3. Gli effetti della libera circolazione dopo l'allargamento, "Europa, allargamento a Est e migrazione", IDOS, 2004, p.193.
4. Vezi:http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/immigration/fsj_immigration_intro_en.htm
5. Vezi:http://www.europeanunionbluecard.com/wpcontent/uploads/2008/10/com2007_0638en01.pdf
6. Communication from the Commission. Policy Plan on Legal Migration. SEC 2005/1680
7. Communication from the Commission on Policy priorities in the fight against ilegal immigration of third countrz nationals. COM 2006/0402
8. Commission Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries COM(2007)0248.
9. Commission Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions entitled Applying the global approach to migration to the eastern and south-eastern regions neighbouring the European Union COM(2007)0247.
10. A proposal for a European Parliament and Council Directive providing for sanctions against employers of illegally staying third-country nationals COM(2007)0249 final, 2007/0094 (COD), 16.05.2007, Bruxelles.
11. Directiva 2009/50/CE A Consiliului Europei privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților din țările terțe pentru ocuparea unor locuri de muncă înalt calificate. 25 mai 2009 vezi:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>.
12. Communication from the Commision to the European Parliament, The Council, The EUROPEAN economic and social Committee and the Committte of the regions Towards a Common Immigration Policy. COM (2007) 780. Brussels, 5.12.2007.
13. Communication from the Commision to the European Parliament, The Council, The EUROPEAN economic and social Committee and the Committee of the regions A Common Immigration Policy for Europe: Principles, actions and tools {SEC(2008) 2026} {SEC(2008) 2027} Brussels, 17.06.2008.
14. Consiliul Uniunii Europene, The Stockholm Programme-An open and secure Europe serving and protecting the citizens, Brussels, 02.12.2009.
15. Vezi: Avizul CESE din 10 decembrie 2003 privind Comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind imigrația, integrarea și ocuparea forței de muncă (raportor: dl Pariza Castaños), JO C 80, 30.3.2004.
16. Vezi: Propunerea de directivă din 16 mai 2007 de stabilire a sancțiunilor la adresa angajatorilor de resortisanți din țări terțe cu ședere ilegală COM(2007) 249.
17. Vezi: Avizul CESE din 3 octombrie 2001 privind propunerea de directivă a Consiliului referitoare la statutul cetățenilor țărilor terțe care sunt rezidenți pe termen lung (raportor: dl Pariza Castaños), JO C 36, 8.2.2002.
18. Vezi: <http://eur-lex.europa.eu>

Prezentat: 16 ianuarie 2012.

E-mail: orestetarita@yahoo.com

Rolul diasporei în cadrul relațiilor internaționale

Rodica RUSU,
doctor în politologie,
conferențiar universitar interimar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Lilia TODOROVA,
masterandă,
specialitatea relații internaționale,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

Transnational actors are often assumed to be autonomous in their attempts to influence states. But whenever both share common interests, opportunities for mutual influences exist and states can try to use transnational actors to further their own objectives.

We analyze the transnational diaspora politics with its complex relationships between diasporas and their homeland and host states at the international relations level. Due to their capacities, diasporas have been reconstructed as new and potentially powerful actors in international politics.

O consecință a globalizării contemporane reprezintă estomparea granițelor și edificarea unei „lumi fără frontiere”. Printre aspectele pozitive generate de acest proces vom menționa libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului, dar și a persoanelor, ceea ce presupune posibilitatea de a călători, învăța și munci peste hotare. Pe fundalul acestor avantaje nu trebuie să neglijăm și provocările globalizării atât la nivel național, cât și internațional. Una dintre acestea o reprezintă fluxurile migraționale din statele subdezvoltate sau aflate în tranziție către cele dezvoltate, „exodul de creieri”, îmbătrânirea populației, pierderea elementelor de identitate națională.

În calitate de replică la provocările favorizate de globalizare menționăm apariția unor noi actori pe arena internațională, unul din ei fiind diasporele. Conform definiției lansate de Ph. Braillard și M.-R. Djalili, „pot fi actori ai relațiilor internaționale orice organizație, grup sau individ care au capacitatea de a influența relațiile internaționale” [1, p. 31], și „ale căror

acțiuni sau intenții sunt luate în considerare de către alți actori (în mod special, de state și guvernele lor) la elaborarea propriilor politici internaționale”. [2, p. 251] În acest context, diaspora poate fi considerată un actor internațional, al cărui rol este în plină emergență ca urmare a intensificării fluxurilor migratorii internaționale și a creșterii implicării și afirmării diasporelor pe arena internațională.

Trebuie remarcat faptul că, în ultimii ani, a sporit interesul pentru studierea diasporei în cadrul domeniului relațiilor internaționale. Constituind o parte a populației care locuiește în afara patriei sale istorice, diaspora se implică, într-o măsură sau alta, în afacerile interne ale societății gazdă, devenind, astfel, un instrument politic la nivel transnațional. [3, p. 533] Contactul direct realizat între diferite comunități etnice și culturi în cadrul unei societăți apare ca un instrument important nu numai pentru stabilirea comunicării transnaționale, ci și pentru interacțiunea politică.

În traducere din greacă, termenul „diaspo-

ură" înseamnă dispersie, adică aflarea unei părți a populației în afară, peste hotarele țării de origine. Istoria ne demonstrează, că diaspora a existat din cele mai vechi timpuri. Din punct de vedere cronologic, diasporele au apărut în secolul IV î.e.n., când a avut loc strămutarea forțată a evreilor din Palestina în Babilon de către regele babilonean Navucodonosor al II-lea. Cele mai vechi diaspore sunt considerate a fi diaspora evreiască (peste 2000 de ani) și cea armenescă (1600 de ani).

Diaspora reprezintă grupuri de minorități etnice de origini migraționale, care locuiesc și activează în țări de destinație, dar care mențin legături puternice de ordin sentimental și material cu țările lor de origine - patriile. Se caracterizează prin existența unor elemente concrete (cetățenie, durata de reședință, drepturi); elemente exprimate social-psihologice (sentimentul identității, apartenenței la comunitate) și existența unor dimensiuni colective și individuale.

Diaspora poate fi constituită din populația țării de origine, care locuiește permanent în țara de destinație, și migranții de muncă ce se află în afara țării de origine temporar, persoane care dețin cetățenie dublă; diaspora etnică și cetățenii țării de destinație sau grupurile de generația a doua.

Pentru organizarea și mobilizarea diasporei în interese colective sunt importante resursele materiale, culturale și organizaționale ale diasporei, structura și posibilitățile în țara de reședință, motivația și capacitatea de a menține unitatea (legătura internă durabilă) și exercitarea influenței de grup. [4, p. 91-103]

Actualmente, identificăm în literatura de specialitate diverse abordări conceptuale ale diasporei. M. Eșman consideră diaspora drept minorități etnice, care s-au format în urma procesului migraționist și care păstrează legături cu țara de origine. Altă definiție subliniază că diaspora reprezintă minoritatea etnică, apărută în urma migrației politice și socioeconomice, activitatea căreia constă în apărarea identității naționale și realizarea intereselor patriei istorice. [5] S. Laluka constată că fenomenul diasporei preia dimensiuni, care reflectă sfera relațiilor internaționale. [6] Astfel, este demonstrată evoluția termenului de diasporă, care reiese din faptul multiplicării funcțiilor în-

deplinite de acestea, precum și cauzele apariției și dezvoltării comunităților diasporei.

Formarea diasporei este condiționată, de obicei, de procesele migraționiste. Deseori, în procesul asimilării, diaspora poate să fie asimilată complet de către populația majoritară, există așa-numiții membri potențiali ai diasporelor sau chiar grupuri potențiale, pe care elita încearcă să le antreneze în cadrul unor schimbări politice. [7]

În contextul consolidării interdependenței statelor, diasporele încep să capete noi dimensiuni în cadrul relațiilor interstatuale. Rolul acestora, precum și funcțiile pe care le realizează, se diversifică. Cele mai importante funcții ale diasporei sunt:

1. Contribuția la dezvoltarea și consolidarea culturii spirituale a poporului său; cultivarea tradițiilor și obiceiurilor naționale; menținerea legăturilor culturale cu patria istorică; păstrarea limbii naționale. Îndeplinirea acestor funcții are ca rezultat păstrarea identității naționale în țările de reședință, iar nerealizarea lor poate conduce la asimilarea diasporei de către populația titulară a țării de reședință.

2. Păstrarea de către reprezentanții diasporei a culturii sale etnice, sub care se subînțeleg elemente componente ale literaturii, artei, folosirea simbolurilor naționale, bucătăriei naționale, design național etc.

3. Apărarea drepturilor sociale ale reprezentanților populației sale aflați peste hotarele statului de origine. Actualmente, realizarea funcției respective este de importanță majoră, având în vedere creșterea fluxurilor migraționiste și, drept consecință, a problemelor ce țin de cetățenie, în special.

4. Funcția economică implică dezvoltarea anumitor tipuri specifice, naționale ale producției (meșteșuguri populare și artizanat). Îndeplinirea acestei funcții oferă un avantaj dublu, deoarece semnifică promovarea valorilor culturale proprii și îmbogățește și cultura altor naționalități. [8, p.18]

5. Funcția politică. Realizarea acestei funcții are loc prin folosirea unor presiuni (lobby) pentru a obține mai multe drepturi, garanții pentru o dezvoltare mai eficace. Unele diaspore pot apărea pe arena politică în calitate de grup de opoziție față de regimul existent utilizând diferite mijloace, de la publicarea ziarelor până la

organizarea manifestațiilor publice. Diaspora poate influența într-o oarecare măsură și politica externă a statului în care este stabilită, și anume în baza principiului de protejare a diasporei de către patria etnică. [8, p. 24]

În această ordine de idei, la etapa actuală, asistăm la un proces de transformare a diasporei într-o putere socială activă, implicată în toate sferile de activitate ale societății și care, la rândul său, tinde să influențeze societatea.

Creșterea rapidă a comunităților de imigranți, precum și instituționalizarea acestora impulsionează crearea noilor asociații diasporale. Conform opiniei unor experți, această tendință ne permite să vorbim despre procesul „diasporizării lumii”, iar alți teoreticieni consideră că lumea contemporană reprezintă prin sine „nu atât o totalitate a statelor.., cât o totalitate a diasporelor”. [9]

Imigrând, persoanele tind, de obicei, să se unească atât cu scopul de a supraviețui în statul de reședință, dar și de a păstra obiceiurile, tradițiile, limba maternă. De aceea, imigranții se alătură diasporelor existente deja sau creează noi asociații diasporale, ceea ce cauzează dinamismul constant al creșterii numărului diasporelor la nivel internațional.

G. Sheffer consideră că cele mai mari diaspore, așa-numite „diaspore istorice”, sunt: diaspora chineză – 35 mln. de oameni, indiană – 9 mln., evreiască și romă – câte 8 mln., armeană – 5,5 mln., greacă – 4 mln., germană – 2,5 mln. Dintre diasporele „contemporane” cea mai mare este cea afroamericană – 25 mln., diaspora kurzilor – 14 mln., irlandeză – 10 mln., italiană – 8 mln., ungară și poloneză – câte 4,5 mln., turcă și iraniană – câte 3,5 mln., japoneză – 3 mln., libaneză – 2,5 mln. [10, p.10-11]

Uneori, posibilitățile diasporei depășesc considerabil potențialul economic și politic al statului de origine. În aceste cazuri, diaspora poate să ofere nu doar ajutor economic și umanitar statului de origine, ci și să preia caracterul instituției de lobby. În realizarea obiectivelor politicii externe, statul deseori apelează la colaborarea cu actori neoclasici. Din aceste considerente, diaspora se transformă într-un instrument de realizare a intereselor statului atât la nivel intern, cât și internațional. Devine o organizație transnațională, un mediator între țara de origine și țara gazdă.

Dacă e să analizăm impactul diasporei în cadrul politicii internaționale, trebuie să remarcăm faptul că acestora le revine un rol important atât în statul de reședință, unde ele acumulează resurse financiare, influențând în mare măsură viața politică și culturală a țării gazdă. Drept consecință, aceste posibilități pot fi folosite ca instrument de lobby în vederea apărării și promovării intereselor țării de origine în țara de reședință. Din această perspectivă, diasporele pot fi considerate drept actori internaționali, care realizează funcțiile diplomației; pot fi incluse în categoria subiecților diplomației publice, ceea ce demonstrează necesitatea creării dialogului bilateral „statul de origine - diaspora”.

Astfel de state ca Israel, Armenia, Republica Elenă și China înregistrează o cooperare intensă cu diasporele lor și reușesc să transforme influența etnică într-o tehnică de realizare a obiectivelor acestora în țările de reședință a diasporelor. [11]

Armenia a avansat în această direcție de cooperare stat-diasporă prin crearea la 1 octombrie 2008 a Ministerului Diasporei Republicii Armene. Scopul creării acestei instituții a constituit facilitarea cooperării la nivel statal cu diaspora, coordonării elaborării politicilor de către instituțiile naționale în această direcție, îmbunătățirii tehnicilor de colaborare stat-diasporă.[12] În general, vorbind despre diaspora armeană, trebuie remarcat faptul că, numeric, aceasta depășește însuși numărul populației republicii. Populația Armeniei constituie 3,2 mln., iar identificarea numerică a diasporei, dispersate în întreaga lume - 8 mln. [13]

Scopul principal al parteneriatului Armenia-diaspora constă în apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor săi, care regăsesc în afara granițelor republicii respectarea intereselor legitime conform normelor dreptului internațional, păstrarea identității naționale. Considerăm că necesitatea preluării acestui exemplu de către fiecare stat ar constitui un beneficiu real pentru stat, populația acestuia, precum și pentru extinderea dialogului interstatal și intercultural în particular.

Cooperarea stat-diasporă înregistrează efecte pozitive atât asupra dezvoltării relațiilor bilaterale interstatuale, cât și asupra activității diasporelor, beneficiind de suport din pa-

tria lor istorică. [14, p.186] Acest fapt subliniază necesitatea creării noilor asociații diasporale moldovenești peste hotare, focusându-se asupra direcției cooperării dintre structurile naționale și diasporă.

Diaspora poate să exercite funcția de atragere a capitalului și investițiilor pentru țara de origine. Acesta poate fi obținut prin mediatizarea expozițiilor, meselor rotunde organizate de diasporă, prin participarea lor în cadrul emisiunilor TV și radiofonice și promovarea de către acestea a unei imagini pozitive despre patria lor istorică. Diaspora reprezintă prin sine un fenomen constructiv în vederea păstrării elementelor de identitate națională, deosebit de actuale în lumea dominată de procesul de globalizare.

Actori transnaționali sunt considerați adesea autonomi în încercarea lor de a influența statele. Însă, atât statul cât și diaspora, în cazul în care ambele împărtășesc interese comune, există și oportunități pentru influențe reciproce. De exemplu, Israelul, prin serviciile sale secrete, a influențat semnificativ diaspora evreilor și a altor actori transnaționali în mobilizarea pentru emigrarea evreilor din URSS în timpul războiului rece.

În calitate de reprezentanți ai minorităților naționale, diaspora reprezintă o sursă de conflict. Potențialul unor diaspore în mobilizarea resurselor materiale și nemateriale în susținerea conflictelor armate, deseori ne-transparenta structurilor instituționale și de rețea care permit transferul de armament și resurse financiare pentru subiecți statali și nestatali (inclusiv grupuri teroriste), ne determină să redefinim rolul diasporei în relațiile internaționale, să analizăm capacitatea acesteia de implicare și influență a evenimentelor internaționale, într-o lume aflată în era globalizării.

În prezent, cele mai influente diaspore la nivel internațional sunt considerate cea a albanezilor kosovari, armenilor, chinezilor, croaților, cubanezilor, indienilor, iranienilor, irlandezilor, evreilor, palestinienilor. Acestea influențează politica mondială prin numeroase mijloace, acționând constructiv sau destructiv, pasiv sau activ.

Diaspora poate deveni un pretext pentru

iredentismul susținut de către un stat – efortul guvernului țării de origine de a „elibera unele teritorii de sub stăpânire străină în care conaționali lor sunt în minoritate”. Teoretic, diasporele reprezintă o provocare (*challenge*) pentru instituțiile tradiționale statale de cetățenie și loialitate, plasându-se între politica internă și internațională. În plus, acestea pot fi privite drept o forță în formarea identității. [15]

Odată ce diasporele se stabilesc în afara statului de origine, dar reclamă anumite drepturi legitime, sfidează sensul convențional al statului. Această stare de lucruri explică faptul de ce diasporele sunt caracterizate a fi „provocatori” (*challengers*) ai frontierelor tradiționale, transportatori internaționali de cultură”.

Diasporele pot funcționa și în calitate de lobby etnic în țările recipiente liberale și ca avocați ai unor politici externe multiculturale. În aspect politic, ele pot organiza campanii pentru democratizarea regimurilor autoritare din țările de origine. Din optica dimensiunii economice, diasporele reprezintă o forță în cadrul economiei globale, susținând și modificând, în același timp, prin remitențe și transfer de tehnologii economia statului de origine.

S. Huntington consideră că diaspora influențează negativ politica externă a statelor recipiente, exemplificând prin faptul că acestea pot susține guvernele naționale împotriva SUA, organizând acțiuni de spionaj și de influență coruptibilă a proceselor electorale americane. Acesta susține că, în acest mod, sunt lezate interesele economice, interesele naționale americane și este afectată și politica externă de interesele etnice. [16]

Prin urmare, susținem faptul că diasporele influențează politica internațională, atât prin momente constructive, pozitive, cât și prin potențialul distructiv de care acestea dau dovadă. În calitate de actori nonstatali, diaspora cunoaște o transformare, o redefinire a rolurilor sale și a locului în cadrul proceselor politice internaționale. În contextul globalizării și intensității fluxurilor migraționale diaspora trece printr-un proces de consolidare și instituționalizare, încercând să se regăsească în relația dintre statul de origine și statul recipient.

BIBLIOGRAFIE

1. Braillard Ph., Djalili M.-R. Les relations internationales. Paris, 1988. P.31, 324.
2. Цыганков П. А. Теория международных отношений: учебник / П.А. Цыганков. –2-е изд., испр. и доп. – М.: Гардарики, 2007. С. 251, 557.
3. Mitchell K. Different Diasporas and the Hype of Hybridity // Environment and Planning D: Society and Space, 15, No. 5 1997. P. 533.
4. Moșneaga V., Rusu R. Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul. MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1 (XL), 2008. - Chișinău: CEP USM, 2008, p. 91-103.
5. Гаврилов К., Невозможность диаспоры. Русские и русскоязычные в странах Евросоюза// <http://www.politjournal.ru/index.php?action=Articles&dirid=67&tek=8304&issue=222>
6. Лаллукка С. Диаспора: теоретический и прикладной аспекты (опыт анализа групп российских финно-угров) // <http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2005/01/26/0000202998/011.LALLUKKA.pdf>
7. Laszlo F., Colecție de studii despre romii din România. // Criteron, Cluj-Napoca, 2009.
8. Тощенко Ж.Т., Чаптыкова Т. И. Диаспора как объект социологического исследования // Социологические исследования. – 2004, №3. С. 18
9. Докучаева А. Проблемы диаспоры // <http://www.zatulin.ru/institute/sbornik/046/13.shtml>
10. Brubaker R. The „diaspora” diaspora //Ethnic and racial studies.- N.Y., 2005.- Vol. 28, N1.- P.10-11.
11. Калинин В., Особенности политической деятельности русскоязычной диаспоры в США// socio.msu.ru
12. Министерство диаспоры Республики Армения// http://www.mindiaspora.am/ru/About_us
13. Armenia seeks to boost population// <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6382703.stm>
14. Лозанский Э. Д. Этнос и лоббизм в США. М.: 2004, с. 186
15. Shain Y. Kinship and Diasporas in International Affairs. Univ. Michigan Press, 2007.
16. Shain Y., Barth A. Diasporas and International Relations Theory. În: International Organization, Cambridge University Press, vol. 57(03), 2003, p. 449-479.

Prezentat: 17 februarie 2012.

E-mail: rusu_rodika@yahoo.com

Diplomația europeană în contextul constituirii statelor naționale și conturării marilor puteri

Silvia DULSCHI,
*doctor în istorie, lector superior universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova*

RÉSUMÉ

Au XIXe siècle, le monde est entré dans une nouvelle étape de son histoire un stade supérieur de développement économique, social et politique. Pendant ce temps, l'inégalité de développement a provoqué une augmentation de la différenciation entre les Etats de l'Europe, entre l'Europe et monde, qui a conduit à la subordination des zones, régions et continents moins développés.

Contradictions dans les relations internationales entre les grandes puissances rusehes généré par des sources de matières premières et des marchés. Dans les pays développés de la politique économique étrangère tend à prendre priorité.

Organizarea universală a bisericii, cruciadele, dezvoltarea comerțului și a navigației, progresul științelor, literaturii și artelor în perioada Renașterii, inventarea tiparului, marile descoperiri geografice, înființarea armatelor permanente, întărirea puterii regale, consolidarea politicii marilor state - toate au generat dezvoltarea relațiilor spirituale, culturale, economice și politice ale națiunilor civilizate, contribuind la reorganizarea diplomației și crearea ambasadelor permanente.

Metodele diplomației medievale se inspira din doctrina imorală „*raison d'Etat*”, concepută de Ludovic al XI-lea și instituționalizată de Richelieu, precum și din deviza machiavelică „*scopul scuză mijloacele*”. Mijloace potrivite și permise pentru atingerea „scopurilor sfinte” erau: minciuna, viclenia, înșelăciunea, corupția. Cele mai mari defecte diplomatice se considerau: sinceritatea, loialitatea, onestitatea. Întreaga activitate diplomatică se desfășura într-o atmosferă de suspiciune și tănuire. Totodată, diplomația se perfecționa și înainta pe calea progresului.

Diplomația papală cu primele ambasade permanente, diplomația venețiană cu organizarea severă și minuțioasă, cu ambasadorii

culți și activi, cu interese vaste și calculate, diplomația florentină cu ambasadorii nemuritori pentru umanitate, diplomația italiană de la Milano până la Napoli, cu abilitatea sa rafinată și talentul intuitiv de negociere, diplomația franceză cu ambițiile și aspirațiile înalte, cu personalul numeros, cu metodele de intrigi, împărtășite de diplomația spaniolă și germanică, toate au constituit trepte, în scara evoluției diplomației medievale, au pregătit terenul pentru lărgirea activității ambasadurilor, dând naștere diplomației moderne.

Prima întrunire diplomatică, care a întrecut cadrul simplelor negocieri în vederea încheierii unui tratat, cu un caracter impunător de solemnitate și care a rezolvat mari probleme internaționale, a fost congresul de la Westfalia. Acest congres istoric marchează începutul diplomației moderne. Acomodându-se noului spirit, diplomația franceză a devenit centrul atenției mondiale. Mai târziu, prestigiul diplomației engleze s-a egalat cu cel al Franței. Întreaga activitate diplomatică s-a desfășurat, cu mult succes, la diferite congrese și conferințe internaționale. La unele dintre ele ne vom referi în continuare.

Tratatele de Westfalia au fost încheiate la 1648, la congresele de la Münster și Osnabrück. Anul 1648 este considerat ca prima dată importantă în istoria diplomatică a Europei. Aceste tratate au fost semnate de ambasadorii Germaniei, Franței și Suediei, cu ocazia încheierii războiului de treizeci de ani. Ele au dat principilor din Germania de Nord, ale căror teritorii au fost mărite: libertatea religioasă, dreptul de alianță cu străinătatea, au marcat eșecul Austriei în tentativa de unificare a Germaniei. Prințul Czartoryski afirmă că aceste tratate constituie „actul cel mai remarcabil al diplomației moderne, în ele găsim începutul și capodopera ei”. După Holtzendorf, „prestigiul ambasadelor s-a întărit mult și prin consolidarea monarhiilor absolute în Franța, Anglia și Suedia”.

Franța a deschis epoca de glorie a diplomației moderne. Pornind de la necesitatea promovării permanente a politicii externe prin mijloace permanente, Richelieu a înființat în 1626 ceea ce se poate numi astăzi Ministerul de Externe. Întreaga sa activitate și a succesorului său, Mazarini, au marcat constituirea școlii franceze de diplomație, bazată pe claritatea cu care a urmărit rațiunea de stat, flexibilitatea în constituirea alianțelor, exploatarea în folosul propriu a avantajelor, dar și a dezavantajelor. De asemenea, școala franceză a impus cutuma plină de atenție față de partener, un ritual fastuos, pentru o perioadă bună de timp - limba franceză - ca instrument de comunicare diplomatică.

Giulio Mazarini sau *cardinalul Mazarin* a fost succesorul lui Richelieu. Pe timpul său au fost încheiate tratatele de Westfalia și tratatul Pirineilor. Mazarin a fost criticat mult de contemporani. Însă V. Cousin crede, că justiția istoriei a început pentru Mazarin. Astăzi, se recunoaște că acest străin a fost un bun moștenitor al lui Richelieu. După moartea lui Mazarin, *Ludovic al XIV-lea* (1643-1715) a luat personal conducerea politicii externe. În celebrul discurs, rostit în Consiliul de Miniștri, în 1661, a cărui concluzie a fost „*L'Etat c'est moi*”, Regele Soare a exprimat voința de a conduce, în mod absolutist, administrația internă și direcția afacerilor externe. Agenții diplomatici ai lui *Ludovic al XIV-lea* au fost aleși numai dintre oameni loiali și devotați.

Regele a înlăturat eclesiastici din diplomație, pentru că se îndoia de devotamentul lor, din cauza relațiilor dualiste ale acestora. El urmărea, instruirea, controla personal agenții săi diplomatici. Pentru a asigura respectarea ordinilor regelui, fiecare ambasador era supravegheat îndeaproape. Ambasadorul era obligat să raporteze orice observație, care era în legătură cu interesele politice, militare și comerciale ale Franței. Astfel, monarhul a devenit persoana cea mai bine informată din Europa. Ceilalți suverani nu erau nici ei lipsiți de diplomați buni, care prin devotament și inteligență erau egali celor francezi. Austria se putea mândri cu un serviciu abil și loial al lui *Franz von Lisola*, iar Spania era servită cu o egală fidelitate de *Esteban de Gamarra* și de mulți alții. Cu toate acestea, curtea din *Versailles* a devenit „*Parnasul diplomației*”, după cum o caracteriza *Hefter*. Sensibilitatea lui *Ludovic al XIV-lea* în raporturile sale cu suveranii străini a fost excesivă. A fost citat mult incidentul violent, care s-a produs în 1561, cu prilejul intrării ambasadorului Suediei în Londra. „*Contele d'Estrade*, ambasadorul Franței, și *Baronul de Vatteville*, ambasadorul Spaniei, s-au certat atunci pentru întâietatea locului. Spaniolul, care avea mai mulți bani și o suită mai numeroasă, a câștigat populația londoneză, a ordonat ca să se omoare caii de la trăsurile franceze și, în curând, oamenii Contelui d'Estrade, răniți și risipiți, au lăsat pe spanioli să triumfe. Informat de această insultă, *Ludovic al XIV-lea* și-a rechemat imediat ambasadorul din Madrid, a expulzat pe ambasadorul Spaniei din Franța, a dat ordin să se întrerupă conferințele, care se țineau în Filandra pentru delimitarea frontierelor și a lăsat vorbă Regelui Filip al IV-lea, adică socru-lui său, că dacă nu recunoaște superioritatea coroanei Franței și dacă nu repară această ofensă printr-o satisfacție personală, va începe războiul. Filip al IV-lea se temea de un nou război. De aceea l-a trimis pe *Contele de Fuentes* să declare Regelui la Fontainebleau, în prezența tuturor ambasadorilor străini, care se găseau în Franța, că ambasadorii spanioli vor ceda pe viitor locul ambasadorilor francezi. Acest incident caracteristic, povestit de *Voltaire*, arată cât de formalistă și susceptibilă era diplomația epocii.

Acțiunea diplomației franceze din timpul lui Ludovic al XIV-lea se întindea pe un câmp vast. Este interesant de menționat, că un trimis diplomatic al lui Ludovic al XIV-lea, de Croisy, care a fost mai înainte magistrat, a venit și în Transilvania. Iar istoria a înregistrat o mică serbare dată la Curtea Transilvaniei, la care Croisy ar fi dansat în cămașă, timp de ceasuri de-a rândul, ceea ce l-a amuzat mult pe prințul Mihai Apafi (1661-1690). Pradier-Fodere crede că Croisy a făcut aceasta din respect, dorind „să se acomodeze la obiceiurile naționale”. Ludovic al XIV-lea a fost ajutat în conducerea diplomației sale de patru miniștri de externe succesivi: Hugues de Lionne, marchizul Simon Armand de Pomponne, marchizul J. B. Colbert de Torcy, marchizul de Croisy. Acești miniștri aveau însă puțină inițiativă și serveau numai ca organe de executare a ordinelor suveranului absolutist.

Ludovic al XV-lea (1715-1774) a organizat o diplomație secretă, pe care o conducea personal. Scopul acestei diplomații era deseori diferit de ordinele pe care el însuși le autoriza în mod public, mai mult chiar, uneori chiar le frustra. Mecanismul diplomației lui era pe cât de perfect, pe atât de complicat, devenind o conspirație organizată împotriva diplomației oficiale. El dispunea de cunoscuta „*chambre noire*”, în care erau prelucrate depeșele oficiale, și de un cod de cifru secret pentru conducerea corespondenței cu agenții speciali. Primul funcționar al Ministerului de externe din Paris, Tercier, era în același timp și secretarul secret al regelui. În diferite părți ale Europei, unii ambasadori, miniștri sau secretari de ambasadă, asistați de corespondenți speciali, care nu aveau legătură cu diplomația oficială, se aflau în serviciul privat al regelui. Ei erau plătiți din casa privată a regelui. Astfel, deseori o politică era urmărită în mod oficial, iar alta, în general contrară, se executa sub conducerea personală a monarhului. Uneori, secretarul unei ambasade era în confidența regelui, primea instrucțiuni secrete de la el și, executându-le, nimicea rezultatul negocierilor superiorului sau, fără ca acesta din urmă să bănuiască nealitatea, ce se comitea față de el. Miniștrii secreți ai regelui, care au condus administrația acestui curios sistem, au fost: prințul de Conti, iar

mai târziu contele de Broglie. Tercier primea și transmitea instrucțiunile și depeșele. Valetul de cameră, Lebel, era curierul, care recepționa și transmitea corespondența regelui. Această corespondență clandestină va fi suspectată de lumea oficială abia în 1753. Un succes al diplomației lui Ludovic al XV-lea a fost încheierea capitulațiilor cu Poarta Otomană la 1740, pentru că prin ele ambasadorii și consiliile au primit importante drepturi de jurisdicție asupra francezilor, care aveau reședință în Turcia.

Ludovic al XVI-lea (1774-1792) a renunțat la privilegiul conducerii absolutiste a diplomației franceze. A introdus această reformă grație contelui Charles Gravier de Vergennes, unul dintre miniștri de externe ai Franței, care a condus departamentul afacerilor externe de la 1774 până la 1787. Despre Vergennes se spune, că a fost „un caracter integru și incoruptibil”. Paul Oursel scria că politica diplomației lui Vergennes, cinstită și loială, se inspira din două idei: grija constantă pentru interesele Franței și respectarea scrupuloasă a drepturilor altuia. Venind la minister, Vergennes a expus aceste idei regelui; ele i-au caracterizat întotdeauna conduita. Vergennes știa să-și aleagă agenții diplomatici, ghidându-i cu experiența, pe care a câștigat-o el însuși în timpul lungilor sale misiuni în străinătate, le indica linia de conduită, pe care trebuiau să o urmeze, însă le lăsa o parte de inițiativă, care era atât de necesară în acea epocă.

De la înființarea Ministerului de Externe, adică de la 1 octombrie 1589 până la suspendarea sa temporară de Revoluție, adică până la 11 august 1792, acest departament a fost condus de 32 de miniștri, într-o perioadă de 203 ani. Convenția națională a încredințat conducerea afacerilor externe la 5 comisari succesivi: de Forgues, Hermann, Buchot, Miot și Colchen. Directoratul a reînființat Ministerul de Externe, la 6 noiembrie 1795, numind în fruntea lui pe Charles de Crois. În perioada directoratului s-a făcut remarcabil Charles-Maurice Talleyrand-Perigord, mai târziu - Duce de Benevent. Un contemporan al lui Talleyrand, anume generalul Conte de Segur, l-a descris în memoriile sale pe acest mare diplomat astfel: „În viața sa

publică, acțiunile bune și acțiunile rele, toate au purtat pecetea elevației. Orgoliul din naștere, calitățile, pasiunile, chiar și viciile, totul ce pe alții îi domină, nu părea a fi la el decât mijloace la ordinele superiorității sale. Disprețuind disprețul și așezând intrigile sale pecuniare și politice în afară de vulgar, el a știut să le dea, cu un cinism impunător, un aer de grandoare și, întrucât era posibil, el a justificat totul prin reușită”.

Talleyrand a fost de patru ori Ministru de Externe: 13 iulie 1797-13 iulie 1799, 21 noiembrie 1799 - 17 iunie 1807, 13 mai - 10 noiembrie 1814, 8 iulie - 23 noiembrie 1815. *Talleyrand* descrie calitățile pe care trebuie să le aibă un ministru de externe: „Un ministru al afacerilor externe trebuie să fie înzestrat cu un fel de instinct, care, avertizându-l prompt să-l împiedice, înainte de orice discuție ca să se compromită. El trebuie să aibă facultatea de a se arăta deschis și de a rămâne impenetrabil. El trebuie să fie rezervat, cu formele abandonului. El trebuie să fie abil până la alegerea distracțiilor sale. Conversația lui trebuie să fie simplă, variată, neașteptată, totdeauna naturală și câteodată naivă. Într-un cuvânt, el nu trebuie să înceteze, în cele douăzeci și patru de ceasuri, de-a fi ministru al afacerilor străine”. După instrucțiunile adresate de *Talleyrand* către agenții diplomatici ai Franței fiecare șef de misiune trebuia să cunoască perfect, în țara reședinței sale, trei lucruri: ceea ce privea misiunea în sine, drepturile, imunitățile, relațiile sale, personalul guvernului și curții, pe lângă care era acreditat, obiceiurile, ceremonialul, lista civilă etc., organizarea țării din punct de vedere politic, administrativ și judiciar, sistemul comercial al țării etc. *Talleyrand* a fost unul dintre inspiratorii Regulamentului asupra rangului agenților diplomatici, semnat la Viena la 19 martie 1815.

Restaurația a adus în fruntea Ministerului de Externe, în afară de *Talleyrand*, pe ducele de Richelieu, pe viconte de Montmorency, pe Viconte de Chateaubriand, pe Conte Portalis, pe Prințul Polignac. Polignac a înființat, în departamentul său un învățământ special pentru tinerii, care se destinau carierei diplomatice. Sub monarhia din iulie se pot remarca Ducele de Broglie, Thiers, Duce-

le de Montebello și Guizot, ca miniștri de externe. Republica din 1848 a dat pe Lamartine și pe Jules Bastide. Lamartine, în calitate de ministru de externe, a adresat în 1843 o celebră circulară către agenții diplomatici ai Republicii Franceze, care impunea cu multă demnitate recunoașterea naturală a situației noi. Al doilea Imperiu a avut ca miniștri de externe pe Drouyn de Lhuys, pe Contele Colona Walewski, pe Ducele de Gramont. Drouyn de Lhuys este considerat un model al diplomatului de carieră din secolul al XIX-lea, după cum zice Pradier Fodere. El s-a aflat în serviciul diplomației franceze de la 1830 până la 1870, parcurgând toate gradele și punând mâna la toate afacerile mari ale timpului său. La începutul Republicii a III-a ministerul de externe a fost condus de Jules Favre, Ducele de Broglie, Ducele Decazes, de Freycinet. Sub Republica a III-a s-au perindat la ministerul de externe, de la 1870 până la 1924, adică într-o perioadă de 54 ani, în total 40 de titulari. Diplomația franceză modernă a întreprins o activitate fecundă și impunătoare de la început până azi. Diplomația autoritară a lui Ludovic al XIV-lea, diplomația secretă a lui Ludovic al XV-lea, diplomația onestă a lui Ludovic al XVI-lea, diplomația strălucită a lui *Talleyrand*, precum și diplomațiile Restaurației, ale Monarhiei din iulie, ale Republicii a II-a, ale Imperiului al II-lea, ale Republicii a III-a - toate au înscris, în glorioasa istorie a Franței, evenimente, succese și victorii mari. Astfel, diplomația franceză a fost, mai ales în secolele ale XVII-lea și XVIII-lea, un model pentru Europa întreagă.

Anglia a început să se ridice ca putere diplomatică în secolul al XVIII-lea. William Pitt (mai târziu - Lord de Chatam) a fost numit Secretar de Stat al Departamentului de Sud la 1761. La 27 martie 1782, sub domnia Regelui Henric al III-lea, Departamentele de Nord și de Sud au fost contopite într-un singur „Foreign Departament”, iar afacerile Irlandei și ale coloniilor au trecut, împreună cu administrația internă, asupra „Home Departament”-ului (Ministerul de Interne). În aceeași zi, adică la 27 martie 1782, Charles James Fox a fost numit „Secretary of State for Foreign Affairs”, titlu care s-a păstrat până azi pentru a denumi pe Ministrul de Externe al

Marii Britanii. Prin urmare, afacerile externe ale Angliei au fost unificate și concentrate într-un singur minister abia la 1782, când a fost desființată diviziunea bipartită de la 1539. Datorită acestei reforme, diplomația britanică a luat avânt, pentru că acțiunea sa putea fi exercitată acum în mod unitar și metodic. În timpul Revoluției franceze, Departamentul Externelor a fost condus de Lordul Grenville (1791-1801), care l-a urmat pe Ducele de Leeds (1783—1791). Grenville a introdus o mare inovație în procedura diplomatică la 1800. Până la această dată, limba franceză era întrebuintată în conversațiile diplomatice dintre Ministrul de Externe britanic și reprezentanții străini. Grenville a înlocuit franceza cu limba engleză.

În perioada războaielor napoleoniene, „Foreign Office”-ul a avut ca secretari de stat pe Lordul Liverpool (1801), Lordul Harrowby (1804), Lordul Mulgrave (1805), Charles James Fox (1805), Lordul Grey (1806), George Canning (1807), Lordul Bathurst (1809), Lordul Wellesley (1809) și Lordul Castlereagh (1812). Dintre aceștia, cei mai remarcabili au fost Canning și Castlereagh.

Canning a fost primul ministru, care s-a aflat în fruntea „Foreign Office”-ului, de la înființarea acestuia în 1782. Canning a condus cu succes politica externă britanică, fiind primul subsecretar de stat al externelor (1796—1799). Două perioade ale administrației sale ca Secretar de Stat (1807—1809 și 1822—1827) au fost importante atât pentru dezvoltarea internă a departamentului, precum și pentru relațiile sale constituționale cu Coroana și Parlamentul.

Castlereagh a fost Secretar de Stat în perioada grea a congresului de la Viena și a reconstrucției după războaiele napoleoniene. El a condus „Foreign Office”-ul de la 1812 până la 1822, când a murit ca victimă a devotamentului și epuizării forțelor sale. Secretariatul său a avut o remarcabilă influență asupra uzanțelor constituționale ale „Foreign Office”-ului. Poate niciodată, de când există guvernul de cabinet, n-au fost doi miniștri cu mai mari diferențe de caracter și temperament ca și Castlereagh și Canning. Totuși anume în perioada lor a apărut doctrina continuității în conducerea afacerilor străine. După Castlereagh și Canning,

„Foreign Office”-ul a fost condus în epoca Victoriană de Lordul Dudley, Lordul Aberdeen, Lordul Palmerston, Ducele de Wellington, Lordul Grey, Lordul Malmesbury, Lordul John Russell, Lordul Clarendon, Lordul Derby, Lordul Salisbury, Lordul Rosebery, Lordul Kimberley.

Aberdeen a fost de două ori Secretar de Stat (1820—1830 și 1841 — 1846). El cunoștea afacerile europene din experiența sa, câștigată ca reprezentant britanic la curtea austriacă în timp cu principalii bărbați de stat ai Continentului și era prieten cu Metternich. Avea un caracter perfect dezinteresat și o dispoziție complet pacifistă. În anul 1830, după moartea lui George IV și după renunțarea lui William al IV-lea la veniturile ereditare ale Coroanei, serviciul diplomatic era plătit de Parlament în locul suveranului, cum se făcea aceasta înainte de 1830. Evident că prin acest fapt s-a întărit mult controlul parlamentar asupra afacerilor străine.

Palmerston a fost de trei ori ministru (1830—1834, 1835— 1841, 1846—1851). El era tocmai contrariul lui Aberdeen: violent și războinic, brutal și hotărât, cum zice Cecil. El a lăsat însă urme adânci în departamentul său în ceea ce privește organizarea internă, poziția față de țară și politica în străinătate. Tallyrand îl numea pe Palmerston „unicul bărbat de stat în Guvernul lui Grey”. Iar Peel cu toate că-i era adversar politic, a declarat la o faimoasă ocazie că oricine poate fi mândru de el.

Clarendon, care a condus și el de trei ori „Foreign Office”-ul (1853—1858, 1865-1866, 1848-1870) avea un mare prestigiu în fața Europei, ceea ce dovedește mai bine următoarea anecdotă: „Niciodată în viața mea, a spus Bismarck la 1871 lui Lady Emily Russell, fata lui Clarendon, n-am fost mai fericit să aud ceva decât atunci când am aflat de moartea tatălui D-tale. Iar văzând că ea se încruntă la auzul acestui compliment, care era prea subtil pentru a fi înțeles, Bismarck a adăugat: „Nu trebuie să te superi, scumpă Lady! Ceea ce voiam să spun este că dacă tatăl D-tale ar fi trăit, el ar fi împiedicat războiul”. Și se știe, că fără războiul franco-german, Bismarck n-ar fi putut realiza unitatea Germaniei. Acest compliment al lui Bismarck, este un elogiu ce se putea aduce calităților diplomatice ale lui Clarendon.

Derby a fost de două ori „Foreign Secretary” (1800—1868 și 1874—1878). El a fost un bărbat cu vederi largi și cu o judecată cumpănită, însă neprețuit pentru calmul și precauțiunea sa.

Salisbury a fost ultimul mare Ministru al Reginei Victoria, având direcția afacerilor externe de trei ori (1878-1880, 1885-1886, 1887-1892). Marchizul de Salisbury a avut faima unui om cinstit. *Eler* scrie, că Marea Britanie n-a avut niciodată un ministru de externe așa de drept, așa de sincer, așa de liber în gândire și așa de nesofistic ca Lordul Salisbury. El ura intrigile, avea cel mai mare dispreț pentru „bluff” și pentru orice mijloc gălăgios. Nici un englez nu s-a arătat a fi un „Foreign Secretary” mai judicios, mai prevăzător, mai înțelept ca Salisbury. Astfel, prin acțiunea sa calculată și tenace, diplomația britanică modernă, condusă de marii miniștri ai epocii Georgiene și Victoriene, a construit, încetul cu încetul, după cucerirea supremației navale, monumentul gigantic al celui mai grandios Imperiu colonial, pe care l-a cunoscut istoria universală.

Principatele române. Popor cu o istorie zbuciumată, așezată „ în calea tuturor răutăților”, românii au îndrăznit totuși să lupte pentru a asigura țării un loc demn în rândul țărilor lumii. În realizarea acestui scop, o contribuție importantă au adus oamenii de litere ai vremurilor, mărturie datând încă de pe vremea marelui voievod moldovean *Ștefan cel Mare*. Solul său, *Ion Țamblac*, un grec cu experiență în ale soliei, dobândită când a cerut sprijinul Florenței, pentru despotul Moreei, Toma Paleologu, s-a refăcut mai întâi la Veneția, apoi la Roma și s-a stabilit în cele din urmă în Moldova. În mai 1477 s-a deschis o ambasadă a Moldovei la Veneția și *Ion Țamblac*, autor al unui panegiric, a dus solia voievodului moldovean. Cu toate că nici la Veneția, nici la Roma „solia nu a avut decât un succes protocolar, ea a contribuit la cunoașterea din partea Apusului a gândirii politico-diplomatice a domnului unei țări mici, care, până la sfârșitul vieții, a nutrit convingerea necesității unei largi coaliții antiotomane”. Țara Românească a rămas de la începutul secolului al XVI-lea în conștiința poporului nostru și prin biserica de la Curtea de Argeș și „*Învățăturile*

le lui Neagoe Basarab către fiul său, Teodosie”, opera de valoare a acestui mare domnitor. „*Învățăturile...*” dezvăluie concepția de viață și comportamentul politic al unui gânditor care a manifestat „înțelepciune practică” în relațiile internaționale. Conform convingerii sale, „toți trebuiau primiți cu aceeași cinste și cu aceleași daruri, ceea ce dovedește că intuiția ambasadorilor avea în Țara Românească respectul ce i se acorda în cele mai înaintate state ale Europei timpului”. Pentru că ofensiva europeană a turcilor a cunoscut un răgaz în țara lui Neagoe Basarab, acesta a reușit „să-și clădească opera pe urzeala fină a negocierilor”. Ambasadele sale au ajuns la curtea Poloniei, la Papă, la Veneția.

Aspecte importante a cunoscut diplomația românească și prin activitatea marilor cronicari. *Miron Costin* s-a alăturat lui Vasile Lupu în lupta acestuia împotriva lui Gheorghe Ștefan. Cronicarul a fost însărcinat cu misiunea delicată de a cere ajutorul starostelui de Camenița. Tot el însă l-a slujit și pe Gheorghe Ștefan când acesta l-a înlăturat de la domnie pe Vasile Lupu. *Miron Costin*, prin cultura lui largă, prin inteligența ascuțită, prin energia și prin sufletul său pasionat, s-a impus în divanurile domnești și a fost însărcinat deseori cu misiuni diplomatice grele.

Memorabile au rămas cuvintele cronicarului moldovean adresate vizirului când turcii au atacat Camenița: „Suntem noi, moldovenii, bucuroși să se lățească împărăția în toate părțile cât de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să se lățească”. Importante au fost și relațiile pe care acest cronicar le-a stabilit între Moldova și Polonia. Lucrările lui *Miron Costin* depășesc aspectul de cronică, multe dintre paginile „*Letopiseșului Țării Moldovei*” sau ale lucrării „*De neamul moldovenilor*” având caracter beletristic. Cronicarul este și autorul „*Poemei în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*”. Tot el a scris și un mic poem filozofic, „*Viața lumii*”. P. P. Panaitescu prezintă în monografia „*Nicolae Milescu Spătarul*”, la început sintetic, personalitatea acestui „boier român” din veacul al XVII-lea, călător în Occident, autor de scrieri istorice și teologice în grecește, latinește și românește, diplomat și om politic, înalt funcționar în serviciul țărilor Rusiei și amba-

sadorul lor în China, om curios, amestec de cultură bizantină și occidentală. Se inițiază în timpul domnitorului moldovean *Gheorghe Ștefan*, în tainele relațiilor diplomatice, complicate, din cauza ascensiunii rapide a Rusiei. După moartea acestui domnitor, se refugiază în Țara Românească, unde, sub *Grigore Ghica*, este „*capuchehaie*”, adică reprezentantul diplomatic al domnitorului pe lângă Înalta Poartă.

Conform cercetătoarei Ileana Hoge-Velișcu, în această perioadă „se pare că Milescu a activat ca un agent dublu, informându-i pe turci despre tratatul secret dintre Franța și Polonia.”

În 1666, Milescu a îndeplinit o misiune diplomatică la Stockholm, ca trimis al voievodului mazilit, Gh. Ștefan, ducând regelui și reginei Suediei scrisori secrete. Urmează o misiune diplomatică la Paris, facilitată de prietenia cu ambasadorul Franței în Suedia, *Arnould de Pomponne*. „În urma conflictului cu noul domn, Iliș Vodă, și a pedepsei barbare, **Nicolae Milescu** a fost recomandat țarului Alexei Mihailovici (1645-1676) ca fiind un bun cunoscător al mai multor limbi de circulație la acea vreme. El a ajuns la Smolensk, punct de graniță între regatul Poloniei și Imperiul rus la 23 mai 1667, iar în capitala Rusiei, Moscova, la 14 decembrie 1671, Nicolae Milescu a fost angajat la Posolski Prikaz ca traducător pentru limbile greacă, latină și română, primind, totodată, și rangul de „dvorean” (curtean). Spătarul a făcut parte din mai multe ambasade secrete rusești, cea mai importantă, dar și mai grea, fiind aceea de la Curtea lui August Kang XI din 1675. Audiențele la împăratul chinez au întărit relațiile dintre cele două țări care nu se cunoșteau și din cauza imposibilității de a comunica în vreo limbă, Nicolae Milescu facilitând cunoașterea acestei îndepărtate țări asiatice în Europa și în lume, un rol esențial avându-l și apreciaa lucrare, „Descrierea Chinei”. Contemporanul lui Milescu, în Țara Românească, a fost *Constantin Cantacuzino Stolnicul*, care a urmat școlile superioare din Italia ce l-au pregătit ca viitor cărturar și diplomat. A aspirat să contribuie la recâștigarea prestigiului politic de odinioară al Țării Românești. De aceea, împreună cu Șerban Cantacuzino,

domnul Țării Românești, fratele său, a stabilit legături secrete cu Austria în speranța de a înlătura dominația otomană cu ajutor habsburgic. Activitatea sa diplomatică a fost remarcabilă în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu.

Istoria Moldovei de la începutul secolului al XVIII-lea a înregistrat apariția oarecum surprinzătoare a altei personalități remarcabile: *Dimitrie Cantemir*, cel care, în „*Creșterea și descreșterea curții otomane*” a intuit declinul Porții Otomane. El a reușit să obțină respectarea autonomiei interne a țării de către țarul Rusiei, prin tratatul de la Luțk din 13 aprilie 1711, redactat în întregime de Dimitrie Cantemir. A fost un real succes diplomatic al acestuia. Conform tratatului, țarul era obligat să nu se amestece în schimbarea domnilor Moldovei. În același timp, tratatul asigura inviolabilitatea și independența Moldovei.

Relații politice româno-ruse în secolele XV-XVII. Primele legături diplomatice, între spațiul românesc și cel rus, datează din vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504). Domnitorul moldovean a căutat în cnezatele rusești ortodoxe, care începuseră să se emancipeze de sub autoritatea hanilor tătari, un sprijin împotriva tendințelor de expansiune ale musulmanilor (otomani și tătari) și catolicilor (maghiari și poloni). Primul pas făcut de Ștefan cel Mare, în vederea unei apropieri de Moscova, a fost încheierea unei alianțe cu cneazul Kievului, Simion Olelkovici (1454-1470). Acesta făcea parte dintr-o ramură rusizată și ortodoxă a familiei marelui cneaz al Lituaniei, Geydimin (1316-1341), familie din care descindeau și Jagellonii. Această alianță a fost întărită prin căsătoria lui Ștefan cu sora lui Simion, cneaghina Evdochia, în 1463. Aceasta era nepoata marelui cneaz al Moscovei, Vasili Dmitrievici (1389-1425). Astfel, domnitorul Moldovei a devenit rudă, prin alianță, cu cneazul moscovit Ivan al III-lea Vasilevici (1462-1505), care era vărul primar al soției sale.

Ștefan cel Mare a purtat o corespondență bogată cu cneazul Ivan al III-lea; o dovedesc repetatele cereri adresate regilor Poloniei de a permite solilor moldoveni să ajungă la Moscova, prin Polonia și Lituania. Într-o scrisoare trimisă regelui Cazimir al IV-lea, în anul 1481, Ștefan îi cere acestuia să permi-

tă trecerea prin Polonia și Lituania a solilor moldoveni. Aceștia trebuiau să negocieze căsătoria fiicei domnitorului, Elena, cu fiul cneazului Moscovei și moștenitor al tronului, Ivan Ivanovici cel Tânăr. În anul 1496, Ștefan a încercat să-l determine pe marele duce al Lituaniei, Alexandru, să se alăture alianței dintre Moldova și statul moscovit. Doi ani mai târziu, în 1498, Ștefan l-a îndemnat pe cneazul Ivan al III-lea să se împace cu marele duce al Lituaniei, Alexandru, pentru a realiza o coaliție a celor trei conducători împotriva Imperiului Otoman. În anul următor, domnitorul Moldovei își exprima regretul față de marele duce Alexandru, că solia sa la Moscova nu a dat nici un rezultat. Totodată, Ștefan îi atrăgea atenția lui Alexandru că nu a respectat prevederile tratatului încheiat anterior cu cneazul Moscovei, întreținând legături cu tătarii, inamici ai cneazului Ivan al III-lea. În același timp, după moartea lui Ivan Ivanovici cel Tânăr (1490), Ștefan cel Mare a încercat să-l impună, ca moștenitor al tronului Moscovei, pe nepotul său Dmitri Ivanovici (1487-1509), pentru a fi sigur că alianța moldo-rusă va funcționa. Dmitri Ivanovici era fiul Elenei, fiica lui Ștefan cel Mare, și al lui Ivan Ivanovici cel Tânăr. Planul domnitorului a fost aproape de a se realiza datorită prestigiului căpătat în urma victoriei obținute la Codrîi Cosminului (1497). Eforturile diplomatice ale Moldovei nu au dat însă roade, la Moscova triumfând, în cele din urmă, partida boierească favorabilă prințesei bizantine Sofia, a doua soție a cneazului Ivan al III-lea și nepoata ultimului împărat bizantin Constantin al XI-lea Dragașes. Astfel, a fost desemnat drept moștenitor al tronului fiul Sofiei, Vasili al III-lea Ivanovici (1505-1533).

Relațiile moldo-ruse au fost reluate, ceva mai târziu, în timpul domniei lui Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546), care era rudă, prin alianță, cu Vasili al III-lea Ivanovici. Petru Rareș i-a adresat lui Ivan al IV-lea cel Groaznic (1533-1584) câteva sfaturi prin intermediul cărturarului rus Ivan Semionovici Peresvetov. Astfel, domnitorul român îi sugera țarului să nu se încreadă în marii boieri, ci să-și întemeieze puterea pe slujitorii militari. Legăturile româno-ruse au fost reluate câteva decenii mai târziu, atunci când fiul lui Alexandru Lă-

pușneanu (1552-1561; 1564-1568), Bogdan al IV-lea Lăpușneanu, domnitor al Moldovei între 1568-1572, s-a retras la curtea lui Ivan al IV-lea, în anul 1574. Și rivalul lui Bogdan al IV-lea, Ioan Vodă cel Cumplit (1572-1574) a trăit în Rusia în jurul anului 1560, fiind sub protecția lui Ivan cel Groaznic. Un alt fiu al lui Alexandru Lăpușneanu, Ștefan, născut dintr-o legătură ilegitimă a domnitorului, a trăit la Moscova, la curtea țarului Fiodor I Ivanovici (1584-1593). În calitate de voievod de Tula, el a participat la alegerea ca țar, în anul 1593, a lui Boris Godunov (1593-1605), ultimul reprezentant al dinastiei Rurikizilor. Ștefan a fost însă neinspirat atunci când s-a alăturat uzurpatorului Dmitri, pretins fiu al lui Ivan al IV-lea, fiind nevoit să se călugărească.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, au avut loc primele legături diplomatice dintre Țara Românească și statul moscovit. Astfel, în anul 1596, Mihai Viteazul (1593-1601) l-a trimis la Moscova pe episcopul Luca, pentru a primi sprijin militar împotriva Poloniei. Deși țarul Fiodor Ivanovici, de fapt Boris Godunov care era stăpânul efectiv al Rusiei s-a arătat dispus să-l apere pe domnitorul român, condițiile istorice au făcut imposibilă o colaborare militară.

În secolul al XVII-lea, după ridicarea pe tronul moscovit a dinastiei Romanov, descendentă pe linie maternă din Rurikizi, au fost reluate legăturile diplomatice dintre români și ruși. Numeroși oameni luminați din spațiul românesc și-au găsit refugiul în Rusia, dintre care pot fi enumerați: *Nicolae Milescu-Spătaru*, *ieromonahul Petre Movilă* (devenit mitropolit al Kievului, Galiției și a toată Rusia și întemeietor al unui colegiu la mănăstirea Lavra Pecerska), *Antonie Putneanu* (episcop de Cernigov).

În secolul al XVII-lea, conducătorii Rusiei și-au îndreptat, tot mai mult, atenția către sud, intrând, astfel, în conflict cu Imperiul Otoman. Experiența insuficientă și cunoștințele precare despre Europa de sud-est au obligat autoritățile ruse să folosească informatori români și să ceară de la domnitori oameni, date și sfaturi. Începând de la jumătatea secolului al XVI-lea, Principatele Române au intrat într-o perioadă de criză, autonomia lor a devenit din ce în ce mai șubredă. Prin-

cipatele române au fost în epoca diplomației moderne centrul atenției internaționale, în mai multe rânduri. Pentru studiul istoriei diplomației române trebuie amintite două tratate importante: primul este Tratatul de pace, încheiat între Rusia și Turcia, la Kuciuk Kainargri în ziua de 17 iulie 1774. În privința reprezentării diplomatice a Principatelor Române, articol XVI, punctul 9 al acestui tratat prevede că „*Poarta permite Principilor acestor State de-a avea fiecare, pe lângă ea, câte un însărcinat cu afaceri, luat între creștinii comunității grecești, cari vor veghea asupra afacerilor ce privesc numitele Principate, și cari vor fi tratați cu bunătate de Poartă, și cu toată puțină lor importanță, ei vor fi considerați ca persoane, care se bucură de dreptul ginților, adecă vor fi la adăpost de orice violență*”. În punctul 10 al aceluiași articol adaugă: „*Poarta consimte, de asemenea, ca, după cum circumstanțele acestor două Principate vor putea să pretindă Miniștrii Curții Imperiale a Rusiei, acreditați pe lângă ea, să poată vorbi în favorul lor și promite de-a le da ascultare cu considerație ce se cuvine puterilor amicale și respectate*”.

Acest text merită și trebuie să fie comentat. Înainte de toate, faptul că Poarta permite ca Principii să aibă „însărcinați cu afaceri”, înseamnă o recunoaștere indirectă a suveranității Principatelor. Pentru că unul dintre atributele internaționale ale suveranității naționale este dreptul de legatie activă. În al doilea rând, consimțământul Porții de a primi pe acești agenți diplomatici constituie o declarație de cvasiindependență a Principatelor, pentru că numai statele independente aveau reprezentanți la Poartă. Însă acest tratat conține și elemente curioase. Înainte de toate, întărirea influenței fanariote prin faptul că însărcinații cu afaceri trebuiau să fie membri ai „comunității grecești”. Pe urmă, se promite acestor agenți că „vor fi tratați cu bunătate”, ceea ce înseamnă o concesiune bizară. Mai departe, se amintește „puțină lor importanță”, pentru a reduce considerabil valoarea concesiunii, transformând-o într-o adevărată indulgență. Promisiunea că „ei se vor bucura de dreptul ginților” este o recunoaștere a imunităților diplomatice, care însă formează un drept natural al oricărui agent diplomatic. Ultima și cea mai remarcabilă prevedere

a tratatului este însă admiterea unui fel de protectorat diplomatic rusesc asupra afacerilor Principatelor, promițând miniștrilor ruși nu numai dreptul de a vorbi în numele lor, ci și de a da ascultare. Faptul însă că Principatele aveau agenți numai la Poartă și că ele nu erau reprezentate în marile centre europene, mai departe, faptul că acești agenți de la Constantinopol erau greci și că ei erau sub protecțiunea tutelară rusească, nu era deloc o situație favorabilă pentru interesele românești. Grenvite Murray, un autor englez, scrie la 1855, că această circumstanță a contribuit poate mai mult decât toate celelalte la degradarea acestor principate, precum și la succesul scopurilor Rusiei împotriva Porții. Ele au fost oprite și desconsiderate pentru că dorințele și interesele lor au fost necunoscute.

Al doilea tratat important este *Convenția încheiată la Paris*, în ziua de 19 august 1858, între Franța, Austria, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia, pentru organizarea principatelor Moldovei și Munteniei. Conform art. 9 al acestei convenții, „*Principii vor fi reprezentați pe lângă Curtea suzerană de către agenți moldoveni sau munteni din naștere, care nu depind de nici o jurisdicție străină și cari sunt agreeți de Poartă*”. Acest tratat a adus două importante modificări în reprezentarea diplomatică a Principatelor. Anume „agenții (și nu numai simpli însărcinați cu afaceri) trebuiau să fie pământeni. În al doilea rând, înceta tutela rusească diplomatică. Însă Principatele au continuat să fie reprezentate în fața opiniei publice europene de către diplomația otomană până la Tratatul de la Berlin din 1878, care, în fine, a adus, odată cu independența națională, deplina emancipare diplomatică.

Activitatea generală a diplomației moderne s-a desfășurat, mai ales, în congresele diplomatice. Negocierile izolate între ambasadorii medievali erau insuficiente pentru marile transformări europene. Congresul devine câmpul de luptă al diplomaților. Primul congres al păcii westfaliene a fost urmat de altele. *Ernest Satow* a compus o listă, care cuprinde în total 29 de congrese diplomatice, începând cu congresul de la Münster și Osnabrück și sfârșind cu congresul de la Versailles. Alături de congrese, au început să se țină, în secolul al XIX-lea, și conferințe diplomatice.

BIBLIOGRAFIE

1. V. Căndea, D. Giurescu. Pagini din trecutul diplomației românești. București, 1966.
2. Istoria diplomației. Vol. I, București, 1967.
3. M. Malița. Diplomația. București, 2004.
4. Gh. Punga, P. Zahariuc. Stat, societate și mentalități în spațiul românesc (sec. XIV- XVIII). București, 2011.
5. Bogdan M. Relații politice româno-ruse în secolele XV-XVII. București, 2011.
6. Al. Moraru. Misiuni diplomatice ale țărilor române la curtea țarului Rusiei Petru I. Chișinău, 2010.
7. C. Giurescu. Istoria românilor, vol. II, București, 1976.
8. M. Maxim. Țările Române și Înalta Poartă, București, 1993.
9. V. Neamțu. Istoria medie a României, Iași, 1982.
10. I. Cazan, E. Denize. Marile puteri și spațiul românesc în secolele XV-XVI. București, 2001.
11. Scriitori-diplomați români prezenți în arhiva Ministerului Afacerilor Externe. București, 2011.
12. Statul și politica în perioada medievală. php.htm .

Prezentat: 05 martie 2012.

E-mail: silvia-moldovan@mail.ru

Fundamentarea și diversificarea conceptului de securitate

Victor JUC,
doctor în filozofie, conferențiar universitar,
Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

Vitalie VARZARI,
doctorand, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

SUMMARY

The news of investigations is determined by the need to investigate the process of rethinking of national security, and the Copenhagen School has the decisive role. The conclusion is that traditional schools have approached the security in political-military terms, but is currently growing the share of other sizes, especially the economic, social and environmental dimensions.

Analiza teoretică a securității naționale din perspectiva științei politice reprezintă în sine o provocare. Cauza constă în faptul că până în anii '90 ai secolului al XX-lea securitatea națională era tratată în majoritatea elaborărilor teoretice din perspectiva relațiilor de putere dintre state, având ca suport realismul politic. Totodată, studiile de securitate, care reprezentau o subdisciplină în cadrul științei relațiilor internaționale, cercetau atât aspecte ce vizează securitatea internațională, cât și securitatea națională. Din aceste considerente securitatea națională a fost și, adeseori mai este, percepută de mulți teoreticieni drept obiect de studiu al relațiilor internaționale. În același timp, considerăm că se află în plin proces de fundamentare securitologia, o subdisciplină din cadrul științei relațiilor internaționale, dar și a conflictologiei.

Această stare de fapt are, din punctul de vedere al lui B. Buzan, o explicație destul de simplă: atunci când vorbim de statul hobbesian clasic, conceptul de securitate națională nu poate fi aplicat decât laturii externe a funcțiilor de securitate a statului. Nu există îndoială, opinează cercetătorul, că această viziune se aplică statelor puternice, pentru care categoria de securitate națională a fost inițial concepută. [1, p.112] B. Buzan remarcă și insuficiența dezvoltării conceptului de se-

curitate națională, evidențiind că el nu este pe deplin conceptualizat, dar fiind faptul că este puternic politizat. Cauza acestei situații, în opinia exegetului Școlii de la Copenhaga în domeniul cercetării securității, se datorează, în principal, suprapunerii de-a lungul istoriei a conceptului de securitate națională cu cel de putere și, în consecință, dezvoltarea unei percepții militare a securității: „Statele erau concepute ca fiind prinse într-o luptă pentru putere, iar securitatea, din acest motiv, era văzută ca un derivat al puterii, în special, al celei militare”. [2, p. 20]

De fapt, termenul de „securitate națională” a fost utilizat pentru prima dată la începutul secolului al XX-lea în mesajul lui Th. Roosevelt către Congres, în care se fundamenta necesitatea ocupării prin invazie militară a zonei Canalului Panama în „interesele securității naționale americane”. Putem, astfel, sesiza în mai multe discursuri politice un accent major asupra angajamentului militar în relațiile internaționale și modul în care acesta contribuie la fortificarea propriei securități naționale. Totodată, teoreticienii au evitat și/sau nu au reușit mult timp să definească nici însuși conceptul de securitate, nici corespondentul lui de bază și deci nu s-a reușit fundamentarea unei teorii distincte a securității naționale, ci au fost elaborate câteva teorii, paradigme

și abordări dominante în disciplina relațiilor internaționale. În anii '80-'90 ai secolului trecut, B.Buzan insistă prin lucrarea „Popoarele, statele și teama - o agendă pentru studii de securitate internațională după Războiul Rece” asupra unei viziuni teoretice, interogându-se deloc retoric: „Ce înseamnă, de fapt, securitatea?” [3, p. 12]

Securitatea mediului internațional, dinamica și natura relațiilor dintre state, puterea militară erau determinante pentru starea securității naționale. Realistii considerau că, dominând, învingând sau surclasând din punct de vedere militar, statele pot să-și asigure propria securitate națională, iar liberalii erau convinși că războiul și confruntarea militară nu sunt o soluție, ci, mai curând, cooperarea economică, dezarmarea, perpetuarea păcii, democratizarea societăților sunt în măsură să asigure securitatea națională. Teoreticienii realiști, liberali și behavioriști își concentrău dezbaterile mai mult pe factorii externi, cu impact asupra securității naționale, decât pe vulnerabilitățile interne, termenii lor de referință în cadrul disputelor științifice fiind supremația militară, balanța de putere, războiul, pacea, alianțele internaționale, conflictul internațional, capabilitățile nucleare etc.

În Republica Moldova incertitudinea teoretico-metodologică în care este învăluită abordarea securității naționale mai este dublată, din punctul nostru de vedere, și de alte două variabile: la nivel teoretic - de lipsa unei școli naționale de tradiție a studiilor de securitate și, în consecință, a unor lucrări fundamentale în acest domeniu complex, perpetuându-se un vid teoretic; iar la nivel practic - de lipsa expertizei eficiente în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor publice care vizează sectorul național de securitate, sferă a interesului național care a fost în perioada sovietică în competența centrului unional.

Relansarea și redirectionarea studiului securității naționale au fost provocate de un eveniment care a marcat secolul al XX-lea - dezintegrarea sistemului socialist. Modul în care s-a încheiat „războiul rece” și, mai ales, reproșul că acest fenomen n-a fost pronosticat și a reprezentat eșecul abordărilor tradiționaliste ale securității au intensificat dezbaterile în cadrul comunității studiilor de securitate

cu privire la domeniul și aria de încorporare a materiei. Implozia Uniunii R.S.S., care nu a fost provocată nici de supremația militară a S.U.A., dar a suscitat cheltuieli enorme și înrădăcinarea complexului de inferioritate tehnologică, nici de un atac nuclear neașteptat și nici de disfuncțiunea balanței de putere în sistemul internațional, creându-se premisele asimetriei sistemice, a schimbat radical percepțiile asupra securității naționale, iar teoriile despre securitate, din momentul în care și-au demonstrat incapacitatea de a prognoza unul dintre cele mai semnificative evenimente ale istoriei contemporane, au intrat într-o criză profundă.

Chiar și în secolul al XXI-lea, în acord cu B.Buzan, care se referea la situația din ultimul deceniu al secolului al XX-lea, securitatea rămâne un concept ambiguu, interpretat diferit de către cercetători diferiți. Pentru a fi înțeleasă, securitatea națională trebuie conceptualizată, definită și explicată. După cum a subliniat D. Baldwin în „Neorealism și neoliberalism”, conceptul de securitate, în pofida multiplelor dezbateri, rămâne încă nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru diverse măsuri politice strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite. [4, p. 9] Securitatea națională nu are un sens precis. Pentru mulți cercetători, analiști și oameni politici, în diverse situații, ea are conținut diferit, constată A. Wolfers în „Securitatea națională - un simbol ambiguu”. Studiile de securitate se află pretutindeni într-o criză profundă generată de transformările radicale prin care trece însuși mediul de securitate [5, p. 27], consideră L. Ghica și M. Zulean în „O agendă pentru dezvoltarea studiilor de securitate”. Cu toată contribuția științifică a unor domenii precum relațiile internaționale, studiile de securitate sau geopolitica, cunoașterea academică nu a condus spre formularea unei definiții unanim acceptate a conceptului de securitate, susține M. Zulean. [6, p. 38] Nici o definiție a securității nu a fost general acceptată și nici nu poate fi posibilă, concluzionează în „National security and nuclear dilemma” R. Smoke. [7, p. 301] Iar B. Buzan reiterează dificultatea de a conceptualiza securitatea, făcând trimitere la W. B. Gallie, care demonstrează că ea este un concept contestat în mod fundamental.

Se consideră că această stare de confuz derivă din două considerente principale: *prezența* unei dimensiuni obiective a conceptului de securitate națională ce se referă la existența fizică a unor amenințări și *dezvoltarea* unei dimensiuni subiective a securității, care vizează percepția subiectului față de prezența sau absența amenințărilor la adresa supraviețuirii și evoluției lui. Astfel, cineva se poate simți în siguranță fără a fi, de fapt, în siguranță, la fel cum cineva poate fi „liber” de amenințări reale, fără să creadă. Aceasta este adevărat pentru guverne, așa cum este adevărat și pentru indivizi [8, p. 105], afirmă K. Booth în „Theory of world security”. Un al treilea element ce trebuie luat în considerare, constă în faptul, așa cum observă pe bună dreptate B. Buzan, că securitatea națională nu trebuie confundată cu funcționarea normală a statului. Securitatea se referă în acest sens la absența amenințărilor care periclitează însăși existența statului și calitatea vieții comunităților de indivizi. În opinia lui K. Booth, dacă cel de-al doilea element ar fi lipsă în precizarea de mai sus, atunci am fi avut de a face doar cu starea de supraviețuire, nu și cu cea de securitate. În viziunea autorului, securitatea este, de fapt, „supraviețuirea-plus”, „plus” referindu-se la lipsa amenințărilor față de valorile de bază, cum ar fi libertatea de a alege din mai multe opțiuni: însă a confunda starea de supraviețuire cu instrumentarul politic și social al securității este o eroare gravă în studiile de securitate, care mai persistă uneori și actualmente.

Considerăm că definiția care conceptualizează cel mai adecvat securitatea națională pentru Republica Moldova este cea formulată de A. Wolfers, care percepe securitatea națională în calitate de valoare: „Securitatea este o valoare, pe care un stat o poate avea într-o măsură mai mică sau mai mare și la care poate aspira să o dețină într-o măsură mai mare sau mai mică. Din aceste considerente, aceasta se aseamănă cu puterea și bunăstarea, alte două valori de importanță crucială în relațiile internaționale. Dar în timp ce bunăstarea este măsura avuțiilor materiale ale unei națiuni, iar puterea este abilitatea de a controla acțiunile altora, securitatea, în sens obiectiv, este absența amenințărilor față de valorile agonisite, iar în sens subiectiv, absența fricii că

aceste valori vor fi atacate”. [9, p. 484] A doua este propusă de R. Smoke, care o abordează la nivel tehnic, operativ: „Securitatea națională cuprinde, în general, studiul problemelor de securitate ale unei națiuni, politicile și programele de rezolvare a acestor probleme și, de asemenea, procesul guvernamental prin care aceste procese și programe sunt dezvoltate și realizate.” [10, p. 301]

E. Kolodziej observă în „Securitatea și relațiile internaționale”, că toate societățile umane se confruntă cu problema securității și doar dacă problema securității este înțeleasă ca problemă socială perpetuă și inevitabilă, pot fi găsite soluții aplicate de-a lungul istoriei pentru a o atenua temporar, dacă nu chiar a o rezolva definitiv. [11, p.95] Astfel, remarcăm că domeniul securității naționale este unul extrem de important pentru dezvoltarea societății, el asigurând baza implementării cu succes a reformelor. N.Nijnik acreditează în lucrarea „Национальная безопасность: концептуальные основания и феноменологическая характеристика” ideea că securitatea s-a format ca fiind reacție naturală de răspuns la amenințările caracteristice lumii în care trăim. În aceste condiții, subliniază cercetătorul, este necesar să supraviețuim, ceea ce presupune fie neutralizarea amenințărilor prin acțiune directă asupra lor, fie dezvoltarea unei puteri superioare adversarului, ca să-i dispară dorința de a provoca vreun rău. [12, p. 69]

Dacă „securitatea” prevede reducerea la minimum a amenințărilor și vulnerabilităților, atunci pentru trasarea unei hărți a domeniului securității naționale este util să explicăm câteva concepte-cheie, precum „amenințare” și „vulnerabilitate”, promovate de exponenții Școlii de la Copenhaga și „risc”, care nu este elaborat în cadrul aceste școli. Gr. Alexandrescu precizează că, în general, politologii, analiștii și teoreticienii din diferite domenii au tendința să ofere aceeași valoare termenilor *pericol*, *risc*, *amenințare*, *vulnerabilitate*, considerându-le sinonime. [13, p.7] Totuși în domeniul securității aceste noțiuni fundamentale trebuie tratate cu atenție, pentru a nu crea confuzii. Dicționarul explicativ al limbii române definește termenul de „amenințare” ca „intenția de a face rău cuiva pentru a-l intimida

sau pentru a obține ceva”, cel de „vulnerabilitate” - ca „parte slabă a cuiva, punct sensibil, punct nevralgic”, iar cel de „risc” - ca pericol eventual, mai mult sau mai puțin previzibil, posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă. [14, p. 929] Aceste explicații distincte scot la iveală caracteristici importante privind sursa declanșatoare a amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților: *amenințarea* este provocată de cineva sau de ceva din exterior care manifestă intenții ostile față de cel pe care îl țintește, *vulnerabilitatea* provine din interior, din structura, starea de fapt a celui vizat, iar *riscul* se referă la o posibilitate eventuală ca o amenințare sau o vulnerabilitate să aibă loc într-un viitor previzibil. Cât despre state, amenințările sunt provocate de către actorii din cadrul sistemului internațional, de natura relațiilor dintre ei sau de însuși sistemul internațional de caracter anarhic, iar vulnerabilitățile sunt puncte slabe provenite din baza sa fizică (teritoriul și populația) și structura organizatorică (sistemul politic, economic, juridic etc.).

În acest sens, B. Buzan remarcă faptul că insecuritatea reflectă o combinație de amenințări și vulnerabilități, iar cele două nu pot fi separate într-un mod rațional. [15, p.120] Totodată, N. Dolghin evidențiază că natura specifică a amenințărilor și amenințarea, în sine, pot fi înțelese numai în relație cu caracterul particular al obiectului de referință. Viața umană variază în funcție de cadrul în care se desfășoară și, din acest motiv, pe baza aceluiași criteriu, se poate vorbi și despre domenii diferite în care trebuie studiate tipurile de amenințări: politic, economic, social, militar, de mediu ș.a. [16,p.17]

Realismul politic, ce a reprezentat în perioada „războiului rece” o abordare teoretică dominantă în domeniul securității, consideră conflictul inevitabil datorită naturii umane și resurselor limitate disponibile. Din punctul de vedere al acestei teorii, securitatea națională poate fi asigurată doar printr-o prevalență militară față de principalii rivali de pe arena internațională, iar goana pentru putere dintre state într-un sistem internațional căruia îi lipsește un mecanism eficient care ar putea preveni conflictele conduce inevitabil la războaie. Realiztii argumentează că atât guvernele,

cât și indivizii sunt motivați de propriul interes și de o competiție inevitabilă pentru resursele naturale și umane limitate. [17, p.99] N. Kosolapov consideră în „Сила, насилие, безопасность: современная диалектика взаимосвязей” că, tradițional, securitatea reprezenta nu atât stabilitatea structurilor interioare ale societății, cât un nivel, mereu relativ, de protecție împotriva perspectivei de a deveni victimă, în special, a violenței fizice. Frica față de o astfel de evoluție, continuă cercetătorul, generează disponibilitatea de a înfrunta violența cu orice mijloace disponibile. [18, p. 190] Școala realistă în domeniul securității pune accentul pe conceptul de putere și derivatele ei: politica de putere și echilibrul de putere, precizează I.N.Sava. [19, p.7] Aceste raționamente îi fac pe exponenții realismului politic să pledeze în favoarea fortificării securității naționale prin maximalizarea propriilor capacități militare și prin edificarea alianțelor ca mecanisme efective de sporire a puterii în eventualele lupte cu adversari mai puternici. Pentru realiștii clasici ca H. Morgenthau, „dorința de putere” este inoculată profund în natura umană, ea condiționează și determină politicile naționale de securitate ale statelor [20, p.115], iar principala formă de putere avută în vedere este cea militară.

Din perspectiva lui P.Țigankov, conceptul de securitate se află în strânsă concordanță cu cel al interesului național. Mai mult, primul este rezultatul celui de-al doilea, iar securitatea națională, subliniază cercetătorul, are menirea de a oferi garanții că cele mai esențiale interese nu sunt afectate, suveranitatea națională, integritatea teritorială a statului-națiune, protecția cetățenilor săi ș.a., adică acele interese pentru care statul este gata mai degrabă să lupte, decât să caute compromisul. [21, p. 320-321]

Neorealismul K. Waltz și realismul ofensiv J. Mearsheimer acordă prioritate naturii anarhice a sistemului internațional și minimizează rolul naturii umane intrinsece și al caracteristicilor politice ale statelor. Potrivit neorealiztilor, anarhie nu înseamnă haos, ci mai degrabă lipsa unei forme de guvernare la nivel mondial: fără o guvernare internațională eficientă, argumentează neorealiztii, nu există instituții care pot rezolva litigiile într-un mod autoritar

și asigura securitatea statelor așa cum guvernele naționale furnizează securitate cetățenilor săi. Neorealiștii manifestă scepticism față de potențialul Organizației Națiunilor Unite de a îndeplini un asemenea rol. Totuși, când este necesar de a identifica cele mai eficiente strategii de fortificare a securității naționale prin abținerea de la violență, teoreticienii au viziuni diferite asupra mecanismelor de realizare în practică: unii exegeți ai realismului, cum ar fi K. Waltz și J. Mearsheimer, susțin că un echilibru de putere între adversari este cel mai bun mecanism, în timp ce behavioriștii contemporani, A.F.K. Organski și J. Kugler, sunt de părere că preponderența puterii este modalitatea optimă de a evita războiul [22, p.37] și, astfel, de a ține rivalul departe și în incapacitate de a periclita securitatea națională. K. Waltz și J. Mearsheimer consideră că un echilibru de putere militară are drept efect reducerea riscului de izbucnire a războiului între state, argumentul realiștilor este construit în modul următor: în cazul în care există paritate perfectă între forțele militare a două state, nici unul nu poate fi sigur de victorie, ceea ce înseamnă că războiul va fi unul de durată, iar victoria extrem de costisitoare. În acest caz, beneficiile de evitare a războiului vor fi superioare beneficiilor unei victorii obținute cu mari pierderi în urma luptei, iar din moment ce statele sunt presupuse a fi actori raționali, acestea vor fi descurajate să provoace un război cu niște costuri anticipate mari și vor prefera, astfel, păstrarea păcii.

J. Herz argumentează în „Idealist internationalism and the Security Dilema” că în centrul teoriei balanței de putere se ascunde dilema de securitate [23, p.157], logica dilemei de securitate este destul de simplă. Ipotetic vorbind, explică J. Herz, ea funcționează în modul următor: statul, fiind convins de virtuțile sistemului de echilibrare a puterii militare într-o lume a incertitudinilor strategice, începe să-și fortifice propria forță militară. Presupunând că scopul său este în întregime defensiv, deși securitatea are și o accepție subiectivă, acumularea de arme poate fi totuși percepută de celelalte state drept intenție de agresivitate, ele răspund prin fortificarea propriilor capacități militare, însă intenția lor poate fi înțeleasă greșit de către primul stat, ca o indicație a in-

tențiilor ostile, determinându-l să-și consolideze forțele și mai mult.

A.F.K. Organski și J. Kugler sunt cei mai mari critici ai balanței de putere ca mijloc de asigurare a securității naționale. Aceștia menționează în lucrarea „The war ledger” că supremația militară sau hegemonia, este forma cea mai stabilă a distribuției puterii în sistemul internațional (cel puțin, pe termen mediu) și, astfel, ea este capabilă să asigure securitatea națională. [24, p. 38] Aici argumentul este că puterile militare dominante nu au nevoie să lupte, deoarece alte state nu le vor ataca, fiind descurajate de marea probabilitate de a pierde disputa. Un hegemon avantajat poate utiliza presiunea asupra statelor din sfera sa de influență pentru a favoriza crearea unei stabilități și respectarea „regulilor jocului”, prevenind în acest mod degenerarea litigiilor în război.

În cele din urmă, revenim la ceea ce pentru mulți reprezintă cel mai convingător argument realist: securitatea și neagresiunea reciprocă a predominat între marile puteri pentru mai mult de 60 de ani din cauza existenței armelor nucleare, care, la rândul lor, au fortificat securitatea națională a statelor ce le dețineau. Armele nucleare au devenit un fenomen istoric politico-militar și militaro-strategic fără precedent, care, potrivit opiniei lui V. Mihailov, asigură securitatea națională a țărilor deținătoare a acestor capacități și pot devaloriza capacitățile armelor convenționale. [25, p.11] K. Waltz a remarcat, în 1995, în lucrarea „Peace, stability and nuclear weapons” **că niciodată în istoria modernă, convențional datată din 1648, marile puteri ale lumii nu s-au bucurat de o atât de lungă perioadă de pace.** [26, p.9] Logica „securității nucleare” este simplă: în cazul în care adversarii nucleari posedă așa-numitele capacități de distrugere reciprocă - fiecare poate răspunde cu o contraofensivă nucleară devastatoare, dacă adversarul îl atacă cu arma nucleară. Într-o astfel de lume războiul între puterile nucleare devine complet irațional, susținea R. Reagan: „Un război nuclear nu poate fi câștigat și de aceea nu trebuie să fie dus”. Totuși mulți cercetători cred că această perioadă de absență a războiului este atribuită în mare parte „echilibrului nuclear al terorii”, pacea nucleară extinzându-se și asupra aliați-

lor „nonnucleari”, care beneficiază de așa-zisa descurajare extinsă. Astfel, Germania, Japonia, Coreea de Sud, Australia, Cehoslovacia, Polonia, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria ș. a. nu aveau nevoie de propriile lor sisteme de descurajare nucleară, deoarece securitatea față de un atac extern a fost garantată de „umbrela nucleară” a aliatului lor american sau sovietic.

În perioada „postrăzboi rece” importanța strategică a armelor nucleare în planificarea de securitate a marilor puteri este redusă. Războaiele civile și terorismul constituie preocupările majore de securitate politico-militară pentru aceste state, iar armele nucleare nu au un rol strategic pentru astfel de amenințări. Mai mult, actualmente, armele nucleare nu mai sunt percepute drept garant indispensabil pentru menținerea păcii între marile puteri, ci, mai degrabă, drept instabilitate ce provine din tentativele de achiziționare a lor de către puterile mici și de către teroriști, ca rezultat al extinderii „umbrelor nucleare” ale unor puteri nucleare în apropierea zonei de influență a unei puteri nucleare concurente.

Pe de altă parte a „baricadelor” teoretico-metodologice în dezbaterile conceptului de securitate se află teoreticienii liberali. Deși aceștia tind să fie mai optimiști cu privire la natura umană decât realiștii și mai puțin convingși de virtuțile soluțiilor pe care le poate oferi puterea militară pentru soluționarea problemelor de securitate, totuși, la fel ca realiștii, ei susțin că preponderența factorului extern este decisivă pentru asigurarea securității naționale. Ca și realiștii, liberalii cercetează natura relațiilor dintre state, pentru a determina modul în care securitatea națională poate fi fortificată. Liberalii opinează că, odată cu sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, s-au produs modificări majore în sistemele sociopolitice naționale și regionale. În primul rând, numărul democrațiilor a crescut simțitor în ultimii 30 de ani, iar statele democratice, afirmă liberalii, se luptă foarte rar între ele. În al doilea rând, a existat o creștere dramatică a interdependenței economice internaționale și, în al treilea rând, statele-națiuni au devenit tot mai implicate în instituțiile internaționale și transnaționale. Semnarea Tratatului de la Roma în 1945 și a celui de la Washington în 1949 sunt argumente liberale puternice care reunesc toate cele

trei supoziții ale „securității liberale” menționate mai sus.

„Pacea democratică” este, probabil, cea mai cunoscută paradigmă care explică fortificarea securității naționale din perspectiva liberală. Ea a fost descrisă de către J. Levy în „Domestic politics and war” ca fiind aproape o lege empirică în relațiile internaționale. Se bazează pe ideea, conform căreia democrațiile liberale, așa cum am arătat mai sus, nu luptă aproape niciodată între ele, precum și pe prezumția că toleranța liberală derivă, în principal, din natura sa democratică. De la începutul secolului al XX-lea, când democrațiile funcționale au început să se dezvolte în multe țări, conflictele violente între acestea au fost rare, iar războaiele pe scară largă, între democrații, au fost, practic, inexistente, se afirmă în studiul „The politics of an alternative security system” elaborat de B. Russett. Totuși acesta susține că teza păcii democratice nu pretinde că democrațiile sunt întotdeauna pașnice, ele luptând frecvent cu țările nondemocratice. Într-adevăr, democrațiile de referință, Franța, Marea Britanie și S.U.A., se află pe primele locuri în clasamentul țărilor care au fost implicate în cele mai multe conflicte internaționale între 1946 și 2010. Totodată, realiștii contemporani, E. Mansfield și J. Snyder, susțin în „Democratization and the danger of war” că, deși statele democratice nu luptă aproape deloc între ele, în procesul anevoios de edificare a democrațiilor crește riscul de izbucnire a conflictelor. Cercetând istoria războaielor între 1811 și 1992, E. Mansfield și J. Snyder au identificat faptul că statele care se confruntă cu o tranziție democratică au avut cu 40 la sută mai multe șanse să se implice în ostilități decât statele care nu au manifestat tendințe de tranziție spre un nou regim. Acest lucru, susțin autorii, ar trebui să pună întrebări referitor la politica „de promovare a securității prin democratizarea impusă”, iar intervențiile militare din Irak și Afganistan sunt exemple elocvente în sensul în care democratizarea nu a adus cu ea și securitatea pentru aceste societăți.

Ca și multe alte teorii cu privire la cauzele păcii și războiului, teza păcii democratice este contestată. Constatarea că democrațiile se luptă foarte rar între ele nu este pusă la îndoială, dar criticii susțin că aceasta nu consti-

tuie rezultatul naturii statelor democratice. J. Mearsheimer susține, în lucrarea „Why we will soon miss the Cold War?”, că o așa stare, de fapt, a fost generată de interesul statelor democratice de a face front unic împotriva unui dușman sovietic comun, plus existența armelor nucleare care au împiedicat războiul între democrațiile occidentale în timpul „războiului rece” și nicidecum de natura instituțiilor politice ale acestora. [27, p. 1-17] Aproape toți cercetătorii păcii liberale, fără rezerve, sunt de acord că interdependența economică între state este o forță pozitivă pentru avansarea securității, fenomen botezat „pacea capitalistă”. De exemplu, N. Angell afirma în ajunul Primului Război Mondial, în „The great illusion”, că interdependența economică a statelor puternic industrializate este atât de mare, încât controlul teritorial, ca premisă a dezvoltării economice, s-a perimat și de aceea războiul este irațional din punct de vedere economic. Ulterior, N. Angell nu susține însă că războiul nu trebuie practicat deloc, argumentând că forța trebuie folosită cooperativ împotriva celor ce încalcă dreptul internațional și nu respectă principiile Ligii Națiunilor, el face apel la rațiune și educație în relațiile internaționale.

Printre cele mai importante școli ale interdependenței globale sunt, fără îndoială, școala neoliberală, catalogată, în acest context, ca instituționalism neoliberal, și cea neorealistă, numită adesea și realism structural. De subliniat că, de cele mai multe ori, este greu a se face o apreciere exactă cărei școli aparține un cercetător sau altul, opiniile variind. De exemplu, unii susțin că R. Keohane este exponentul realismului structural, alții - că el ar reprezenta școala neoliberală. [28, p.74] Această situație denotă similitudinile care există în abordările conceptuale ale celor două școli, inclusiv în ceea ce privește securitatea națională și internațională. Atât neorealiștii, cât și neoliberalii au continuat fundamentele teoretice clasice ale premegătorilor lor, concordând, totodată, teoria cu schimbările majore care au avut loc pe arena internațională și au anexat viziuni contemporane asupra ordinii și securității internaționale, ideea interconexiunii fiind generatorul central al schimbărilor conceptuale.

În același sens, R. Keohane și J. Nye argumentează în „Puterea și interdependența” că

într-o lume atât de interdependentă abordarea realistă clasică este prea limitată ca să poată explica dinamica sistemului internațional, ei construiesc două modele teoretice - instituționalismul liberal și interdependența complexă. R. Keohane descrie relațiile internaționale ca o luptă pentru putere și se bazează pe trei fundamente centrale: statele sunt unități coerente și cei mai importanți actori politici, forța este un instrument eficient de impunere a unei politici și există o ierarhie a problemelor în politicile mondiale dominate de cerințe ale securității militare. Totodată, J. Nye argumentează că în condițiile interdependenței complexe actorii centrali de pe arena internațională sunt actorii nestatali, dat fiind că nu există o ierarhie clară a soluțiilor și forța este inefficientă. În acest caz, rezultatele vor fi determinate de distribuția resurselor și vulnerabilităților din anumite domenii-cheie, ele nu vor fi dependente de distribuția puterii militare, iar entitățile transnaționale devin factori cruciali în procesul de luare a deciziilor.

Cât privește R. Gilpin, acesta afirmă în lucrarea intitulată „Politica economică globală” că ordinea comercială internațională liberală depinde în mare măsură de existența unui stat puternic care ar putea oferi bunuri calitative și la un preț redus pe arena internațională. El susține că sistemul internațional are nevoie de un stat puternic, deoarece bunurile și serviciile nu pot fi împărțite în absența lui. Totodată, R. Gilpin este de acord cu importanța crescândă a corporațiilor transnaționale, dar mai adaugă că acestea s-au dezvoltat doar datorită patronajului S.U.A. [29, p.301] Observăm că în accepția sa rolul unei puteri ce domină este mare în asigurarea securității pe arena mondială.

A. Wendt, cel mai cunoscut apologet al constructivismului, subliniază în lucrarea sa „Teoria socială a politicii internaționale” că, în pofida unei dominații teoretice a realiștilor și liberalilor, se atestă o tradiție îndelungată și variată, care din punctul de vedere al teoriei sociale se numește gândire constructivistă, în sensul că realitatea internațională este definită prin viziunea noastră asupra lumii înconjurătoare. [30, p.2] Constructiviștii evidențiază caracteristica subiectivă a acestei viziuni: în contrast cu liberalismul și realismul, care atrag atenția

asupra modului în care factorii materiali, precum puterea militară și bunăstarea economică, influențează relațiile dintre state pe arena mondială, constructivismul se concentrează pe impactul ideilor asupra acestor relații. Ch. Kegley și G. Raymond susțin în „The global future: a brief introduction to world politics” că toate concepțiile noastre despre politica mondială sunt influențate de o viziune colectivă determinată de presiunile sociale ale grupurilor din care provenim. A înțelege modul în care oamenii se cunosc pe ei înșiși și creează condiții sociale pentru sine și pentru alți actori, cum ar fi statele, e, probabil, prima mișcare potrivită în analiza fenomenelor politice și, în mod specific, în explorarea aspectelor de securitate [31, p.323], subliniază E. Kolodziej. Constructiviștii apreciază aportul deosebit al neorealismului și neoliberalilor în cercetarea comportamentului statelor, însă resping condiționările lor materiale. În acest sens, A. Wendt respinge anarhia ca forță causală, pentru că ea nu este o condiție care precedă construirea de state a identităților și intereselor lor reciproc recunoscute, starea de anarhie dintre aliați fiind percepută diferit față de anarhia între rivali. În consecință, exemplifică Ch. Kegley și G. Raymond, armele nucleare deținute de Marea Britanie nu sunt o amenințare așa de mare pentru securitatea S.U.A., în comparație cu armele nucleare deținute de Coreea de Nord, din cauza că supozițiile împărtășite de americani și britanici față de acțiunile reciproce diferă de cele împărtășite de către Washington și Phenian.

Constructiviștii au atras atenția asupra „noului tip de gândire” al lui M. Gorbaciov, manifestat și în politica de securitate a Uniunii R.S.S. „Noul tip de gândire” a condus la apariția noilor norme de comportament între U.R.S.S. și S.U.A. și la un nou mediu de secu-

ritate regional și internațional, iar politica de concurență și prevalență nucleară și militară a fost schimbată prin cooperare și dezarmare reciprocă, bazate pe norme acceptate de toate părțile. În sensul acestor idei, G. Raymond subliniază că normele pot fi surse ale acțiunii din trei perspective: ele sunt *constitutive*, în sensul în care definesc tipul acțiunilor, *permissive*, deoarece permit anumite tipuri de activități, *de constrângere*, în măsura în care limitează comportamentul actorilor pentru anumite tipuri de activități. Astfel, în sistemul internațional contemporan, normele constitutive ale suveranității determină ce contează pentru stat, în timp ce normele permissive și de constrângere precizează cum statele pot sau nu pot acționa. În consecință, în schimbul unei logici a consecinței, constructiviștii optează pentru o logică a condiționării.

În concluzie subliniem că abordările clasice, în pofida limitărilor conceptuale evidente, au oferit contribuții importante la dezvoltarea conceptului de securitate. Studiarea relațiilor de putere dintre state, a condițiilor în care pacea ar putea fi menținută, a rolului armelor nucleare, a relațiilor economice interdependente, a percepției față de intențiile adversarilor a reprezentat punctul de pornire pentru abordările contemporane. În sensul acestor idei, Școala de la Copenhaga, construindu-și argumentele ca răspuns la concepția clasică rigidă, a redirecționat dezbaterile asupra securității într-o albie mult mai extinsă. Disoluția subită a Uniunii R.S.S. a fost argumentul central avansat în procesul construirii noului tip de gândire cu privire la aria de cuprindere a securității naționale, ea nu mai comportă doar aspectul său militar, ci se extinde și spre alte ramuri ale activității colectivității umane, la fel de importante ca și primul.

BIBLIOGRAFIE

1. Buzan B. Popoarele, statele și teama. Chișinău: Cartier, 2000, -386 p.
2. Ibidem.
3. Ibidem.
4. Baldwin D. Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate. New York: Columbia University Press, 1993, -375 p.
5. Ghica L. A., Zulean M. O agendă pentru dezvoltarea studiilor de securitate. În: Politica de securitate națională: concept, instituții, procese. Coord. Ghica, L. A., Zulean, M. Iași: Polirom, 2007, p. 27-32.

6. Zulean M. Politica de securitate națională ca domeniu al politicilor publice. În: Politica de securitate națională: concept, instituții, procese. Coord.: Ghica, L. A., Zulean, M. Iași: Polirom, 2007, p. 33-48.
7. Smoke R. National security and the nuclear dilemma. New York: Random House, 1993, 368 p.
8. Booth K. Theory of World Security. New York: Cambridge University Press, 2007, 495 p.
9. Wolfers A. National security as an ambiguous symbol [online]. În: Political Science Quarterly. Vol. 67, No. 4, 1952. <http://links.jstor.org> (vizitat 19.01.2012).
10. Smoke R. Op. cit.
11. Kolodziej E. A. Securitatea și relațiile internaționale. Iași: Polirom, 2007, 431 p.
12. Нижник Н.С. Национальная безопасность: концептуальные основания и феноменологическая характеристика. В: Исторические, теоретические и правовые аспекты противодействия угрозам национальной безопасности. Отв. ред. В. В. Грохотова. Великий Новгород: Типография Нов. ГУ имени Ярослава Мудрого, 2008, с. 246-269.
13. Alexandrescu Gr. Amenințări la adresa securității. București: UNA, 2004, 24 p.
14. Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a. Coord.: Coteanu, I. ș.a. București: Univers Enciclopedic, 1996, 1192 p.
15. Buzan B. Op.cit.
16. Dolghin, N., Sarcinschi, A., Dinu, M. Ș. Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă. București: UNA, 2004, 48 p.
17. Irimia I. Aspecte ale insecurității naționale. În: Buletinul AISM. 2002, nr. 4. București: Editura A.I.S.M., 2002, nr. 4, p. 98-156.
18. Косолапов Н. А. Сила, насилие, безопасность: современная диалектика взаимосвязей. В: Богатуров А. Д. и др. Очерки теории и политического анализа международных отношений. Москва: НОФМО, 2002, с. 190-206.
19. Sava I. N. Studii de securitate. București: Editura Centrului Român de Studii Regionale, 2005, 303 p.
20. Morgenthau H. Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007, 735 p.
21. Цыганков П. А. Теория международных отношений. Учебное пособие. Москва: Гардарики, 2003, 590 с.
22. Organski A. F. K., Kugler J., The War Ledger. Chicago: University of Chicago Press, 1980, 304 p.
23. Herz J. H. Idealist Internationalism and the Security Dilemma. În: World Politics Journal, No. 2, January 1950, p. 157-180.
24. Organski A. F. K., Kugler J. Op. cit.
25. Ядерное оружие и национальная безопасность. Авторский коллектив под ред. В. Н. Михайлова. Саранск: Типография Красный Октябрь, 2008, 217 с.
26. Waltz K. Peace, Stability, and Nuclear Weapons. În: Policy Paper No. 15 of the Institute on Global Conflict and Cooperation. Berkeley, 1995. <http://igcc.ucsd.edu/pdf/policypapers/pp15.pdf> (vizitat 01.11.2009).
27. Mearsheimer J. Why We Will Soon Miss the Cold War?. New York, 1990. http://www.wepapers.com/Papers/61600/Why_We_Will_Soon_Miss_the_Cold_War (vizitat 16.10.2010).
28. Софронова О. В. Теория международных отношений (Курс лекций). Нижний Новгород: Изд-во „Урал”, 2001, 238 с.
29. Griffiths M. Relații internaționale: școli, curente, gânditori. București: Ziua, 2003, 450 p.
30. Wendt A. Social theory of international politics. London: Cambridge University Press, 1999, 433 p.
31. Kolodziej E. Op. cit.

Tribuna tânărului cercetător ---

Elaborarea lucrărilor scrise cu autorizarea activității de cercetare în procesul de predare și evaluare a cunoștințelor

Aurelia PLĂMĂDEALĂ,
lector superior universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

Written communication can be developed through verbal communication in the process of teaching a foreign language. Writing paragraphs and summaries within the process results in good essay writing. It can be achieved during the practice stages of the lesson through verbal communication.

Lucrările scrise sunt elaborate în scopul identificării unei soluții. Studiarea limbilor străine oferă posibilitatea de a studia experiența altor țări și identificarea celei mai bune soluții pentru Republica Moldova. Cheia succesului este expunerea corectă a informației, autorizarea activității de cercetare cu utilizarea mijloacelor lingvistice și extralingvistice.

Elaborarea lucrărilor scrise presupune utilizarea elementelor de analiză și sinteză. În acest scop programele analitice elaborate asigură succesiunea subiectelor analitice în cadrul unei teme ce dezvoltă ramificații. În conformitate cu proiectele didactice, etapa de captare a atenției și actualizarea cunoștințelor rezultă în elaborarea introducerii lucrărilor scrise. La această etapă a lecției pot fi discutate actualitățile în scopul introducerii subiectului analitic și analizate mesajele mediatice. Etapa de practicare presupune parafrazarea conținutului, analiza și rezumarea subiectului analitic ce rezultă în elaborarea conținutului lucrării cu autorizarea activității de cercetare. Etapa de producție rezultă în elaborarea concluziei cu integrarea subiectului gramatical și expunerea punctului de vedere rezumativ reformulat. Trecerea de la o etapă la alta este asigurată prin formularea propoziției rezumative în scopul integrării conținutului și asigurării succesiunii ideilor.

Etapele lecției sunt realizate prin intermediul dialogului dintre masteranzi și profesor sau interacțiunii dintre masteranzi.

Astfel, sunt practicate regulile gramaticale prin comunicare și în situații de comunicare curente cu expunerea corectă a informației în cadrul activității de analiză și sinteză. Temele gramaticale ce expun o anumită atitudine față de conținutul expus sunt: verbele modale modul imperativ, modul indicativ, modul condițional și modul subjonctiv în colaborare cu sistemul de punctuație utilizat etc.

Această disciplină dialoghează, analizează, sintetizează și sugerează prin intermediul instruirii lingvistice și metodelor participative.

Strategiile de elaborare a rezumatului sunt aplicate la etapa lecției de practicare. Rezumatul este conținutul succint al informației supuse analizei și este elaborat în scopuri diferite (T: \ WCTR \handouts\how_to_write_an effective_summary.doc):

- a) expunerea succintă a subiectului;
- b) expunerea ideii autorului în cuvinte proprii.

Rezumatul este un instrument efektiv în cazul în care este folosit corect. Elaborarea rezumatului presupune utilizarea elementelor de analiză și ulterior facilitează utilizarea elementelor de sinteză în elaborarea lucrării.

lor scrise, este scurt, expune ideile principale fără explica ii  i este în cuvinte proprii.

Textul în volum de 3-4 pagini poate fi rezumat în 1-3 alineate. Nu este exclusă posibilitatea ca ideea principală a unui text în volum de o pagină să fie expusă într-o singură propozi ie.

Alineatul este alcătuit din 1-5 de propozi ii ce explică o idee. Ideea principală este expusă în prima propozi ie. Propozi iile ulterioare susțin ideea principală (www. google. com. Strategies for effective paragraph writing).

Caracteristicile principale ale unui alineat efectiv sunt următoarele:

- a) asigură legătura logică dintre propozi ia principală  i cele ulterioare;
- b) asigură legătura logică în interiorul alineatului;
- c) ordinea propozi iilor în alineat susține propozi ia principală.

 n cazul rezumatului alcătuit din două sau

trei alineate, este necesar să fie asigur t  legătura logică dintre alineate.

Strategiile de elaborare a unui alineat pot fi dezvoltate prin următoarele sarcini:

- a) identifica i propozi ia principală din alineat;
- b) recunoa te i propozi ia fără legătură;
- c) selecta i propozi ia principală  i propozi iile ce susțin ideea principală;
- d) alc tui i propozi ia principală;
- e) elabora i un alineat.

Strategiile de elaborare a rezumatului sunt următoarele:

- a) identifica i alineatul;
- b) identifica i propozi ia principală;
- c) marca i cele mai impotante detalii ce explică propozi ia principală din alineat;
- d) parafraza i mesajul autorului.

 n cazul în care sunt utilizate cuvintele autorului, este necesar s  fie folosite  i semnele de punctua ie necesare.

Punctuation marks (Summary)	Name	Examples (There are three systems of punctuation marks. The British system of punctuation marks is similar to the European system of punctuation marks. There are more similarities than differences between the American and the British system of punctuation marks)
.	Full stop or period	<i>The EU has been studied as a particular kind of international actor.</i>
,	comma	<i>That has been the situation recently with regard to Burma, Libya, North Korea, Iraq and Iran.</i>
;	Semi-colon	<i>The first major debate is between the utopian liberalism and realism; the second between traditional approaches and behavioralism; the third between neorealism / neoliberalism and neo-Marxism.</i>
:	colon	<i>There have been state systems or quasi-state systems at different times and places in different parts of the world: for example, in ancient India, in ancient Greece ,and in Renaissance Italy.</i>
-	hyphen	<i>Most States are likely to be friendly, non-threatening and peace- loving.</i>
—	dash	<i>At the same time, it is about the place - actual and appropriate- of the EU in the academic subject.</i>
?	question mark	<i>How many theoretical traditions are there in International Relations?</i>

!	exclamation mark	<i>"If you put four IR theorists in a room...there will be also disagreements about which theories are relevant!" (Robert Jackson 34)</i>
/	Slash forward Slash or oblique	<i>The third debate was between neoliberalism/neorelism and neo-Marxism.</i>
\	backslash	C:\Users\Files\jse.doc
" "	double quotation marks	<i>According to Remy Richard, " States identify a political community that occupies a definite territory and has an organized government with the power to make and enforce laws"(18).</i>
' '	single quotation marks	<i>That paradox of the state system is usually referred to as 'security dilemma'.</i>
'	apostrophe	<i>The States' social values that are usually expected to uphold are: security, freedom, order, justice and welfare.</i>
_____	underline	<i>Have you read <u>War and Peace</u>?</i>
_	underscore	Bin_lad@cia.gov
( )	round brackets	<i>Tony Blair (the former British Prime Minister) resigned from office in 2007.</i>
[ ]	square brackets	<i>"A nation [or a state] is any sizable group of people who are united by common bonds or race, language customs, traditions, and, sometimes, religion"(Remy Richard 18).</i>
...	Ellipses marks	<i>"States where the population shares... basic beliefs, have most stable Governments" (Remy Richard 18).</i>

Ulterior, indicați argumentele principale utilizate de către autor în atingerea scopului, stabiliți numărul alineatelor, asigurați legătura logică dintre alineate și în interiorul acestora.

În cazul unei lucrări de un volum mare, informația este repartizată pe capitole. Strategiile de elaborare a rezumatului sunt aplicate pentru fiecare capitol și ulterior la nivel de integrare. Textul scurt este de 10 pagini. Textul lung este de mai mult de 10 pagini.

În final, informația este evaluată și argumentată cu indicarea motivului ce a rezultat în acceptarea ideii autorului.

Caracteristicile rezumatului efectiv sunt următoarele:

- a) este o expunere a ideilor principale;
- b) este reformularea informației în cuvinte proprii;
- c) este selectată informația cea mai importantă;
- d) este de un volum mic.

Caracteristicile rezumatului neefectiv sunt următoarele:

- a) include opinii personale, critică, evaluări;

Opinia personală este importantă numai în cazul în care este expusă ideea principală a autorului.

- b) include detalii sau exemple ce nu sunt necesare;

- c) denaturează mesajul original al textului.

Strategiile de elaborare a rezumatului se află în interdependență cu strategiile de elaborare a lucrărilor scrise și, ulterior, facilitează elaborarea lucrărilor cu evitarea plagiatului. Plagiatul este o ofensă academică serioasă și poate avea consecințe dintre cele mai grave (www.google.com. How to write essays: 10 Easy Steps).

Plagiat este și în cazul menționării sursei în Referințe și neautorizarea ideilor și expresiilor ce aparțin altor autori în interiorul

lucrărilor scrise. Citarea ideilor  i expresiilor în interiorul textului este numită „in – text citation”  i ultima pagină a lucrării scrise este numită „Works Cited Page” sau Referințe.

Diferite discipline utilizează diferite stiluri de „in – text citation”  i „Works Cited Pages”, dar în majoritatea cursurilor de lec ii cad sub incidența stilului disciplinelor umanitare (MLA, Asocia ia Limbilor Moderne).

Sunt cinci principii pentru a integra activitatea de cercetare în lucrarea scrisă:

a) este necesar ca autorii cita i să fie men iona i  i în Referințe;

b) este necesar să fie citate rezumativ numai ideile  i expresiile ce captează atenția  i sunt cele mai importante;

c) este necesar să rezumăm mai multe surse pentru formularea punctului de vedere propriu;

d) este necesar ca ideile  i expresiile citate să fie urmate de comentarii, interpretări  i analiza celor rezumate sau citate;

e) este necesar să fie utilizată propozi ia introductivă în scopul introducerii expresiilor  i ideilor autorului.

Propozi ia introductivă identifică autorul sursei citate  i asigură trecerea de la cuvintele proprii la cuvintele autorului.

Ex: “Jones says” sau “According to Jones...”

 n cazul în care men ion m autorul în propozi ia introductivă, nu este necesar s l men ion m  i în paranteze rotunde după cuvintele citate.

Ex: Mark Twain says that the secret to success is “making your vocation your vacation” (Twain)

Titlul articolului  tiin ific se indic   n propozi ia introductiv  numai  n scopul de a atrage o aten ie deosebit , de obicei, sustrage aten ia cititorului.

Ex: According to the article “Censorship in American High School Reading class” Twain’s Huckleberry Finn has been “sacrificed...”

 n cazul  n care cit m un alt autor dec t cel ce a scris articolul, se utilizeaz  „qtd. in”

Ex: According to Judge Williams, “just law is the foundation of a just society” (qtd. in Jones).

 n cazul în care Jones îl parafrazează pe Williams, omitem „qtd. in”  i indicăm numai (Jones).

Sunt trei căi de a integra citatul în lucrarea scrisă:

- a) citarea directă;
- b) interpretarea liberă;
- c) citarea mixtă.

I.  n cazul citării directe cuvintele autorului sunt introduse prin intermediul propozi iei introductive.

Ex: a) According to Karl Menninger, a Freudian psycho-analyst, “the wish ...” (54). „a Freudian psycho-analyst se izolează prin virgulă, deoarece explică cine este Karl Menninger.

b) Menninger says that “...” (55). Numărul din paranteze rotunde indică pagina unde este plasat citatul (“that” permite omiterea virgulei).

c) According to the Constitution, “The Parliament is the supreme representative body of the people of the Republic of Moldova” (Article 60).

II.  nterpretarea liberă sau parafraza

Interpretarea liberă include activitatea de a reda în cuvinte proprii ideea autorului.

 n cazul în care nu sunt schimbate câteva cuvinte consecutive, se consideră plagiat.

Dacă nu men ion m autorul în propozi ia introductivă în cazul interpretării libere, este necesar s l men ion m în paranteze după interpretare.

Ex: “...” (Menninger 55).

III. Citarea mixtă

Citarea mixtă implică activitatea de a cita direct  i parafraza.  n acest caz apare problema de utilizare corectă a regulilor gramaticale în citat, deoarece sunt omise sau adăugate cuvinte. Pentru a omite cuvinte folosim “...” – elipsele.

Pentru a adăuga cuvinte folosim [ ] – parantezele pătrate.

Ex: Poet Wallace Stevens, when asked about his literary influences, explained that he was “not conscious of having been influenced by anybody and ha[d] purposely held off from reading ... Eliot and Pound” in order to refrain from unconsciously imitating their works and ruining his originality (234).

Elipsele indic  omiterea cuvintelor pentru a scurta citatul. Parantezele p trate indic   nlocuirea prezentului simplu prin trecutul simplu. Ghilimelele indic  cuvintele autorului.

CITATION SAMPLES: (official style)

According to Remy Richard, "**State** precisely identifies a political community that occupies a definite territory and has an organized government with the power to make and enforce laws" (18).

"**A nation** [or a state] is any sizable group of people who are united by common bonds or race, language, customs, traditions, and, sometimes, religion" (Remy Richard 18). But not all *nations* in the modern world today have their own *states*. Eastern Canada is an example of a nation which hasn't its own established borders.

All states in the world have four essential features. They are: population, territory, sovereignty and government.

Population is the most important feature that any state shares because it provides political organization and stability in the state. "States where the population shares...basic beliefs have most stable governments" (Remy Richard 18).

The other important feature of a State is **Territory**. "Territorial boundaries may be changed as a result of war, negotiation or purchase" (Remy Richard 20).

"Political **sovereignty** means that the state has supreme and absolute authority within its territorial boundaries. It has complete independence, complete power to make laws, to shape foreign policy, and to determine it's own course of actions" (Remy Richard 20).

"**Government** is the Institution through which the state maintains social order, provides public services, and enforces decisions that are binding on all people living in the state" (Remy Richard 20).

Am constatat că comunicarea scrisă poate fi dezvoltată și este efectivă numai ca rezultat al comunicării verbale prin instruirea lingvistică și metodelor participative în procesul de predare și evaluare a cunoștințelor. Consider că comunicarea scrisă este în strică interdependență cu comunicarea verbală și ambele contribuie la dezvoltarea fluenței atât în formă verbală, cât și scrisă, respectiv, este necesar să fie practicate în paralel prin intermediul strategiilor de elaborare a alineatelor, rezumatelor ce rezultă în elaborarea unei lucrări științifice cu folosirea corectă a sistemului de punctuație și autorizarea activității de cercetare.

BIBLIOGRAFIE

1. T: \ WCTR \handouts\ how to write an effective_summary.doc
2. www.google.com. Strategies for effective paragraph writing
3. www.google.com. How to write essays: 10 Easy Steps)
4. www.google.com. Punctuation marks
5. Nadejda Damian, 2003, English for Public Administration students, Editura EPIGRAF, Chișinău.
6. English Curriculum Guide, 2008 / Oxana Abramov..., coord: Eugenia Brînză, Tipografia Centrală, Chișinău.
7. Leon Levițchi, 1992, Gramatica Limbii Engleze, Editura Mondero, București.
8. Remy Richard, United States Government: Democracy in Action, Glencoe Division of Macmillan/ McGraw – Hill School Publishing Company, 1993.

Prezentat: 26 ianuarie 2012.

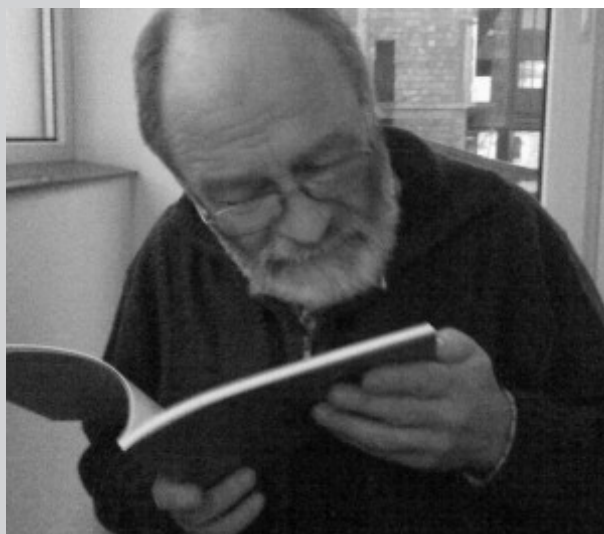
E-mail: aurelamlam@yahoo.com

R

ecenzii

O contribuție importantă la domeniul contabilității

Recenzie la lucrarea „Comptabilite et audit bancaire.

Normes francaises et IFRS”, autor Dov Ogien

Corneliu POPOVICI,
doctor în filozofie, conferențiar universitar,
vicepreședinte SA DAAC-HERMES

Ion POPOVICI,
student, Academia de Studii Economice din Moldova

Lucrarea „Comptabilite et audit bancaire. Normes francaises et IFRS”, autor Dov Ogien, apărută recent la editura Dunod, Paris, 2011, este una de referință pentru domeniul financiar-bancar. Fiind adresată studenților și masteranzilor de la specialitatea economie și management, bănci și finanțe, asigurări, profesioniștilor bancari, experților în finanțe și expertiză contabilă, ea abordează de o manieră clară și pedagogică toate aspectele contabilității și auditului bancar. Lucrarea care are în vizor normele europene de contabilitate și audit bancar capătă o importanță deosebită pentru noi și din perspectiva faptului că în viitorul apropiat Republica Moldova va trece la normele europene în domeniu. Acest lucru presupune familiarizarea studenților, a masteranzilor, dar și a tuturor profesioniștilor din domeniu cu noile norme de contabilitate și audit bancar, care în esență sunt mai simple și accesibile decât cele cu care se operează în prezent în Republica Moldova.

Aceasta nouă ediție este completată cu noi capitole impuse de evoluția reglementărilor comunitare: instituirea de noi rapoarte contabile în care este înlocuită BAFI (baza de agenți financiari) prin sistemul SURFI (sistem unificat de rapoarte financiare); modificarea reglementărilor privind controlul (evidența) intern și crearea instituțiilor de plată modificând normele privind plata; revizuirea normelor IFRS (SIRF) și, în particular, a standardelor privind instrumentele financiare (IAS 39 și IFRS 9); reforma Basel 3 cu modificarea ratei solvabilității aplicabile progresiv până în 2019 etc.

Lucrarea prezintă în mod exhaustiv aspectele contabilității și auditului bancar. Prima parte este axată pe cadrul juridic și instituțional al exercitării activității bancare. Aici sunt abordate cu competență problemele ce țin de activitatea bancară, politica monetară și finanțele bancare, sistemul european al băncilor centrale. A doua parte studiază planul contabil bancar. În final, sunt analizate auditul bancar și specificitățile sale, axându-se pe misiunea auditului, încadrarea legală și demersul auditului, principalele cicluri ale controlului. Fiecare capitol este ilustrat de cazuri practice concrete, spețe care permit cititorului să înțeleagă mai bine și să deprindă abilitățile practice necesare pentru a opera în domeniul contabilității și auditului bancar. Prin aceasta lucrarea capătă o valoare aplicativă indiscutabilă, contribuind la formarea specialiștilor în domeniu.

Aceasta este a 3-a ediție a lucrării, revăzută și actualizată, care ține cont de toate modificările comunitare recente în materie de contabilitate bancară. Prin acest aspect lucrarea devine deosebit de valoroasă și utilă tuturor celor care se află la etapa studiului universitar, fie sunt practicieni, din perspectiva armonizării cadrului legal al Republicii Moldova cu normele comunitare în domeniu și integrării europene a țării.

Prin conținutul de idei, prin abordările și analizele efectuate lucrarea prezintă o incontestabilă valoare științifică și practică. Lucrarea va fi utilă tuturor studenților și masteranzilor de la specialitatea economie, profesioniștilor din domeniul bancar.

AVIZ

Continuă abonarea la ziarul **“Funcționarul public”** și la revista metodico-științifică **“Administrarea Publică”** pentru anul 2012, editate de **Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova.**

Revista
metodico-științifică
trimestrială

ISSN 1813-8489
Categorie C

ADMINISTRAREA PUBLICĂ

4/2011

Nr. 4 (377) februarie 2012

FONDAT ÎN ANUL 1994

FUNCȚIONARUL PUBLIC

ZIAR BILANAR, EDITAT DE CĂTRE ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ DE PE LÂNGĂ PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA
SUPPLEMENT LA REVISTA “ADMINISTRAREA PUBLICĂ”

Legenda Mărțișorului

Odată, Soarele cobori în-
tr-un sat la nord, luând chipul
unui fecior. Un zmeu l-a pân-
dit și l-a răpit dintre oameni.
Închizându-l într-o temniță.
Lumea s-a întristat, păsările
nu mai cântau, izvoarele nu
mai curgeau, iar copiii nu mai
râdeau. Nimeni nu îndrăznea
însă să-l înfrunte pe zmeu.
Într-o zi, un tânăr voinic
s-a hotărât să plece să salveze
Soarele. Mulți dintre pămân-
tenii s-au condus și i-au dat din
puterile lor ca să-l ajute să-l
briue pe zmeu.
Drumul lui a fost lung și
a durat trei anotimpuri: vara,
toamna și iarna.

În cele din urmă, tânărul
a găsit castelul zmeului și au
inceput lupta. S-au înfruntat
zile întregi până când zmeul
a fost doborât. Săbăt și rînit,
voinicul a reușit să elibereze
Soarele, care s-a ridicat pe cer
învieșind lumea.
Vineau n-a ajuns însă să
vadă primăvara. Sângele cald
din răni i s-a scurs în zăpădit
și, în timp ce aceasta se topea,
din pământ au început să ră-
sară flori albe, ghioceni, vesti-
torii primăverii.
De atunci, tinerii împle-
tesc doi ciucurați, unul alb și
altul roșu, pe care li oferă fe-
telor pe care le iubesc sau ce-
lor apropiați. Roșul înseamnă
dragoste pentru tot ce este
frumos, amintind de culoarea
sângeului voinicului, iar albul
simbolizează sănătatea și
puritatea ghiocelului, prima
floare a primăverii.

Mărțișoare...

Două fire răscuțe
Trec prin dalbul cel de nea,
Și de purpură călăie
De chemarea mea din stea.

Care-i Ești? Și care-i Ea?
Care-i Luna? Care-i Soare?
Singulari și Singurari
Primăvara să-mi dea-n floare!

Două firi și două fire
Împlințe de doivire
Ne veșnic cusa lor grabire
Plină de descoperire.

Doru-n sinea lui tresare
Când le prinzi la piept... Tăceri
Fulgule... din MĂRȚIȘOARE!
Suflete!.. la ce mai sper?...!

Tudor PALLADI
29 febr 2012

Ședința ordinară a Senatului Academiei

Pe 23 februarie a.c., a avut
loc ședința ordinară a Senatului
Academiei de Administrare Pu-
blică de pe lângă Președintele
Republicii Moldova, care a fost
moderat de către președintele
aceluiași, **d. Vasile MARINA**,
rector al Academiei de Admi-
nistrare Publică, doctor habi-
litat, profesor universitar.

Membrii Senatului au exa-

minat o serie de chestiuni
privind activitatea didactică,
științifică și economică a Aca-
demiei, inclusiv totalurile se-
mestruale I al anului de studii
2011-2012 și sarcinile pentru
semestrul II; totalurile organi-
zații și desfășurării procesului

țutiei în anul 2011; cu privire la
aprobarea temelor tezelor de
doctorat și confirmarea con-
ducătorilor de doctorat pen-
tru doctoranzi înmatriculați în
anul 2011.

(Continuare în pag. 3)

SUMAR	
Sedința Senatului Academiei.....	1, 3
Mărțișor.....	1
Oficial.....	2
Colaborare.....	4, 5
Catedra științe juridice.....	6, 7
Viața Academiei: știri pe scurt.....	8
Valori clasice universale.....	9
În lumea științei și a tehnicii.....	10
Dura lex, sed lex.....	11
Dicționar UE.....	12

Revista
„Administrarea Publică”
apare trimestrial.
Costul unui abonament:
3 luni - 41 lei 30 bani;
6 luni - 82 lei 60 bani;
1 an - 165 lei 20 bani.
Indice poștal - 76957.

Ziarul
„Funcționarul public”
apare de 2 ori pe lună.
Costul unui abonament:
3 luni - 37 lei 80 bani;
6 luni - 75 lei 60 bani;
1 an - 151 lei 20 bani.
Indice poștal - 67919.

Secția editorial-poligrafică

Mihai MANEA - **specialist principal**
Sergiu PÎSLARU - **specialist principal, designer**
Elena BALMUȘ - **specialist coordonator**

Indice poștal: 76957

Adresa redacției:

MD-2070, mun. Chișinău, str. Ialoveni 100

Tel.: 28-40-78, fax: 28-48-71

E-mail: sae@aap.gov.md

Dată la cules: 13.03.2012

Bun de tipar: 20.03.2012

Copertarea în Secția editorial-poligrafică

Tiraj: **172 ex.** Hârtie offset.

Preț contractual.

ISSN 1813-8489